

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÉPESSÉGEI
ÉS A KATASZTRÓFAELHÁRÍTÁS KIHÍVÁSAI 2000–2011

Tokovicz József–Kádár Pál–Süle Attila–Borsos József
Juhász László–Petneházi Ferenc–Molnár László

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÉPESSÉGEI ÉS A KATASZTRÓFAELHÁRÍTÁS KIHÍVÁSAI 2000–2011

ZRÍNYI KIADÓ

Kiadja a HM Zrínyi Média Közhasznú Nonprofit Kft.

All rights reserved.

© Dr. Tokovicz József mérnök dandártábornok, Dr. Kádár Pál ezredes,
Süle Attila mk. ezredes, Borsos József mérnök ezredes, Dr. Juhász László
mérnök alezredes, Petneházi Ferenc alezredes, Molnár László mk. ezredes
© Zrínyi Média Nonprofit Kft., 2012

A kötetben közölt fotók a HM Védelmi Hivatal,
az MH Vezetési és Doktrinális Központ
és a Zrínyi Média archívumából valók.

ISBN 978 963 327 534 4

A Zrínyi Média a Honvédelmi Minisztérium által alapított, annak kizárólagos
tulajdonában lévő nonprofit gazdasági társaság.

TARTALOMJEGYZÉK

BEKÖSZÖNTŐ (<i>Fodor Lajos, a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára</i>)	9
ELŐSZÓ (<i>Dr. Tokovics József mk. dandártábornok</i>).....	11

I. KATASZTRÓFATÍPUSOK ÉS AZ ELLENÜK VALÓ VÉDEKEZÉS

– Korunk katasztrófa jellegű kihívásai. A Magyar Honvédség szerepvállalása a katasztrófák elleni védekezésben (<i>Dr. Tokovics József mk. dandártábornok</i>)	17
A katasztrófák típusai, jellemzése és csoportosítása	18
Természeti katasztrófák	27
Magyarország természeti katasztrófák általi veszélyeztetettsége	30
Civilizációs katasztrófák	38
Magyarország civilizációs katasztrófák általi veszélyeztetettsége	46
A Magyar Honvédség szerepvállalása a katasztrófák elleni védekezésben	58

II. A KATASZTRÓFAVÉDELEM JOGI HÁTTERE – A honvédelmi tárca feladatainak jogszabályi háttere, annak változásai a katasztrófavédelmi törvény elfogadását követően (<i>Dr. Kádár Pál ezredes</i>)	93
A katasztrófavédelem jogi alapjai, jogszabályi szintű rendelkezések..	93
A Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer működésének jogi keretei	126
Az állami irányítás egyéb jogi eszközei, a közjogi szervezetszabályozó eszközök és egyéb kvázi jogforrások	132

III. A HONVÉDELMI KATASZTRÓFAVÉDELMI RENDSZER (HKR)

(Süle Attila mk. ezredes)	141
A HKR létrehozása és fontosabb változásai 2001–2011 között	141
Feladatrendszer, szervezeti felépítés 2011-ben	153
A HKR irányításának, vezetésének rendje	156
Képességek	168
A HKR költségvetésének tervezése	174
A HKR kapcsolódása az országos katasztrófavédelmi rendszerhez	177
Nemzetközi kapcsolatok	179

IV. A MAGYAR HONVÉDSÉG RÉSZVÉTELE AZ ÁRVÍZVÉDELEMBEN

2000–2010 (Borsos József mk. ezredes)	189
A Magyar Honvédség árvízi védekezése 2000-ben	189
A 2002. évi árvízi védekezés	195
A 2006. évi árvízi védekezés	202
A 2010. évi árvízi védekezés	216
Összegzés	224

V. TAPASZTALATOK ÉS LEHETŐSÉGEK – A Magyar Honvédség részvétele a civilizációs eredetű katasztrófák következményeinek

felmérésében és felszámolásában (Dr. Juhász László mk. alezredes)	227
Bevezetés	227
Civilizációs eredetű katasztrófa-veszélyforrások	228
A vörösiszap-katasztrófa elhárításának tényei és tapasztalatai	229
Az Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Rendszerben részvételre tervezett honvédségi erők és eszközök igénybevételének lehetőségei	238
A Magyar Honvédség nukleáris események kezelésében való részvételének további lehetőségei	244
A honvédelmi ágazat részvétele nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlatokon	245
A Magyar Honvédség részvétele járványügyi katasztrófák elleni védekezés megszervezésében	254
A honvédség várható részvétele a migrációs helyzetek kezelésében	256
Az MH részvétele tűz oltásában	257
Veszélyhelyzeti szintet elérő közlekedési balesetek	257
Egyéb katasztrófatípusok	260
Befejezés, összegzés	261

VI. A VÉDELMI IGAZGATÁS A KATASZTRÓFAVÉDELEM NEMZETI RENDSZERÉBEN

<i>(Petneházi Ferenc alezredes)</i>	263
A védelmi bizottságok rendeltetése és feladatai	267
A védelmi bizottságok és az MH együttműködése országos és helyi szinten	274
A HM Védelmi Hivatal tevékenysége a katasztrófavédelmi feladatok ellátásakor	276
Az egyes bekövetkezett katasztrófahelyzetek sajátosságai, azok elemzése	281
Összegzés	291

VII. ÖSSZHADERŐNEMI TAPASZTALATOK – Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság részvétele a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszerben

<i>(Molnár László mk. ezredes)</i>	293
Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság katasztrófavédelmi tevékenységét szabályozó dokumentumok	293
A Magyar Honvédség katasztrófavédelmi kötelezettségei	294
Az MH ÖHP működési rendje katasztrófa bekövetkezése esetén	295
Az MH ÖHP általános katasztrófavédelmi feladatai	296
Az MH ÖHP Katasztrófavédelmi Operatív Csoport	297
Az MH ÖHP katasztrófavédelmi munkacsoportjai	298
A honvédelmi tárca részvétele az Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Rendszerben	299
Az MH ÖHP Atom-, Biológiai, Vegyiriasztási és -Értesítési Rendszer (MH ÖHP ABV RIÉR)	306
A vörösiszap-katasztrófa kapcsán felmerült problémák, tapasztalatok és javaslatok az MH ÖHP-n	313
Az MH ÖHP árvízvédelemmel kapcsolatos feladatai	315

ZÁRÓGONDOLATOK <i>(Dr. Tokovics József mk. dandártábornok)</i>	317
--	-----

BEKÖSZÖNTŐ

Tisztelt Olvasó!

A katasztrófavédelem nemzeti ügy, melynek megvalósításában a Magyar Honvédség jelentős szerepet játszik. Erre egyrészt a jogszabályok kötelezik, ugyanakkor elmondható, hogy a haza védelmére felelködött állomány is teljes mértékben magáénak érzi ezt a feladatot. A társadalom szemében a honvédség részvétele a katasztrófák elhárításában magától értetődő feladat. A katonák teljesítményének egyik legfontosabb értékmérője éppen az, hogy hazai környezetben, saját állampolgáraink életének, testi épségének és vagyonának védelmét milyen szinten vagyunk képesek szavatolni. Az árvízvédelemben, a vörösiszap-katasztrófa elhárításában stb. tevékenykedő honvédek részvétele olyan tevékenységi forma, amely közvetlenül és látványosan köti össze hazánk állampolgárait és a Magyar Honvédséget. Soha, egyetlen pillanatra sem felejthetjük el, hogy az ország fegyveres védelme mellett a természeti és a civilizációs eredetű katasztrófák elhárítása is magas sztos küldetés, amelyben nem hibázhatunk, mert annak a következményei beláthatatlan veszteséggel járnának.

Szervezettsége, felszereltsége és kiképzettsége képessé teszi a honvédséget arra, hogy sikeresen vegyen részt a katasztrófák megelőzésében, következményeinek felmérésében és elhárításban, valamint a helyreállításban.

Magyarország 2012. január 1-jén életbe lépő Alaptörvénye szentesíti a Magyar Honvédség katasztrófavédelemben betöltött helyét és szerepét.

A 2010-es év olyan súlyos eseményeket hozott, hogy a Magyar Honvédség árvízi védekezésben, illetve a vörösiszapkatasztrófa-elhárításban betöltött szerepéről önálló köteteket lehetne írni. Most mégis arra vállalkoztunk, hogy

egy hosszabb időszakra, a 2000-től napjainkig terjedő évekre tekintsünk vissza. A katasztrófatörvény hatályba lépése és a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer fennállása óta oly sok gyakorlati és elméleti tapasztalat gyűlt össze, hogy indokoltnak látjuk ennek átfogó rögzítését, tudományos igényű feldolgozását azoknak a szakembereknek a bevonásával, akik maguk is tevékeny részesei voltak ennek a feladatrendszernek.

Kötetünk szerzői ismertetik a honvédségi katasztrófavédelem jogi alapjait, elemzik a katasztrófák és az ellenük való védelem komplex rendszerét, részletesen bemutatják a leginkább jellemző természeti és civilizációs eredetű katasztrófákra való felkészülés, illetve a bekövetkezett eseményekre való reagálás tennivalóit és azok gyakorlatban történt végrehajtását.

Hiszem, hogy a szerzők lelkiismeretes munkájának köszönhetően mind a témában jártas szakértő, kutató, mind a kérdéskör iránt érdeklődő olvasó új és hasznos ismeretekhez jut a katasztrófák elleni védekezés honvédségre háruló feladatairól. Biztos vagyok abban, hogy a meglévő ismeretek, tapasztalatok – a megújuló közigazgatási és védelmi igazgatási rendszerek keretei és az új önkéntes tartalékos rendszer nyújtotta erőforrások figyelembevételével – szilárd alapot nyújtanak a Magyar Honvédség katasztrófavédelemben betöltött helyének, szerepének, súlyának átértékelésére.

E gondolatok jegyében bocsátom útjára ezt a könyvet. Meggyőződésem, hogy a magyar honvédek a jövőben is tudásuk legjavát adva, sikeresen vívják meg küzdelmüket a természet erői vagy az emberi gondatlanság, hanyagság következtében bekövetkező pusztítással szemben, és esküjükhöz híven teljesítik kötelezettségeiket.

Budapest, 2011. december

Fodor Lajos
a Honvédelmi Minisztérium
közigazgatási államtitkára

ELŐSZÓ

*„Ami bekövetkezhet, arra fel kell készülni,
ami pedig még soha nem fordult elő, arra számítani kell!”
(Dr. Hende Csaba)*

A XXI. század első évtizedében hazánkat sem kímélték a különböző katasztrófhelyzetek. A közvéleményben vélhetően a 2010. október 4-én bekövetkezett vörösiszapömlés megrázó képei élnek a legélénkebben. E kötet kiadásának gondolatát az elmúlt évtized történései motiválták: úgy gondoltuk, célszerű áttekinteni az elmúlt bő évtizedet a Magyarországot érintő katasztrófák, az arra való reagálás és a katonai szerepvállalás szempontjából.

Munkánk a 2000-től 2011-ig terjedő időszak bemutatására vállalkozik. Az időintervallum kiválasztásának kézzelfogható oka van: Magyarország 1999-ben vált a NATO teljes jogú tagjává, és ettől az időponttól kezdődően a hadsereg rendeltetése és alapfeladatai is kibővültek a szövetségi kötelezettségből adódó kihívásokkal. A NATO válságkezelési műveleteiben való részvételünk, melyre gyakran az európai térségtől távol került sor, új képességeket és megváltozott hozzáállást követelt meg a katonáktól és a műveletekben részt vevő civilektől egyaránt. Ezek a képességek – kiegészítve a Magyar Honvédség alapfeladatainak ellátásához nélkülözhetetlen eszközökkel és annak kezelésére kiképzett állománnyal – olyan speciális erővé teszik a hadsereget, amelynek igénybevételéről válsághelyzet vagy katasztrófa esetén nem szabad lemondani. Sőt, bűn lenne nem kihasználni a komoly gazdasági erőfeszítésekkel létrehozott és fenntartott speciális képességeket, amelyek gyorsan, szervezeten és autonóm módon azonnal bevetethetők, ha a helyzet úgy kívánja. E kötet számtalan konkrét eset feldolgozásával mutatja be katonáink ezreinek részvételét a különböző típusú válságok/katasztrófák kezelésében, a következmények várható hatásainak csökkentésében, valamint ha arra lehetőség volt, a megelőzésében.

A válságok és katasztrófák természetükből adódóan váratlanul és gyorsan alakulnak ki, és a legtöbb esetben nagyon nehezen jelezhetőek előre. Néhány példa a teljesség igénye nélkül. Ki tudta volna megjósolni két és fél évtizeddel ezelőtt a Szovjetunió vagy Jugoszlávia szétesését, illetve a német újraegyesítést? A 2001. szeptember 11-i terrortámadást és azt követően Irakban és Afganisztánban indított katonai műveleteket? Gondolom, sokak számára az a tény sem ismert, hogy az Egyesült Államokat az utóbbi évtizedekben ért csapások közül a legtöbb áldozatot követelő és legnagyobb anyagi kárt okozó eseményt nem a terroristák követték el. A „tettes” a Katrina hurrikán volt 2005-ben, amely New Orleans-t és környékét a földdel tette egyenlővé pillanatok alatt.

De e sorban említhetjük a Japánban történt természeti csapást (földrengés és szökőár) és az azt követő reaktorbalesetet, az észak-afrikai/közelkeleti eseményeket és az onnan induló menekültáradatot (amelyeknek még nem tudjuk, hogy mi lesz a vége, mindenesetre az EU máris tömeges migrációval néz szembe és legalább részlegesen kénytelen visszaállítani a határellenőrzést), vagy a Grúzia és Észtország elleni kibernetikai támadásokat; mind olyan események, amelyek bizonytalanságot kelthetnek még a történésektől távol fekvő országokban is, és mindannyian saját bőrünkön érezhetjük azok közvetlen hatásait.

Katasztrófák tekintetében nem is kell ennyire távolra tekintenünk, hiszen, sajnos hazai példák is bőven akadnak. A 2010 októberében történt vörsiszap-katasztrófa bekövetkezésének okait még ma is szakértők sokasága

vizsgálja. Ha az iszaptározó közvetlen szomszédságában lakó kolontári polgároknak sem volt szemernyi félelemérzetük a több százezer köbméter vörösiszap árnyékában, akkor hogyan tételezhetnénk fel, hogy ezen események megjósolhatók és célirányosan fel lehet rájuk készülni? A válsághelyzetek leküzdése és a biztonság megteremtése elsősorban az állam feladata. Ahhoz fel is használja mindazokat az erőket és eszközöket, amelyekkel rendelkezik, beleértve fegyveres erejét is. Ugyanakkor egy esetleges katasztrófa következményeinek kezelésében komoly segítséget nyújtanak/nyújthatnak a civil szervezetek, és felelősségük/feladatuk van maguknak az állampolgároknak is.

A fenti példák bizonyítják, hogy a válságokat/katasztrófákat – zöm-

mel – eddig sem tudták megjósolni, valószínűleg így lesz ez a jövőben is. Akkor mi a megoldás, tehetjük fel joggal a kérdést. A válasz egyszerű, ugyanakkor a gyakorlatban való végrehajtása rendkívül bonyolult: az a feladatunk, hogy a szükséges eszközök teljes spektrumát (amelyek alkalmazása lehetségessé válhat ezen esetekben, beleértve a katonai képességeket is) felkészítsük minden olyan feladat végrehajtására, amely egyáltalán bekövetkezhet. A Magyar Honvédségnek sem volt – nem is lehetett – tapasztalata a vörösiszap-katasztrófa bekövetkezése esetén alkalmazható katonai képességekről, ám rendelkezett olyan képességesomaggal, amelyből célirányosan lehetett lehívni a szükséges eszközöket és mellérendelni a humán erőforrást, amelyek az előzetes kijelölést és a felkészítést követően készenlétben álltak. A katonai tudás, kiképzettség, felszereltség és önálló működés alkalmassá teszi a hadsereget, hogy nagyon hatékonyan használja fel a rendelkezésére álló képességeket. A felkészülés során nagyon fontos szerepe van a civil–katonai együttműködésnek, hiszen a honvédség ebben az esetben „megrendelésre” dolgozik, igényeket teljesít – de ezeket az igényeket a polgári hatóságoknak kell megfogalmazniuk. A feladat nem a katasztrófák következményeinek felszámolása időszakában kezdődik, hanem az arra való felkészüléssel veszi kezdetét, amelyhez hozzájárulhat mindazon tapasztalatok feldolgozása,

amelyeket ezen a területen az elmúlt évtizedben szereztünk. Mi, katonák és civil szakemberek, a barikád azonos oldalán állva, azonos célért küzdve közösen tettük a dolgunkat, még ha a honvédség a feladatot a maga sajátos, egysatornás vezetési rendjéből adódóan a maga szervezeti keretei és irányítási, vezetési rendje betartásával hajtotta is végre.

A felkészülés fontosságát erősíti, hogy vannak olyan tennivalók már ebben az időszakban – például a tudományos kutatás, közös tervezés és felkészülés –, amelyek még jobban elősegítik a feladatok egységes elvek szerinti végrehajtását valamennyi abban részt vevő szervezet és személy számára. Úgy gondolom, hogy külön ki kell emelnem: a civil hatóságok katonai eszközökkel történő támogatása mindig a hatályos jogszabályok alapján történik. Ennek napjainkban azért van kiemelt jelentősége, mert Magyarország Alaptörvényének elfogadásával és a sarkalatos törvények megalkotásával (amelyek magukban foglalják a honvédelmi és katasztrófatörvényeket is) lényegesen megváltozik a feladat végrehajtásának jogszabályi környezete (amelynek a kötetben külön fejezetet szentelünk).

A lakosság és az anyagi javak megvédésének – ha leegyszerűsítjük a modellt – három fő feltétele van:

1. Az időben történő értesítés és riasztás, vagyis a tájékoztatás.
2. Felkészülés és megelőző tevékenység, hogy ami kivédhető vagy elkerülhető, azt az esemény bekövetkezése előtt megtegyük.
3. Védekezés, ami a legköltségesebb és legtöbb következménnyel járó tevékenység (ezt az elmúlt évtizedben a védekezések és az újjáépítés időszakában erre a célra elköltött több százmilliárd forint bizonyítja).

A megelőzésen alapuló megközelítés a leghatékonyabb és legolcsóbb módszer. Sokszor azonban, abban bízva, hogy az adott esemény úgysem fog bekövetkezni, nem fordítunk elég energiát és pénzt erre a területre, így azután annak többszörösét költjük a következmények felszámolására és a helyreállításra. A honvédelmi tárca jelenleg is rendelkezik azokkal a tervekkel és intézkedésekkel, amelyek a katasztrófák elleni védekezésben való hatékony részvételt biztosítják. A folyamatos kihívások és a globális biztonsági környezet változásai, valamint a hazai közigazgatás rendszerének és jogszabályi környezetének átalakítása rákényszerít bennünket arra, hogy aktualizáljuk ezeket a dokumentumokat. Ezt a munkát is elő kívánja segíteni az ezen a területen szerzett tapasztalatok számbavétele és a gyakorlati életbe való visszaforgatása. Legalább a magunk kárából tanuljunk, ha a máséból ezt nem tettük meg!

A katonai jelenlét a katasztrófák helyszínén nemcsak a beavatkozás hatékony eszköze, de megnyugtatta a lakosságot is. Korábbi beosztásomból adódóan magam is számtalan katasztrófa helyszínén jártam a beregi árvíztől a vörösiszap-katasztrófaig. Megállapítható, hogy az egyenruha megjelenése mindenütt pozitív pszichés hatást gyakorolt az érintettekre. Érezték a szervezett erőt, a segítő szándékot és a határozottságot, ez pedig, minél nagyobb a baj, annál nagyobb jelentőséggel bír.

Szeretném figyelmébe ajánlani ezt a könyvet mindazoknak, akik e témával foglalkoznak, és azoknak is, akik ezt most tanulják. Legyenek bölcsesebbek nálunk, és tanuljanak a hibáinkból, ugyanakkor próbálják meg átvenni azokat a tapasztalatokat, amelyeket mi sokszor vérrel és verejtékkel szereztünk meg.

*Dr. Tokovics József mk. dandártábornok
a HM Védelmi Hivatal főigazgatója*

Dr. Tokovicz József mk. dandártábornok

KATASZTRÓFATÍPUSOK ÉS AZ ELLENÜK VALÓ VÉDEKEZÉS

Korunk katasztrófa jellegű kihívásai. A Magyar Honvédség szerepvállalása a katasztrófák elleni védekezésben

A magyar EU-elnökség egyik rendezvényén mondotta dr. Hende Csaba honvédelmi miniszter: „Az elmúlt húsz év konfliktusai és válságai alapján alapigazságnak tekinthető, hogy a XXI. században olyan fenyegetésekre, kihívásokra kellene felkészülni, amelyekre valójában nem lehet.”¹ Az említett alapigazságra jó például szolgálnak az úgynevezett *arab tavasz* közelmúltbeli eseményei, amelyek teljes mértékben meglepték a nemzetközi közösséget, de e körbe sorolható a hazánkban bekövetkezett vörösiszap-katasztrófa is, amelyhez hasonlót még soha nem éltünk át történelmünk folyamán.

A félelem az ismeretlentől, a ránk törő veszélytől, az ellenségtől, egyidős magával az emberiséggel. Az emberiség története során azonban mindvégig megmaradt az esély, hogy a veszélyhelyzetek többségében az ember felülkeredjen ellenfelén. Teljes kiszolgáltatottságot csak a nagy ismeretlennel, azaz a természet erőivel szemben érzett. Itt csak egyetlen lehetőség maradt számára: a menekülés, a meglapulás, a véletlen folytán való életben maradás reménye. A technológiai forradalom kiteljesedésével, a társadalom fejlődésével együtt kialakult a felismerés: léteznek ugyan korlátozott eszközeink a természet nagy katasztrófáival szemben, az esetek többségében mégis szinte teljesen kiszolgáltatottak és tehetetlenek vagyunk.

A második világháborút követően egy ideig élt a remény, hogy minden alkotóerő az emberiség javát szolgálja. Az elmúlt több mint hatvan év történései ezt cáfolják, mert a fegyverek csak időnként hallgattak el, a népek, nemzetek, szövetségek ellentétei egy újabb világháború szélére sodorták a világot. Szerencsére a józanul gondolkodó politikai erőknél sikerült megakadályozniuk az újabb világegést. Ám nagyon sok más jellegű kihívásra sajnos nem sikerült eredményes választ adni. A globalizáció, az energiaforrá-

sokért folyó harc, a nagyhatalmak szellemi, politikai, gazdasági befolyásának más nemzetekre való kiterjesztése, a környezetrombolás, az emberi kultúrák kibékíthetetlen ellentéte, és nem utolsósorban egyéb természeti eredetű katasztrófák számtalan veszélyt teremtettek az elmúlt évtizedekben. Ezek közül ma a terrorizmus és a különféle katasztrófák veszélyeztetik leginkább a biztonságot, ezért napjainkban a terrorizmus elleni harc és a katasztrófavédelem lépett elő a legfontosabb teendővé.

E fejezetben igyekszünk áttekinteni, miért is fontos a fenti kihívásokkal szemben a következetes fellépés, és miért van szükség hatékony katasztrófavédelemre. Kiemelten szeretnénk foglalkozni a fegyveres erőknél – esetünkben a Magyar Honvédségnek – a katasztrófák elleni védekezésben elfoglalt helyével, lehetséges feladataival és alkalmazásuk elveivel. A katonai erő alkalmazása nem lehet hatékony, ha az csak a védekezés időszakában kezdődik meg. A felkészülés – közös tervek, egységes irányelvek és stratégia kialakítása, közös kiképzés megvalósítása – legalább annyira fontos időszaka a feladatrendszernek, mint a konkrét végrehajtás, ugyanis az eredményes tevékenység alapja a pontosan megkomponált polgári–katonai együttműködésen múlik. A honvédség alapfeladata nem változott, az továbbra is a haza védelme, ugyanakkor olyan eszközarzenál és szakmai tudás áll a rendelkezésére, amelyet erre a célra is fel lehet, sőt fel kell használni.

A KATASZTRÓFÁK TÍPUSAI, JELLEMZÉSE ÉS CSOPORTOSÍTÁSA

Kiterjedt irodalma van a katasztrófa fogalmi meghatározásának és típusok szerinti csoportosításának. A katasztrófa görög eredetű szó, jelentése: pusztulás, megsemmisülés, megrázó, hirtelen esemény. A hazai jogrendben a katasztrófák tartalmi meghatározásának értelmezésére egy szűkebb kategória szerepel, amely szerint a katasztrófa: „olyan történés, mely számos ember életét vagy egészségét, a lakosság jelentős dologi értékeit, alapvető ellátását, avagy a környezetet veszélyezteti, vagy károsítja olyan mértékben, hogy elhárítására és leküzdésére hatóságok, intézmények és szervezetek együttműködése szükséges.”²

A Magyar értelmező kéziszótár szerint a katasztrófa nem más, mint nagyarányú szerencsétlenség vagy sorsesapás. Ezt a megfogalmazást aztán idővel többször módosították, pontosították aszerint, hogy a katasztrófa az életet, az életfeltételeket, az anyagi javakat és a természeti környezetet jelentős mértékben és súlyosan károsító, vagy azokat közvetlenül veszélyeztető elemi csapás, ipari szerencsétlenség, más pusztító hatású természeti vagy

civilizációs eredetű rendkívüli esemény (a fegyveres, tehát katonai jellegű konfliktusok kivételével). Ebben az értelmezésében tehát azt jelenti, hogy a katasztrófa a válsághelyzetek legalacsonyabb szintje, amely nem zárja ki, hogy annak kiterjedésével vagy fokozódásával, hatásainak növekedésével, ne lépjen súlyosabb szintre. A világ számos pontján és Magyarország határain belül is egyre gyakrabban alakulnak ki katasztrófahelyzetek. Közülük néhány természeti jelenségből adódik (például az árvíz, földrengés, tűzvész, aszály, szélvihar stb.), míg mások emberi mulasztás vagy szándékos terrorcselekmény eredményei (ipari katasztrófák, nukleáris erőművekben történt balesetek). Katasztrófahelyzet a legtöbb esetben váratlanul következik be.

Civilizáltabb világ, nagyobb biztonság! – a XXI. század valósága nem igazolja ennek a gondolatnak az igazát. A civilizáció kiteljesedése, a globalizáció mint jelenség a biztonságra is hatással van; mert nemcsak pozitív következményei vannak, hanem különféle eredetű veszélyek forrása is egyben, amelyek sok gondot és bajt zúdítanak az emberiségre, sokszor katasztrófák formájában. Az embertől nem függő természeti katasztrófák esetén a fizikai környezetben a károk szinte kivédhetetlenek, a személyi veszteségek azonban kellő odafigyeléssel minimalizálhatók, vagy elkerülhetők. Más a helyzet az embertől függő rendszerek katasztrófaeseményeinél. Az ember az általa alkotott rendszereket felügyelheti, működését szabályozhatja, a konfliktushelyzeteket megoldhatja, így ezeknek a katasztrófája elméletileg elkerülhető. De a mesterséges rendszerek is veszélyhordozók, ezeknél is bekövetkezhetnek katasztrófák, számtalanszor be is következtek. A biztonság ma már sokkal bizonytalanabb lábakon áll, mint korábban bármikor.

Ahhoz, hogy egyáltalán elképzelésünk legyen arról, mi várhat ránk, először célszerű számba venni azokat a kihívásokat, amelyekkel szembesülhetünk, valamint azokat a veszélyforrásokat, amelyek a leggyakrabban jelentkeztek, illetve jelentkezhetnek. Ebben segítségünkre lehet a statisztika, amelyet az internetnek köszönhetően ma már könnyű ilyen célra is a tudomány szolgálatába állítani. Szeretnénk az áttekintést egy kicsit távolabbról kezdeni, és a világméretű, regionális és hazai szempontok szerint számba venni a lehetséges katasztrófatípusokat és azok jellemzőit az általunk vizsgált időszakban.

A katasztrófák sokféleképpen csoportosíthatók jellegük, kiterjedésük és tulajdonságaik alapján. E munkában zömmel jellegük szerint rendszerezzük a katasztrófákat, de a téma átláthatósága érdekében bizonyos esetekben a kiterjedésük vizsgálatára is sor kerül. Leggyakrabban a természeti eredetű jelenségek okoznak veszélyhelyzeteket, és sok esetben katasztrófák kialakulásához is vezetnek, hiszen a földrengések, vulkánkitörések, áradások, árvizek, gátszakadások, szökőárok, szélsőségesen felerősödött viharok, csapadékok és fagyok olyan erőt képviselnek, amelyeknek a kordában tartása a mai napig megoldatlan problémát jelent az emberiség számára.

A katasztrófák csoportosítását célszerű a jelenleg hatályos jogszabály³ alapján áttekinteni. A katasztrófatörvényben nevesített, hazánkat veszélyeztető katasztrófátípusok a következők:

- ár- és belvíz,
- rendkívüli időjárási helyzet,
- földrengés,
- veszélyhelyzeti szintet elérő közúti, vasúti, vízi közlekedési baleset,
- nukleáris baleset,
- humán járvány,
- veszélyhelyzeti szintet elérő környezetkárosodás (felszíni vizek szennyeződése, légszennyeződés, veszélyes hulladékok),
- veszélyes ipari létesítményekben, szénhidrogén kitermelésében, veszélyes anyag tárolása és szállítása közben bekövetkező katasztrófa.

A fenti jelenségeken túl vannak még olyan katasztrófátípusok, melyek hazánkra nem jellemzőek – ilyen például a lavinaveszély vagy a vulkánkitörés; ezekkel az általános, áttekintő részben fogunk érintőlegesen foglalkozni.

Az egyes katasztrófátípusok elkülönült csoportokba foglalását az eredet szerinti elkülönítés elvének megfelelően szokták végrehajtani. Így, eredetét tekintve két fő csoportba sorolhatjuk a katasztrófákat:

- természeti katasztrófák és
- civilizációs katasztrófák.

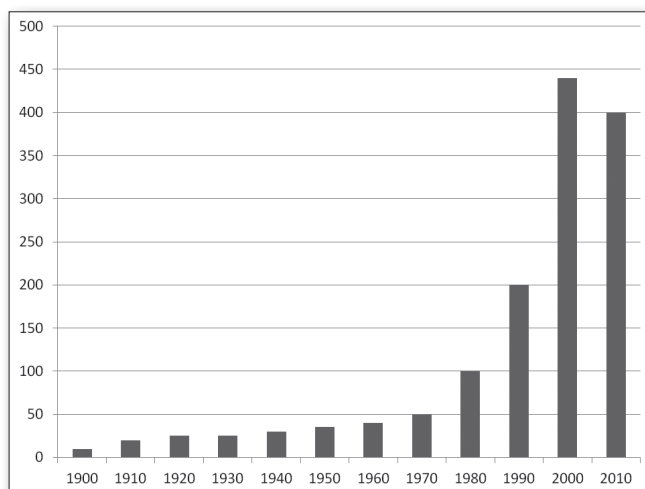
Természeti katasztrófáknak az emberi tevékenységtől függetlenül, a természet erőinek hatására, elemi csapásként előforduló katasztrófákat nevezzük. A természeti katasztrófákkal szemben az ember kiszolgáltatott, kialakulását, bekövetkezését nem, vagy csak ritkán tudja megakadályozni, tehát az emberi tevékenységtől függetlenül, a természet erőinek hatására, elemi csapásként fordulnak elő. Bekövetkezésük, kialakulásuk részben előre jelezhető (például árvíz, belvíz), részben nem jelezhető (pl. földrengés, aszály, villámcsapás).

A civilizációs katasztrófák alapvető jellemzője, hogy emberi tevékenységgel függenek össze, amelyek helytelen emberi beavatkozás, mulasztás, figyelmetlenség, szándékosság vagy technikai hibák hatására következnek be (pl. üzemzavar, közúti baleset, veszélyes anyag kiszabadulása). Ebbe a kategóriába tartoznak a társadalmi katasztrófák, például sztrájkok, helyi fegyveres konfliktusok, válsághelyzetek stb., és ezek legsúlyosabb változata, a háborúk is.

Nem hagyhatók figyelmen kívül az ország határain kívül keletkező, globális, vagy regionális következményeket okozó katasztrófák, hiszen ezek is hatással vannak közvetlen környezetünkre. Ha áttekintjük az erre vonatkozó

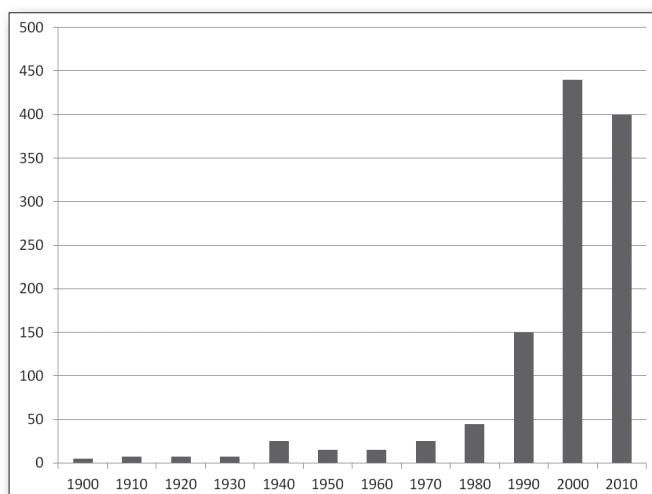

adatokat, megállapíthatjuk, hogy az elmúlt évtizedekben a veszélyeztetettség jelentősen növekedett. A veszélyeztetettség eltérő szempontok szerinti vizsgálata különböző következtetések levonására ad számunkra lehetőséget. A következő ábrákon (1–2. ábra) jól látható az 1900–2010 közötti időszakban bekövetkezett természeti katasztrófák számának ugrásszerű növekedése⁴ (az ábrák mindegyike ugyanabból a hivatkozott internetes adatbázisból származik). Ugyanez – talán még hatványozottabban – igaz a civilizációs katasztrófák esetében is, ha csak a bekövetkezett események számát nézzük.

1. ábra: Természeti katasztrófák 1900–2010

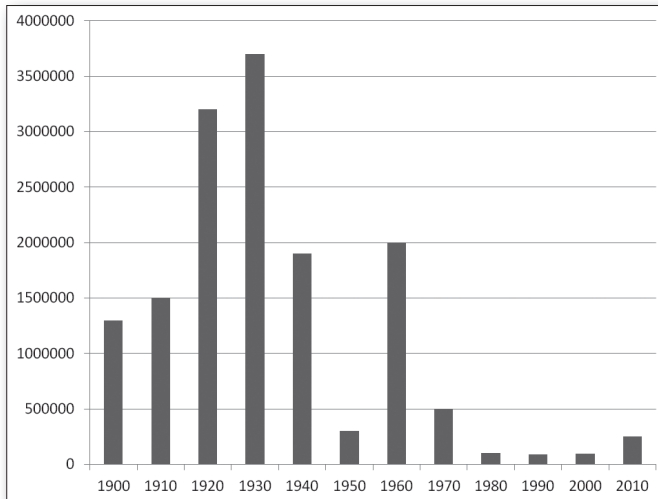
Függőleges tengely: természeti katasztrófák száma; vízszintes tengely: évek

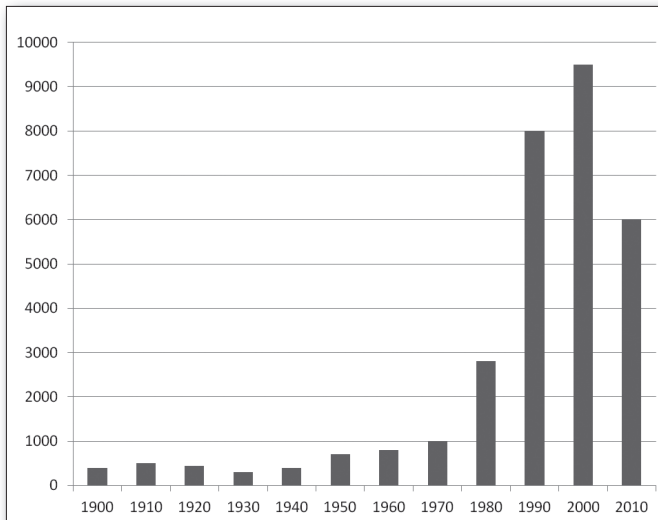
2. ábra: Ipari katasztrófák 1900–2010

Függőleges tengely: ipari katasztrófák száma; vízszintes tengely: évek

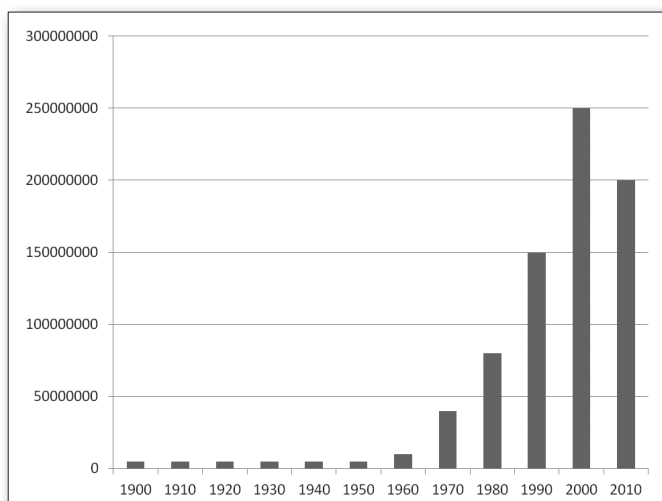
Ha behatóbban kezdjük el vizsgálni a kérdést, akkor a helyzet már sokkal érdekesebb. A katasztrófák következtében előforduló emberáldozatok számának elemzése megmutatja, hogy míg a természeti katasztrófák áldozatainak száma jelentősen csökkent az elmúlt száztiz évben (3. ábra), addig a civilizációs eredetű katasztrófák következtében elhunytak száma szignifikáns növekedést mutat (4. ábra).

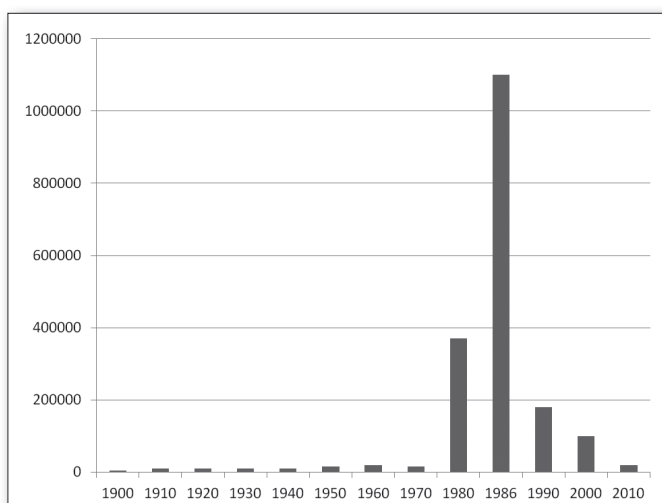
3. ábra: Természeti katasztrófák halálos áldozatai 1900–2010
Függőleges tengely: áldozatok száma; vízszintes tengely: évek

4. ábra: Ipari katasztrófák halálos áldozatai 1900–2010
Függőleges tengely: áldozatok száma; vízszintes tengely: évek

5. ábra: Természeti katasztrófák által érintett emberek 1900–2010
Függőleges tengely: áldozatok száma; vízszintes tengely: évek

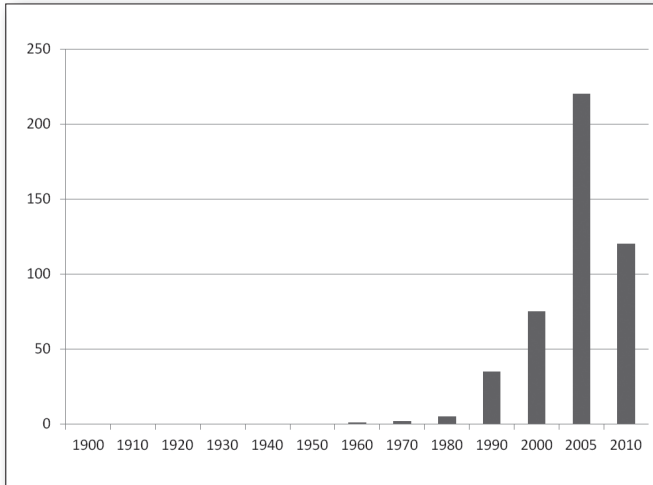

6. ábra: Ipari katasztrófák által érintett emberek 1900–2010
Függőleges tengely: áldozatok száma; vízszintes tengely: évek

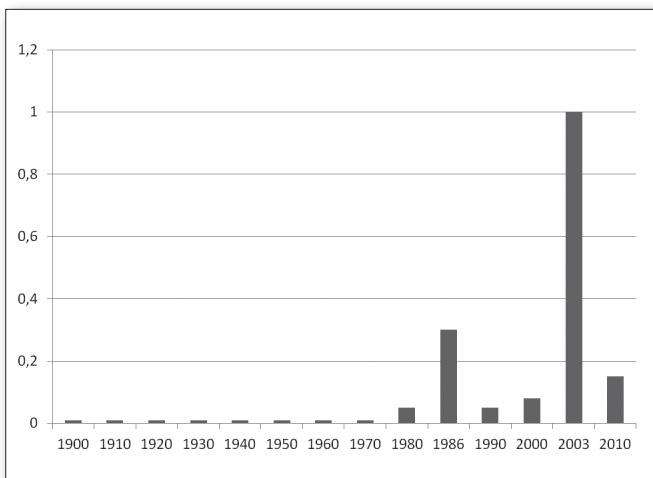
Ha kibővítjük a katasztrófák elszenvedőinek körét – és nem csak az elhunytakat, hanem valamennyi, a következmények által érintett számát vizsgáljuk –, akkor ismét egy más jellegű információt kaphatunk. A vonatkozó ábrákból (5–6. ábra) kitetszik, hogy a természeti katasztrófák esetében ez az adat szinte teljességgel ellentmond az előző kimutatásnak (határozott nő-

vekedés az elmúlt 20 évben), míg a technikai jellegű katasztrófák hektikus jellege és eseményvezérelt sajátossága egyértelműen megfigyelhető.

Még egy aspektusból történő megközelítést szeretnénk az olvasó figyelmébe ajánlani, ez pedig az okozott kár szempontjából történő kimutatás (7–8. ábra). A milliárd amerikai dollárban kifejezett értékek óriásiak és szinte hihetetlenek. Ismét beigazolódik az a tény, hogy a megelőzés mindig sokkal olcsóbb megoldás, mint a következmények felszámolása. A másik megdöbbentő információ: a kiugró költségek nagyon könnyen beazonosíthatók egy-egy esemény kapesán.

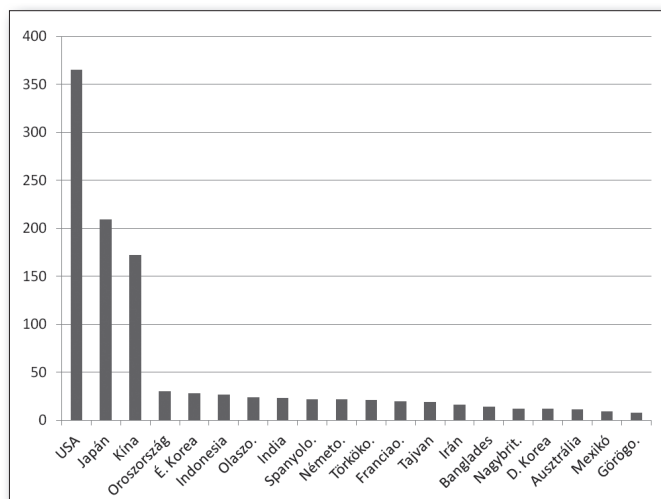

7. ábra: Természeti katasztrófák által okozott becsült kár (mrd. USD) 1900–2010
Függőleges tengely: okozott kár (mrd. USD); vízszintes tengely: évek

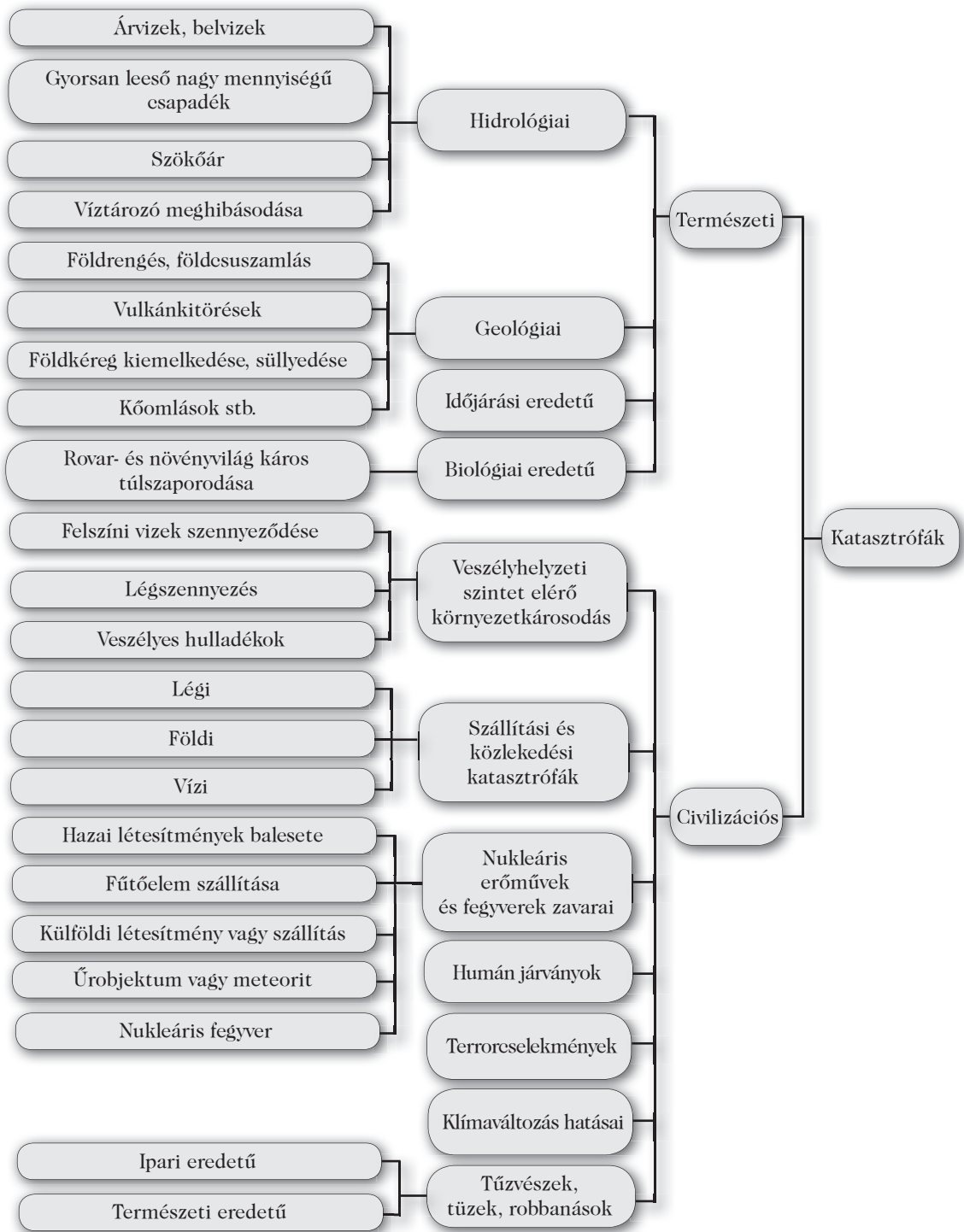
8. ábra: Ipari katasztrófák által okozott becsült kár (mrd. USD) 1900–2010
Függőleges tengely: okozott kár (mrd. USD); vízszintes tengely: évek

Az állítást talán még szemléletesebben támasztja alá, ha a vizsgált időszakból kiemelünk egy adott évet. 2005-öt választottuk, mert talán ez szemlélteti legjobban a fenti kijelentést. A 2005-ben katasztrófák által sújtott országok milliárd dollárban keletkezett költségeit láthatjuk a 9. ábrán. A Katrina hurrikán következtében keletkezett károkat nem lehet túlszárnyalni. Ha áttekintjük az „első ötven” ország listáját, ahol a vizsgált évben a legnagyobb károk keletkeztek katasztrófák következtében, akkor egyértelműen látható, hogy a 3–50. helyezettek együttes kára sem volt annyi, mint az Egyesült Államok New Orleansban elszenvedett vesztesége. A vizsgált országok összesített kára kb. ezer milliárd dollár volt! Csak ebben az egy évben, a lista első ötven helyén álló országban, a 2011-es magyar államadósság több mint tízszerese (kerekített összeg) keletkezett közvetlen kárként az őket sújtó katasztrófák következtében⁵. A gazdasági szempontok természetesen eltörpülnek az emberi tragédiák mellett, de napjainkban ezzel a kérdéssel is foglalkozni kell.

9. ábra: 2005-ben katasztrófák által leginkább sújtott 20 ország kára (mrd. USD)

Függőleges tengely: okozott kár (mrd. USD); vízszintes tengely: országok

10. ábra: Katasztrófatípusok csoportosítása és azok lehetséges felosztása

A globális kitekintést követően célszerű a korábban már meghatározott két csoportban áttekinteni a kihívásokat, majd a hazánkat érintő fenyegetettségeket megvizsgálni. Mielőtt erre rátérnénk, tekintsük át a 10. ábrát, amelynek segítségével egyszerűbb elemezni a bonyolultnak tűnő rendszert. A magyarázó ábra természetesen nem teljes, hiszen az bővíthető, újabb alcsoportokkal kiegészíthető és további magyarázatok fűzhetők hozzá.

TERMÉSZETI KATASZTRÓFÁK

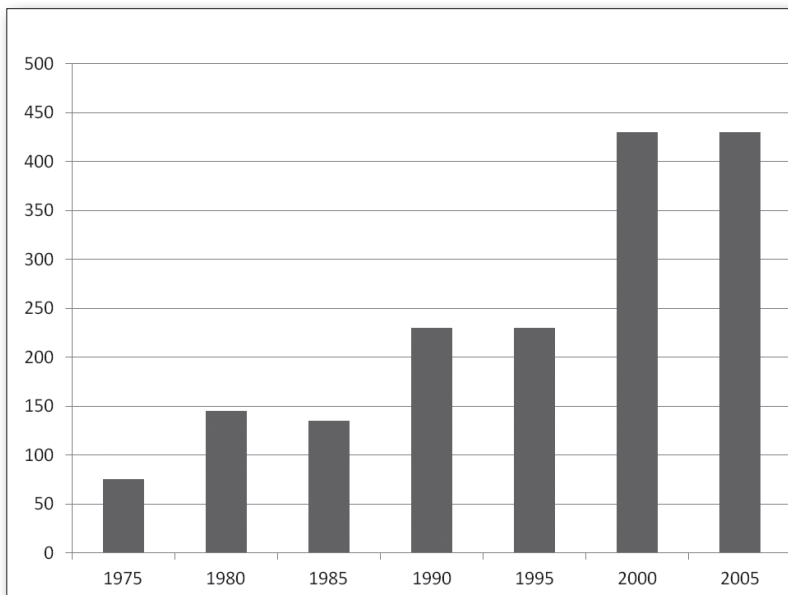
A FŐBB TERMÉSZETI KATASZTRÓFÁKRÓL ÁLTALÁNOSÁGBAN

A kockázat nem más, mint az adott időintervallumban vagy adott körülmények között kialakuló, meghatározott, nemkívánatos esemény bekövetkezési valószínűsége. Más megfogalmazásban a veszély megnyilvánulásának gyakorisága (valószínűsége) és a káros következmény nagyságának kombinációja. Az ország területe természetföldrajzi értelemben „mérsékelt veszélyességű” a természeti jelenségek által keletkező veszélyek, katasztrófák tekintetében. A civilizációs katasztrófák szempontjából a legnagyobb figyelmet a különösen veszélyes ipari üzemekre, tevékenységekre, a veszélyes anyagok szállítására, illetve a természeti környezet állapotába való emberi beavatkozások következményeire kell fordítani.

Az adatbázisban⁶ azt a helyzetet minősítik katasztrófának, ahol:

- 10-nél több ember halt meg,
- 100-nál többen érintettek,
- nemzetközi segítséget vontak be,
- veszélyhelyzetet rendeltek el.

Az egyik legismertebb természeti csapás a vulkánkitörés, amely hazánkat szerencsére nem veszélyezteti, de láthatjuk az izlandi események kapcsán, hogy e katasztrófatípus milyen komoly gondokat tud okozni – lásd a nemzetközi légi közlekedésben keletkezett forgalomkiesést, még akkor is, ha az esemény bekövetkezését követően közvetlen kár nem keletkezik. A tűzhányó a földkéreg olyan pontja, ahol a szilárd részek folytonossága megszakad, és a mélyből olvadt kőzetek és/vagy gázok jutnak a felszínre. Az olvadt kőzetet magmának nevezzük, mely a földkéreg 40–300 km közötti mélységeiből származik. A természeti katasztrófák közül első ízben a vulkánkitörésekről készültek irodalmi feljegyzések (a Vezúv kitöréséről szóló tudósítás kétezer éves).

11. ábra: Természeti katasztrófák 1975 és 2005 között

Függőleges tengely: természeti katasztrófák száma; vízszintes tengely: évek

Szintén már az ókorban ismert természeti csapás volt a földrengés. A legrégebbi feljegyzéseket a kínaiak őrzik az i. e. 16. századtól. A krónika mintegy 1000 rengésről számol be csaknem 3000 év alatt. A földrengések manapság is sajnos gyakorta követelnek áldozatokat. A földrengést többféle ok válthatja ki. A leggyakoribb az ún. tektonikus földrengés, mely a földkéreg mozgásával, deformációjával függ össze. A lemezek súrlódva, ütközve, egymás alá bukva vagy fölé torlódva mozognak. Ilyenkor a nagy energia egy része rugalmas rezgéshullámokká alakul át, mely egy idő után eléri a földfelszínt, közben új törések is keletkezhetnek. A deformációt is nagy energia-felhalmozódás kíséri. Ha ezek túllépik a kőszilárdságot, akkor tektonikus rengésekről beszélünk.

A szökőárat a tengerfenék alatt kipattanó földrengések, a tűzhányók kitörései, esetleg a víz alatti földcsuszamlások okozhatják. A víztömeget ért nyomáshullám a vízben gyengítetlenül terjed tova. A nyílt óceánon a terjedés sebessége meghaladhatja az óránkénti 700 km-t is. A sekélyebb vizekben azonban a sebessége lelassul, és ahogy a hullám eléri a kontinentális talapzatot, a víztömeg föltorlódik. A part közvetlen közelében így 10–25 méteres hullámok emelkedhetnek ki a vízből. A legismertebb szökőár, a 2004-ben történt cunamikatasztrófa, mintegy 150 ezer emberáldozatot követelt.

A hófödte területeken ismert természeti katasztrófa a lavina, mely szintén emberek sokaságának okozta a halálát. A hógörgeteg viselkedése a hegyol-

dal meredekségétől, felszínének alakulásától, a környezet hőmérsékletváltozásaitól és a hóréteg vastagságától függ. Általában ugyanott és kiszámítható alkalmakkor lép fel, így védekezni is jobban lehet ellene.

Az árvizek által okozott veszteségek már az ókorban is ismertek voltak. A medréből kilépő víz nemcsak a sodrásával okoz rombolást, hanem akkor is, ha már apad, hiszen a víz eláztat mindent, és ez nehezen helyrehozható károkat okoz. Magyarországot leginkább ez a természeti csapás fenyegeti. Hazánkban az ármentesített területek védelmét 4220 km hosszú gátrendszer szolgálja folyóink mentén.

Szólnunk kell az utóbbi időben egyre gyakoribb természetikatasztrófa-típusról, a záporról; a hirtelen, nagy mennyiségben leeső esapadék a kisebb patakok áradását idézi elő. E katasztrófatípus ellen úgynevezett „záportározók” megépítésével lehet védekezni.

Emberi létünket azonban nem csak a túl hirtelen ránk zúduló víztömeg veszélyezteti, hanem esetenként annak hiánya is. Az aszályok azokon a területeken okozhatnak tragédiát, ahol az évi esapadékmennyiség egyébként is kevés. A mezőgazdasági termelés fejlődése és az új módszerek kidolgozása sem teszi függetlenné az agráriumot a természeti körülményektől, az mindig is az időjárás befolyása alatt fog állni. A csapadékhiány így gazdasági haszonkieséssel járhat, csökkenhet a termés mennyisége, ráadásul éhínséget és éhhalált okozhat, mint például Afrikában.

A szélviharok is óriási pusztításokra képesek. A szél pusztítása abból fakad, hogy a levegő alkotórészein kívül szilárd és cseppfolyós részecskéket is magával ragad, továbbá felkapja a talaj vagy a víz részecskéit. Ezeket messze szállítva a kiálló tereptárgyakat „elesziszolja”, majd általában teljesen alkalmatlan helyen lerakja azokat. A hurrikánok, a trópusi szélviharok a Karib-tenger térségében és a Mexikói-öbölben már egész partvidékeket pusztítottak el.

A villámesapások is nagy károkat tudnak okozni. A villám a légköri elektromosság kisülése. A villámesapásoknál felszabaduló energiának már milliómod része is veszélyt jelent az ember számára. Elsősorban hegytetőn, háztetőn és más kiemelkedő pontokon, sík, szabad terepen vagy nagyobb vízfelület közepén vagyunk kitéve e veszélynek.

A fenti jelenségeken kívül maga a Föld élővilága is okozhat természeti katasztrófákat. A növények és állatok káros túlszaporodása leginkább akkor jelentkezik, amikor például egy régióban új növénykultúrát vagy állatfajtát kezdenek el termesztetni/tenyészteni és ezen szaporodhatnak el bizonyos rovarok. A másik ismert változat, mikor a kártevő kerül át egy új környezetbe, ahol alig vannak ellenségei (például a ragadozók), így korlátlan szaporodásnak indulhat. Ismert például a burgonyabogár vagy a szövőlepké Európába történt behurcolása és elszaporodása.

MAGYARORSZÁG TERMÉSZETI KATASZTRÓFÁK ÁLTALI VESZÉLYEZTETETTSÉGE

HIDROLÓGIAI EREDETŰ KATASZTRÓFÁK, ÁRVIZEK

Az ország domborzati és vízfolyási viszonyai miatt Magyarország nagy kiterjedésű területei gyakori árvízi veszélyeztetésnek vannak kitéve, ezért az árvizek kártételei elleni védekezésnek különös jelentősége van hazánkban. Az ország különleges környezeti, geológiai és természeti adottságai miatt az év bármely szakaszában és bármelyik folyónkon kialakulhatnak árvizek. Határainkat 89 folyó szeli át, amelyek a környező országokból hozzánk szállítják az esőzésből, hóolvadásból származó vizet, hiszen hazánk a Kárpát-medence legmélyebben fekvő területén helyezkedik el. Magyarország területének körülbelül negyede a folyók vízszintjénél alacsonyabban fekszik, ezért az ország lakosságának 40%-a gátakkal védett területeken él.

Magyarországot történelmünk során több mint 100 alkalommal sújtotta katasztrófális árvíz. Az elöntések szempontjából veszélyeztetett részen található az ország megműködhető területének egyharmad része, 1,8 millió hektárnyi terület. Itt helyezkedik el a vasutak 32%-a, a közutak 15%-a és több mint 2000 ipari üzem. Itt él (mintegy 800 településen) 2,5 milliónyi lakos – a magyarországi települések számát és lakosait tekintve is az ország egynegyede – és itt termelik meg a GDP 30%-át. Az ország árvíz-veszélyeztetettsége Európában a legnagyobb. Hazánkra jellemző, hogy 2-3 évenként kis- vagy közepes, 5-6 évenként jelentős, 10-12 évenként rendkívüli árvizek kialakulásával kell számolni. Ennek az elmúlt évtized statisztikája ellentmond, hiszen tíz év alatt háromszor alakultak ki rendkívüli árvízhelyzetek hazánkban. 2006-ban a dunai vízállás szükségessé tette a Margit-sziget nyúlgáttal történő közvetlen védelmét.

Magyarországon a mellékfolyók zöme gyorsfolyású, az ott kialakult nagyobb vízmennyiség a nagyobb folyókon 1-2 napon belül megjelenik, néhány órán belül több méteres áradást okozva. Az ország és környezetének éghajlati és földrajzi adottságai miatt bármely folyón az év bármely időszakában előfordulhatnak heves és tartós árvizek. Hazánkban a XIX. század óta folyamatosan készülnek azok a védművek, amelyek e károkozásokat hivatottak megelőzni. Ennek keretében 4220 kilométer árvízvédelmi töltés, 42 400 kilométer földmedrű esatorna, 250 darab víztározó épült; a belvízszivattyúk egyesített teljesítménye 850 köbméter másodpercenként, amely meghaladja a Duna és a Tisza együttes normál vízhozamát. A vízkár-elhárítási művek megépítésének újbóli becsült értéke meghaladja a 2500 milliárd forintot⁷.

Maximális vízállás 2006-ban a Parlamentnél

Bizonyos szabályosság azonban az árvizek esetében is megállapítható. A két fő árvízveszélyes időszakban jellemzően a következő áradástípusok alakulhatnak ki. Ezek:

- a jeges ár: a jégzajlás, a hóolvadás, a jégtorlódás miatt,
- a zöldár: a tavaszi olvadás, a korai nyári esőzések miatt.

Árvíz esetén a kárterületre jellemző, hogy a magasabban fekvő településeket az elöntési zóna kommunikációs és fizikai értelemben elzárhatja a külvilágtól, ugyanakkor az elöntött területen az ott rekedt emberek élete is veszélybe kerülhet. Az épületek, utak, műtárgyak és más létesítmények részben vagy teljes mértékben víz alá kerülhetnek, átázhatnak, rongálódhatnak, megsemmisülhetnek. Az áramszolgáltatást és egyéb közműveket szüneteltetni kell, mert a víz zárlatot okozhat az elektromos és távközlési rendszerekben.

Az árvíz megfékezésére hazánkban tett erőfeszítések sikeresek voltak. Jól demonstrálja ezt, hogy míg néhány évtizeddel ezelőtt komoly árvíz nem múlt el emberáldozat nélkül, addig az utóbbi évtized ilyen jellegű eseményei következtében nem alakult ki emberi életet veszélyeztető katasztrófahelyzet.

BELVIZEK

Az árvizek mellett további veszélyt jelentenek a belvízkárok, melyek a termőföldek tönkretételén túl súlyosan veszélyeztetik a belvizes területre épült lakóházakat és gazdasági létesítményeket. A belvízzel való elöntés maximuma az 1940-es években megközelítette a 100 ezer hektárt, de azóta is többször ismétlődtek a nagy belvizes időszakok. A belvízzel potenciálisan veszélyeztetett terület elérheti a 2 millió hektárt. A belvízi veszélyeztetettség szinte valamennyi ártéri öblözetben fekvő települést érinti. Ennek a kockázatnak még külön sajátossága, hogy a veszélyeztetett területen magas a szociálisan hátrányos helyzetű népesség⁸. Az utóbbi időszak legsúlyosabb belvízi helyzete 2010 tavaszán alakult ki hazánkban, és szinte valamennyi megyénket érintette. Az árvizek és belvizek következményeit tovább súlyosbíthatják az ipari üzemek, olajfinomítók, ipari és vegyi raktárak által okozott ivóvíz- és talajszennyezések.

GYORSAN LEESŐ NAGY MENNYISÉGŰ CSAPADÉK

A hirtelen lezúduló, nagy mennyiségű csapadék általában a nyári zivatarok velejárója. A probléma akkor jelentkezik, amikor a víz elvezetésére szolgáló csatorna- vagy árokrendszer nem képes az összegyűlt vizet befogadni és elvezetni, a víz elönti a mélyebben fekvő területeket, a talajszint alatti helyiségeket, illetve a völgyekben lévő településeket. Jellemét tekintve hasonló a következménye a közepes intenzitású, de hosszan tartó esőzésnek is. A 2005. év során április 18. és augusztus 25. között 6 alkalommal pusztított viharos erejű szél, jelentős mennyiségű esőzéssel és árvízzel kísérve. A rendkívüli időjárás 13 megyét érintett, a legnagyobb kárt szenvedett megye Borsod-Abaúj-Zemplén volt.

A hirtelen lezúduló eső belvizet és árvizet egyaránt okozhat. Így történt ez 2010. szeptember 27-én Zala megyében, ahol harmadfokú belvízvédelmi készséget kellett életbe léptetni a Zala folyón és a Kis-Balatonnál; a Principális-csatorna kerteket öntött el Nagykanizsán, Pórszombaton a foci pályára került víz alá. Kanizsán a töltéskorona magasításával és az árkok homokzsákokkal való lezárásával a környező ingatlanok felé a veszély elmúlt, s megkezdődött az apadás, s bár amilyen gyorsan jött, olyan gyorsan elállt az eső, a rengeteg csapadék sok gondot okozott a megyében⁹.

Árvízi védekezés Zala megyében

RENDKÍVÜLI IDŐJÁRÁSI VISZONYOK

A szárazság és az aszály gyakran veszélyezteti Magyarországot. Előfordult, hogy a katasztrófák következtében tömeges állatelhullás alakult ki, a régebbi korokban éhínség is sújtotta hazánkat. Magyarországon, különösen az alföldi területeken, viszonylag gyakoriak az aszályos évek. Az aszály a természeti katasztrófák különleges csoportjába tartozik, mert a károk nem hirtelen és váratlanul jönnek létre; hatásai, következményei hatalmas összegeket felémésztő hosszú távú beruházásokat igénylő mezőgazdasági technológiával, az öntözés fejlesztésével, a vízgazdálkodás korszerűsítésével részben megelőzhetők, részben csökkenthetők. Az aszályok gyakran idéznek elő más katasztrófákat is, például humán és állati járványokat, növényzetpusztulást. Az aszályok általában kivétel nélkül országos méretűek, vagy országos hatásúak.

SZÉLVIHAROK

A viharos, orkánszerű szél jelentős károkat okozhat és személyi sérüléssel is járhat. Hazánkban egy évben átlagosan mintegy 30 nagyobb szélvihar pusztít. A legszelesebb a Kisalföld, mérsékelten szeles a Tiszántúl és a Duna-Tisza köze, legkevésbé érintett a Dunántúli-dombvidék.

Budapesti utcakép a 2006. augusztus 20-ai vihar után

2005. május 18-án 18–20 óra között Hajdú-Bihar megyében erős széllel és heves esőzéssel kísért vihar vonult át. A szélhőkések sebessége helyenként elérte a 80–120 km/h-t. Az erős szél következtében, illetve az ebből adódó fakidőlések miatt az épületek tetőszerkezeteinek károsodása, a lakossági és a vasúti elektromos hálózat sérülései, valamint gépjármű-károsodások voltak a jellemzőek. Az elektromos hálózatok sérülései miatt több településen volt teljes, vagy részleges áramszünet. Az áramellátás kimaradása miatt a helyi vízműtelepek leálltak és így a vezetékes vízellátásban is kimaradások jelentkeztek. A vasúti közlekedés a Budapest–Debrecen–Nyíregyháza vonalon, Debrecen körzetében több órára teljesen megbénult, illetve a teljes értékű közlekedés csak egy hét elteltével állt helyre. Az érintett térségben a mobiltelefon-szolgáltatás, valamint a vezetékes távbeszélő-szolgáltatás digitális hálózatát szintén több órán keresztül nem lehetett használni. Jelentősebb károk keletkeztek az érintett területek erdősegeiben is.

Valószínűleg sokáig emlékszünk még a Budapesten 2006. augusztus 20-án, a szélvihar alatt és után bekövetkezett emberi tragédiára és károkra, amelyek az előrejelzés és tájékoztatás hiányosságai, valamint a rendezvény-szervezők tapasztalatlansága miatt következtek be.

HÓVIHAROK

A hófúvások, hóesések katasztrofális helyzetet alakíthatnak ki azzal, hogy – viszonylag kis mennyiség esetén is – egyes vidékek, települések életét béníthatják meg. A hófúvások okozta közlekedési akadályok megnehezítik, esetenként lehetetlenné teszik a szállítást, a közlekedést. Ezzel a veszélyeztetéssel az ország egész területén számolhatunk. A rendkívüli téli időjárási viszonyok különösen sújthatják az elszórt, egymástól és a főútvonalaktól távol eső településrészeket. Az itt élő emberek ellátásának megoldásához adott esetben helikopter és honvédségi terepjáró eszközök igénybevételére is szükség lehet.

*Katonai mentőhelikopterrel szállítják el a beteget
Kanadában egy hóval elzárt településről*

GEOLÓGIAI EREDETŰ KATASZTRÓFÁK, FÖLDRENGÉSEK

Földünkön évente körülbelül 100 000 földrengést regisztrálnak, melyből mintegy 100 súlyos károkat és veszteséget, 10 pedig katasztrófát okoz. Földrengések előfordulásával Magyarországon is számolni kell, annak ellenére, hogy földrajzi elhelyezkedés szempontjából hazánk nem tartozik a kiemelten kritikus területek közé. A tektonikus lemezek mozgása, a különböző földkéregdarabok ütközése és folyamatos gyűrődése pusztító erejű földrengésekhez vezethet, melyek előrejelzése jelenleg még nem megoldott.

Egy meteor űrből történő becsapódása a nukleáris fegyverek hatását is megközelítheti, így az okozott károk óriásiak lehetnek, de mint minden katasztrófa esetén, a végkimenetel itt is nagymértékben függ az adott terület népsűrűségétől.

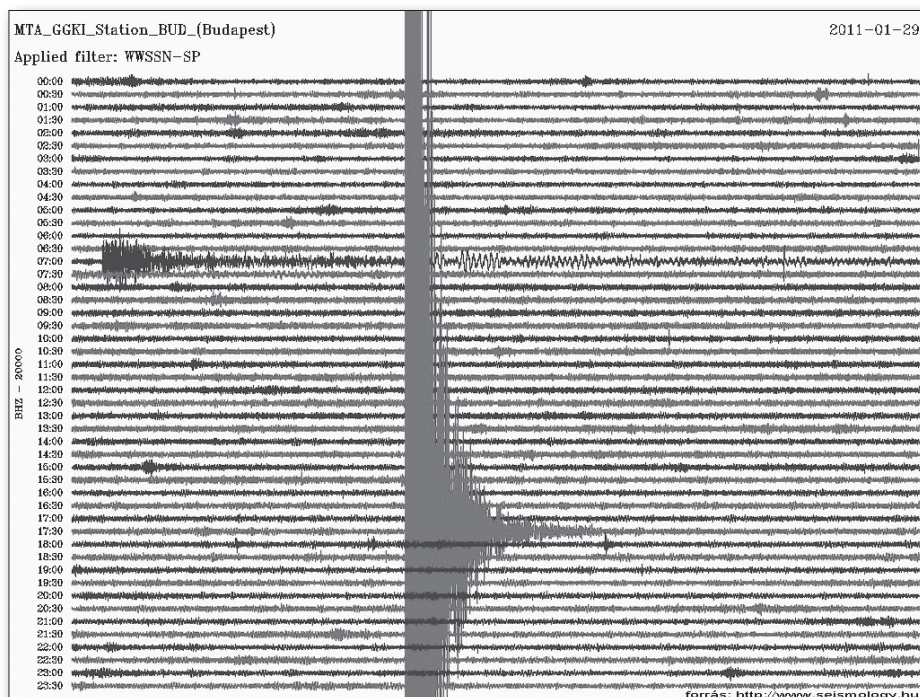
A földrengés területén jellemzően rongálódhat, súlyosabb esetben megsemmisülhet az infrastruktúra. Az épületek károsodása vagy összeomlása nagyszámú emberi sérülésekkel és áldozatokkal járhat. Az útvonalak megsemmisülése ellehetetlenítheti az adott terület szárazföldi gépjárművekkel történő megközelítését, így a segítségnyújtást is. A földrengés megrongálhatja az energiahálózatokat, és bizonyos területeken újabb veszélyhelyzet kialakulásához vezethet, például az árvíz-katasztrófa tulajdonságait is magába foglaló, de annál összetettebb és pusztítóbb szökőárhoz (lásd Fukusima).

Magyarország a földrengések által közepesen veszélyeztetett terület. Nem fekszik földrengésveszélyes zónában, de felelőtlenség volna teljesen kizárni a bekövetkezés lehetőségét, mivel keresztülhúzódik hazánkban néhány törésvonal, amelyek mentén tektonikus eredetű rengés alakulhat ki. A törésvonalak közül inaktív: a Balatontól délre található DNY-ÉK-i ún. Kaposvonal, a Móri árok, a Kaposvonalra merőleges ÉNY-DK-i szerkezeti irány; míg aktív szeizmikus mozgást mutató törésvonal: a Balaton északi részét Komárommal összekötő vonal. Az elmúlt száz év legjelentősebb földrengései 1911. július 8-án Kecskemét, 1956. január 12-én Dunaharaszti és 1985. augusztus 15-én Berhida térségében következtek be (a két előbbi 5,6-os, a berhidai 4,9-es magnitúdójú volt).

Magyarországon a legutóbbi jelentős földrengés 2011. január 29-én 18:41-kor volt Oroszlány térségében (Komárom-Esztergom megye). A földrengés a Richter skála szerint 4,7-es magnitúdójú volt, szerencsére emberáldozatot nem, de anyagi károkat sajnos okozott. A földmozgást nem csak a közvetlen közelben, hanem a Dunántúlon több helyen és Szlovákiában is érezni lehetett. Az ekkora magnitúdójú földrengés hazánkban erősnek és viszonylag ritkának számít. Az oroszlányi földrengést az amerikai USGS 4,2-es magnitúdójának értékelte, mélységét pedig 8,2 km-ben állapította meg. Az Ország-

gos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság tájékoztatója szerint a földrengés M 4,8-as volt, 10 km-es fészekmélységgel.

12. ábra: Az MTA Földrengésjelző Obszervatóriumának észlelése az oroszországi földrengésről

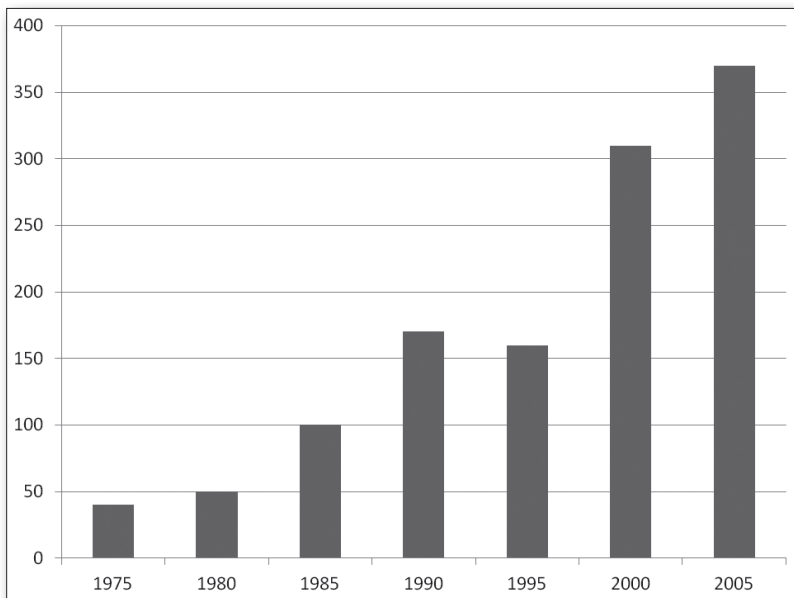
Magyarország területén évente 100–120 kisebb (kevesebb mint 2,5 magnitúdójú) földrengést regisztrálunk a szeizmológiai hálózat segítségével, melyek nagy része nem éri el az érezhetőség határát. A rengések gyakorisága alapján az ország területén évente négy-öt 2,5–3,0 magnitúdójú, az epicentrum környékén már jól érezhető, de károkat még nem okozó földrengésre kell számítani.

Jelentősebb károkat okozó rengés 15–20 évenként, míg erős, nagyon nagy károkat okozó, 5,5–6,0 magnitúdójú földrengés 40–50 éves intervallumban fordul elő. Annak ellenére, hogy tömeges sérülést és kiemelkedő anyagi és természeti károkat eredményező földrengés nem következett be hazánkban, a veszélyes technológiát folytató létesítmények telepítésénél az engedélyezési eljárás során figyelembe kell venni a létesítmény földrengésállóságának biztonságát. Jó példa erre a paksi atomerőmű reaktorépülete, amelyet már a Fukusimában bekövetkezett reaktorbalesetet megelőzően kiegészítő földrengésvédelmi stabilizációval egészítették ki, 6,8 erősségű rengésig növelve ezzel az épület földrengésbiztonságát.

CIVILIZÁCIÓS KATASZTRÓFÁK

A FŐBB CIVILIZÁCIÓS VAGY TECHNOLÓGIAI EREDETŰ KATASZTRÓFÁKRÓL ÁLTALÁBAN

A katasztrófák másik csoportjánál, a civilizációs eredetű katasztrófáknál az ember kerül előtérbe mint potenciális veszélyforrás. Kialakulásuk hátterében a szándékosság, mulasztás, esetleg valamilyen véletlen esemény bekövetkezése áll. Ebbe a kategóriába tartoznak a nukleáris erőművekben, az iparban és az üzemekben bekövetkezett tűzvészek, tűzesetek, szerencsétlenségek, a közlekedési katasztrófák, és a napjainkban előtérbe kerülő terrorizmus okozta veszélyhelyzeteket is ide soroljuk. (A 12. ábra a civilizációs katasztrófák számának növekedését szemlélteti az 1975-től 2005-ig terjedő időszakban¹⁰.)

13. ábra: Veszélyhelyzeti szintet elérő környezetkárosodás 1975–2005 között

Veszélyhelyzeti szintet elérő környezetkárosodás

A fentiekben felsoroltakon túl az alábbi katasztrófatípusokkal kell számolnunk:

- felszíni vizek szennyeződése,
- légszennyezettség,
- veszélyes hulladékok.

A felszíni vizek váratlanul, haváriaszerűen fellépő szennyezését a veszélyes anyagok sokféle módon okozhatják. Például üzemi baleset következményeként kiszóródás vagy elfolyás útján; a gyártó- és felhasználóüzemek szennyvizével, légi alkalmazás esetén a mérgező anyag elnyelődésével. A levegő környezetkárosító és egészségre is ártalmas szennyezése – kedvezőtlen meteorológiai viszonyok következtében – olyan veszélyhelyzetet válthat ki, amelynek során bármely légszennyező anyag koncentrációja meghaladja a 30 perces levegőminőségi határértéket, a különböző szabályozókban megengedett maximális szintet.

Konkrét anyagtípus megjelölése nélkül mondhatjuk, hogy a környezet veszélyes hulladékkal való közvetlen és súlyos szennyezése közvetlen környezetünkben veszélyhelyzetet válthat ki. A vörösiszap-katasztrófa bekövetkezését követően maguk a szakemberek is nagy dilemma előtt álltak, hogy a kiszabadult zagy vajon veszélyes anyagként kezelendő-e vagy nem? Ennek oka az európai uniós és a hazai szabályozás eltéréseiből, és nem az anyag valódi veszélyességi értékeiből adódott.

Veszélyhelyzeti szintet elérő közúti, vasúti, vízi és légi közlekedési balesetek
Rendkívüli, tömeges méretű közlekedési balesetet sokféle tényező eredményezhet: többek között rendkívüli időjárási viszony (nagy kiterjedésű köd, hatalmas erejű szélvihar, hóvihar stb.), emberi figyelmetlenség, műszaki meghibásodás. Veszélyes anyagot szállító kamion közlekedési balesete szintén előidézhethet súlyos katasztrófahelyzetet. A közúti közlekedés a benne résztvevők akcióinak sokasága, reakcióinak különbözősége miatt még kellően szabályozott közlekedési rend és megfelelő közlekedési morál mellett is állandó veszélyt rejt magában.

NUKLEÁRIS VESZÉLYEZTETETTSÉG

Potenciális fenyegetettség és a lehetséges következmények nagysága miatt a civilizációs katasztrófák közül a nukleáris, illetve radiológiai veszély jelenti a legnagyobb kihívást Magyarországon. A veszélyeztetettség felmérése során, következményeik kiterjedt hatása miatt, a hazai létesítmények mellett számításba kell venni a szomszédos, illetve közeli országok atomerőműveit is. Így számolni kell a szlovák, a cseh, valamint a szlovén és ukrán atomerőművek veszélyeztetésével.

Még jól emlékezhetünk az 1986-ban Csernobilban bekövetkezett tragédiára, amelynek következményei nemcsak az ukrán város közvetlen környezetében, hanem az egész világon érezhetőek voltak. A fukusimai reaktor balesete is bebizonyította, hogy a nukleáris létesítményekben előforduló tragédiák

nem lokális természetűek, azok hatásai globális jellegűek. Nem véletlen, hogy az atomerőművek balesete esetén közvetlenül érintett lakossági kör sugarát 150 kilométerben húzta meg a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség. És lehet, hogy még ez is alulbecsült érték.

E fejezet szerzője a katasztrófa 5. évfordulóján a szarkofág előtt

VESZÉLYES IPARI LÉTESÍTMÉNYEKBN ÉS AZ OTT GYÁRTOTT ANYAGOK SZÁLLÍTÁSA KÖZBEN BEKÖVETKEZŐ KATASZTRÓFÁK

A vegyi anyagok hatása, ellentétben a nukleáris balesetekével, lokális jellegű. Terjedésük során felhígulnak, elvesztik egészségkárosító hatásukat. Ugyanakkor a hatás sokkal gyorsabban következik be, és az ellene való védekezés ezért is okoz különleges kihívást. A hazai vegyipari termelés és export dinamikája az elmúlt években az ipar és a gazdaság mértékét meghaladóan alakult, az iparág a magyar gazdaság húzóágazatának tekinthető. Az elmúlt években a vegyiparban felhasznált, gyártott vagy más módon jelenlévő veszélyes anyagok mennyisége a termelést meghaladó mértékben nőtt.

HUMÁN JÁRVÁNYOK

Az új kórokozók megjelenésén túl (például AIDS, Lyme kór) a migráció növekedése és a közegészségügyi helyzet romlása miatt újra feltűntek a már elfelejtett betegségek, mint például a TBC vagy a gennyes agyhártyagyulladás.

dás. Ezzel párhuzamosan pedig megjelentek olyan új kórokozók, amelyek korábban nem voltak jelen (madárinfluenza, sertésinfluenza stb.). A fertőző betegségek elterjedését és szerepét napjainkban jelentősen befolyásolják az alábbi tényezők:

- a migráció felgyorsulása,
- nyitott határok,
- a szociális helyzet romlása,
- a hajléktalanok tömeges megjelenése,
- az éhínség,
- nyomor stb.

Aktualitásként érdemes megemlíteni a madárinfluenza H5-N1 típusa okozta járvány jellegzetességeit. Az 1990-es évek végén felbukkant vírus, amelyet főként a vadon élő vízi szárnyasok terjesztenek, két és fél év alatt százmillió baromfit pusztított el Ázsiában.

TÖMEGES MIGRÁCIÓ

Térségünk konfliktusokkal terhelt gazdasági, politikai és nemzetgazdasági viszonyai miatt számolni kell a tömeges és illegális migrációval. A migráció hazánkat eddig általában tranzitországgként érintette, de a gazdasági fejlődés miatt a jövőben Magyarország is egyre inkább célországgá válik. Veszélyfaktort jelent a migráció mellett és miatt az illegális kereskedelem, a fegyver-, kábítószer-, műkincs- és embercsempészet, amelyek közvetlen fenyegetést jelentenek hazánk biztonságára.

Menekülttábor Boszniában a háború idején

TERRORCSELEKMÉNYHEZ KAPCSOLÓDÓ KATASZTRÓFÁK

A terrorizmus nemzetközi biztonsági probléma és kifejezetten antidemokratikus jelenség. A terrorizmus az egyetlen olyan potenciális veszélyhelyzet, amellyel minden demokratikus országnak számolnia kell. A nemzetközi szakértők és biztonságpolitikai szakemberek eddig is korunk legnagyobb kihívásának tartották a terrorfenyegetettséget. Ez az eddigi megközelítésünkben minden aspektusra igaz. Az áldozatok számát, de leginkább a „befektetés és haszon” elvét tekintve még inkább. Ezt az Amerikai Egyesült Államokat ért 2001. szeptember 11-i terrortámadás következtében meghirdetett koalíciós törekvések is aláhúzták. Világossá vált, hogy igenis valós, konkrét az a fenyegetettség, amelyet a nemzetközi terrorizmus jelent. Mindehhez rendelkezésükre álltak azok a pénzügyi feltételek, amelyek az akciók végrehajtásához szükségesek voltak, valamint olyan mindenre elszánt, kiképzett „kamikáze” személyek, akik fanatikusan, életük feláldozásával is vállalták azt. A New York-i WTC elleni terrortámadás tizedik évfordulóját követően az emberiség még mindig a terrorizmust tartja az egyik legnagyobb veszedelemnek. A terrorcselekmények mindegyike merénylet a biztonság ellen.

A „Ground Zero” a 2001. szeptember 11-ei támadás után

Végítámadás a Tokiói metróban

A pusztító akciók tárháza szinte ki-
meríthetetlen, a fegyvertárba tarto-
znak többek között a következő cselek-
mények: repülőgép-eltérítés; túszejtés;
közintézmények – iskola, kórház, szín-
ház – elfoglalása; öngyilkos robbantá-
sos cselekmények; neves személyiségek
elleni merényletek; zsarolási céllal tör-
ténő emberrablás; illegális szervezetek
fegyveres tevékenysége, szabotázscse-
lekményei; mérgezőanyagok, robbanó-
és vegyi eszközök alkalmazása; nukle-
áris eszközök megtorlás céljából való
felhasználása.

Gyakran az érdekellentétek élező-
dése, megoldatlansága, a megoldás ha-
logatása áll a fegyveres konfliktusok,
terroreselekmények hátterében, mint
ahogy az Dagesztánban történt, ahol
az évtizedek óta halogatott megoldás,

a vallási és ideológiai ellentétek feloldásának hiánya tragédiához vezetett.
Egy jogszerűtlen, igazságtalan háborút követő elégedetlenségi hullám éppen
polgárháború, állampolgári engedetlenség, vagy terroreselekmények formá-
jában ölt testet.

A nemzetközi terrorizmus képes arra, hogy egy időben több országban
szervezzon meg terroreselekményeket. A legfőbb ismerv az, hogy az akciók
többé-kevésbé előre megtervezettek, összehangoltak, szervezeten, illegá-

Túszerdrama Besslánban

lis (vagy esetleg legális)
szervezetek részvéte-
lével hajtják végre, és
a legtöbb esetben több
országot is érintenek,
érinthehetnek. Jellemző
lehet, hogy egy nemzet-
közi szervezet elleni me-
rénylet a cél, miközben
a rombolásra felhasz-
nált eszközök – amelyek
nem véletlenül utasszál-
lító repülőgépek, vagy
más közlekedési eszköz-

zők – rövid idő alatt célba érnek, és az akció eredményeként szinte kivétel nélkül minden esetben több nemzet (állam) a szenvedő fél, tömeges emberáldozatot követelve.

A korábbi – ma már kissé naivnak tűnő – állásponttal szemben nem lehet az egyre inkább fenyegető folyamatot a határokon megállítani. Jól példázza ezt az elmúlt években Londonban, Moszkvában és Madridban elkövetett terrortámadások ténye. Gyakran úgy tűnik, hogy a terrorcselekmények nem reális célok elérését szolgálják. Az értelmi szerzők talán ezt a látszatot akarják keltetni, tudatában annak, hogy rövid idő alatt nem tudnak célt érni, de módszeresen hosszú idő alatt az elképzelésük győzedelmeskedik. Talán a „lassan járj, tovább érsz” elvet követik.

Az Afganisztánban és Irakban elkövetett terrorakciók az idegenek mielőbbi távozását szorgalmazzák. Az al-Kaida esetében a végcélt csak évszázadokkal később, az utódoknak kell elérni. A terrorcselekmény következtében kialakuló katasztrófák jellemzői megegyeznek a korábbi katasztrófajellemzőkkel, következményeinek felszámolásában a sajátos körülmények figyelembevétele jelenti a probléma megoldását.

London a terrortámadás után

A KLÍMAVÁLTOZÁS HATÁSAI

Az elmúlt időszak időjárással kapcsolatos hazai és nemzetközi eseményei ráirányították a figyelmet az extrém időjárással összefüggő problémakörre. A klíma és az ezzel összefüggő biztonság kérdései kutatási témákként szerepelnek. Úgy tűnik, hogy mind gyakoribbak a szélsőséges események, amelyek gyakran követelnek emberi életet és okoznak jelentős anyagi károkat. Ha a föld 100 évre eső becslült értékeit megvizsgáljuk, jól látható a növekvő tendencia.

Logikusan tehető fel a kérdés: Várható-e a természeti és civilizációs biztonságot befolyásoló klímaváltozás (különös tekintettel hazánkra) a XXI. században? Mivel erre a kérdésre nincs egyértelmű válasz, megfordítható a kérdés: van-e garancia arra, hogy nem lesz klímaváltozás? A válasz természetesen az, hogy nincs, és így nincs felmentés arra, ha a globális klímaváltozással összefüggő teljes tudományos bizonyosság hiánya miatt elmulasztjuk megtenni a szükséges intézkedéseket.

Hurrikán a Karib-térségben

A leírtakat összegezve a felsorolásból az tűnhet ki, hogy az egyes katasztrófák előfordulási valószínűségét külön-külön vizsgálva a bekövetkezés lehetősége alacsony. Amennyiben az összes valószínűséget egyszerre értékeljük, már olyan eredményt kapunk, amely megköveteli a megelőző tervezést.

Lényeges szempont az is, hogy a katasztrófák bekövetkezésének valószínűsége a Földön pontról pontra változik. Ennek oka az eltérő infrastrukturális fejlettség, a megelőzésre fordított erőfeszítések nagysága és a lakosság, valamint a beavatkozó erők felkészültségének szintje.

MAGYARORSZÁG CIVILIZÁCIÓS KATASZTRÓFÁK ÁLTALI VESZÉLYEZTETETTSÉGE

IPARI KATASZTRÓFÁK

Az ipari katasztrófák csoportjába sorolhatók azok az események, amelyek a különböző üzemekben bekövetkező műszaki hibák, balesetek következtében veszélyt jelenthetnek a környezetre (tipikusan a gyárakban történt robbanások, veszélyes vegyi, biológiai anyagok szabadba jutása). Az ipari üzemekben a robbanást általában a létesítmények összeomlása és nagy kiterjedésű tüzek keletkezése kísérheti (olajfinomítók, üzemanyagtöltő állomások, vegyi üzemek, lőszergyárak stb.). Természetesen katasztrófák nemcsak a gyártás, hanem ezen anyagok szállítása közben is előfordulhatnak. Amennyiben a baleset valamelyik közműszolgáltató létesítményében következik be, a hatás nagyobb területre is kiterjedhet. Azonban ezzel a felsorolást még nem zárhatjuk le, mert az ipari katasztrófák komplexek, sokrétűek és nagy változatosságot mutathatnak. A civilizációs katasztrófák köre a veszélyes anyagokon kívül kiegészül a civilizáció kedvezőtlen következményeinek hatásával, valamint az infrastruktúra szabálytalan használatával, túlterheltségével és az ezekben rejlő veszélyforrásokkal.

Elpusztult haltetek kiemelése a Tiszából

VESZÉLYHELYZETI SZINTET ELÉRŐ KÖRNYEZETKÁROSODÁS

Az eddigi tapasztalatok alapján hazánkat a civilizációs katasztrófák vonatkozásában legsúlyosabban a külföldről érkező szennyezések veszélyeztethetik. 2000-ben a Tiszán Románia felől érkező cián- és nehézfém-szennyezés okozott két ízben is ökológiai katasztrófát. Magas vízállásnál Ukrajnából a folyóparti szemétkerakó helyekről elmosott hulladék szennyezi a Tiszát. Nyugat-Magyarországon a Rábát szennyezik az Ausztriából érkező tisztítatlan és veszélyes anyagot tartalmazó ipari szennyvízzel. Vagyis felszíni vizeink által hozzánk szállított környezetkárosításokkal kellett eddig leginkább számolni és azok következményeit kezelni.

Légi felvétel a MAL Zrt. zágytározójáról

Zágytározó, nehézfémek, gátszakadás nem először okoznak tragédiát. 2000. január 30-án Romániában a román–ausztrál Aurul cég zázari ülepítőjének gátja átszakadt. A benne tárolt cián és nehézfém-tartalmú szennyvíz a Lápos folyóba, onnan a Szamosba, abból pedig a Tiszába került. A szennyezés két hét alatt vonult végig a Tiszán, kiirtva a folyó majdnem teljes élővilágát. A Tiszába ömléskor a határérték 180-szorosát elérő cián mintegy 1241 tonna halat pusztított el. A tiszai ciánszennyezést követően az élet szerencsére néhány év alatt visszatért a folyóba. A magyar állam kártérítési pert indított az Aurul, illetve jogutódja, a Transgold ellen; a perben még nem született ítélet.

Természetesen nem mehetünk el szó nélkül Magyarország történelmének eddigi legsúlyosabb ökológiai katasztrófája mellett. A 2010. október 4-én 12:15 perckor a Kolontár melletti vörösiszap-tározó gátszakadása a tíz emberélet mellett több tíz milliárdos anyagi kárt is okozott az országnak. Az emberi és anyagi veszteségeken túlmenően jelentős természeti rombolást okozott a katasztrófa. A több száz hektárnyi mezőgazdasági terület, egy halastó és a felszíni vizek közül a Tarna patak, valamint a Marcal folyó is jelentős károkat szenvedett. Ez elsősorban a kiömlő zagy magas lúgosságának – 13-as Ph-érték körüli lúgosságot mértek a szakemberek az első időszakban – és csak nagyon kis mértékben a folyadékban lévő, más károsító hatású anyagoknak tudható be. (A következő fejezetben a témával részletesebben is foglalkozunk, elsősorban a honvédség részvétele szempontjából.)

VESZÉLYHELYZETI SZINTET ELÉRŐ KÖZÚTI, VASÚTI, VÍZI ÉS LÉGI KÖZLEKEDÉSI BALESETEK

Magyarországon ez a katasztrófatípus követelte a legtöbb halálos áldozatot az elmúlt száz évben. A közlekedés valamennyi területén előfordultak kirívó esetek, de egyértelműen a tömegek szállítására alkalmas eszközök – vonat, busz, repülő – voltak leginkább érintettek a közlekedési katasztrófákban (vagy inkább tömegszerencsétlenségekben, hiszen emberi mulasztás vagy szándékos cselekedet volt annak kiváltó oka).

1. táblázat: A magyarországi, tíznél több halálos áldozatot követelő civilizációs katasztrófák áttekintő táblázata

KATASZTRÓFA TÍPUSA	DÁTUM	HALOTTAK SZÁMA
Légi közlekedési baleset	1975/09/30	60 ¹¹
Légi közlekedési baleset	2006/01/19	42
Közúti közlekedési baleset	2003/05/08	33
Vasúti közlekedési baleset	1994/12/02	31
Vasúti közlekedési baleset	1931/09/13	22
Közúti közlekedési baleset	2002/07/01	19
Vasúti közlekedési baleset	1992/09/26	16
Ipari katasztrófa	2010/10/04	10

Sajnos, a katasztrófaszintet elérő tömeges közlekedési balesetek meglehetősen gyakran fordulnak elő hazánkban. Az 1. táblázat is jól mutatja, hogy a

halálos áldozatok számát tekintve a civilizációs katasztrófák között magasan vezetnek az ilyen jellegű balesetek. (Az egyéb területek képviselőjében csak a 2010-es vörösiszap-katasztrófa tudott bekerülni ebbe a körbe.)

A közlekedési balesetek gyakoriságukat tekintve elsősorban közúti és vasúti jellegűek, de az áldozatok számát illetően a légi közlekedésben fordulnak elő az egy eseményben legtöbb áldozatot követelő, súlyos balesetek. Ezek közül is kiemelkedő volt Magyarország szempontjából a mai napig tisztázatlan okokból lezuhant bejrúti Malév-járat tragédiája (a legtöbb szakértői vélemény a terroristatámadást valószínűsíti egy vállról indított föld-levegő rakéta formájában), és a szlovák katonai szállító repülőgép magyarországi területen bekövetkezett lezuhanása. Csak a fenti két eseményben száznál többen veszítették életüket.

Emlékműavatás a hejcei tragédia helyszínén

NUKLEÁRIS VESZÉLYEZTETETTSÉG

A veszélyforrás összetettsége egyrészt a lehetséges források nagy számából következik – a világon 150 atomerőmű működik, 151 atommeghajtású úszóegység üzemel, és több mint 50 millió elhasznált nukleáris fűtőelem van felhalmozva –, másrészt a veszélyeztetettség rendkívül magas fokából adódik. Az atomreaktorokat biztonságtechnikailag úgy alakították ki, hogy robbanás ne következhesen be, mégis mint veszélyforrással számolni kell velük.

Katasztrófa bekövetkezése esetén magas lehet a személyi sérülések és halálozások száma, az építmények nagy területen megrongálódhatnak, a ma-

gas sugárzás tönkretelheti a villamos berendezéseket. A nukleáris erőművekben esetlegesen bekövetkező katasztrófa elhárítására speciálisan kiképzett és felkészített szervezeteket hoztak létre, amelyek rendelkeznek a mentéshez és mentesítéshez nélkülözhetetlen védőfelszereléssel.

Magyarország területén nukleáris veszélyhelyzet alakulhat ki:

- hazai nukleáris létesítmény üzemeltetése során bekövetkező balesetből; vagy az ellene elkövetett erőszakos cselekményből;
- nukleáris (friss vagy kiégett) fűtőelem és radioaktív anyagok szállítása során bekövetkező baleset következtében;
- az ország határain túli nukleáris létesítmény vagy nukleáris szállítási baleset következtében;
- a meghibásodott, nukleáris erőforrással működő űrobjektum, vagy meteorit becsapódása következtében;
- nukleáris fegyver tudatos alkalmazása vagy véletlen balesete következtében.

A hazai létesítmények közül a Paksi Atomerőmű, a kiégett kazetták átmeneti tárolója, a budapesti kutatóreaktor, a Budapesti Műszaki Egyetem oktatóreaktora, a Püspökszilágyi Radioaktív Hulladékfeldolgozó és Tárolótelep, továbbá azok a felhasználók, amelyek a környezetre kockázatot jelentő radioaktív anyagokat alkalmaznak – azokat tárolják, szállítják – kerültek be a kiemelten kezelendő körbe. Külön kategória az illegális eltulajdonításból, használatból származó balesetek, a hasadóanyagok csempészete és azok esetlegesen támadó célú alkalmazásának kérdése.

Ezt a problémát a magyar jogrend a megelőzési tervek és a lehetséges következmények elhárítására vonatkozó gyakorlat tekintetében is kiemelten kezeli.

A Paksi Atomerőmű a feltalálható szakmai elemzések szerint is a világ 30 legbiztonságosabb erőműve közé tartozik, ahol az elmúlt időszakban jelentős földrengés-biztonsági beruházásokat hajtottak végre. Jelenleg az erőmű a Magyarországon várhatóan csak tízezer évente előforduló erősségű földrengés ellen is biztosított. Az erőmű rendelkezik nukleárisbaleset-elhárítási szervezettel, létesítményi tűzoltósággal és fegyveres biztonsági őrséggel. Az esetlegesen bekövetkező katasztrófa az erőmű 30 km-es körzetében azonnali intézkedéseket követelne, de későbbi, közvetett hatása – a vonatkozó nemzetközi előírások szerint – az egész országra, sőt a határon túlra is kiterjedne (elsősorban az élelmiszer-biztonság tekintetében). Gondoljunk csak a fukusimai erőműben bekövetkezett katasztrófát követően bevezetett intézkedésekre, amikor fokozatosan növelte a japán kormány a kitelepítési körzet sugarát.

VESZÉLYES IPARI LÉTESÍTMÉNYEKBN ÉS AZ OTT GYÁRTOTT ANYAGOK SZÁLLÍTÁSA KÖZBEN BEKÖVETKEZŐ KATASZTRÓFÁK

Magyarországon a veszélyes vegyi üzemek a hagyományos ipari körzetekben érik el a katasztrófaveszélyes nagyságrendet. Ez a nagyság jellemző a veszprémi, a borsodi iparvidékeken, illetve a Budapest közigazgatási határán belüli ipari üzemek esetében. Ezen a területen katasztrófa jellegű esemény még nem következett be, de súlyos balesetek már voltak (évente általában több mint tíz esetben). Többnyire a veszélyes anyagok kiszabadulása, robbanás, tüzeset okozta a balesetet. A halálos áldozatok számát tekintve a legnagyobb hazai ipari balesetként tartják számon a répcelaki gyárrobbanást. 1969. január 2-án délután a rádió is megszakította az adását, hogy bemondja a katasztrófa megtörténését. A szénsavgyárban az egyik tartály robbant fel, kilenc ember halálát és számos súlyos sérülést okozva.

A PSZ-34-es számú kút égése Pusztaszőlős határában

Bár jelenleg a vörösiszap-katasztrófával és a nyolevanas évek karsztvíz-kitermelésével eddig a magyar alumíniumipar okozta a legnagyobb károkat az országnak, a legtöbb komoly baleset a kőolaj- és földgázkitermeléshez kapcsolódik. A magyar olajipar számos kisebb-nagyobb gázkitörést is számon tart. Az egyik emlékezetes eset az 1979-es zsanai gázkitörés volt. Január 24-én hajnali három órakor tört ki a zsanai gázmező E-2 jelű kútja. A kiszabaduló gáz kigyulladt, a hatalmas gázfáklyával huszonhárom napig küzdöttek a tűzoltók: locsolták vízzel, lőtték tankkal, valamint turboreaktív oltóberendezés, eróziós csővágó is segítette a küzdelmet. Az óriási költségeken kívül más kár nem keletkezett.

A sok gázkitörés közül a pusztaszőlősi gázkitörés volt a legnagyobb és leghosszabb ideig tartó Magyarországon. Az alföldi falucska határában 2000. augusztus 18-án tört fel a gáz, ami annak rendje és módja szerint belobbant, fülsiketítő dübörgéssel hatvan-nyolevan méter magas lángoszlopot lövellve; és ez így is maradt három hónapig. A 91 napos küzdelem végül sikerrel járt, de a MOL-nak ötmilliárd forint kára keletkezett. A bíróság a robbanásakor karbantartást végző ománi alvállalkozó céget 2,5 milliárd forint kártérítésre ítélte.

2. táblázat: Összeállítás az eddigi nagyobb magyarországi olaj- és földgázkitörésekről¹²

1.	1961	Nagyhegyes
2.	1963	Üllés
3.	1965	Szank
4.	1968. december 19–26.	Algyő
5.	1979. január 24.–február 15.	Zsana, 2-es számú olajkút
6.	1981. december 29–31.	Algyő, 683-as forráspont, Maroslele község határa
7.	1982. augusztus 7–17.	Szeghalom, 14-es számú kutatófúrás
8.	1982. október 14–17.	Szeged-algyői 619-es számú víz visszanyomó kút, gázkitűzés
9.	1983. január 30.–február 2.	Hajdúszoboszló, Nagyhegyes, 77-es kút
10.	1983. március 22–23.	Battonya mellett, 144-es föltáró kutatófúrás, vizes gázkitűzés
11.	1984. június 18–21.	Balatonmagyaród és Zalakomár térsége, 18-as számú kút, olaj- és gázkitűzés
12.	1985. április 1.	Biharkeresztes, 19-es számú kút
13.	1985. május 20–21.	Füzesgyarmat térsége, 107-es számú gáz-, illetve olajkút
14.	1985. december 16.–1986. január 31.	Fábiánsebestyén, forróvíz- és gázkitűzés
15.	1986. június 10.	Balatonmagyaród és Zalakomár között, olajkutatósi terület
16.	1987. január 24–25.	Füzesgyarmat térsége, 107-es számú kút, gázkitűzés
17.	1998. november 14–17.	Nagylengyel, 282/A jelű olajkút, gázkitűzés: Bak, Bocfölde és Sárhida község lakosait kitelepítették.
18.	2000. augusztus 18.–szeptember 3.	Gázkitűzés a Békés megyei Pusztaszőlősen.

A veszélyes anyagokat gyártó és/vagy tároló létesítmények esetleges káros hatásait fokozza, hogy a veszélyes objektumok közül többet élővíz mellé telepítettek, ezért nagyobb folyóink egyes szakaszainak az átlagosnál nagyobb a veszélyeztetettsége. Emlékeztet, hogy a vörösiszap-katasztrófa során kiszabadult anyag a mezőgazdasági területeken átömölve a Marcal folyóban kö-

tött ki és ott gyakorlatilag a teljes élővilágot kiirtotta. A mezőgazdasági területeken, illetve a folyóban keletkezett károk értéke és a felszámolás becsült költsége kb. tízszerese a tározó közvetlen környezetében a következmények felszámolására, kárenyhítésre, valamint újjáépítésre költött összegeknek!

A vegyi anyagok terjedése szempontjából különösen veszélyesek lehetnek az Alföldön működő vegyi üzemek esetleges balesetei, melyek következtében a kialakuló vegyi felhők akár 100 km-es mélységű kiterjedésben is szennyezhetik a környezetet. Kisebb veszélyforrást jelenthetnek a napjainkban gyorsan kiépülő kis és közepes nagyságú hűtőházak, hűtőgépeket alkalmazó üzemek, feldolgozóüzemek, raktárak. Az ezekkel kapcsolatos veszélyforrás főleg az ammóniaömlés, amely a lakosság kitelepítésével járhat. Jelentős problémát okozhatnak a határaink közvetlen közelében fekvő veszélyes üzemek is, illetve azok, amelyek fontosabb folyóink vízgyűjtő területén helyezkednek el, mert a vízbe került szennyezéseket nehéz megfékezni.

Az ország út-, illetve vasúthálózatán, és egyre inkább a hajózható vizeken is, jelentős mennyiségű veszélyesanyag-szállítás történik. A nagy mennyiségű és töménységű anyagok baleset vagy műszaki meghibásodás esetén a környezetbe kikerülve komoly veszélyt jelentenek az érintett lakosságra, az állatállományra, kárt okozhatnak az anyagi javakban, a környezetben. A veszélyes anyagok szállításával legjobban terhelt közúti és vasúti szállítási útvonalak jelentős része Budapesten és más nagyvárosokon halad keresztül. Különösen veszélyes helyzet alakulhat ki a kerülő útvonalakkal még nem rendelkező, viszont nagy átmenő forgalmat lebonyolító nagyobb városainkban.

Az ipari alapanyagok és késztermékek túlnyomó többsége vasúti szállítással jut el a célállomásra, közöttük a veszélyes anyagok is. A legnagyobb probléma a veszélyes anyagok szállításával kapcsolatban, hogy míg a helyhez kötött veszélyforrásokra kidolgozott tervek vannak és a beavatkozás előre meghatározott, addig a szállítás következtében kialakult veszélyhelyzet kezelése, a következmények felszámolása – váratlanságuk és kiszámíthatatlanságuk miatt – lényegesen bonyolultabb.

HUMÁN JÁRVÁNYOK

Magyarországon a járványok elleni védekezés európai viszonylatban is jól szervezett. Hazánkban elkészült az akcióterv egy esetleges járvány visszaszorítására. Legutóbb ez a 2009-ben megjelent sertésinfluenza H1-N1 típusa esetében történt meg. Magyarországon néhány megbetegedés történt, a fertőzés nem öltött járvány jelleget. A Tisztifőorvosi Szolgálaton belül megalkult a Járványügyi Prevenció Bizottság és a KKB¹³ operatív szerveként a Járványügyi Védekezési Munkabizottság.

TÖMEGES MIGRÁCIÓ

A tömeges migrációnak mint veszélyforrásnak különleges aktualitást adnak a 2011 tavaszán bekövetkezett észak-afrikai események, melyek következtében az Európai Unió országai felé több százezres menekültáradat indult. Törökországba csupán Szíriából több mint ötezer ember érkezett, és több mint tízezen vártak bebocsátásra az ország határán.

De ugyanilyen tömeges menekültáradat indult Líbiából Olaszországba; sajnos a túlterhelt hajók miatt nem voltak ritkák a tömegszerenéseltenségek. Nem járunk messze az igazságtól, ha azt prognosztizáljuk, hogy napjaink egyik legaktuálisabb kihívása – és nem csak Magyarország, de az európai térség valamennyi országa számára – a migrációs probléma kezelése lesz.

TERRORCSELEKMÉNYHEZ KAPCSOLÓDÓ KATASZTRÓFÁK

Magyarországot a terrorcselekmények szempontjából – mint ahogy más európai fővárosokat is az elmúlt évtizedben – elsősorban a nemzetközi terrorizmus fenyegette, és politikai nyomásgyakorlásra akarták annak következményeit felhasználni. Zárójelben jegyezzük meg: ez a madridi robbantást követően sikerült is, hiszen nem kis mértékben ennek tudható be, hogy Spanyolország kivonult az iraki műveletből. A XXI. században a világ népeinek biztonsága kiteljesedhetne, hiszen ennek ma minden gazdasági, technikai feltétele adott. Kellő akarat esetén a végrehajtás politikai feltételei is megteremthetők. A háborúk, fegyveres konfliktusok kizárásának elvi lehetősége fennáll, ehhez azonban az ellentétek megoldásának hatékonyabb nemzetközi mechanizmusát kellene működtetni. A XXI. század elejére a terrorizmus nemzetközivé vált. Ennek oka az, hogy egy-egy ország, országcsoport, nagyhatalom politikája nyomán az érdekek sérülése nem csak egy országban jelentkezik, és az azt követő „reakció” a nemzeti kereteket meghaladja.

A 2011-ben megrendezett INEX-4 nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlattal¹⁴ – amelyre immár negyedik alkalommal került sor – egy olyan eseményre készültünk föl, amely szerencsére még sehol nem történt a világon, de sajnos nem lehet kizárni bekövetkezését. A gyakorlaton négy kormányzati szerv több mint hatvan képviselője vett részt. A gyakorlat megrendezését indokolta, hogy a biztonság, illetve a biztonságot veszélyeztető helyzetek kezelése, a bekövetkezett esemény lakosságot, környezetet és anyagi javakat fenyegető következményeinek csökkentése egyre fontosabbá válik.

A 2010-es árvizek, majd a vörösiszap-katasztrófa is rámutattak a védelmi igazgatási felkészülés és a helyi szintű válságok kezelésének fontosságára, és bizonyították, hogy előre nem látható, súlyos következményekkel járó ese-

ményekre is fel kell készülni. Az INEX-4 gyakorlat levezetési terve szerint Cézium-137-es radioaktív izotópot tartalmazó, úgynevezett piszkos bombát robbantott a Fekete Farkasok nevezetű terrorszervezet Budapest egyik frekventált pontján, az Üllői út és a Könyves Kálmán körút kereszteződésében található Albert Flórián Stadion mellett. A komplexumban éppen labdarúgó-mérkőzést tartottak, amelyet nyolcezer néző tekintett meg. A merénylet következtében huszonöt ember vesztette életét, s közel háromszázan megsebesültek. Emellett pedig nagy mennyiségű sugárzó anyag szóródott szét a környéken, veszélyeztetve az ott lakókat, dolgozókat és az arra utazókat.

Szerencsére a fenti történet csak a képzelet szüleménye, a valóságban nem volt semmiféle robbantás a Fradi-pálya szomszédságában. A merénylet az INEX-4 névre keresztelt nemzetközi nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlat alapszituációja volt. Az OAH¹⁵ által szervezett rendezvényen valamenyny érintett szervezet – megfigyelőként vagy gyakorlóként – képviseltette magát, és a hazai szervezetek bebizonyították, hogy ilyen jellegű kihívások kezelésére is felkészültek.

Az INEX-4 gyakorlat résztvevőinek egy csoportja

A KLÍMAVÁLTOZÁS HATÁSAI

A klímaváltozás problematikáját csak globálisan lehet kezelni! Számos tudományos munka, értekezés és konferencia témája volt a problémakör az elmúlt években, de senki sem tudott megnyugtató megoldást adni a kihívásra. A legnagyobb gond, hogy a klímaváltozás nem lokális jelenség, így megoldása sem lehet egy-egy ország feladata. A globális kihívásra csak globális megoldással lehet válaszolni.

Természetesen ettől függetlenül e jelenségnek lehetnek olyan helyi sajátosságai, amiket nekünk, magyaroknak is kezelnünk kell. Gondoljunk csak az elmúlt időszakban mind gyakrabban kihirdetett hőségriadókra, amelyeket a globális felmelegedés és nyári időszakokban tapasztalható időjárás miatt kellett elrendelni. 2011-ben már június 16-án kiadta a meteorológiai szolgálat a felhívást a hőségriadó veszélyére, ami egyértelműen jelzi, hogy a probléma egyre aktuálisabb.

Tornádó Oroszlányban 2008. április 22-én

A klímaváltozás másik megnyilvánulása, hogy a hazánkban korábban soha nem látott tornádók egyre nagyobb gyakorisággal pusztítanak. Magyarországon évente 10–15 komolyabb tornádót észlelnek. Az eddigi legnagyobb rom-

bolást az 1924. évi biai tornádó vitte véghez, ami több falvat a földdel tett egyenlővé. Egy átlagos tornádó életciklusa 2-3 perc, azonban ez alatt az idő alatt is komoly pusztítást vihetnek véghez. Átmérőjük 1 és 3000 méter közé tehető, de átlagosan 400-500 méteresek. Haladási sebességük akár 100 km/óra is lehet. Emlékezetes volt a 2010. augusztus 16-án lecsapó vihar; e napon három tornádót is észleltek Magyarországon. Mezőkövesden és Diósjenőn is földet ért egy-egy felhőtölesér. A Nógrád megyei Diósjenőn a viharos forgószél háztetőket bontott meg, fákat esavart ki, a fák villanyvezetékekre és autókra dőltek. 2011. május 2-án 14 óra 41 perckor észleltek tornádót Magyarországon, a Nyírségben lévő Érpatak mellett (2010-ben május 14-én esapott le tornádó az Őrségben, vagyis egyre korábbiak a tornádók előfordulásának időpontjai hazánkban).

TŰZVÉSZEK, TŰZESETEK

Tűzvészek, tűzesetek mind civilizációs, mind természeti forrásból kialakulhatnak. A természeti jellegű tűzvészek is alapvetően a civilizáció terjedésének és a szélsőséges időjárási körülményeknek tudhatók be. A csapadégmentes, aszályos időszakban kialakuló erdő- és bozóttűzgek gyakran lakott területeket veszélyeztetnek és emberi, valamint anyagi áldozatokat egyaránt követelnek. Az elmúlt években az erdőkben és egyéb fás területeken a tűzesetek száma 500-600 körül alakult évente. 2009-ben 2600 hektár, 2008-ban 2400 hektár, 2007-ben 4700 hektár erdő és fás terület égett le.

Katonai helikopterek is részt vettek a kunfehértói erdőtüz oltásában

Hazánkban a 2007-es év ilyen szempontból nagyon szomorú statisztikát mutat, hiszen az Alföldön nyáron egy időben mintegy 1100 hektáron tombolt az erdőtüz, ami – főleg intenzitása miatt – korábban nem ismert kihívások

elé állította mind az erdész, mind a tűzoltó szakembereket. Ebben az egy évben több mint 15 000 hektár vált a lángok martalékává, és az okozott kár a 10 milliárd forintot is meghaladta!

Tűzesetek előfordulhatnak ipari baleset, robbanás, szándékos robbantás, gyújtogatás következtében, esetleg spontán gyulladás következményeként is. A tűz okozta katasztrófákra gyakran jellemző a nagyszámú emberi sérülés és halál, de az élővilágon kívül sok esetben az infrastruktúra is veszélyeztetve lehet. Az oltáshoz használt víz és egyéb anyagok további károkat okozhatnak az elektronikus rendszerekben, ezért ilyen esetben a villamos hálózatot ideiglenesen ki kell kapcsolni.

A MAGYAR HONVÉDSÉG SZEREPVÁLLALÁSA A KATASZTRÓFÁK ELLENI VÉDEKEZÉSBEN

A magyar alkotmány, illetve a 2012. január 1-jén hatályba lépő Alaptörvény is foglalkozik a bizonytalansággal övezett biztonság minősített helyzeteivel. Az állam létét, a nemzeti vagyon, a nemzeti értékek, az állampolgárok egészének, vagy jelentős részének biztonságát, a vagyonbiztonságot fenyegető helyzetek, állapotok, kockázatok kezelését is előírja. Másképpen veszély, vagy veszélyeztetettség esete, azaz a minősített időszakokhoz állami szintű feladatokat ír elő személyek és szervezetek részére. „Európa nem bújhat el a kihívások és a problémák elől, amelyek ma már közvetlen szomszédságából fenyegetik, és amelyekre akár akarunk, akár nem, választ kell adnunk.”¹⁶ – jelölte meg a teendőket a honvédelmi miniszter.

A felelős személyek és szervezetek Magyarország Alaptörvényében rögzített feladata, hogy adott feltételek megléte esetén a kialakult helyzet minősítése, ennek kihirdetése, a hozzá kapcsolódó teendők meghatározása, rendszabályok bevezetése, az állami élet rendjének szabályozása, az állampolgárok igénybevételének elrendelése megtörténjen. A biztonság értékelésekor a biztonságérzetet emelő és csökkentő tényezők sokaságából a negatívan hatók kerülnek általában napirendre. Részben azért, mert számuk emelkedő tendenciát mutat, másrészt azért, mert a hiányukat pozitívan ható tényezőként értékelhetjük. A biztonságot befolyásoló tényezők némelyike bonyolultsága miatt elméleti jellegű; e körbe tartozik például a háború, az időjárási anomália, a terrorizmus stb. Mások egy konkrét helyzet meglétét fejezik ki, mint a robbantásos merényletsorozat egy adott helyszínen, szökőár az Indiai-óceán medencéjében, a Világbank és a Pentagon épületei elleni merényletek, a beszláni iskolások tragédiája, a Kolontáron bekövetkezett vörösiszap-katasztrófa stb. Természetesen a bizonytalanságot okozó tényezőknek más rendezőelv szerinti csoportosítása is lehetséges.

A lehetséges válsághelyzetek közül a katasztrófák a leggyakrabban és a legalacsonyabb veszélyeztetési küszöbvel előforduló kockázati tényezők, helyzetek. A katasztrófák következményeinek felszámolása, az adott földrajzi térségben az élet megszokott ritmusának visszaállítása a hatóságok, valamint sok-sok önkéntes szervezet és öntevékeny ember közreműködésével érhető el. A katasztrófavédelem kis- vagy nagyobb közösségeknek, országoknak, néha földrészeknek, olykor a világ egészének az ügye.

A katasztrófavédelem közügy, állami feladat, melyet törvény szabályoz, és abban az állami szervezeteknek, köztük a hadseregnek is meghatározó szerepe van. A biztonság adott szintjének elérése, megtartása, visszaállítása, a normális élet szavatolása érdekében jól működő katasztrófavédelmi rendszert kell létrehozni és működtetni. A biztonsággal kapcsolatos teendőket elméletileg meg kell alapozni, ehhez jól illeszkedő szervezeteket szükséges létrehozni, melyeknek a feladatrendszerét törvényben szabályozni kell. A beavatkozó szervezeteket fel kell készíteni és készenléti állapotban kell tartani ahhoz, hogy katasztrófa esetén gyakorlati teendőiket időben elkezdhessék és akadálytalanul, valamint lehetőleg sikeresen végrehajthassák. Ennek egyik előfeltétele, hogy a feladatban érintett valamennyi szervezet közös elvek szerint, egységes tervezési és felkészülési metodikával, valamint lehetőleg közös gyakorlatokkal, gyakorlatokkal készüljön a várható feladatok végrehajtására. Ha ez megvalósul, akkor joggal várható el a végrehajtás időszakában a hatékony tevékenység és magas színvonalú együttműködés.

A következőkben áttekintjük azokat a képességeket, amelyekkel a fenti kihívásokra meg tudjuk adni a választ. „A Magyar Honvédség közreműködik a katasztrófák megelőzésében, következményeinek elhárításában és felszámolásában.”¹⁷ – rögzíti Magyarország Alaptörvénye. Ez a paragrafus a Magyar Honvédségnek szabja feladatul, hogy részt vegyen a katasztrófák elhárításában és tevőlegesen vállaljon szerepet az ellenük való védekezésre történő felkészülésben. A szervezett, egységes elvek mentén felkészített, irányított és alkalmazott erő olyan képesség, amelyről egyetlen állam sem mondhat le.

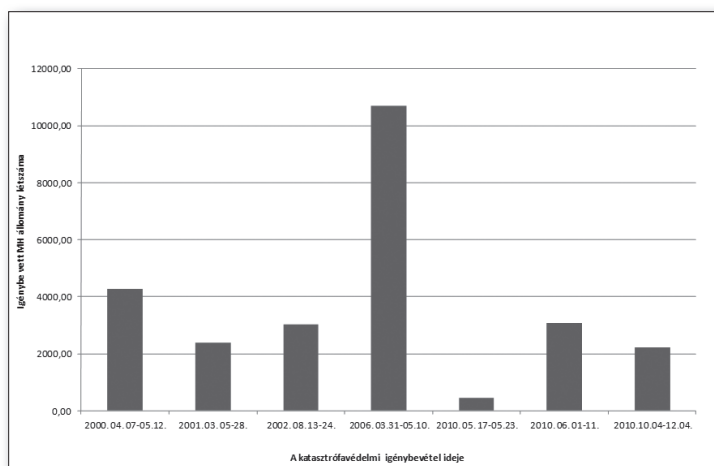
A katonai erők és eszközök igénybevétele a katasztrófák megelőzésében és a következmények felszámolásában hosszú és eredményes múltra tekint vissza. Jelen kötetnek nem tárgya a régmúlt részletes vizsgálata, de úgy gondoljuk, hogy az utolsó tíz év áttekintéséhez célszerű némi történelmi visszapillantást tennünk.

A KEZDETEK

Már a múlt század közepétől pontos adatokkal rendelkezünk arról, hogy a hadsereg erőit hol, milyen célból és hogyan vetették be pusztító árvizek, tü-

zek és egyéb – elsősorban természeti – katasztrófák bekövetkezése esetén. Azt megelőzően csak részleges információink vannak arról, hogy a honvédség gyalog- és műszaki csapatait – akkori szervezetük, felszereltségük és diszlokációjuk miatt – hol alkalmazták leggyakrabban békeidőben, illetve az I. világháború idején. A két világháború között egy igen jól szervezett árvédekezési rendszer alapjait rakták le. Ez olyannyira figyelembe vette az igényeket, hogy a hadsereg békeszervezését is befolyásolta. Ennek megfelelően osztották el a meglévő műszaki zászlóaljok erőit és eszközeit. Ezek helyőrségeit a célszerűség figyelembevételével elsősorban a főbb folyókink – Tisza és Duna – mentén lévő városokban (Szeged, Szentes, Győr, Ercsi) hozták létre.

A II. világháborút követő években is az árvízvédekezés jelentette a legnagyobb kihívást. A vezetési rendszert folyamatosan hozzáigazították az élet diktálta követelményekhez, így a 60-as évek közepére egy jól működő árvízvédekezési rendszer jött létre. Jellemző erre az időszakra az is, hogy a természeti katasztrófák (árvíz, rendkívüli időjárás) mellett egyre többször került sor a civilizációs – elsősorban ipari – katasztrófák következményeinek felszámolására. Ilyenek voltak a tömeges közlekedési balesetek, az újpesti börgyári tűz, vagy az ercsi raktártűz.

Az MH személyi állományának főbb katasztrófavédelmi igénybevételei 2000–2010

Természetesen az idő múlásával a kihívások is változtak. Legszemléletesebben talán a honvédelmi miniszter (2011 júniusában adott) interjújának néhány sora érzékelteti, hogy milyen feladatokat kell teljesítenie a haderőnek.

„A honvédségnek sokrétű feladatrendszere van, ami időről időre változik. Az alapfeladata a haza fegyveres védelmére való felkészülés. Mindig a reális

kockázatokkal, fenyegetettséggel kell számolni, ehhez kell biztosítani a megfelelő katonai képességeket. Rendkívül fontos szerepe van a honvédségnek a különböző természeti és ipari katasztrófák elleni védekezésben. A tavalyi évben láthattuk, amint sok ezer katona hősiiesen küzdött az emberi életéért és anyagi javakért egyaránt az árvízzel és a vörösiszap-katasztrófával.”¹⁸

A fenti megállapításoknak az elmúlt tíz év is ékes bizonyítékát adta. Ha csak a számok tükrében nézzük és tekintjük át az elmúlt évtizedet, akkor is megdöbbentő adatokkal találkozhatunk.

KITEKINTÉS

A katonai képességek igénybevétele a békeidőszaki katasztrófák esetén más országokban is jól bevett gyakorlat és általános szokás. A tömegtájékoztatási eszközökön keresztül folyamatosan nyomon követhetjük, hogy valamennyi európai országban azonnal ott vannak a katonák a bajbajutottakon segíteni – legyen ez németországi árvíz, olaszországi földrengés, vagy spanyolországi erdőtűz. Ezekben az országokban az az alapállás, hogy az adófizetők pénzéből fenntartott szervezeteknek kötelessége a segítségnyújtás, a polgárok biztonságának garantálása.

A médián keresztül kapott információk mellett e sorok írója – három éves floridai szolgálatteljesítése alatt – személyesen is meggyőződhetett arról, hogy mennyire komolyan veszik ezt a kérdést az Egyesült Államokban. Volt olyan év, amikor 13 hurrikán ért partot Floridában egy szezonban. Ebből egy – a Charlie névre keresztelt – 2004. augusztus 13-án (pénteken!) érte el a szárazföldet hasonló erősséggel, mint egy évvel később a sokat emlegetett Katrina. Ugyanakkor összesen 7 halálos áldozattal járt, és az okozott kár is csak töredéke volt a New Orleans-i pusztításnak. Ennek nagyon egyszerű az oka: míg Floridában évente tíz ilyen esemény van, a hatóságok megfelelő tervekkel rendelkeznek, a szereplők pedig felkészültek a védekezésre és begyakorolták a teendőket, addig Louisiana államban tízévente egy hasonló esemény következik be, és a felkészülést ezért nem vették komolyan. A védekezésben részt vevők – elsősorban az azt irányítók – tapasztalatlanságból adódó hibákat követtek el, esetenként rossz döntéseket hoztak. A fenti példa érzékletesen szemlélteti a felkészülés és együttműködés fontosságát.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy az Egyesült Államokban és a fejlett nyugat-európai országokban (Németország, Spanyolország, Anglia, Svájc, Olaszország és Ausztria) a biztonságot fenyegető veszélyek elhárítása, felszámolása egységes rendszerben történik. Ennek a rendszernek a része a közigazgatás, a polgári védelem, a tűzoltóság, a rendőrség, az ágazati felelős

szervek és a hadsereg. Az adott veszélyhelyzet felszámolására mindig azt az erőt mobilizálják, mely képes hatékonyan beavatkozni. A katasztrófák elleni küzdelemben ilyennek tekintik a hadsereget, és ennek megfelelően veszik igénybe. Az igénybevétel ugyanakkor országonként más és más. Van ahol különlegesen felszerelt és kiképzett alakulatokat tartanak készenlétben erre a célra (Olaszország, Franciaország, Svájc, Portugália, Spanyolország). Ezek a katonai alakulatok speciális, katasztrófavédelmi célra alkalmas eszközökkel – néhol légi eszközökkel is – felszereltek, és alaprendeltetésükből adódóan a kiképzésük fő iránya is a katasztrófák elhárításában való részvételükre irányul.

Máshol úgynevezett kettős rendeltetésű csapatokat hoztak létre, melyek alkalmasak – ugyanazzal a kiképzéssel és felszereléssel – a háborús feladatok ellátására és a katasztrófák elleni küzdelemre is (Németország, Ausztria). Ezekben az országokban ugyanolyan súlyú kiképzést kapnak a fegyveres küzdelem és a katasztrófák elleni védekezés feladataira a katonák. Felszerelésük között pedig a katasztrófák elleni védekezésre alkalmas speciális eszközök is találhatók.

A harmadik modell esetében – amit hazánkban is alkalmazunk – a reguláris csapatokat veszik igénybe, azzal az érveléssel, hogy háborús felkészítésük, felszerelésük és terveik – némi módosítással, vagy külön ilyen irányú tervekkel történő kiegészítéssel (magyar példa) – alkalmasak a békeidőszak katasztrófáinak kezelésére is. E körbe tartozik például Anglia vagy az Egyesült Államok; utóbbiban a reguláris haderő kiegészül a Nemzeti Gárda azon alegységeivel, amelyek az állam és nem a szövetség alárendeltségében látják el feladataikat.

A jól bevált gyakorlat és eredményes működés ellenére elmondható: valamennyi országban keresik a még jobb, még hatékonyabb módszereket. Kimondva-kimondatlanul: ezekben az országokban is változik a hadsereg szerepe, helye, megítélése. A hagyományos szembenállás megszűnése miatt mindenhol ártértékelik és erőforrásként kezelik ezt a szervezetet. Új feladatokat szabnak részére, igyekeznek „hasznossá és hasznosíthatóvá” tenni azt. Ilyen új szerep az ENSZ-feladatokban való részvétel, a NATO válságkezelési műveleteiben való szerepvállalás, a humanitárius és környezetvédelmi feladatok, valamint a katasztrófák kezelésében, következményeik felszámolásában való részvétel. Vannak országok ahol a szervezeti-szervezési intézkedések már ezen elvek szellemében készülnek. Jó példa erre Németország, ahol összevonták a legfelsőbb szintű műszaki, vegyvédelmi vezetést, mivel feladataik egy jelentős része – pontosan a katasztrófák elleni harc – azonos.

Mivel az utolsó évtized áttekintése a feladatunk, és ez gyakorlatilag egybeesik a NATO-csatlakozásunk – 1999 – óta eltelt időszakkal, nem mehetünk el szó nélkül a NATO integráló szerepének vizsgálata mellett. A szövetség,

amelynek mi is tagja vagyunk, igen jelentős szerepet tölt be ezen a területen is. A tagországok bármelyikében bekövetkező katasztrófa esetén a szervezet azonnal képes tömeges légi és földi segítségnyújtásra, bevonva a katonai vezetés, irányítás erőit és végrehajtó eszközeit. Ennek elveit, a végrehajtás részleteit az adott szintű tanácskozó testület minden évben napirendjén tartja. A többoldalú megállapodások mellett léteznek két-, illetve háromoldalú együttműködési formák is ugyanebből a célból. Ilyen a magyar–ukrán–román Tisza-zászlóalj, amely műszaki képességeivel a fenti három ország területét is érintő Tisza folyón kialakuló árvizek esetén hivatott a nemzetközi segítségnyújtásra. Hasonló elvek mentén kötött Magyarország és Szerbia „kölsönös segítségnyújtási megállapodást”, mely – katasztrófák esetén – rendelkezik a katonai erő és az eszközök határátlépésének rendjéről. Ebben a témában a két ország rendszeresen katonai gyakorlatokat is szervez és vezet le.

3. táblázat: A Magyar Honvédség személyi állományának főbb katasztrófavédelmi igénybevételei 2000–2010 között

IDŐPONT	LÉTSZÁM (FŐ)	IGÉNYBEVÉTEL JELLEGE ÉS TÉRSÉGE	MEGJEGYZÉS
2000. 04. 07–05. 12.	4260	Árvízi védekezés, Felső- és Közép-Tisza	
2001. 03. 05–28.	2399	Árvízi védekezés, Felső-Tisza	
2002. 08. 13–24.	3025	Árvízi védekezés, Duna	egy napon legnagyobb létszám
2006. 03.31–05. 10.	10695	Árvízi védekezés, Duna, Tisza	
2010. 05. 17–05. 23.	455	Árvízi védekezés, számos kisebb vízfolyáson	egy napon legnagyobb létszám
2010. 06. 01–11.	3071	Árvízi védekezés, Közép-Tisza	egy napon legnagyobb létszám
2010. 10. 04–12. 04.	2217	Vörösiszap-katasztrófa, Kolontár, Devecser	

Melyek azok a jellemző katasztrófatípusok, amelyeknél alkalmasnak tartják a katonai erőt az igénybevételre? Mindenütt elfogadják a földmozgások, árvizek, rendkívüli időjárási viszonyok (nagy tömegű hó, szél), erdő- és bozóttüzek, járványok, ipari balesetek, ökológiai katasztrófák és nukleáris balesetek esetén történő katonai beavatkozást. Nem egységes a megítélése a migrációs veszélyeknek és a külföldön történő igénybevételnek. Eltérő a megítélése a társadalom működési zavaraiából adódó katasztrófák kezelésé-

nek is. Ez hazánkban különösen speciális elbírálás alá esik, mivel jogrendünkben a különleges időszakok kialakítása során egyedi esetként kezelik ezt a helyzetet, „szükségállapot” néven. Az új honvédelmi törvény már ezzel összhangban „a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről” címet viseli¹⁹.

A fenti alkalmazási lehetőségeket támasztják alá a szám szerinti tények is. Az elmúlt tíz év legtöbb katonát igénylő katasztrófái közül hat árvíz, és csak a legutóbbi vörösiszap- katasztrófa nem illeszkedik ebbe a sorba. Mind a létszám, mind a katasztrófa típusa meghatározza és egyben igazolja is azokat az alapelveket, amelyeket a rendszer létrehozása során követtünk.

AZ ESEMÉNYEK ÁTTEKINTÉSE KRONOLÓGIAI SORRENDEN

A 2000. évi tavaszi árhullám volt az első komoly kihívás a vizsgált időszakban a Magyar Honvédség és a honvédelmi tárca számára. 1999-ben történelminek nevezett árhullám vonult végig hazánkon. Úgy gondolták a szakemberek, hogy ennek csúcsértéke évtizedekig nem dől meg. Nem így történt – a szokatlanul magas árhullám még kétszer megismétlődött az általunk vizsgált bő tíz év alatt. Az addigi minden idők legmagasabb vízszintje²⁰ már 2000-ben újraíródott. Egyes tanulmányok a globális felmelegedéssel hozzák kapcsolatba az utóbbi évek hidrometeorológiai anomáliáit. Ezek közül az egyik a korai, április–május hónapban előforduló erőteljes felmelegedés is, mely csapadékos időszakokkal társulva, vagy gyors hóolvadással több európai országban okozott már súlyos árvizeket. Ilyenek voltak a Dél-Lengyelországot, Ausztriát, a Cseh Köztársaságot, Szlovákiát, Kelet-Németországot és az utóbbi években hazánkat érintő árvizek. Az áradások következtében súlyos károk keletkeztek. Az árvíz otthonok ezreit pusztította el, annak ellenére, hogy katonák, hivatásos védelmi szervezetek és önkéntesek ezrei harcoltak heteken át a gátak magasításán, javításán, előztek meg további károkat.

Helyenként hasonló következményekkel járt az utóbbi évtized árvizei-nek levonulása a Tisza és Duna vízgyűjtő területén is. 2000. március 27-én a Tiszán levonuló árhullám elérte Szolnokot, és 740 cm-es vízállással tetőzött. A Tisza felső szakaszán 90–140 cm-es áradást regisztráltak. A fenti adatok birtokában a védekezési beavatkozásokra elkezdődött a felkészülés. A nagyobb károk elkerülése érdekében szükségtározók, öblözetek víztározókénti megnyitására került sor. De ez sem segített a bajon, így további lépések megtétele vált szükségessé. Egyre növekedtek a csurgásokkal, fakadó vízzel borított területek, jelentős lett a szivárgással érintett töltésszakasz. Ekkor már az árvízvédelmi védekezésben 1945 fő dolgozott.

Szolnok város belterületének töltésközeli részein a védekezés biztosítása érdekében több ingatlan lebontására volt szükség. Az árvízvédelmi védekezésben a katonákkal együtt ekkor már 3592 fő vett részt. A katonák elsősorban a töltések magasításában és a védekezéshez szükséges anyagok helyszínre szállításában működtek közre.

Tiszaújligetet le kellett zárni, és az ott működő intézmények – köztük az akkor még működő csapatpihenő – felfüggesztették tevékenységüket. 2000. április 12-én a védekezésben 4695 fő vett részt – és a honvédség már 400 fővel volt jelen. 2000. április 14-ére a védekezésben résztvevők létszáma elérte a 7576 főt, amelyből 550 fő katona volt. Ekkor értük el azt a határt, amikor nagyobb létszámú szervezett erő és folyamatos védekezésre képes létszám bevonása volt indokolt: a védekezést ellátó 8727 főből már 1650 fő katona volt (az összlétszám egyötöde). A következő napokban a töltéseken éjjel-nappal 9400 fő dolgozott, a katonák összlétszáma – akik folyamatosan segítették a védekezést – beállt az 1100 körüli létszámra. Rajtuk kívül 6 katonai helikopter és 10 vízi jármű (PTSZ) segített a védekezésben.

A védekezésben résztvevők száma egyre növekedett, és április 18-ra meghaladta a 13 ezer főt, mely létszámból 1300 fő volt a katona; ők az árvíz

Súvadásos gát megerősítése

során jelentkező legnagyobb kihívás megoldásában segítettek: megpróbálták a Tiszasüly térségében keletkezett mintegy 45 méter hosszú és 15-20 cm széles repedést bevédni. A védekezés során ekkorra már több mint 8 millió homokzsákot építettek be a védművekbe. A Szolnoknál regisztrált tiszai árvízszint történelmi csúcsot döntött: értéke 1041 cm volt április 19-én.

A jelszó ebben az időszakban egyértelmű volt: „Az árvizet megfogni, minden erővel!”. Különös figyelmet kellett fordítani arra, hogy az átázott töltések mentén, a lassú apadás során szaporodtak a szivárgások, buzgárok, és egyéb embert próbáló, nemkívánatos jelenségek. Mindent megtettünk azért, hogy ne következzen be gátszakadás, és a lehető legtöbb értéket meg lehessen védeni. Az előzetes pesszimista nézeteket megcáfolva, az addig sikeresnek mondható védekezést hasonlóképpen kellett befejezni. Még április 21-én is 700 fős katonai létszám segítette a védekezési munkákat.

Mivel a töltések átázása következtében újabb veszélyforrásokkal kellett szembenézni, a védekezési munkák továbbra is a már megszokott ütemben, megszakítás nélkül, éjjel-nappal folytak. A védekezésben résztvevők száma 13 612 fő volt, a gátakon több mint 2000 katona dolgozott. Az erőfeszítések következtében 206 km hosszon épült nyúlgát, 40 kilométeren bordás megtámasztás, 67 kilométeren hullámverés elleni védelem, 3780 méteren szivárgó, 497 méteren szádfall. Folyamatosan nagy erőkkkel volt jelen a katonaság – és végre elkezdődött az apadás.

Sajnos nem kellett sokat várni az újabb árhullámra. 2001-ben a húsvéti ünnepek újabb kihívásokkal szembesítettek bennünket. Ekkor már nem sikerült az előző évi hatékonysággal tevékenykednünk, ezúttal „a víz volt az úr.” Tarpán már az árvíz első napján hatvan lakóház összedőlt, és a bal-szerencse a későbbiekben is folytatódott. Hiába tettünk meg mindent, az erőfeszítéseink ez esetben kevésnek bizonyultak. A vízügyesek honvédségi helikopterek igénybevételével szállították a tarpai gátszakadáshoz az építőanyagot. Tarpán az összedőlt vályogházak mellett további száz épület volt veszélyben. A beregi régióból az árvíz ukrán területre is átfolyt.

Tarpa és Tivadar között 2001. március 6-án katasztrófa történt: a Tisza gátja ezen a szakaszon nem bírta tovább az óriási víztömeg súlyát és átszakadt. A percenként kizúduló hihetetlen vízmennyiség pár óra alatt elérte a környező településeket, és elárasztotta azokat. Három napig állt a víz Tarpán is, jelentős mértékben megrongálva a falu ingatlanjainak nagy részét. A lakosság túlnyomó többsége a víz előtt a környező településekre menekült, néhányan a hegyen kerestek menedéket. Egy többségében férfiakból álló csapat a gátra sietett és megkezdte a katonák, árvízvédelmisek és vízügyesek segítségével a majd egy hétig tartó küzdelmet a vízzel.

Munkájuk nagyon nehéz volt, éjjel-nappal a vízállást vizsgálták, zsákokat töltöttek, illetve pakoltak a megfelelő magasság eléréséhez; nem törődve a

saját ingatlanjaikkal, próbálták menteni a még menthetőt. Áldozatos munkájukkal elérték, hogy a víz, miután már nem áradt tovább, egy idő múlva visszakerült a gát túloldalára. Persze addig sok átalvatlan éjszaka telt el.

A Felső-Tisza lassú apadása miatt a tarpai gátszakadáson keresztül már egyre kevesebb víz folyt ki a beregi síkságra. Az áradat ennek ellenére elérte Tiszaszalkát, Gelénest, Tiszavidet, Tiszakerecseny, Mátyust, Lónyát, Vámosatyát, és átfolyt a magyar–ukrán határon. A határ túloldalán a vizet a Latorcába vezették. A véderők a tarpai gátszakadásokhoz csak légi úton tudták kiszállítani az építőanyagokat. A két gátszakadás helyére az átázott földeken keresztül egy új utat kellett építeni, hogy az erőgépek ezen közelítsék meg a területet. Tarpán az összedőlteken kívül további száz épület volt veszélyben.

Gátszakadás a Tiszán

A honvédség minden lehetséges képességével segítette ekkor is a védekezési munkákat. Hídvető harekocsival sikerült lefektetni a 41-es főút átvágott részén azt a két pontonhidat, amely Vásárosnaményt Tákossal, valamint Tákost Csarodával köttötte össze. A vízügyeseket különös kihívás elé állította, hogy egy második világháborús tüzérségi lövedéket találtak Vásárosnamény határában, ahonnan teherautókkal szállították a gáterősítéshez használt ho-

mokot. A lövedéket tűzszerészek semmisítették meg. A védekezésből jelentős részt vállalt a honvédség: mintegy 2300 katonával, 12 helikopterrel és 257 különböző műszaki és technikai eszközzel vonultunk fel.

Fodor Lajos vezérezredes, a Magyar Honvédség akkori parancsnoka, a vezérkar főnöke intézkedett a kimenekített lakosság számára szükség esetén igénybe vehető honvédségi objektumok kijelöléséről, azok megfelelő előkészítéséről. Elsősorban a ceglédi laktanyáról, üdülőkről és csapatpihenőkről volt szó. Az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság csaknem negyven-ezer lepedőt, tizenegyezer tábori ágyat és ágybetétet, tízezer takarót és párnát, törülközőt, tábori széket, asztalt, száz olajkályhát és ötszáz sátrat igényelt a Magyar Honvédségtől. Az igényelt felszerelést a honvédségi raktárakból folyamatosan ki is szállították.

A 2001. évi tiszai árvízét követő kárfelmérési, helyreállítási munkák során Tarpa településen 775 épület károsodását regisztrálta a több ütemben végrehajtott kárfelmérés. A kárfelszámolásnál a kivitelezési, építési munkálatok közben megállapították, hogy mintegy hatszáz ingatlan helyzetének rendezése szükséges. Ebből az újjépítések száma 141, a helyreállításoké 421 volt. Más településen kívánt ingatlant vásárolni 57 család, míg 35-en pénzbeli kártérítést igényeltek.

2002-ben a szakemberek minden idők legnagyobb pesti árvízét prognosztizálták. (Az előrejelzés ijesztő volt, különösen annak ismeretében, hogy mi minden esett áldozatul a víznek már itt – gondoljunk csak a Rókus kápolna oldalán látható vízállást megőrző jelölésre.) A bejelentések után a védekezésben érintett katonai szakemberek is szorongással figyelték a vízszint emelkedését, és már a kezdetekkor látszott, hogy megint katonákra lesz szükség a gátakon.

Az árvízi helyzet kialakulásának oka a vízgyűjtő terület felett augusztus elejétől elhelyezkedő, kelet-nyugati irányban lassan mozgó, nagy kiterjedésű ciklon volt, ami a vízgyűjtő teljes területén, több havi átlagot meghaladó mennyiségű csapadékot hozott. A folyamatosan lehulló eső következtében augusztus 10-én árhullám érte el a főváros térségét, amely augusztus 11-éről 12-re virradó éjszaka 607 cm-es magassággal tetőzött. Ezután lassú apadás indult, ami 532 cm-es vízállásig folytatódott. A vízgyűjtőn időközben lehullott, újabb jelentős mennyiségű csapadék egy következő árhullámot indított el a Duna felső szakaszán. Ez 13-ára érte el az országhatárt, és intenzív áradás mellett augusztus 18–19-én tetőzött 848 centiméteres vízszinttel a fővárosban. Az újabb árhullám kialakulását elősegítette, hogy az közepesen nagyobb mértékben telített mederre érkezett. A helyzetet súlyosbította, hogy a mellékfolyók közül az Inn-en, a Rábán és az Ipolyon jelentősebb, a Marcalon és a Vágon kisebb mértékű árhullám alakult ki. Meteorológiai elemzések szerint az ilyen típusú ciklonok nem rendkívüliek az évnek ebben az idősza-

kában, hiszen volt erre már példa több esetben is, például az 1970-es, 1999-es és a 2000. évi tiszai árvizek esetében. Az augusztusi dunai árhullámot okozó ciklon sajátossága volt, hogy beékelődött két mozdulatlan anticiklon közé, így teljes csapadékmennyisége a Duna vízgyűjtő területén hullott le.

A tetőző vízállás 848 cm-es magassággal augusztus 18-án, 19:00 órakor állt be, és 19-én 4 óráig tartott. A védvonalak állékonyságának szempontjából lényeges momentum, hogy a tetőző vízállás tíz órán keresztül terhelte azokat. A Vízjelző Szolgálat ekkor, a vízjelzési adatok dokumentálása óta a budapesti szelvényben eddig mért legnagyobb vízhozamot, $8230 \text{ m}^3/\text{s}$ -ot regisztrált.

Katonák töltésmagasítást végeznek

Az ehhez tartozó vízszint 3 cm-rel haladta meg az eddigi legnagyobb, jégmentes (1965. június 5., 845 cm) árvíz tetőző vízmagasságát. Augusztus 14-én 6 órától a főpolgármester II. fokú készenléti rendet rendelt el a főváros összes árvízvédelmi szakaszára. 2002. augusztus 15-én 12 órától a kormány a 176/2002. (VIII. 15.) számú rendeletében árvízi veszélyhelyzetet rendelt el, ami Budapest területére is vonatkozott. 2002. augusztus 16-án Budapest Főváros főpolgármestere kiadta az 1/2002. (VIII. 16.) számú rendeletét az árvízvédelemmel kapcsolatos feladatok végrehajtására. A kormány a 179/2002. (VIII. 21.) számú rendeletében 2002. augusztus 21-én 15 órától feloldotta a korábban kihirdetett árvízi veszélyhelyzetet.

Bordás megtámasztás

A védekezési munka során 5500 m^3 agyaggal kellett megerősíteni a III. kerület Királyok útjai töltést 1370 m hosszban. A római-parti gáton a tapasztalt árvízi jelenségek (fakadóvíz, szivárgás, buzgárosodás) elleni védekezésnél, összesen mintegy 500 m-en, szükségessé vált ellennyomó medencék építése. A teljes észak-budai szakaszon, az árvédelem során, összesen mintegy 40 000 db homokzsákot használtunk fel. A Margit-sziget védvonalát 5 500 m hosszon 125 000 db homokzsák, $3\,500 \text{ m}^3$ homok felhasználásával magasítottuk meg, elsősorban katonák közreműködésével elkészült a homokzsáktöltés bordás megtámasztása. Az itt folyó védekezést a Magyar Honvédség 300 katonával támogatta.

A Dunán 2006 márciusának végén áradás indult el, ami az eddigi legnagyobb, észlelt, jégmentes árvízszintet is meghaladta. A Duna vízgyűjtő területén 2006. január 1-jén $11,13 \text{ km}^3$ volt a hóban tárolt vízkészlet, ami január első hetében 15 km^3 -re, majd utolsó dekádjában 17 km^3 -re növekedett, és a február 7–18-ig terjedő időszakban már 20 km^3 feletti volt. Ez a vízkészlet a január–márciusi sokéves átlag kétszerese, időnként háromszorosa volt. A február végi, március eleji enyhülés hatására az 500–1000 méteres sávban olvadás indult el, ami február 19–28. között, 300–350 cm-es vízállással levonult. Ezt követően a hóban tárolt vízkészlet március 4-éig 15 km^3 -re csökkent. Március első két hetében intenzív esapadékhullás volt jellemző, ami

az 1000 m-es sávig folyékony, felette szilárd halmazállapotban jelent meg. Ez március 12-étől okozott kisebb áradást, amely 424 cm-es vízállással, március 14-én tetőzött Budapesten.

A mellékfolyók elhúzódó tetőzése, a felső vízgyűjtőről érkező folyamatos vízutánpótlás a budapesti vízmércénél a 2002. augusztusi legnagyobb vízszint (LNV) 848 cm fölötti várható tetőzési vízállást valószínűsített. A hegyvidéki térségekben tovább folytatódott az intenzív hóolvadás. Budapesten a tetőzés 2006. április 4-én 16:00–19:00 óra között következett be 860 cm-es vízállással, ami 12 cm-rel haladta meg a 2002. augusztusi 848 cm-es LNV-t. Ezt követően mérsékelt apadás volt tapasztalható.

A Duna folyamra általánosan jellemző a kora tavaszi (az alpokbeli hóolvadást követő) árvíz, továbbá az utóbbi évtizedben egyre gyakrabban előforduló, az Alpokban lehulló nagy mennyiségű csapadék miatt kialakuló nyári árvíz, melynek időpontja nem kiszámítható. Ilyen volt a 2002. augusztusi árvíz is, melynek tetőzése meghaladta az addigi legnagyobb jégmentes vízállást. Mindkettő közös jellemzője az intenzív, gyors felfutás. De amíg a 2002-es árhullám a tetőzést követően, a csapadéktevékenység megszűnte miatt rövid idő alatt a középvízi szintig apadt, addig a 2006-os árhullám az elolvadt hó nagy mennyisége és a csapadéktevékenység következtében magas mederteltség mellett, hosszan tartó, lassú apadással párosult. A tetőzést követő 5. napon 2002-ben 387 cm, míg a 2006-ban 750 cm volt a vízállás. 2002-ben 848

Katonák a töltésen

cm-es tetőző vízállásnál 8240 m³/sec, míg 2006. április 4-én, 860 cm-es tetőző vízállásnál 8520 m³/sec vízmennyiség haladt át a budapesti szelvényen.

A 2006 tavaszán kialakult árvízi helyzet hetekig tartó védekezésre kényszerítette az országot, és a töltésekre soha nem látott víznyomás nehezedett. A kormány árvízvédelmi veszélyhelyzetet hirdetett ki, és az ország erejét megfeszítve védekezett, felhasználva minden olyan erőforrást, amely rendelkezésére állt. Ezen képességek egyik leghatékonyabb elemei voltak a Magyar Honvédségtől kirendelt erők és eszközök.

A rendkívüli vízállás következtében az árvízzel fenyegetett megyék (főváros) védelmi bizottságai soron kívüli üléseken, illetékességi területükön a kidolgozott katasztrófavédelmi terveik alapján megszervezték az árvíz elleni helyi védekezést. A feladatok koordinálása érdekében aktivizálták a munkacsoportokat, és elrendelték a helyi védelmi bizottságok és munkacsoportjaik folyamatos működését, valamint az érintett polgármesteri hivatalokban a 24 órás szolgálat felállítását.

Az információáramlás biztosítására a védelmi bizottságok működtették az eseménykövető és -jelző (MONITORING) rendszert. Mindezekkel egy időben felvették a kapcsolatot az együttműködési terveik szerinti katonai szervezetekkel. A megyei védelmi bizottságok a védekezés során a következő erőforrásokat vehették igénybe: vízügyi osztágok, a vízüggyel szerződött szervezett munkaerő, a szerződött önkormányzati munkaerő, a közmunkaprogramban szerződötetett személyek, a polgári védelmi alegységekből szervezett munkaerő és a Magyar Honvédség erői. Volt olyan nap, amikor 3622 katona és 643 technikai eszköz védekezett egy időben, becsülettel teljesítve honvédelmi kötelezettségüket.

A 2006-os árvízi védekezést a két folyó egyidejű áradása miatt két fő fázisra lehetett osztani:

- az I. fázis a Duna folyó áradása elleni védekezés 2006. 03. 31. – 04. 11. közötti időszak;
- a II. fázis a Tisza és a Hármas-Körösök árterületén folytatott árvíz elleni védekezés 2006. április 13. és május 09. között.

A Magyar Honvédség erői az árvíz elleni védekezés időszakában lakossági mentési, illetve védőgát-megerősítési feladatokat teljesítettek, a kárelhárítást és az újjáépítést a megyék már csak polgári erőkkel végezték. Ezek belső tartalma az alábbi volt:

A dunai árvíz elleni védekezés időszaka

Az Országos Műszaki Irányító Törzstől a dunai árvízi helyzetre vonatkozó információ alapján a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer honvédelmi igazgatási elemét 2006. március 31-én riasztották, és az egészen május 6-ig huszonnégyszeres váltással működött. A Komárom-Esztergom Megyei Védelmi Bizottság (MVB) 2006. április 2-án Táton összehívott rendkívüli ülése után, a Kormányzati Koordinációs Bizottság javaslatára, a kormány a 76/2006. (IV. 3.) számú rendeletében 2006. április 3-án 15:00 órai hatállyal kihirdette a veszélyhelyzetet, és a nevezett védelmi szakaszokon elrendelte a rendkívüli készséget. A veszélyhelyzet kihirdetése a honvédelmi törvény alkalmazásával precedens értékűen történt meg (ez volt az első ilyen eset, amit a továbbiakban bevált gyakorlatként alkalmazott a kormány mint minősített időszak rendkívüli jogrend által biztosított lehetőség).

A dunai árvíz elleni védekezés időszakában a Magyar Honvédség által támogatott települések és körzetek, a megyei védelmi bizottságok illetékességi területe szerinti elosztásban, az alábbiak voltak:

- Győr-Moson-Sopron MVB területén Kisbajcs és Győr térsége;
- Komárom-Esztergom MVB területén Almásfüzitő, Dunaalmás, Neszmély, Szőny és Tát települések;
- Pest MVB területén Nagymaros, Kismaros, Visegrád, Kisoroszi, Szentendre, Tahitófalu és Sződliget települések;
- Budapest Fővárosi Védelmi Bizottság (BFVB) területén a Margit-sziget területe.

A Duna menti árvíz elleni védekezés legkritikusabb időszakában a Magyar Honvédség naponta összesen 1461 fővel, 2 helikopterrel, 4 db PTSZ–M típusú műszaki eszközzel és 74 db egyéb technikai eszközzel támogatta a védekezésben érintett megyéket. A technikai eszközök folyamatos működésének biztosítása mellett a katonai logisztika készleteivel és tartalékaival készen állt a védekezésben részt vevő alegységek támogatására.

A Tisza folyó vízgyűjtő területén folytatott árvíz elleni védekezés időszakát megelőzően – már a dunai árvíz időszakában – megkezdődött az árvíz elleni felkészülés a Tisza mentén. A várható gyors ütemű áradás megkövetelte nagyobb létszámú fegyelmezett és szervezett erő alkalmazását, ezért Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az MH 5. Boescai István Könnyűlövész Dandár állománya Sárospatak (60 fővel) és Tokaj (120 fővel) védekezési vonalon már 2006. április 7-én részt vett a gátak megerősítésében. Az árvízi helyzet további romlása következtében a kormány 2006. április 18-án a 96/2006. (IV. 18) számú kormányrendelettel kihirdette a veszélyhelyzetet, majd 2006. április 25-én kihirdetett 101/2006 (IV. 25) kormányrendelettel kiterjesztette annak hatályát. Így a veszélyhelyzetet április 25-től Jász-Nagykun-Szolnok megyé-

ben, Bács-Kiskun megyében, Csongrád megyében, a Tisza folyó Szolnok város és a déli országhatárig terjedő szakaszának partvonalára, továbbá Békés megyében a Hármas-Körös és a Maros folyó védelmi szakaszára rendelték el.

Kézi munkával segít a hadsereg. Homokzsáktöltés a gáton

A Tiszán és a Hármas-Körösökön lefolyó árvíz időszakában a Magyar Honvédség az alábbi településeken támogatta a védekezést:

- Békés megye illetőségi területén Békésszentandrás, Gyomaendrőd, Porgány és Szarvas településeken;
- Jász-Nagykun-Szolnok megye területén Szolnok, Kunszentmárton, Öcsöd, Csépa, Szelevény, Tiszasas településeken;
- Csongrád megye területén Szeged, Felgyő, Héked, Hódmezővásárhely, Lúdvár, Magyartés, Mindszent, Nagyfá, Szentés, Csongrád, Nagyrét, Zalota településeken;
- Bács-Kiskun megye területén Körtvélyes, Tiszaug, Tizsakécske településeken.

A megyékben a polgári-katonai együttműködést elősegítette, hogy a védekezésbe bevont alakulatok parancsnokai mint az MVB állandó meghívottai már

a felkészülés időszakában kellő információval rendelkeztek a várható helyzetről és feladatokról. Mind a négy árvízzel súlyosan fenyegetett megyében általánosan megállapítható volt, hogy a védekezésben részt vevő alakulatok parancsnokainak személyes kapcsolatai, valamint az adott megye védelmi rendszerének ismerete kedvező feltételeket biztosítottak a feladatok végrehajtásához.

A Tisza menti árvíz elleni védekezés legkritikusabb időszakában a Magyar Honvédség naponta 3622 fővel, 7 db helikopterrel, 15 db PMP komppal, 21 db PTSZ-M típusú műszaki eszközzel és 203 db egyéb technikai eszközzel támogatta a megyéket. Ennek keretében a csapatok logisztikai alegységei és a központi logisztikai szervezetek kiemelkedő eredményességgel működtek.

A 2006-os védekezés során is bebizonyosodott, hogy a Magyar Honvédség igénybevétele, speciális technikai eszközparkja, szervezettsége, fegyelme és munkabíró képessége miatt elengedhetetlen a rendkívüli árvízhelyzetekben végzett katasztrófaelhárítási munkákban. 2006. március 31. és május 9. között a Magyar Honvédség összesen 10 695 fővel – beleértve a gátakon dolgozó, a logisztikai támogatásban részt vevő, a készenléti szolgálatba vezényelt, valamint a kirendelt alegységek irányításában részt vevő állományt – segítette a fővárost és a megyéket a védekezésben²¹. A védekezés sikere bebizonyította, hogy az országos, valamint a katonai katasztrófavédelmi rendszer

2006-ban a PTSZ-eket is újra be kellett vetni

jól alkalmazható az árvízi védekezés során, a hatékony fellépés érdekében a polgári–katonai együttműködés elengedhetetlen és annak további fejlesztése szükséges.

Emberfeletti erővel folyt a védekezés a csépai zugban

2006-ban olyan speciális képességeket is alkalmaztak, amelyek korábban nem voltak jellemzőek az árvízi védekezések időszakában. Ezek közül emelünk ki most néhányat. Rohamesónakból és pontonokból összeszerelt katamaránszerű járművet állítottak össze a műszaki alakulatok jelenlévő képviselői. Ennek előnye, hogy egy időben sok ember és sok homokzsák – megközelítőleg 300 db – fért fel a járműre és volt szállítható azokra a területekre, melyeket gépjárművekkel már nem lehetett megközelíteni. Alacsony vízmélységű, elárasztott részekben is lehetett vele közlekedni; nem vert nagy hullámokat, mivel két kis teljesítményű motoresónak húzta. Több kilométerről, vízi úton lehetett szállítani az eszközöket. A kompról építették, a víz felőli oldalról magasították a gátat.

A következő újdonság a katonai földi, vízi és légi szállítási kapacitás volt, amelyet elsősorban az életmentés, a kitelepítések és más szállítási feladatok végrehajtása során alkalmaztak sikeresen. Ez volt az a terület, ahol ezek

a nagy teljesítményű, jó terepjáró képességgel rendelkező eszközök szóba kerülhettek. Figyelemre méltó volt a katonai helikopterek alkalmazásának hatékonysága, amely a 2006-os árvédekezés során vált igazán meggyőzővé.

Pontonon szállítják a homokzsákokat

Különösen nagy szerepet kaptak a nagy teljesítményű műszaki gépek a védekezés során, melyeknek az alkalmazása elsősorban a megelőzés, erősítés és a nagy mennyiségű védekezési anyag gyors szállítása terén bírt kiemelt jelentőséggel. A nagy tömegű föld mozgatására, rakodására alkalmas eszközök elsősorban a töltések megerősítése, valamint az ideiglenes utak kialakítása során váltak fontossá.

Összefoglalva az elmondottakat: látható, hogy már 2006-ban is meghatározó szerepet töltött be a Magyar Honvédség az árvízi védekezés területén. Azt, hogy mit hoz a jövő, mennyi figyelem, erő és eszköz marad a védekezésre, nem tudhatjuk. A többrendeltetésű eszközök beszerzése, a multifunkcionális felkészítés segíthet a krónikus erőforráshiány pótlásában. A Magyar Honvédség évszázados tradíciói, a magyar katonák elkötelezettsége és a magyar polgárok jogos elvárása, hogy az árvízi biztonság megteremtésében és fenntartásában katonáink továbbra is a maximumot nyújtsák.

Homokzsákokat emelnek be helikopterrel

2010-ben az árvíz – 2006-hoz hasonlóan – szintén két ütemben tört ránk. De még négy évvel korábban a két nagy folyónkon jelentkező rendkívüli vízállás jelentett számunkra kihívást, addig 2010 májusában a kisebb vízfolyások, míg júniusban a Felső-Tisza-vidéken jelentkező áradások állítottak bennünket különleges feladatok elé. Az első megpróbáltatás májusban volt. Olyan települések kerültek víz alá – mint a Győr-Moson-Sopron megyei Böny község – , amelyeket még valamire való folyó sem szel át. A hegyekből érkező víztömegek ellenőrizetlenül és többé-kevésbé szabályozatlanul zúdultak rá olyan településekre, amelyek hasonló veszélyekkel még soha nem néztek szembe. Ekkor a honvédségi erők bevetésére – a kihívás jellegéből adódóan – még csak eseti jelleggel, egyes helyszínekre korlátozottan és kisebb létszámban került sor. A Magyar Honvédség személyi állományával és technikai eszközeivel ebben az időszakban is jelentős segítséget nyújtott az árvíz sújtotta térségekben az élet- és vagyonmentési, valamint szállítási és ellátási feladatokban. Ezek közül emelünk ki néhány tipikus példát.

Kaposváron az MH 64. Boconádi Szabó József Logisztikai Ezred állománya is kivette részét a munkából. Három napon át, több váltásban összesen mintegy 250 katonára és 36 technikai eszközre vett részt az árvízi védekezésben. A Somogy Megyei Védelmi Bizottság kérésére 87 katonát rendeltek ki homokzsáktöltési és árvíz-védekezési feladatra az ezred állományából. Az árvízi

védekezési feladatokban segített Sásdon a logisztikai ezred szállító-vontató csoportjából három terepjáró tehergépkocsi és azok személyzete. Ők élet- és vagyonmentési, valamint szállítási munkákat végeztek.

Május 17-én a Baranya Megyei Védelmi Bizottság kérése alapján a Honvédelmi Minisztérium elrendelte a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer aktivizálását. Ezt követően – mivel újabb kérések érkeztek – döntés született a honvédségi állomány és az eszközök védekezési helyszínekre történő kirendeléséről. Ekkor már a kaposvári ezred állománya mellett országosan további egységek is részt vettek az árvízi védekezésben.

A másik kiemelt feladat május végén a cuhai Bakony-ér által okozott árvíz-védelmi veszélyhelyzet elhárításában történő honvédségi közreműködés volt. A Bőny, Rétalap, Mezőőrs településeket érintő árvízi helyzetben a lakosok és vízügyi szakemberek mellett a MH 12. Arrabona Légvédelmi Rakétaezred katonái is kivették részüket a védekezésből. A győri székhelyű ezred állományából egy időben száz katona segített az árvízi védekezésben a bőnyieket. Az egyenruhások áldozatos munkáját, tevékenységét, segítségét dr. Szakács Imre, a Győr-Moson-Sopron Megyei Védelmi Bizottság elnöke, valamint Muraközi László, Bőny polgármestere is külön köszönőlevélben ismerte el. Ebben leírták: „a példaértékű összefogás eredményének köszönhető, hogy nem történt katasztrófa és normalizálódott a helyzet a faluban”. A máskor csendesen csordogáló vízfolyás rövid időn belül kétszer öntötte el a falut, a helyiek és a vízügyesek napokon keresztül küzdöttek azért, hogy a víz ne tudjon betörni a településre. A védekezési munkálatokba június 2-án a Magyar Honvédség is bekapcsolódott. Az általában ötven centiméteres vízmélységű patak 316 centiméter mély, sebes folyammá duzzadt, amikor elöntötte a falu

Kaposvári katonák segítenek az árvíz elleni védekezésben

egy részét. Ez volt minden idők legmagasabb vízállása a cuhai Bakony-éren. Összesen 127 ingatlant érintett az árvíz, több helyen csak kisebb gondot okozva, ám néhány házban komolyabb károk is keletkeztek.

A győri MH 12. Arrabona Légvédelmi Rakétaezred egyenruhásai két és fél napot dolgoztak megállás nélkül a gátakon, nagy szerepük volt abban, hogy a megáradt érből sikerült úgy elvezetni a vizet, hogy az ne veszélyeztesse a bőnyi házakat. A kivezényelt katonák között többen is voltak olyanok, akik már korábban is részt vettek árvízvédelmi munkálatokban, így saját maguk is jól tudták, hogy mit kell tenniük az áradat megfékezése érdekében.

Bőny mellett Borsod-Abaúj-Zemplén megye több pontján alakult ki kritikus helyzet a megáradt Hernád és Sajó folyók miatt. A térségbe már június 2-án megérkeztek a Magyar Honvédség első alakulatai. Volt olyan nap, amikor egyszerre közel háromezer katona dolgozott a gátakon, illetve segített a mentési munkálatokban. Ócsanálósan nemcsak az áradat, hanem a belvíz is komoly gondot okozott, bár a település határában átszakadt a gát, mégsem ez okozta több tucatnyi ház összedőlését a faluban. A vályogból épült házak a magas talajvíz miatt áztak át és rogytak meg. A gáton keletkezett hatalmas rést több napi megfeszített munkával, a Magyar Honvédség helikoptereinek

Katonák segítenek a védekezésben Bőnynél

A helikopterrel a nehezen járható részek is megközelíthetők

segítségével sikerült betömni, és a homokzsákok pakolásában is segítettek a katonák. Ezekben a napokban 2000 katona több napon keresztül, erejét megfeszítve, éjjel-nappal dolgozott a településen.

Ócsalánoson egyébként nemcsak dolgoztak, hanem ott is laktak a katonák, összesen csaknem háromszázan. Egy részük számára az általános iskola tornatermében, a többieknek pedig a falu határában található magtár hangárjaiban alakítottak ki ideiglenes szállást. Utóbbi helyszínre telepítették a katonák az egyik logisztikai bázisukat is, vagyis innen történt a gátakon dolgozók ellátása. A katonák nagyon sokat tettek annak érdekében, hogy megvédjék az áradó Hernádtól a veszélyeztetett települést.

A szakemberek egyhangú véleménye szerint a június eleji árvíz során a legkritikusabb helyzet Bőcsön alakult ki. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei település közelében torkollik a Hernád a Sajóba. Ezekben a napokban mindkét folyón a legmagasabb, harmadfokú árvízvédelmi készenlét volt érvényben. A legnagyobb gondot azonban az okozta, hogy Ócsalánosnál átszakadt a Hernád gátja. A két megáradt vízfolyáson érkező nagy mennyiségű víz ellen ugyanis még tudtak védekezni, a gátszakadásból kizúduló áradat ellen azonban majdnem alulmaradtak. Nagyon gyorsan kellett megépíteni egy ideiglenes gátat, amely megakadályozta azt, hogy ez a víz elöntse a települést.

Alig két nap alatt épült fel a négyszáz méter hosszú, közel két méter magas gát, amelybe több mint százötvenezer homokzsákot építettek be. „A siker azoknak a rendőröknek és katonáknak köszönhető, akik napokon keresztül, fáradságot nem ismerve építették meg a nyúlgátat” – fogalmazott akkor S. Nagy László Győző, Bőcs polgármestere, aki szerint, ha ők nincsenek, akkor az egész falu „elúszik”²².

Harc az árral

Az árvízi védekezésben a több tucat település között is kiemelt figyelem irányult Szikszóra. Ennek eredményeként ez a védekezés már sokkal sikesebb volt. A védekezésre jelentős állami erőforrások összpontosultak: tűzoltó- és katasztrófavédelmi egységek is részt vettek a helyszíni kárelhárításban mintegy 100 fővel, sőt 2010. június 4-én a városba vezényelték a Magyar Honvédség 1200 katonáját, akik szintén részt vettek a helyi védekezésben. Az összpontosított személyi állomány a helyi technikai eszközökön felül 25 db gépjárművet és csónakot használt a védekezési munkálatok során. Az ideiglenes védművekhez mindösszesen 100 000 homokzsákot töltöttek meg és használtak fel a katonák.

Sajnos, ezzel még nem ért véget a feladatuk. Június további napjaiban tömegesen érkeztek katonai erők a térségbe, és megkezdődött a nagy létszámú honvédségi jelenlét a védekezésben. Június 4-éig tudta a honvédelmi tárca

az igényeket kielégíteni a készenléti szolgálatot adó szervezetekkel, de ezen a napon a honvédelmi miniszter elrendelte a veszélyhelyzet békeidőbeni elhárítására fenntartott létszámon túli erők gátakra vezénylését is. Ennek értelmében az alakulatoknál felfüggesztették a kiképzést, megszakították a gyakorlatokat és visszahívták a szabadságon lévő katonákat. A Magyar Honvédség a lehető legnagyobb erőkkel vett részt országsszerte az árvízi élet- és vagyonmentésben.

2010. június 5-én újabb 1200 katona érkezett éjszakai menettel a borsodi árvíz sújtotta térségbe. Ezzel együtt immáron több mint 2 és fél ezren vettek részt a gátak építésében, az élet- és vagyonmentésben. Aznap a déli órákra további 800 fős csapatösszevonásra került sor. Katonáink legfontosabb feladata ezen a napon az életmentés volt. Vizsoly és Felsőzsolca lakosságát láncaltapas kétéltűekkel menekítették biztonságos területekre. Az itt szolgálatot teljesítő két különleges szállító jármű mellé – más térségekből – újabb négyet vezényeltek Észak-Magyarországra. Megkezdődött annak az ellátóbázisnak a térségbe történő telepítése is, amelyet a kaposvári alakulat állított föl 500 ember folyamatos étkeztetésére.

2010. június 06-án már nyolc megye: Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Moson-Sopron, Jász-Nagykun-Szolnok, Nógrád, Bács-Kiskun, Békés, Csongrád és Fejér területén volt érvényben a kormány által kihirdetett veszélyhelyzet. Ekkor az ország 12 megyéjében, 265 településen, több mint 23 ezren védekeztek az ár ellen. A Magyar Honvédség újabb eszközöket, láncaltapasokat vett be a védekezésben. A kitelepítettek létszáma tovább emelkedett, összesen 3607 embernek kellett elhagynia otthonát. A legtöbben, több mint 3400-an, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében kényszerültek arra, hogy átmenetileg befogadó helyeken, illetve rokonoknál vagy barátoknál találjanak menedéket az árvíz okozta veszély miatt. Ezen a napon a hivatásos önkormányzati és az önkéntes tűzoltóságok állományából 557 tűzoltó, a katasztrófavédelem országos, illetve megyei szervezeteitől 195 fő, 1159 polgári védelmi szervezetbe beosztott ember, a speciális mentőszervezetek 24 tagja, 8482 rendőr, 2960 katona, a büntetés-végrehajtás 678 alkalmazottja, a vám- és pénzügyőrség 311 munkatársa, valamint számos érintett lakos és közmunkás vett részt a védekezésben.

Június 7-én már egyértelműen az életmentés volt a legfontosabb feladata az árvízhez vezényelt katonáknak, hiszen a védekezésben érdemben már nem segíthettünk a vízügyi szakembereknek. Immár 18 kétéltű járművel mentettük a lakosságot az érintett településeken. Az éjszaka folyamán a Magyar Honvédség kirendelt erői 350 fő bevonásával a Hernád folyó mentén különböző helyszíneken, illetve 250 fő részvételével a Sajó mentén hajtottak végre védelmi feladatokat. Emellett Miskolcon 1000, Gesztelyen pedig 500 fő élelmezési ellátását biztosítottuk.

A Komárom-Esztergom Megyei Védelmi Bizottság kérésére végzett vasútöltés-megerősítési feladat, amelyben kétszáz katona vett részt, eredményesen befejeződött Almásfüzitő térségében. Június 7-ig a Magyar Honvédség állományából mindösszesen 4490 főt vontunk be az árvízi védekezési feladatokba. A védekezési helyszíneken 345 technikai eszköz segítette a munkát. Az életmentésben, kitelepítésben, az emberek biztonságos helyre történő kiköltöztetésében segítettek a honvédek. Két helikopterrel, lánc talpas katonai kételtűekkel, speciális gumicsónakokkal és egyéb technikai eszközökkel mentették az embereket, a vagyontárgyakat.

Június 8-án is még közel háromezer katona harcolt az áradó észak-magyarországi folyókkal. Volt, ahol még a gátakat erősítették, máshol pedig sajnos már csak a mentésben tudtak közreműködni. Június 9-étől megkezdődött a katonai erők fokozatos kivonása a térségből. Június 10-ére megszűnt az árvízvédelmi vészhelyzet azokban a megyékben, melyeket a legjobban sújtottak az elmúlt napok áradásai. Szerencsére a gátakon is egyre kevesebb volt a munka, így megkezdődött a védekezésben részt vevő erők visszacsoportosítása. A katonák többsége megkezdte a visszatelepülést Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből. A víz lassan levonult az elöntött területekről. A gátakon ugyan még dolgoztak katonák, tűzoltók, vízügyi szakemberek és civilek, de már csak a szivárgások megszüntetésével voltak elfoglalva, a vízbetörések veszélye teljességgel megszűnt.

Észak-Magyarországon június 12-én összesen csak mintegy 500 katona maradt úgynevezett biztonsági tartalékként, akik készen álltak továbbra is a védelmi munkálatok elvégzésére. Közülük két munkacsoportot – azaz mintegy száz embert – vezényeltek ki feladatvégrehajtásra, ők Ócsanáros és Sajólad térségében folytattak további árvízvédelmi munkálatokat. A többiek készenlétben álltak. Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből Szolnok térségébe telepítették át a szentesi MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műsza-

Élet- és vagyonmentés a PTSZ segítségével

Árvízi védekezés, eligazítás a gáton, 2010. június

ki Zászlóalj nyolc darab PTSZ–M típusú lánc talpas kételtű harcjárművét. Az előrejelzések ugyanis azt valószínűsítették, hogy a Tisza áradása miatt szükség lehet e speciális technikai eszközök alkalmazására. Később azonban kiderült, hogy Szolnokonál a Tisza vízszintje nem érte el azt a szintet, amit

*A dunai gáton lévő vasúti töltés erősítése
Almásfüzitőnél*

korábban vártak, így nem volt szükség a katonák bevetésére. A honvédségi segítségnyújtás befejeződött, minden katona bevonulhatott békehelyőrségébe.

Sajnos ezzel még nem volt vége a 2010-es év kihívásának. Az ősz is tartogatott számunkra meglepetést, ráadásul olyan kihívás formájában, amellyel korábban soha nem szembesültünk. 2010. október 4-én 12:25-kor átszakadt Kolontárnál a MAL Zrt. vörösiszap-tározójának gátja. A tízes kazettából mintegy

6-700 ezer köbméter 13-as Ph értékű lúg zúdult a környező településekre. Mintegy 800 hektárnyi területet árasztott el az iszap, és elöntötte három település – Kolontár, Devecser, Somlóvásárhely – alacsonyabban fekvő területeit, Magyarország eddigi történelmének legnagyobb ipari katasztrófáját okozva. A katasztrófa következtében több mint 300 ingatlant kellett lebontani és a károsultak lakhatási feltételeit biztosítani. A tíz halálos áldozattal és 265 személyi sérüléssel járó katasztrófa ugyanakkor igazi nemzeti összefogásra is buzdította az ország teljes lakosságát.

A védekezésben és mentésben közvetlenül részt vevők – köztük e kötet szerzői is – ennek személyesen is tanúi lehettek. A kialakult helyzet hatalmas kihívás elé állította a feladatban érintett szervezeteket. Ez a megállapítás

*Lakosság és anyagi javak mentése
Felsőzsolcán*

különösen igaz a honvédelmi tárca együttműködőire, hiszen nemcsak a védekezésben részt vevő katonák révén, hanem a védelmi igazgatás rendszerén keresztül a döntés-előkészítésben és döntéshozatalban is meghatározó volt a szerepünk. Mivel e könyv önálló fejezetet szentel a tragédiának és a benne részt vevő katonai erők által szerzett tapasztalatoknak, e helyütt csak érintőlegesen foglalkozunk ezzel a kérdéssel.

Az értesítés vételét követően – szinte percekben belül – aktivizálták a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszert, melynek egyes elemei alaprendeltetésükből adódóan szinte azonnal részt tudtak venni a feladatban (ilyenek voltak például a kézi romeltakarító munkacsoportok, vagy a HAVARIA laboratórium), mások pótlólagos kijelöléssel kerültek be a rendszerbe (mint például a légi sebesültszállító, vagy műszaki hídépítő képességek). Mintegy 1,5 óra alatt felállt a helyi védelmi bizottság és megkezdte működését a megyei védelmi bizottság. A két településen az előntött lakóházakban élők elhelyezésével kapcsolatban azonnal intézkedtek; Kolontáron 40 fő elhelyezését szervezték meg, Devecserben pedig 500 fő kitelepített éjszakai szállását biztosították.

Az esemény bekövetkezése után néhány perccel – az egyébként is készenléti szolgálatban levő – katonai helikoptereket alkalmaztak a sérültek minél rövidebb időn belüli orvosi ellátásának biztosítása érdekében. Majd ezt követően érkeztek meg a helyszínre a kézi munkacsoportok, amelyek néhány órával a katasztrófa után már takarították az előntött területet Devecserben. Ez a munka még hetekig folytatódott.

Műholdkép a vörösiszap-katasztrófáról

2010. október 5-én – a Veszprém Megyei Védelmi Bizottság éjszakai órákban hozott döntésével összhangban – kora hajnalban a honvédségi erők igénybevételével megkezdődött a Marcal folyó vízminőségének védelme érdekében a kalcium-nitrát és magnézium-nitrát folyóba szórása. A védelmi bizottság döntése értelmében megtiltották a szennyeződött élelmiszerek és takarmányok fogyasztását, elrendelték az előzetes kárfelmérés megkezdését, valamint a településeken közhasznú munkások és települési erők igénybevételét a munkálatokhoz. A honvédelmi miniszter utasítására további honvédségi erők érkeztek a helyszínre, melyek közül elsőként – már az éjszakai órákban – HAVARIA laboratórium kezdte meg a működését, amely mintákat vett elemzés céljából és sugárellenőrző méréseket hajtott végre. A mérések eredményeként megállapítható volt, hogy nincs sugárveszély a szennyezett területen, és a mérgező anyag koncentrációja sem haladja meg a megengedett értéket.

Október 6-án a kormány kihirdette a veszélyhelyzetet. A kárterületen a mozgásszabadság biztosítása érdekében, a megsemmisült kolontári híd ideiglenes pótlására, a honvédség lefektetett egy ideiglenes hidat, és folyamatosan biztosította fenntartását. Teljes kapacitással megkezdte működését az a mentesítő állomás, amelynek feladata a vörösiszappal szennyezett személyek és technikai eszközök megtisztítása volt.

Ha kellett, akkor kézi munkát is végeztek a katonák

A védekezés keretében, az erősen lúgos kémhatás mérséklése érdekében, megkezdődött a gipszszórás: először Kolontár községnél, majd Devecser és Somlóvásárhely területén, valamint a Marcalon, a Szergény települést Vinárral összekötő út hídjánál. Később ezt a tevékenységet a Marcalon légi szórással is kiegészítették. Ezt követően a víz tovább hígult a Rába, majd a Mosoni-Duna vizével, és csak ezt követően került a Dunába – vízminőségi problémákkal, valamint egészségkárosító hatásokkal nem kellett számolni.

A belterületek megtisztítását követően, október 8-án, megkezdték a vörösiszappal elöntött település külterületeinek mentesítését is. A kormányzati szakértők csoportja és a helyi védelmi bizottság megállapította, hogy nagy esélye van a gát további elbomlásának és egy újabb iszapömlésnek. Hajnalban elrendelték a tározóhoz legközelebb fekvő falu, Kolontár lakosságának kitelepítését. Szombatra virradóra 715 fő hagyta el a községet.

Ajkán három befogadóállomást alakítottak ki. Az állami szervezetek teljes készültéggel jelen voltak a helyszínen, a lehető „legrosszabb forgatókönyvre” készülve, ezért Devecser is készségben volt reggeltől. Ez azt jelentette, hogy a lakosság felkészült egy esetleges azonnali kitelepítésre. Ehhez a Magyar Honvédség 319 katonát, 127 szállító járművet és vasúti kocsikat rendelt a helyszínre, amelyek reggeltől a Devecser-erdőkertesi volt laktanyában rendelkezésre álltak és parancs esetén egy óra alatt képesek lettek volna teljesen kiüríteni a várost. A Devecser esetleges kitelepítése miatt készenlétben álló erőket október 23-án vonhatta vissza a honvédség.

Devecser város lakosságának esetleges kitelepítése esetére

Győr-Moson-Sopron megyében folyamatosan zajlott 18 befogadóhely előkészítése, berendezése. A kitelepítendő személyek pihenésére igényelt tábori ágyak (1100 db) menetkész állapotban a Honvédelmi Minisztérium Soroksári úti telephelyén várakoztak. A Devecserből esetlegesen kitelepítendő fogadására, információkkal történő ellátására, a befogadó helyekre történő kísérésére 50 katona állt készenlétben a győri laktanyában.

A katasztrófát követő héten, október 10-étől a kivezényelt katonák ötven-ötven fős csoportokban a vörösiszap semlegesítésében, valamint a szennyezett anyagok elszállításában segítettek a helyszínen. A házaknál az udvarokban megüledett iszapot lapátolták, illetve gépsszel itatták fel a lúgos zagyot, hogy az a mélyebb talajrétegekbe ne húzódhasson le. Ezt a feladatot a katonák teljes védőfelszerelésben végezték. A Magyar Honvédség katonái négy helyőrségből érkeztek az iszapkatasztrófában érintett településekre. A tatai és a győri, valamint a veszprémi és a pápai katonák kétnaponta váltották egymást.

Mentesítők

Még ebben az időszakban is katonák segítették a polgári gépjárművek szennyezett területről történő kilépését. A várost elhagyó járműveknek mentesítésen és alapos alvázmosáson kellett átesniük. Ezt a munkát a székesfehérvári székhelyű MH 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi Zászlóalj katonái végezték. A MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Ezredtől érkezett alegység pedig továbbra is működtette Kolontáron a falu két részét összekötő ideiglenes pontonhidat. Mivel az MH 54. Veszprém Radarezred volt a legközelebbi katonai alakulat a katasztrófa helyszínéhez, ezekben a hetekben szinte minden logisztikai feladat az alakulatra hárult. A napi ellátás, az élelmezés, az egészségügyi ellátás és az üzemanyag-kiszállítás, az idevezényelt állomány elhelyezése mind-mind olyan probléma volt, ami külön tervezést és anyagi biztosítási háttérrel igényelt.

A katonai feladatok zárásaként, a honvédelmi miniszter döntése alapján, a kolontári ideiglenes hidat egy állandó hadihíd váltotta fel, amelyet a szentesi műszaki ezred katonái – az alapoktól a használatba vételig – tíz nap alatt építettek fel. A vas alapra épített fahíd átadásakor már működött a vasúti közlekedés, megszűnt a területek zárása, és az élet kezdett visszatérni a megszokott mederbe. Ezzel lezárult egy olyan időszak, ami sokunk számára maradandó tapasztalatokkal járt.

Összességében elmondható, hogy a katasztrófát követő három hétben több mint kétezeröt száz katona, félezer nyi technikai eszköz dolgozott az ajkai térségben, és mindent megtettek, hogy mentsek az emberi életet, a javakat, és a kárfelszámolásban is oroszánrészt vállaltak. Dr. Hende Csaba honvédelmi miniszter ennek elismeréseként új kitüntetéset alapított, hogy elismerje a katonák teljesítményét.

Jól jellemzik a katonák árvízi védekezésben nyújtott kimagasló munkáját a honvédelmi miniszter gondolatai, melyeket éértékelő beszédében adott közre: „A katonáknak az árvízi védekezés, illetve a vörösiszap-katasztrófa során tanúsított helytállása mindenki számára megmutatta, mennyire értékes a Magyar Honvédség személyi állománya. Egyes becslések szerint nagyobb anyagi értéket mentettünk meg, mint amekkora az éves honvédelmi költségvetés. A tárca szerepvállalására jellemző, hogy a 2010. júniusi árvízvédelmi munkálatokban 4560 katona, 344 technikai eszköz és négy helikopter vett részt, míg a vörösiszap-katasztrófát követő devecseri és kolontári kármentesítésben és kárelhárításban 2300 katona, több mint 350 tehergépkocsi, busz, műszaki-technikai eszköz és hat helikopter hajtott végre feladatokat.”²³

A fenti mutatókon túl néhány számadat kiegészítésképpen:

- a katonák 15 kilométernyi utat mentesítettek;
- 300 tonna iszapot és törmelékot mozgattak meg kézi erővel;
- a bevetett erőkon túl 450 katona állt készsültségben, hogy ha szükséges, Kolontár után Devecser lakosságát is kitelepítsék;

- négyezer tábori ágyat állítottak fel egy Győrben kialakított átmeneti szálláson;
- katonai helikopterekkel szállítottak több mint húsz sérültet a fővárosi kórházakba az iszapömlés után;
- ezekből tíz főt a Honvédkórházban kezeltek a teljes felépülésükig;
- négy esetben kellett a honvédség gépeinek kisrepülőgépet, motoros sárkányrepülőt kivezetniük az ajkai térségből a légtérzár alatt.

A térségben maradt a feladatok befejezéséig két mentesítő csoport, az üzemanyag-szállító és a hűtőgépjármű, valamint a Kolontáron épülő hidat szerelő alegység.

A Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer számos átalakításon esett át az elmúlt évtizedben, de alapvető működési elveiben, a koncepcióban nem volt változás. Az alapelv továbbra is az, hogy „minél több erő, minél rövidebb időn belül álljon rendelkezésre!” Ez volt az alapvető koncepció, és ennek próbálták megfelelni a védekezés irányítói és résztvevői. Néha minden áron. A kiképzési vagy felkészülési időszakban lévő katonákat is átcsoportosítottuk az aktuális feladatra. Szerencsére ebben, az esetek többségében, konszenzus volt a politika szereplői között. Ez zömében megkönnyítette a helyzetünket, de természetesen esetenként feszültségeket is okoztak az eltérő politikai érdekek.

Ha a fejezet zárásaként egy fő gondolatot kellene megfogalmaznunk, akkor az a következő: a legváratlanabb helyzetre is mindig készen kell állnunk. Mivel olyan, korábban elképzelhetetlen eseményekkel találkozhatunk, amik előre nem jósolhatók meg, ezért minden eshetőségre fel kell készülnünk. A képességeket kell megteremteni – és nem egy-egy konkrét feladatra összpontosítva csak arra készülni. Ha ennek meg tudunk felelni, akkor a következő évtizedben is olyan sikeresek leszünk, mint az elmúlt tizenkét évben. Ennél jobban már csak egyben bízunk (jóllehet ennek minimális az esélye): hogy felkészültségünket, katasztrófa hiányában, nem lesz lehetőségünk bizonyítani!

JEGYZETEK

- ¹ Dr. Hende Csaba honvédelmi miniszter az Európai Biztonsági és Védelmi Akadémia 4. záróegységének rendezvényén. Budapest, 2011. június 6.
- ² A polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény
- ³ 179/1999. (XII. 10.) kormányrendelet
- ⁴ EM-DAT, nemzetközi adatbázis, www.emdat.be, Louvain Katolikus Egyetem, Brüsszel
- ⁵ Forrás: EM-DAT adatbázis, milliárd USD-ben
- ⁶ Forrás: EM-DAT adatbázis
- ⁷ Forrás: VITUKI – Vízügyi Tudományos Kutatóintézet
- ⁸ A 2010. évi tavaszi belvizek során szerzett saját tapasztalatok alapján.
- ⁹ Zalai Hírlap online
- ¹⁰ Forrás: EM-DAT, www.emdat.be, Louvain Katolikus Egyetem, Brüsszel
- ¹¹ A MALÉV 240-es számú járatának tragédiája nem Magyarországon következett be.
- ¹² MTI Sajtóadatbank
- ¹³ Kormányzati Koordinációs Bizottság
- ¹⁴ Az International Nuclear Emergency Exercise (INEX)-gyakorlatok a csernobili katasztrófa apropóján, az 1990-es években kezdődtek meg.
- ¹⁵ Országos Atomenergia Hivatal
- ¹⁶ Dr. Hende Csaba honvédelmi miniszter az Európai Biztonsági és Védelmi Akadémia 4. záróegységének rendezvényén. Budapest, 2011. június 6.
- ¹⁷ Magyarország Alaptörvénye, 45. cikk, (3) bekezdés
- ¹⁸ Interjú Dr. Hende Csabával (Magyar Demokrata, 2011. június 15., 11–13. o.)
- ¹⁹ A 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről címet viselte (rég. Hvt.)
- ²⁰ Szakmai anyagokban LNV-nek nevezik minden idők adott folyószakaszon mért legmagasabb vízszintjét.
- ²¹ A több mint tízezer katona 41 katonai szervezet és alakulat állományából tevődött össze.
- ²² <http://www.honveelem.hu/cikk/20514/meg-allnak-a-homokzsak-gatak>
- ²³ A tárca és a honvédség elmúlt évét értékelte dr. Hende Csaba 2011. június 2-án (www.kormany.hu)

Dr. Kádár Pál ezredes

A KATASZTRÓFAVÉDELEM JOGI HÁTTERE

*A honvédelmi tárca feladatainak jogszabályi háttere, annak változásai
a katasztrófavédelmi törvény elfogadását követően*

A KATASZTRÓFAVÉDELEM JOGI ALAPJAI, JOGSZABÁLYI SZINTŰ RENDELKEZÉSEK

Kötetünk nem tűzte ki célul a katasztrófavédelem valamennyi vonatkozó szabályának elemzését. Jelen fejezetben a szabályozás motorját jelentő alapelvek és alapvető szabályok mellett elsődlegesen a honvédelmi ágazat és a Magyar Honvédség feladatai szempontjából tekintjük át a katasztrófavédelem szabályozóit, a rendszer felépítését, illetve vizsgáljuk meg, hogyan változtak meg annak hangsúlyai az elmúlt közel 12 évben.

AZ ALKOTMÁNYOS/ALAPTÖRVÉNYI SZINT

A hazai – és bármely más országbeli – katasztrófavédelmi rendszer kiépítését az a józan ész vezérelte szükségszerűség diktálta, amelynek célja, hogy minden ember számára biztosított legyen a legmagasabb szintű testi és lelki egészség és a biztonságos környezet. Mindezek kiinduló alapja az élethez való jog. Ahogy az állampolgári jogok országgyűlési biztosának 2010. évi tevékenységéről szóló beszámoló fogalmaz:

„Az Alkotmány 54. § (1) bekezdése egyrészt minden ember számára garantálja az élethez való alanyi jogot, másrészt – az Alkotmány 8. § (1) bekezdésével összhangban – az állam elsőrendű kötelességévé teszi az emberi élet védelmét. Az élethez való jog objektív oldalából következően az állam nemcsak az egyes emberek élethez való alanyi jogának megsértésétől köteles tartózkodni, hanem annak védelméről jogalkotással és szervezési intézkedésekkel is gondoskodni köteles. Ez a kötelesség nem merül ki az egyes emberek egyedi életvédelmében, hanem általában az emberi életet és létfeltételeit is védi. Az objektív intézményvédelem részeként az államot a balesetek, illetve a természeti katasztrófák következményeinek kezelése, káros hatásainak eny-

hútese, amennyiben lehetséges megelőzése vonatkozásában is életvédelmi kötelezettség terheli, amelynek az ezzel összefüggő jogi szabályozás és jogintézmények kidolgozása, valamint a közigazgatási szervezetrendszer megfelelő kialakítása és működtetése útján tesz eleget. E védelem azonban korántsem abszolút, ugyanis annak szintjére számos objektív körülmény, így például az állam mindenkori gazdasági teherbíró képessége is befolyással van.”

A katasztrófavédelmi intézmények életre hívásának további mozgatója – a biztonságos környezethez való jog – az ún. harmadik generációs alapjogok¹ családjába is sorolható, melyek csak a XX. század második felében jelentek meg, és a XXI. század elejére valamennyi modern „nyugati” állam jogrendjének részévé váltak.

Az 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról (a továbbiakban – tekintettel a jogi szöveggörnyezetre – Alkotmány) a fenti alapértékeket megjelenítve – a biztonságos környezet fogalmának tágabb értelmezésével – alapozta meg az ország katasztrófavédelmi rendszerét. Az Alkotmányt 2012. január 1-jén felváltó „Magyarország Alaptörvénye” a bevezető „Nemzeti Hitvallásban” is megjeleníti a biztonság kiteljesítését mint célt, továbbá a XXI. cikkében szavatolja a jogot az egészséges környezethez, így az alaptörvényi szinten biztosított elvi háttér változatatlannak tekinthető.

A katasztrófavédelem ugyanakkor nem önmagában értelmezendő, hanem a biztonság legtágabban értelmezett² komplex fogalmán belül. Erre figyelemmel az állam védelmi funkcióján belül a belső védelem részeként is értelmezhetjük.

A biztonságfogalom komplexitása mellett a katasztrófák elleni védekezéshez kapcsolódó szabályozók rendszere is meglehetősen összetett és többszintű.

A jogforrási *hierarchia* csúcsán az Alkotmány áll. A 2011. december 31-én hatályát veszítő 1949. évi XX. törvény elsődlegesen a minősített időszakok rendszerével és az ezen időszakokra érvényes közjogi mozgástér meghatározásával kapcsolódik a katasztrófavédelem rendszeréhez. A katasztrófák bekövetkezése és azok közvetlen hatásai tipikusan szükségessé teszik, hogy a normál jogrend általános szabályaihoz képest eltérő, különleges jogosítványokat és rendkívüli működési kereteket biztosítsunk a védekezés eredményessége érdekében. Ezen időszakokban az alapvető jogok gyakorlása felfüggeszthető, vagy korlátozható³.

Az Alkotmány ötféle minősített helyzetet határoz meg, melyek rendszerében kettő hozható közvetlen összefüggésbe a katasztrófavédelem szakterületével.

- a) Szükségállapotot hirdet ki az Országgyűlés „...az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekből veszélyeztető, (...) elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén”.

- b) Veszélyhelyzetet hirdet ki a kormány és megteszi a szükséges intézkedéseket „az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető elemi csapás, illetőleg következményeinek az elhárítása, valamint a közrend és a közbiztonság védelme érdekében”.

A két érintett minősített időszak közti alapvető különbség – tisztán katasztrófavédelmi szempontból vizsgálva a kérdést, figyelemmel arra, hogy az említett időszakokat egyéb esetben is elrendelhetik⁴ – az, hogy a szükségállapot esetében az élet- és vagyonbiztonság *tömeges mértékű* veszélyeztetettségéről van szó, míg a veszélyhelyzet elrendelhető lokális, kisebb mértékű veszélyeztetettség esetén is. További lényeges eltérés, hogy más jogosult az adott minősített időszakban a rendkívüli intézkedések meghozatalára. Szükségállapot idején a köztársasági elnök kapott felhatalmazást a különleges intézkedések rendeleti úton történő bevezetésére, míg a veszélyhelyzetben a kormány a jogosítványok címzettje.

A fentiek kapcsán meg kell említenünk az Alkotmánybíróság 11/1996. (IV. 26.) AB határozatát. Az AB-döntésben megállapítást nyert, hogy az Országgyűlés elmulasztott törvényi felhatalmazást adni a kormánynak arra, hogy egyes törvények rendelkezéseitől eltérő rendeleteket és intézkedéseket hozhasson a veszélyhelyzet időszakában, így mulasztásos alkotmányértést követett el. Ezt a hiátust pótolta az Országgyűlés a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény megalkotásával, amelyben maga a törvény tartalmazta az Országgyűlés felhatalmazását, illetve később a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény XIV. fejezete pedig a tényleges rendkívüli intézkedések szabályrendszerét jelenítette meg.

Az Országgyűlés döntése alapján az Alkotmányt 2012. január 1-jétől új Alaptörvény váltja fel, amely a minősített időszakok rendszerét is újraszabályozta. Az Alaptörvény értelmében az eddigi rendkívüli intézkedéseket és minősített időszakokat a „különleges jogrendre” vonatkozó szabályok váltják fel. Az Alaptörvény új rendszerében a törvényalkotó az eddigi öt minősített időszak rendszerét felülvizsgálta, ami az egyes minősített időszakok vonatkozásában tartalmi módosulást eredményezett.

A szabályozás egyértelműen új eleme, hogy a különleges jogrend elrendelésének esetei letisztultabbá váltak. Az elfogadott jogszabály szerint a *szükségállapot* kizárólag az alkotmányos rend megdöntésére vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények esetében, a *veszélyhelyzet* pedig kifejezetten az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető

elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén, valamint ezek következményeinek az elhárítása érdekében hirdethető ki.

Az Alaptörvény további szabályozást tartalmaz a kifejezetten védelemre vonatkozó cikkében a katasztrófákkal kapcsolatos feladatokra. Már a szabályozás e szintjén tetten érhető, hogy az Alaptörvény rendszerében a védelem – nagyon helyesen – nem kifejezetten a katonai védelmi feladatokat foglalja magában, hanem a törvény itt szabályozza azokat a polgári védelmi és gazdasági, illetve anyagi szolgáltatási kötelezettségeket is, amelyek a katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében szükségesek lehetnek.

„XXIX. cikk

(1) Minden magyar állampolgár köteles a haza védelmére.

(2) Magyarország önkéntes honvédelmi tartalékos rendszert tart fenn.

(3) Rendkívüli állapot idején vagy ha arról megelőző védelmi helyzetben az Országgyűlés határoz, a magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú, magyar állampolgárságú férfiak katonai szolgálatot teljesítenek. Sarkalatos törvény határozza meg a katonai szolgálat teljesítésének formáit és részletes szabályait.

(4) Magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok számára rendkívüli állapot idejére — sarkalatos törvényben meghatározottak szerint — honvédelmi munkakötelezettség írható elő.

(5) Magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok számára honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében — sarkalatos törvényben meghatározottak szerint — polgári védelmi kötelezettség írható elő.

(6) Minden ember, valamint törvény alapján létrehozott jogalany honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében — sarkalatos törvényben meghatározottak szerint — gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítésére kötelezhető.”

Érdemes kiemelnünk a fenti rendelkezésből, hogy míg a polgári védelmi kötelezettség csak a magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok számára írható elő, addig a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség „minden” embert terhel. Nyilvánvaló, hogy ez a megfogalmazás kevésbé pontos – nem valószínű, hogy egy külföldi állampolgárt vagy gazdasági társaságot, aki/amely sosem rendelkezett Magyarországhoz kapcsolódással, valaha is ilyen kötelezettség terhelhetne –, így a ténylegesen érintett kötelezett kört a hivatkozott sarkalatos törvényben kell meghatározni.

Szintén az Alaptörvényben jelenik meg először a Magyar Honvédség feladataként a katasztrófák megelőzésében, következményeinek elhárításában

és felszámolásában való közreműködés kötelezettsége. Ez a rendelkezés korábban alkotmányos szinten nem szerepelt, azt csak a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény 70. §-a rögzítette. Erre figyelemmel kijelenthető, hogy a Magyar Honvédség katasztrófavédelmi feladatai immár alaptörvényi kötelezettségként jelentkeznek, szemben a korábbi „egyszerű” kétharmados⁵ jogszabályi kötelezettséggel. Ez a megoldás kevésbé rugalmassá teszi a rendszert, ugyanakkor valós jogi garanciát jelent a feladatok ellátására és kifejezi ezek alapvető jelentőségét. A szabályozás helyességét látszik alátámasztani az a tény, hogy az elmúlt évben és a kötetünkben vizsgált időszakban folyamatosan szükséges volt a fegyveres erők, majd később a Magyar Honvédség⁶ bevonása a védekezésbe és a következmények felszámolásába. Ezek mértéke a kialakult helyzet függvényében eltérő volt⁷, azonban vitathatatlan, hogy a Magyar Honvédség erői nélkül a védekezés nem lett volna eredményesen végrehajtható.

A SZABÁLYOZÁS TÖRVÉNYI SZINTJE

Az alkotmányos és alaptörvényi szabályok alatti szinten helyezkednek el a törvényi szinten releváns katasztrófavédelmi szabályozók. Ezek a ma hatályos törvények alapvető felülvizsgálatra szorulnak, amennyiben a korábbi Alkotmány és az elfogadott Alaptörvény közötti eltérések, illetve az újonnan megfogalmazott szakmai követelmények ezt szükségessé teszik.

A *törvényi szinten* helyezkedik el:

- az 1996. évi XXXVII. törvény a polgári védelemről;
- az 1996. évi XXXI. törvény a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról;
- az 1999. évi LXXIV. törvény a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről (Kat.);
- és valamennyi a tárgyban releváns multilaterális vagy bilaterális állami szintű szerződés, egyezmény⁸.

Itt ismét meg kell említenünk a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvényt (új Hvt.) is, amely 2011. december 31-ig tervezetten még tartalmazta az MH katasztrófavédelmi közreműködési kötelezettségét. Figyelemmel azonban a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvényre (Jat.), az alacsonyabb szintű jogforrás nem ismételheti meg a magasabb szintű rendelkezéseit⁹, így az Alaptörvény hatálybalépésével egyidejűleg a jelenlegi Hvt. módosítása – vagy akár rendszerének teljes újraszabályozása – sem kerülhető el. (Az új Alaptörvény, tisztán jogelméleti megközelítésben, egyébként valamennyi jogszabály felülvizsgálatát szükségessé teszi.)

Minősített időszakok az 1949. évi XX. törvény alapján (hatályos 2011. december 31-ig)

	VESZÉLYHELYZET	SZÜKSÉGÁLLAPOT	MEGELŐZŐ VÉDELMI HELYZET	RENDKÍVÜLI ÁLLAPOT	19/E. § SZERINTI HELYZET
KIHIRDETÉ- SÉRE, SOR KERÜL	Az élet- és vagyonbiz- tonságot veszélyeztető elemi csapás, illetőleg következményeinek elhárítása esetén/érde- kében	Az alkotmányos rend megdöntésére vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmé- nyek, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyve- resen vagy felfegyver- kezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmé- nyek, elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén/érdekében	Külső fegyveres táma- dás veszélye vagy szö- vetségi kötelezettség teljesítése esetén/ érdekében	Hadiállapot vagy ide- gen hatalom fegyveres támadásának közvetlen veszélye esetén	Külső fegyveres csoport- oknak Magyarország területére történő váratlan betörése ese- sára, illetőleg az ország területének a honi és szövetséges légvédelmi és repülő készségei erőikkel való oltalma- zására, az alkotmányos rend, az élet- és va- gyonbiztonság, a köz- rend és a közbiztonság védelme érdekében
KIHIRDETÉS- RE JÓGOSULT	Kormány	Országgyűlés	Országgyűlés, megha- tározott időre	Országgyűlés	Nincs kihirdetés
JOGOK GYAKORLÁSA	Felfüggeszthető, korlátozható – az Alkotmány- ban meghatározott kivétellel		Csak a közigazgatás, az MH és a rendvédel- mi szervek működése kapcsán korlátozható + Hvt XIV. fejezet	Felfüggeszthető, kor- látozható – az Alkot- mányban meghatáro- zott kivétellel	Nem függeszthető fel, Hvt. XIV. fejezete szerinti korlátozások lehetségesek
RENDKÍVÜLI INTÉZKEDÉSE- KET HOZHAT	Kormány, OGY felhatal- mazása alapján, rende- leti úton	Köztársasági elnök rendeleti úton, külön törvényben meghatá- rozott intézkedéseket vezethet be, 30 napig hatályos	Kormány, OGY felhatal- mazása alapján	Honvédelmi Tanács	Kormány

Különleges jogrend Magyarország Alaptörvénye alapján (hatályos 2012. január 1-jétől)

	VESZÉLYHELYZET	SZÜKSÉGÁLLAPOT	MEGELŐZŐ VÉDELMI HELYZET	RENDKÍVÜLI ÁLLAPOT	VÁRATLAN TÁMADÁS
KIHIRDETÉS- RE SOR KERÜL	Az élet- és vagyonbiz- tonságot veszélyeztető elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén, valamint ezek következményeinek az elhárítása érdekében	A törvényes rend megdöntésére vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmé- nyek, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyve- resen vagy felfegyver- kezve elkövetett súlyos, erő- szakos cselekmények esetén	Külső fegyveres táma- dás veszélye esetén vagy szövetségi köte- lezettség teljesítése érdekében, meghatá- rozott időre	Hadiállapot kinyil- vántása vagy ideglen hatalom fegyveres tá- madásának közvetlen veszélye esetén	Külső fegyveres csoport- oknak Magyarország területére történő váratlan betörése ese- tén a támadás elhárí- tására, Magyarország területének a honi és szövetséges légvédelmi és repülő készülségi erőkkel való oltalmazá- sára, a törvényes rend, az élet- és vagyonbiz- tonság, a közrend és a közbiztonság védelme érdekében
KIHIRDETÉSRE JOGOSULT	Kormány	Országgyűlés	Országgyűlés	Országgyűlés	Nincs kihirdetés
JOGOK GYA- KORLÁSA	Az Alaptörvény II. és a III. cikkben, valamint a XXVIII. cikk (2)–(6) bekezdésében megállapított alapvető jogok kivételével Kormány	Országgyűlés	Országgyűlés	Országgyűlés	
RENDKÍVÜLI INTÉZKEDÉSE- KET HOZHAT	Kormány	Köztársasági elnök	Kormány	Honvédelmi Tanács	Kormány

Az elmúlt 10 év jogfejlődését katasztrófavédelmi szempontból áttekintve nem hanyagolhatjuk el a korábbi honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény (régi Hvt.) főbb szabályait sem. Az igazán jelentős eltérés a 2005-től helyébe lépő új Hvt-hez képest ugyanakkor nem szorosan a katasztrófavédelmi feladatok ellátása vagy el nem látása terén jelentkezik, hanem annak humán-erőforrás-biztosítási oldalán. A régi Hvt. ugyanis egy általános hadkötelezettségen alapuló reguláris keretrendszerű haderőt hozott létre, amely egyes tartalék komponenseivel a megfelelő készenléti és alkalmazhatósági lépcsőzés mellett bármikor készen állt a katasztrófavédelmi feladatok ellátására. Az akkor hatályos szabályozás lehetővé tette, hogy a tartalékos hadköteles a katasztrófavédelmi feladatra (4+4 hónap) tartalékos, illetve póttartalékos szolgálatán felül 2 hónapra behívható legyen¹⁰, megalapozva ezzel a Magyar Honvédség tartalékképességének tényleges személyi bázisát.

Mindezekkel szemben, az új Hvt. 2005. januárjától, az önkéntes haderő megteremtésével párhuzamosan, valamennyi egyéb hadkötelezettségi elemet felfüggesztett¹¹, felszámolta a békeidőszaki személyi tartalékképzés valamennyi érdemi formáját, befagyasztotta a nyilvántartások frissítését is. A Magyar Honvédség erre figyelemmel tartalékként kizárólag az önkéntes tartalékos szolgálatot vállalók esetében számíthatott tényleges szolgálatteljesítésre. Ezen állománycsoportba tartozók létszáma azonban közismerten alacsony volt, a rendszer megújításáig gyakorlatilag soha nem érte el a ténylegesen igénybevitelre vezényelhető 100 főt. Ennek következtében az elmúlt időszak katasztrófák elleni védekezésében tartalékosok nem vettek részt. Áttörést csak a Hvt. 2010. decemberi módosítása jelentett, amikor a Magyar Honvédség teljes tartalékrendszerét átalakították.

Az átalakítást követően ma a tartalékerők első komponensét a békében is rendelkezésre álló és önkéntes alapon szervezett önkéntes tartalékosok, míg második komponensét a jogszabályi kötelezettség alapján szervezett és kizárólag megelőző védelmi helyzetben valamint rendkívüli állapotban behívható tartalékosok alkotják.

A katasztrófavédelem szempontjából releváns, békében is alkalmazható/igénybe vehető komponens egyik eleme az önkéntes műveleti tartalék, amely elsődlegesen a klasszikus katonai feladatokra készül fel és az MH valamennyi alapfeladatában részt vehet, míg a másik elem az önkéntes védelmi tartalék, amelynek állománya elsődlegesen őrzésvédelmi, katasztrófavédelmi és a befogadó nemzeti támogatáshoz kapcsolódó feladatokban működik közre. Az önkéntes védelmi tartalékosok csoportján belül megkezdődött egy békében kifejezetten katasztrófavédelmi feladatokra felkészített állományból álló katonai szervezet megalakításának előkészítése. Ki kell emelnünk, hogy jogilag a Magyar Honvédség valamennyi alakulata részt vehet a katasztrófák elleni védekezésben, kizárólagosan erre a feladatra felkészített kato-

nai szervezetek ma nem léteznek. A 2010-ben hivatalba lépett kormány és honvédelmi vezetés a megelőző időszak tapasztalatai alapján célkitűzésként megfogalmazta, hogy a tartalékerőkn belül meg kell jelennie ilyen külön képességnek, erre figyelemmel a rendszer ezen elemének kialakítása 2012 márciusától tervezett.

A katasztrófavédelmi feladatokban történő közreműködés kapcsán a honvédelmi ágazatban külön is említést érdemel a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem hallgatóinak, újabb elnevezésükön honvédtiszt-jelöltjeinek igénybevétele. Korábban a hallgatók kirendelésének kérdése jogilag nem volt megoldott, „egyetemi polgári” jogállásuk miatt csak önkéntes jelentkezés alapján vehettek részt a védekezés feladataiban, velük mint előre felkészített és szervezett, tervezhetően bevethető erővel a honvédelmi tárca nem számolhatott. A 2006-os árvíz mutatott rá arra, hogy előfordulhat olyan kiterjedésű és hosszú lefolyású katasztrófa helyzet, amikor a Magyar Honvédség erőinek pihentetése érdekében is abszolút mértékben hasznos és indokolt lehet a tisztjelöltek bevonása a védekezésbe. Az akkori tapasztalatok alapján végül módosították a jogállási szabályokat, így ma már nincs jogi akadály az azóta az MH Ludovika Zászlóalj állományába szervezett tisztjelöltek kivezénylésének. A Ludovika Zászlóalj honvédtisztjelölti állományának jogállási sajátosságai miatt tehát egy önálló állománycsoport jelent meg a honvédelem rendszerében, melynek tagjai az oktatás szempontjából egyetemi polgári jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek, miközben a katonai szocializáció erősítése érdekében katonai jellegű kötelezettségekkel is terheltek a Ludovika Zászlóalj állományában. Ezek érvényesítése körében vezényelhetők ki a katasztrófák elleni védekezés során.

Az elmúlt 10 év honvédelmi törvényeit górcső alá véve újabb jelentős és garanciális rendelkezésnek tekinthetjük a régi Hvt. 193. § (3) és az új Hvt. 36. § (3) szabályozását. A honvédelem feladatainak végrehajtása érdekében az érintett szervek és személyek ugyanis meghatározott gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítésére vagy a szolgáltatás igénybevételének tűrésére, valamely tevékenységtől való tartózkodásra, a szolgáltatás igénybevételéhez szükséges előkészületi tevékenységre, illetve az igénybevétel tervezéséhez szükséges adatok közlésére kötelezhetők. A hivatkozott szakaszok azt biztosítják, hogy a gazdasági és anyagi szolgáltatás rendszerében a természeti és ipari katasztrófák elhárítására szakosodott szervek eszközei csak katonai célra vagy polgári védelem céljára vehetők igénybe, azaz nem vonhatók el a rendeltetésüknek megfelelő feladatoktól. Ez a megoldás ismét rámutat, hogy a katasztrófák elleni védekezés, a biztonság szavatolása elsődlegesen állami feladat, és az ehhez szükséges eszközöket a jogalkotó garantáltan biztosított-nak kívánja látni, megteremtve annak feltételét, hogy az erre szakosodott szervek feladataikat elláthassák.

A Hvt. kiemelése a katasztrófák elleni védekezés kapcsán azért is lényeges, mert ez a jogszabály határozza meg a védelmi igazgatás teljes rendszerét¹², jelöli meg a védelmi bizottságok összetételét és felelősségi körét, amelyek nem kizárólag a szűken vett honvédelmi, hanem katasztrófavédelmi feladatokban is illetékesek.

Az Alaptörvény kapcsán újraszabályozni kívánt honvédelmi és katasztrófavédelmi törvények szakmai egyeztetése során felmerült az az elképzelés, hogy a védelmi igazgatás szervezetét szabályozási oldalról két különálló részre kellene bontani, melynek egyike kifejezetten a honvédelmi, másik oldala pedig célzottan a katasztrófák elleni védekezés igazgatási rendszerét szabályozná.

E sorok írója vitathatónak tartaná egy ilyen javaslat elfogadását, hiszen ma a védelmi igazgatási rendszer nem csak egy működő és begyakorolt szervezet, hanem egy eredményes szakmai-kapcsolati háló is egyben. A katasztrófák elleni védekezéssel összefüggésben szinte rendszeresnek mondható az „éles” körülmények közti „rendszereszt”, amely egy-egy árvíz vagy szélsőséges időjárás által előidézett és védekezési feladatot generáló helyzetben jelentkezik. Ehhez képest a klasszikus honvédelmi igazgatási feladatok begyakorlására hasonlóan valós helyzetben – szerencsére – nincs mód. Emiatt a katasztrófák során működtetett integrált védelmi igazgatási rendszerelemek békében kizárólag a katasztrófák elleni védekezés során kerülnek valós szituációba. A védelmi igazgatás egységének megbontása akár csak a szabályozás szintjén is, elsődlegesen a finanszírozás súlypontjának eltolódását, hosszabb távon a honvédelmi igazgatás működési hatékonyságának jelentős visszaesését, végső soron az ország biztonságának csökkenését eredményezné.

Szintén a honvédelmi törvények alapozzák meg a polgári védelmi kötelezettség intézményét. A Magyar Köztársaságban polgári védelmi kötelezettség terheli az ország területén lakóhellyel rendelkező 18–50 év közötti nő és 18–55 év közötti férfi állampolgárokat. A polgári védelmi kötelezettség célja a lakosság életének megóvása, az életben maradás feltételeinek biztosítása, valamint az állampolgárok felkészítése egy esetleges fegyveres konfliktus vagy katasztrófahelyzet hatásainak leküzdésére és a túlélés feltételeinek megteremtésére. Ez a rendelkezés ma a Hvt. 32. §-ában és a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény (Pvtv.) 2. §-ában is szerepel, amely a korábbiakban említett Jat. szerinti szükségtelen kettős szabályozás miatt szintén pontosítás előtt áll.

A Pvtv. azonban egyebek miatt is pontosításra szorul. Az utoljára 2010 májusában módosított szöveg számos problémás rendelkezést tartalmaz. Kötetünknek nem célja a Pvtv. részletes elemzése, bár szabályrendszere kétségkívül jelentős kapcsolódást mutat a katasztrófavédelmi szakterület sza-

bályaihoz, azonban arra talán érdemes rámutatnunk, hogy a jelenlegi szöveg olyan alapvető pontatlanságokat tartalmaz, amelyek nem fenntarthatóak. Kiemelnénk itt a Ptv. 20. §-át, amely szerint a polgári védelmi kötelezettség a belföldi lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkező magyar állampolgár férfiakra 16–60, nőkre 18–55 éves korukig terjed ki. Ez a rendelkezés tételesen mond ellent a Hvt. fentebb hivatkozott szabályozásának¹³, melyet reményeink szerint az Alaptörvény elfogadását követő szükségszerű jogalkotási folyamat megfelelően fog kezelni.

A Ptv. kapcsán – a rendelkezések tételes ismertetése nélkül – annyit kell megjegyeznünk, hogy ez a jogszabály szintén része annak a szabályrendszernek, amellyel az állam kiépíti intézményrendszerét, melyen keresztül a védelmi funkcióinak képes eleget tenni és amely sok szállal kapcsolódik a nemzetközi jog vívmányaihoz¹⁴. A Ptv. célja a lakosság védelme érdekében meghatározni azt az Országgyűléstől a kormányon, az illetékes miniszteren, a védelmi bizottságokon és a polgármestereken át a kijelölt polgári szervekig és a különféle szintű polgári védelmi szervekig terjedő igazgatási struktúrát, amely a lakosság életének megóvását szolgálja. Ennek keretében a törvény garantálja, hogy a polgári védelmi szervezet kizárólag emberbaráti feladatait láthatja el, nem használható fegyveres vagy súlyos erőszakos cselekmények elhárítására.

A Ptv. szabályozási tartalma bizonyos mértékben „kiürült”, amikor a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény hatályba lépett, hiszen a polgári védelem hivatásos szerveihez telepített jogosítványok címzettje az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (OKF) és ennek szervei lettek. Az OKF mint felső szintű szerv – az operatív és felső szintű vezetési feladatok optimális ellátása érdekében – gyakorlatilag „maga alá szervezte” a polgári védelem szerveit és feladatait.

Hasonló integráció következett be a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvényben (Ttv.) szabályozott igazgatási szintek feladatai kapcsán, mely szerint a tűzoltóság országos parancsnoka és a megyei tűzoltóparancsnok feladatait 2000. január 1. óta szintén az OKF szervei látják el.

Mindkét jogszabály tételesen meghatározza a szakterület alapfogalmait, feladatait és igazgatási rendszerét.

A Ptv. a polgári védelem feladatait különböző szintű szervezetekhez telepíti, az irányítás jogosítványai – hasonlóan a honvédelem egészének irányításához – megoszlanak az egyes államszervezeti elemek között. A törvény egyrészről az Országgyűlés feladatkörébe utalja a honvédelmi alapelvek körén belül a polgári védelem alapelveinek megállapítását, valamint az azokban

előírt feladatok végrehajtása feltételeinek biztosítását, fő irányainak meghatározását; másrészt a kormány felelősségévé teszi a polgári védelmi erők egyidejű alkalmazásának elrendelését, a polgári védelmi területhez kapcsolódó oktatási, képzési, tudományos, kutatási és műszaki-fejlesztési tevékenység összehangolását, a működés és fejlesztés pénzügyi feltételeinek biztosítását. Szintén a kormány jogosítványa a polgári védelmi szervezetek létszámának meghatározása, amely nyilvánvalóan stratégiai jelentőségű, és komoly szakmai, illetve pénzügyi háttér tanulmányok elvégzését követően hajtható végre.

A polgári védelmi szervek részleges alkalmazását a katasztrófák elleni védekezés irányításáért felelős miniszter – a belügyminiszter – jogosult elrendelni. A polgári védelmi feladatok jellegéből adódóan ti. elsődlegesen a helyben fennálló szituációt kell kezelni, megyei és helyi szinten lényegesen összetettebb feladatokat kell elvégezni. Ez a feladatesoport többek között magában foglalja a helyi szervezési intézkedésektől kezdődően a riasztás és a tájékoztatás megszervezésén és végrehajtásán át a lakosság és az anyagi javak kitelepítését, kimenekítését, befogadását, ellátását, továbbá a helyi védekezés megszervezését.

Külön meg kell említenünk a helyi szervek polgári védelmi tevékenységének összehangolását, amely hiányában a polgári védelmi feladatok végrehajtásának hatékonysága jelentősen csökken, szélső esetben meg is hiúsulhat. A magyar közigazgatási irodalom ugyan nagy hangsúlyt fektet az igazgatás, a szervezés lényegének fogalmi meghatározására, de a közéletben sajnos kevés – pontosabban egészen hibás¹⁵ – hangsúlyt kap a tevékenységek összehangolásának jelentősége. Igazgatás nélkül egyetlen államszervezet sem működhet hatékonyan. Ezen feladatok¹⁶ címzettje esetünkben a megyei közgyűlés elnöke, illetve a főpolgármester.

Szintén jelentős felelősség nyugszik a helyi közösségek vezetőin, kiemelten a polgármesteren. Az adott település első embere az, aki a polgári védelmi kötelezettség alatt álló állampolgárt polgári védelmi szolgálatra kötelezheti, elrendeli a települési és munkahelyi polgári védelmi szervezetek megalakítását, biztosítja ennek feltételeit, gondoskodik a lakosság riasztására szolgáló technikai berendezések működtetéséről. Szintén a polgármester felelős a település polgári védelmi terveinek kidolgozásáért, amely a helyi védelmi feladatok alapja is egyben. A polgármester a polgári védelmi feladatok végrehajtása során is kulcsszereplő. A Ptv. 10.§ (2) alapján:

„a) szervezi és irányítja a lakosság felkészítését, egyéni és óvóhelyi védelmét, kitelepítését, kimenekítését, illetőleg befogadását és visszatelepítését;

b) szervezi és irányítja az anyagi javak védelmét, a lakosság életfenntartásához szükséges anyagi javakkal történő ellátását;

- c) elrendeli a megyei közgyűlés elnöke, a főpolgármester rendelkezése alapján – vagy halasztást nem tűrő esetben annak utólagos tájékoztatásával – polgári védelmi szervezetek alkalmazását;
- d) szervezi a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek, valamint a társadalmi szervezetek együttműködését, illetőleg együttműködik más települések polgármestereivel a polgári védelmi feladatok végrehajtásában.”

Látható, hogy ez az az irányítási szint, ahol jogszabályi keretben először jelenik meg a Magyar Honvédséggel mint a polgári védelmi feladatokban közreműködő szervezettel kapcsolatos feladat. Ki kell emelnünk itt, hogy a Hvt. 70. § (1) alapján a Magyar Honvédségnek nem elsődleges feladata a polgári védelmi feladatok ellátása, bár kétséggkívül képes ilyen tevékenységre. A honvédség alaprendeltetés szerint ugyanis elsődlegesen a haza fegyveres védelme ellátására hivatott, a polgári védelmi feladatokban való közreműködése a katasztrófavédelmi feladatokhoz való hozzájárulás keretében képzelhető el (Hvt. 70. § (1) h) alapján). Vitathatatlan ugyanakkor, hogy technikai eszközökkel való rendelkezés és szervezettség szempontjából a honvédségnek képesnek kell lennie ilyen tevékenységre is.

A polgári védelem rendszerét a fentiekén túl a kijelölt polgári szerv és maga a hivatásos polgári védelmi – ma már tágabb értelemben katasztrófavédelmi – szervezet teszi teljessé. Az előbbi hatósági határozat rendelkezése alapján felelős olyan kapacitás kialakításáért, fenntartásáért és működtetéséért, képzésért, felkészítésért, egyes megelőző védelmi feladatokért, amely a polgári védelmi célokat szolgálja, míg az utóbbi többszintű szervezetében a klasszikus igazgatási tevékenységet végzi, lehetővé téve az országos rendszer működését.

A fentebb tárgyalt igazgatási struktúrában működtetik a polgári védelmi kötelezettség alapján megalkotott szerveket területi, települési és munkahelyi szinten, melynek szabályozási környezetét szintén a Ptv. tartalmazza, ahogy a polgári védelmi kötelezettségre és részkötelezettségeire¹⁷, a költségek viselésének rendjére és az adatkezelésre vonatkozó részletes szabályokat is.

A katasztrófavédelem jogi keretinek tárgyalása során nem megkerülhető a Ttv. egyes rendelkezéseinek nagybani ismertetése sem. A Ttv. szabályrendszere lényegesen gyakorlatiasabb kérdéseket tárgyal, mint a Ptv. Ennek oka az a szerencsés-szerencsétlen helyzet, hogy „egyszerű” tüzeset előfordulásának gyakorisága sokkal magasabb¹⁸, mint valós, közvetlenül polgári védelmi beavatkozást igénylő helyzet kialakulása. Mindemelllett a polgári védelmi szervek a szükséges esetben együttműködnek a tűzoltóság szerveivel.

A Ttv. elvégzi az alapfogalmak definiálását, részletezi a tűzjelzés, a tűzoltás és a műszaki mentés szabályait és meghatározza a tűzmegeelőzés hatásá-

gi feladatait. Figyelemmel a tűz nagyfokú pusztító képességére, gyors terjedésére és kiemelt veszélyességére, a törvény mindenki kötelességévé teszi a tűz haladéktalan jelzését, a tűzoltásban az életkor, egészségi, fizikai állapot alapján elvárható személyes részvételt.

A tűz megelőzés és a tűzoltás hatékonyságának biztosítása érdekében az állam szigorú hatósági rendszert épített ki a tűzvédelem terén. Ez a rendszer magában foglalja az engedélyező, tiltó, korlátozó intézkedések bevezetésének lehetőségét, az esetleges bírságolás lehetőségét és a tüzesettel kapcsolatos hatósági bizonyítvány kiállításának szabályait. Ugyanezen szabályrendszer öleli fel többek között az egyes tevékenységek végzéséhez vagy termék forgalomba hozatalához, beépítéséhez, használatához, készenlétben tartásához szükséges tűzvédelmi hatósági hozzájárulás jogintézményét.

Figyelemre méltó az a jogalkotói megoldás, hogy a tűzvédelemmel kapcsolatos feladatokat először a magánszemélyek, a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek vonatkozásában határozza meg a törvény¹⁹ – bizonyos szemszögből vizsgálva már a hatósági feladatokat meghatározó rendelkezések is ezt a személyi kört kötik –, s csak ezt követően rendezi a tűzvédelmi és műszaki mentési tevékenység, valamint a tűzoltóság mint szervezet irányításának feladatait. A Ttv. fókuszában tehát ebben a vonatkozásban is valójában magát az eseményt és annak megelőzését, kezelését találjuk.

Visszatérve az igazgatás rendszeréhez: a tűzvédelem központi irányítását a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter látja el, melyet az OKF útján gyakorol. A miniszter irányítói tevékenységének a Ttv. és a Hvt. szab határt, amelyek értelmében a bányák föld alatti részei és a Magyar Honvédség vonatkozásában nincs hatásköre eljárni. Ennek oka egyrészt a bányákra vonatkozó különleges szabályozást igénylő helyzetekben, másrészt a honvédség és a honvédelem irányítási rendszere alkotmányos garanciákat sem nélkülöző eltéréseiben keresendőek. Az első esetben a bányák mint ipari létesítmények az általánoshoz képest lényegesen eltérő környezetet jelentenek, mellyel összefüggésben pusztán technológiai, technikai szempontokból sem célszerű és nem is lehetséges minden részletében azonos szabályozás alkalmazása. A második esetben a honvédség alkotmányos helyzete és sajátos belső működési szabályai nem teszik lehetővé az azonos követelmények és irányítási rendszer alkalmazását. A katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter felel a tűzvédelemre és műszaki mentésre vonatkozó generális tartalmú vagy magasabb szintű normatív szabályozók előkészítéséért, meghatározza a tűzoltási, műszaki mentési és a kapcsolódó tűzvédelmi technikai tervezés/fejlesztés/rendszeresítés/ellenőrzés/felülvizsgálat/javítás követelményeit. Fontos jogosítványa a miniszternek, hogy valamennyi egyéb ágazati miniszter jogalkotása esetén a szakterületet érintően egyetértési jog illeti

meg. Ez a valóságban azt jelenti, hogy az ágazati miniszter nem adhatja ki a belügyminiszter egyetértése hiányában a saját ágazatára vonatkozó tűzvédelmi szabályokat tartalmazó rendeletét²⁰. Szintén a miniszter jogosult új önkormányzati tűzoltóság létrehozatalát vagy megszüntetését javasolni a települési képviselő-testületnek. Szigorúbban a tűzoltósághoz mint szervezethez kapcsolhatók azon miniszteri jogosítványok, amelyek a tűzoltóság tagjaira vonatkozó szakmai képesítési követelmények, képzési rendszerük és a tűzoltóság szakmai információs és adatszolgáltatási rendszerének meghatározására vonatkoznak.

A Ttv. eredeti szövege 2000. január 1-jéig tartalmazta az országos és megyei tűzoltóparancsnok feladatait is, mely rendelkezéseket mára hatályon kívül helyeztek, figyelemmel a Kat. által hozott változásokra. A jelenleg hatályos szöveg azonban továbbra is tartalmazza a tűzoltóságra vonatkozó főbb érdemi rendelkezéseket, ami azt is jelenti egyben, hogy a végrehajtói szinten nem volt szükség jelentős jogalkotói beavatkozásra az elmúlt 15 évben. Mindezen túl az OKF főigazgatója – a szervezet megalakítása óta – jogosult közvetlenül is utasítást adni a tűzoltóság egységeinek.

Ha megfigyeljük a Ptv. és a Ttv. kibocsátásának körülményeit és tartalmát, látható, hogy 1996-ban gyakorlatilag párhuzamosan dolgozták ki azokat, és önálló szakágazatként megközelítve területeiket, egymástól függetlenül is zárt rendszert alkottak.

A zárt rendszerek érdemi végrehajtói szintű elemeinek változatlanul hagyásával a tűzoltóság és a polgári védelem igazgatási struktúrája felső szintjének összekapcsolását végezte el a Kat., amely alapján a katasztrófavédelem két területének irányítását immár egy felső szintű szervezet látja el. Az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság tehát a polgári védelem és az állami tűzoltóság országos és területi szerveiből összevont országos hatáskörű rendvédelmi szerv²¹, amely számos államigazgatási feladat elvégzésére is hivatott.

Így érkezünk el a katasztrófavédelem törvényi szinten megjelenő alapszabályozójához, a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvényhez (Kat.).

A KATASZTRÓFÁK ELLENI VÉDEKEZÉS IRÁNYÍTÁSÁRÓL, SZERVEZETÉRŐL ÉS A VESZÉLYES ANYAGOKKAL KAPCSOLATOS SÚLYOS BALESETEK ELLENI VÉDEKEZÉSRŐL SZÓLÓ 1999. ÉVI LXXIV. TÖRVÉNY

A Kat. alapvető jelentősége abban áll, hogy kísérletet tesz a katasztrófák elleni védekezés korábban szétagolt rendszereinek összekapcsolására. Ennek keretében kimondja, hogy a katasztrófavédelem nemzeti ügy, és a védekezés irányítása egységes állami feladat. Ez a kitétel talán furcsának tűnhet, hiszen korábban sem volt tapasztalható, hogy ezen feladatokat ne az állam vállalította volna meg, mindemellett kétségtől függetlenül garanciális jelentőségű lehet egy ilyen fajta evidencia kodifikálása is. A Kat. elfogadásával tehát elsőként jelent meg egy olyan, a honvédelmi, tűzvédelmi és polgári védelmi törvények rendelkezéseire alapított korszerű szabályrendszer, amely egységesen szabályozta a katasztrófa-helyzetekre vonatkozó a felső és a végrehajtási szintű védekezés-irányítási feladatokat, a lakosság élet- és vagyonbiztonságának megóvását célzó rendelkezéseket.

A jogalkotó a szabályok kidolgozása során különös figyelmet fordított az OECD-tagság és a kodifikálás időpontjában még csak remélt európai közösségi tagságból eredő követelmények és ajánlások teljesítésére. Ezek sorából kiemelendő az EK Bizottságának a súlyos ipari balesetek veszélyének megelőzésére és csökkentésére kidolgozott 82/501/EGK (SEVESO I) irányelve²², amelyet a baseli²³ és a bhopali²⁴ balesetekből leszűrt tapasztalatok alapján módosítottak (96/82/EGK [SEVESO II] irányelv). Ezek az irányelvek tartalmazzák azokat a minimumkövetelményeket, amelyeket az Európai Unió országaiban az ipari, környezeti biztonság azóta is kiindulási alapként kezel. Az európai uniós szabályozás átvétele egyben OECD-tagságunkkal járó kötelezettség is volt. Szükséges kiemelni, hogy a nemzetközi nagyságrendű, katasztrófális következményekkel járó balesetek újabb és újabb indokot szolgáltatnak az irányelvek szigorító módosításához (lásd: 2003/105/EK irányelv Enschede²⁵ és Toulouse²⁶ kapesán), és folyamatban van a SEVESO III kidolgozása, amely 2015. június 1-jén lép hatályba.

A fenti nemzetközi standardok alapján a Kat. bevezető részében, az értelmező rendelkezések között meghatározza a katasztrófa fogalmát, amely a kötetünk korábbi fejezetében már jelzett módon csak egy a lehetséges definíciók közül. A jogszabályi szintű megjelenítés azonban a rendszer egységes értelmezését alapozza meg, így szerepe jelentős (a továbbiakban katasztrófa alatt a Kat. 3. § (e) szerinti fogalmat értjük).

A fogalmak pontosítása során utalni szükséges a Kat. azon rendelkezésére, amely szerint a veszélyhelyzet fogalma alatt nem az Alkotmány vagy

az Alaptörvény veszélyhelyzet fogalmát kell értenünk, hanem a Ptv-ben definiált fogalmat, amely eltér az alkotmányos szintű szabályozásban szereplő meghatározástól. Úgy véljük, ez a helyzet nem szerencsés, az egységes fogalom-meghatározás követelményének a teljes jogrendben érvényesülnie kellene.

A törvény hatályosságra vonatkozó rendelkezései figyelemmel vannak a speciális élethelyzetekre, és azon területekre nem terjed ki a jogszabály egyes részeinek alkalmazási köre, amely területeken jelentősen eltérő körülmények és követelmények érvényesítése szükséges. A Kat. szabályozása szerint – összhangban a Ttv. kapcsán fentebb már hivatkozott elvvel és gyakorlattal – a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezés szabályait nem kell alkalmazni:

- az atomenergia alkalmazásával összefüggésben meghatározott tevékenységekre, jogosultságokra és kötelezettségekre;
- a veszélyes anyagoknak a veszélyes ipari üzemén kívüli vezetékes, közúti, vasúti, légi vagy vízi szállítására, illetve a szállítás közbeni ideiglenes tárolására;
- meghatározott kivételekkel az ásványi nyersanyagok feltárásával és kitermelésével kapcsolatos bányászati tevékenységekre;
- meghatározott kivételekkel a hulladéklerakókra;
- a katonai célból üzemeltetett veszélyes ipari üzemekre, veszélyes létesítményekre.

Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ezen területeken nem léteznek védekezési szabályok, csupán azt, hogy tartalmuk eltérő az általános követelményektől – jellemzően összetettebb és szigorúbb annál.

A KATASZTRÓFÁK ELLENI VÉDEKEZÉS IRÁNYÍTÁSA

A Kat. tételesen szabályozza a katasztrófák elleni védekezés irányításának szintjeit, meghatározza a kormány és az alacsonyabb szintű szervek feladatait, felelősségét.

A kormány feladatai meghatározó jelentőséggel bírnak, hiszen ez az a testület, amely operatíván képes döntést hozni, és a végrehajtó hatalom csúcshatalmú szervként komoly szerepet tölt be a katasztrófavédelem megszervezésében és irányításában. A kormány szervezi meg a katasztrófák elleni védekezés és a következményekre való felkészülés irányítását, a végrehajtás összehangolását, a kapcsolódó tervezési és koordinációs feladatokat, tervezi a feladatok költségvetési igényét²⁷. Ez a tevékenysége kiterjed az oktatási, képzési, tudományos kutatási és műszaki fejlesztési tevékenységre is.

A hatékony működés biztosítása érdekében a kormány egy koordinációs testületet – a Kormányzati Koordinációs Bizottságot (KKB) – alakított ki, amely közvetlenül felelős a magasabb szintű döntések előkészítéséért, javaslatok kialakításáért, és összehangolja a védelmi bizottságok elnökei, illetve a védekezésben részt vevő más szervek, a miniszterek és az államigazgatási szervek katasztrófák elleni védelmi, valamint a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek védekezési tevékenységét.

A kormány jogosult megkötni azokat a nemzetközi egyezményeket, amelyek a katasztrófákkal kapcsolatos kölcsönös tájékoztatásra és segítségnyújtásra, együttműködésre vonatkoznak, és kialakítja a nemzetközi segítségnyújtásban való magyar részvétel rendszerét. Ennek oka abban keresendő, hogy a kormány az a testület, amely „legkisebb többszörösként” képes áttekinteni az ország aktuális teherbíró képességét, kapacitásait és mérlegelni valamennyi ágazat szakmai szempontjait, összpontosítani a szóba jöhető közreműködéseket. Így kerülhető el, hogy az olyan feladatok, amelyek megoldására egy-egy tárca önmagában képtelen, megoldatlanok maradjanak, illetve ez biztosítja, hogy a nemzetközi viszonylatokban maga az állam – pontosabban nevében eljárva a kormány – egységesen jelenjen meg. A kormány jogosult dönteni arról is, hogy ha a hazai védekezéshez nemzetközi segítség látszik szükségesnek, erre sor kerüljön-e, illetve dönt a külföldi állam részére történő segítségnyújtásról.

A kormány jogkörébe tartozik a Magyar Honvédség működésének irányítása is. Ezen jogkörével egyebek mellett az MH felső szintű vezetésére és irányítására vonatkozó határozata megalkotásával él, amelyből levezethetőek az MH erői katasztrófavédelemre kijelölt alegységeinek vezetése kapcsán is lényeges, alapvető szabályok.

Szintén a kormány felelősségi körébe tartozik a katasztrófavédelmi információs rendszer létrehozatala, amely naprakész információkat biztosít a védekezésre rendelkezésre álló eszközökről és erőforrásokról, kiterjedt és rendszeresen, rövid időközönként frissített adatbázist biztosít az egyes, katasztrófavédelmi szempontból releváns környezeti jellemzőkből. Ez a rendszer valóban összetett, számos mérőállomás, illetve ezek hálózatának adatai képezik a hátterét, amelyben valamennyi érintett ágazat képviselteti magát²⁸.

A kormány jogosult a veszélyhelyzetben bevezetendő rendkívüli intézkedések tervezeteinek kidolgozására is, melyeket a felkészülés időszakában – széles körű egyeztetés és szakmai elemzést követően – a végrehajtásban érintettek számára előzetesen meg kell küldeni. Ez biztosítja, hogy a katasztrófavédelem valamennyi szintjén a feladatok végzése összehangolt és begyakorolható legyen.

A hatályos Kat. rendelkezései a rendkívüli jogrenddel összefüggésben nincsenek összhangban az új Alaptörvény szabályaival, így ezen a területen,

a Kat. újrakodifikálása során, változás várható. A jelenleg hatályos szabály szerint a kormány katasztrófa helyzetben rendeletben kihirdetheti a veszélyhelyzetet és dönthet az ország egész területének vagy meghatározott részének katasztrófa sújtotta területté nyilvánításáról. A veszélyhelyzetet meghaladó méretű katasztrófa esetén szintén a kormány jogosult kezdeményezni a szükségállapot kihirdetését. Mint korábban említettük, a minősített időszakok rendszerében az Alaptörvény új szabályokat állapított meg, így a jövőben minimálisan ezeknek a rendelkezéseknek változniuk kell.

Bár a Kat. számos alkalommal módosult az 1999. évi hatályba lépése óta, mi több, az új Hvt. hatályba lépésekor a hadkötelezettség békeidőszaki megszüntetése kapcsán érdemi változások is kerültek a szövegbe, mégsem sikerült elérni, hogy szabályozási rendszer koherens legyen. A Kat. mai napig a régi Hvt., az 1993. évi CX. törvény rendelkezéseire hivatkozik, amely formál jogi megközelítésben lehetetlenné teszi a végrehajthatóságot. A Kat. szerint a kormány *„rendeleti úton bevezeti a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény 199. §-a (4) bekezdése szerint a veszélyhelyzetben alkalmazandó szabályokat, ennek keretében gondoskodik az államháztartás körében szükséges átmeneti intézkedések megtételéről és az Országgyűlés ezzel kapcsolatos tájékoztatásáról. A rendeleti úton bevezetett intézkedések a katasztrófaveszély elmúltáig, illetve a következmények felszámolásáig, de legfeljebb tizenöt napig vannak érvényben, meghosszabbításukra az Országgyűlés adhat felhatalmazást.”*

Figyelemmel arra, hogy a régi Hvt. immár hat éve hatályát veszítette, pusztán a közreműködő szervezeteknél dolgozók gyakorlati ismereteinek és flexibilis jogértelmezésének köszönhető, hogy a veszélyhelyzettel kapcsolatos intézkedések megszülettek a szükséges esetekben – legutóbb a 2010. október 4-ei kolontári vörösiszap-katasztrófa kapcsán. Ha valaki tisztán a hatályos jogi szabályozásra támaszkodva szeretné működtetni a katasztrófavédelem rendszerét, ilyen és ehhez hasonló lehetetlen problémákkal találkozna. Úgy véljük, ez jogállamban nem megengedhető, az újraszabályozás során ezeket a hiátusokat meg kell szüntetni.

Érdekes sajátja a Kat.-nak, hogy ma már vitatható módon tartalmazza azt a rendelkezést, amely biztosítja: halasztást nem tűrő esetben a kormány rendeletei a közszolgálati műsorszórók útján is kihirdethetők, és a nap meghatározott időpontjától hatályba helyezhetők. Ezt a szabályt a Jat. 7. § (2) bekezdésére²⁹ és a Jat. szabályozási tárgyára figyelemmel éppen a jogalkotásról szóló törvényben kellett volna elhelyezni, és a Kat. rendszeréből törölni.

A Kat. a fentiekén túl feljogosítja a kormányt, hogy elrendelje a polgári védelmi szervezetek egyidejű alkalmazását, illetve intézkedjen a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek bevonásáról. Mindezekre csak az Országgyűlés és a köztársasági elnök tájékoztatása mellett és kizárólag közvetlen

katasztrófaveszély vagy katasztrófa esetén van lehetőség, szavatolva itt az államszervezet szerveinek rendeltetésszerű alkalmazását.

A Magyar Honvédség érintettsége szempontjából megvizsgálva a Kat. szervezését szembetűnő, hogy a kormány számára a jogszabály hatálybalépésekor a hatályoshoz képest eltérő érdemi többletjogosítványokat tartalmazott. Ennek megfelelően 2000. január 1-je és 2005. január 1-je között a kormány jogosult volt intézkedni a Magyar Honvédség, a Határőrség, illetve a rendvédelmi szervek bevonásáról, illetve – ha a védekezéshez vagy a következmények felszámolásához a Magyar Honvédség békeállományának erői, eszközei nem voltak elegendőek – dönthetett a tartalékos hadkötelesek igénybevételeéről, illetve a leszerelő hadkötelesek tartalékos katonai szolgálatra történő visszatartásáról és a szolgálatteljesítés időtartamáról és rendjéről.

Az Alkotmány 2004. év végi módosításával és az új Hvt. 2005. január 1-jei hatályba lépésével a Határőrség mint fegyveres erő megszűnt létezni, a tartalékos hadkötelesek katonák alkalmazása pedig fogalmilag vált kizárttá. Békében ugyanis nem csupán a katonai szolgálati kötelezettség szűnt meg, hanem a hadkötelezettség valamennyi elemét felszámolták, így az ehhez kapcsolódó jogosítványokat is törölni kellett. Elgondolkodtató, hogy ha ezt a módosítást képes volt átvezetni a Kat.-ban a jogalkotó, akkor miért nem döntött a fentebb hivatkozott régi Hvt-re vonatkozó utalások felváltásáról.

A katasztrófavédelmi igazgatás következő szereplője a már tárgyalt KKB. További elemként a katasztrófaveszély elhárítására és a katasztrófák elleni védekezés során a következmények felszámolása érdekében védekezési munkabizottság működik. Ezek a munkabizottságok az adott katasztrófatípusnak megfelelő gyakorlati munkaszervek, melyekbe a szükséges mértékben az ágazatok saját delegáltakat biztosítanak. Rendeleti szinten³⁰ határozták meg, hogy mely katasztrófatípusok kapcsán milyen védekezési munkabizottságokat kell megalakítani és mely minisztériumok bázisán. A védekezési munkabizottságok valamennyi területen a KKB döntéselőkészítő szerveként kell hogy működjenek, ezért külön-külön védekezési munkabizottságot alakítottak ki:

- az ár- és belvizek elleni védekezés irányítására, a vízügyi infrastruktúrát ért károk felszámolására a vízgazdálkodásért;
- a rendkívüli időjárási helyzetben történő védekezés irányítására a közlekedésért;
- a veszélyhelyzeti szintet elérő környezetkárosodás – felszíni, a felszín alatti vizek és a földtani közeg szennyeződése, légszennyezettség, veszélyes hulladékok – felszámolásának irányítására a környezetvédelemért;
- a földrengés következményeinek felszámolására a katasztrófák elleni védekezésért;

- veszélyes ipari üzem működése során keletkezett katasztrófa következményei felszámolásának irányítására a katasztrófák elleni védekezésért;
- nem veszélyes ipari üzemekkel kapcsolatos veszélyhelyzeti szintet elérő esemény következményei felszámolásának irányítására az iparügyekért;
- a szénhidrogén-kitermelésben bekövetkező veszélyhelyzeti szintet elérő esemény következményei felszámolásának irányítására a bányászati ügyekért;
- a tömeges méretű migráció kezelésére az idegenrendészetért és menekültügyért;
- a humán járványok megelőzésének és felszámolásának irányítására az egészségügyért;
- a veszélyhelyzeti szintű hőhullám időszakára az egészségügyért;
- az állati eredetű járványok, valamint az élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos események megelőzésének és felszámolásának irányítására az élelmiszerlánc-felügyeletért;
- a veszélyhelyzeti szintet elérő légi, közúti, vasúti, vízi közlekedési balesetek, valamint a katasztrófák kezelése és a nemzetközi segítségnyújtás során szükséges szárazföldi, vízi és légi szállítási feladatok, kapacitások biztosítására és a közlekedési, hírközlési infrastruktúrát ért károk felszámolására a közlekedésért;
- a kormányzati, közigazgatási informatikai rendszerek zavarai, leállása vagy összeomlása miatt bekövetkező események kezelésére, valamint következményei felszámolásának irányítására a kormányzati, közigazgatási informatikáért felelős minisztériumokban.

A felsorolás ugyanakkor nem zárt, a KKB további védekezési munkabizottság felállítását is elrendelheti, amennyiben ezt a körülmények indokolják. A szabályozás tehát a szervezett felkészülés mellett nagyfokú rugalmasságot is biztosít annak érdekében, hogy a védekezés hatékonysága biztosított legyen.

A védekezési munkabizottságok összetétele a honvédelmi ágazat szempontjából is releváns, hiszen a honvédség erői szinte valamennyi katasztrófátípus kezelésében képesek közreműködni. Ehhez a technikai és személyi feltételek nagyjából adottak, azonban nem kizárt az sem, hogy a hadsereg közreműködése nélkül oldják meg a kialakult katasztrófhelyzetet. Figyelembe véve ugyanakkor a honvédség folyamatos készenléti rendszerét³¹ és képességeit, elvileg meglehetősen nehéz kijelenteni, hogy egy bizonyos katasztrófátípus esetén az MH erőinek igénybevétele kizárt. Ha csak a fenti felsorolást vesszük alapul a szóba jöhető katasztrófák vonatkozásában, könnyű belátni, hogy a honvédség valamennyi esetben képes hozzájárulni a helyzet kezeléséhez. Ennek gyakorlati megvalósítása a lehető legváltozatosabb. Beszélhetünk területzárási feladatokról, szállításról, kiürítésről, speciális

járművek biztosításáról, mobil híradó- és informatikai rendszerek alkalmazásáról, műszaki mentési, vegyimentesítési feladatokról, romeltakarításról, forgalomirányításról, speciális egészségügyi képesség biztosításáról és még sorolhatnánk.

A Kat. rendszerét tovább elemezve jutunk el a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter feladataihoz. Ez a személy jelenleg a belügyminiszter; és a törvény eredeti szövegében még ez az elnevezés szerepelt. A közigazgatás belső struktúrális reformjával egy időben, 2007 januárjától, a kormányzati struktúra átalakíthatóságának rugalmassága érdekében vezették be a magyar jogrendben a feladatot és felelősséget középpontba állító terminológiarendszert. Ennek segítségével – egy kormányzati szerkezetváltás során, a megváltozott elnevezésű minisztériumok miatt – ma már nem szükséges valamennyi jogszabályt módosítani, elegendő kijelölni az egyes szakterületekért felelős minisztereket, s ennek megfelelően valamennyi egyéb jogszabály rendelkezése közvetlenül alkalmazhatóvá válik.

A fentieket szem előtt tartva, ma a belügyminiszter felelős az irányítása alá tartozó katasztrófavédelmi szervezetek működtetéséért és az általa közvetlenül irányított OKF szervezeti és működési szabályzatának jóváhagyásáért, vezetőinek kinevezésért. A miniszter jogosult elrendelni a polgári védelmi szervezetek részleges alkalmazását, amely döntéséhez szignalizációs kötelezettség is kapcsolódik a kormány felé, illetve dönthet a belügyi ágazatban a katasztrófavédelem végrehajtását végző szervezet létrehozásáról és megszüntetéséről. Ágazati miniszterként, az egyéb jogszabályokban meghatározottakon túl, további szabályozási kötelezettség is terheli a rendvédelmi szervek katasztrófavédelmi feladatai tekintetében³².

A Kat. meghatározza továbbá általánosságban a központi államigazgatási szervek vezetőinek feladatait, amelynek eredményeként valamennyi ágazati miniszter önálló rendeletet bocsátott ki a rendszer teljességét biztosítandó. Itt kívánjuk kiemelni, hogy a szabályozás rendszere teljesnek mondható. A katasztrófák elleni védekezés természetére, jelentőségére figyelemmel, nem maradhat szabályozatlan terület. Ha mégis ilyen történne, arra a ténylegesen bekövetkező pusztító események azonnal rámutatnak, a szabályozási területen esetleg fennálló hiányosságok rendkívül súlyos és azonnali következményekkel járnak.

A törvény a teljességre törekvés keretében tartalmazza a különböző szintű védelmi bizottságok feladatait. Ezeket a bizottságokat a Hvt. alapján alakítják meg, azonban feladataikat több jogszabály is kiegészíti. Fő felelősségük a területükön az alacsonyabb szintű szervek tevékenységének irányítása és az összehangolt feladatvégrehajtás biztosítása.

A védelmi bizottságok irányítják a polgármesterek védelmi felkészülését, a hatáskörükbe tartozó katasztrófavédelmi tervező tevékenységet és meg-

szervezik a települések kölcsönös segítségnyújtását, értesítését, az együttműködést – ideértve valamennyi szervezet és a Magyar Honvédséggel történő együttműködést is – és riasztást, valamint a tájékoztatást. A felsorolásban valamennyi elem fontos, azonban a tájékoztatás és a riasztás külön is kiemelését érdemel. Az érintett szakmai szervek és a lakosság megfelelő információval való ellátása a védekezés sikerességének alapvető feltétele. Képzeljük csak el, ha egy súlyos vegyi katasztrófa bekövetkezte után nem értesítik ki a környéken élőket, nem kapnak információt a veszély természetéről, a védekezés módjáról, a hatások esetleges csökkenthetőségéről! Még rosszabb a helyzet, ha nem hivatalos forrásból származó „félinformációk” pánikot keltenek, vagy hiteltelenné teszik a hivatalos szervek bejelentéseit, és ellehetetlenítik a szervezett védekezést.

A védelmi bizottságok tevékenysége a bizottság elnökének döntésein keresztül ölt formát. Az elnök jogosult határozni a testület döntési javaslatairól, és szervezi, irányítja a kormány által meghatározott területi védekezési feladatokat. Szükség esetén a védelmi bizottság elnöke kezdeményezi a kormány hatáskörébe tartozó intézkedések megtételét, vagy vonja magához a védekezés irányítását. Amennyiben a körülmények azt indokolják, elrendeli a veszélyeztetett területekről az állampolgárok kimenekítését. Az elnök dönt a polgári védelmi szervek alkalmazásáról is. Látható, hogy valamennyi érdemi jogosítvány itt összpontosul, azonban a katasztrófák sajátja, hogy ritkán jelentkeznek lokális jelleggel; ez a tény szükségessé teszi a helyzet folyamatos értékelését és a belügyminiszter tájékoztatását. A tájékoztatási kötelezettség alapozza meg az együttműködés megszervezését, a folyamatok összehangolását, amely szintén kulcsfontosságú.

A védelmi bizottságok kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy az új Kat. és az új Hvt. tervezetei alapján valószínűsíthető, hogy változás következik be a védelmi bizottság elnökének személyében. Az új jogszabályok alapvetése az, hogy az állami szervek dominanciáját kell érvényesíteni azokon a területeken, ahol az állam alapvető feladatainak ellátásáról van szó. Ennek megfelelően – amennyiben a tervezetet az Országgyűlés elfogadja – a védelmi bizottság elnöke a kormány megbízott, munkaszervezete pedig a kormány általános hatáskörű területi államigazgatási szerve lesz.

A Kat. rendszerében a felkészülés és a védekezés feladataiban a következő fontos elem a polgármester. A rendszer e szereplője saját illetékességi területén irányítja és szervezi a feladatokat. Régi alapelve a közigazgatás szervezésének, hogy a problémákat azon a legalacsonyabb szinten kell megoldani, ahol még érdemben van lehetőség a beavatkozásra. A polgármester a helyi viszonyokat legjobban ismerő, hivatalán keresztül igazgatási feladatokat ellátni képes vezető³³. Erre figyelemmel az ő felelőssége, hogy a helyi lehetőségek figyelembevételével tervezze meg a védekezést, irányítsa a helyi

felkészülést és biztosítsa ennek feltételeit – ideértve a személyi feltételek biztosítását is, a polgári védelmi kötelezettség alapján.

A polgármester a védekezés során saját településén jogosult irányítani a katasztrófavédelmi tevékenységet, illetve ha a késedelem veszéllyel jár, átmeneti jelleggel elrendelheti az élet és az anyagi javak védelméhez szükséges intézkedéseket. Ez esetben – hasonlóan a védelmi bizottság elnökéhez – őt is szignalizációs kötelezettség terheli, amelyet azonban nem a kormány, hanem a megyei védelmi bizottság elnöke felé kell megtennie.

Szintén a polgármester feladata a lakosság védelmének, kimenekítésének, kitelepítésének, illetőleg befogadásának és visszatelepítésének irányítása, a kapcsolódó ellátási feladatok megszervezése. A gyors és hatékony védekezés érdekében a polgármester – meghatározott feltételek fennállása esetén – jogosítványt kapott a polgári védelmi szervezetek alkalmazásának elrendelésére³⁴ is.

Kissé talán furcsának tűnik a Kat. rendszerében, hogy szintén ez a rész, a II. fejezet foglakozik az általános jelzési és közreműködési kötelezettséggel. Ez a jogalkotói megoldás azért különös, mert valamennyi ezt megelőző rendelkezés és maga a fejezet címe is, a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, annak szerveiről és felelősségéről szól. Ezzel szemben a fejezet utolsó rendelkezése olyan általános kötelmeket fogalmaz meg, amelyek minden természetes személyt terhelnek:

„Kat. 24. § (1) Aki a katasztrófát (...) vagy annak veszélyét (...) észleli, vagy arról tudomást szerez, haladéktalanul köteles bejelenteni azt a katasztrófavédelem hivatalos szerveinek, illetve az önkormányzati tűzoltóságnak és a polgármesteri hivatalnak.

(2) A természetes személyek és szervezetek a védekezés közvetlen irányításáért (...) felelős vezető felszólítására kötelesek a védekezést elősegíteni:

a) adat és egyéb információk közlésével,

b) közvetlen részvétellel,

c) a védekezés céljára alkalmas ingó és ingatlan dolog rendelkezésre bocsátásával, igénybevételének tűrésével.

(3) A (2) bekezdésben foglalt kötelezettségek teljesítése csak akkor tagadható meg, ha a kötelezettség teljesítésével a felszólított önmaga vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét közvetlen és súlyos veszélynek tenné ki.”

A rendelkezés elhelyezkedése strukturálisan a jogszabályban ugyan valóban kérdéseket vet fel – ezért célszerű lenne a törvény legelején megjeleníteni –, de szabályozási tartalma mindenképp szükséges. Tételes, mindenkire kiterjedő kötelező rendelkezés hiányában a katasztrófavédelem az állami szervek kizárólagos feladata lenne, holott könnyen belátható, hogy az egyé-

nek és szervezetek közreműködése nélkül nem érhető el eredmény. Itt utalnánk vissza ismét a szélesebb értelemben vett tájékoztatás és riasztás jelentőségére, amelynek egyik kiinduló alapja éppen magának az eseménynek az észlelése és ennek az információnak az illetékes szervekhez történő eljuttatása. A jogszabály e rendelkezése garantálja a Kat. által kialakított rendszer valamennyi egyéb elemének működtethetőségét, a közreműködési kötelezettség előírása pedig formába önti az érintettektől egyébként is elvárható magatartást. Természetesen e kötelezettségeket (24. § (2)-(3) bekezdés) eltérően kell értelmezni azon személyeknél és szervezeteknél, akiknél/amelyeknél a közreműködés vagy a veszély vállalása a rájuk vonatkozó jogállási szabályokból, a Kat. rendszerében betöltött szerepükből adódóan magától értetődő, így például a Magyar Honvédség atom-, biológiai, vegyi riasztási és értesítési rendszerének elemeinek esetében.

A KATASZTRÓFÁK ELLENI VÉDEKEZÉS HIVATÁSOS SZERVEI

Ahogy azt már az előzőekben tárgyaltuk, a katasztrófák elleni védekezés hivatásos szerveit 2000 januárja óta a központi szervként működő OKF és annak területi szervei alkotják. A területi szervek a megyei igazgatóságok, amelyek alárendeltségében helyi szervként polgári védelmi kirendeltségek működnek. A megyei igazgatóságok a hivatásos önkormányzati tűzoltóságok, az önkéntes és a létesítményi tűzoltóságok közvetlen szakmai felügyeletét is ellátják.

Az egyes tevékenységek gyakorlati összehangoltsága, a védekezés sikeressége nagyban múlik a felkészülés időszakában megtett intézkedéseken. Ennek keretében az OKF szervezeti jelentősége elsődlegesnek tekinthető.

Az OKF határozza meg a katasztrófavédelmi, a polgári védelmi, a tűzvédelmi és a műszaki mentési feladatok végrehajtásának szakmai követelményeit, irányítja és ellenőrzi az alárendelt szervezetek szakmai munkáját és tevékenységét. Szakmai szervei végzik a katasztrófák várható következményeinek megelőzésére és elhárítására vonatkozó tervezési, felkészítési és szervezési feladatokat. Külön nevesített feladat a lakosság mentésével kapcsolatos tervező-, szervezőmunka, amely a végrehajtás előkészítését szolgálja.

Az OKF központi szervként vezeti alárendelt szervezeteinek tevékenységét, és a nemzetközi szintű együttműködés előkészítésével és végrehajtásával kapcsolatban is kiemelt a szerepe, biztosítja a nemzetközi segítségnyújtásra kijelölt szervek rendelkezésre állását, a helyszínre történő útbá indítását, szervezi a kapcsolódó szállítmányok továbbítását. Az OKF szintjén kell megvalósítani a különböző karitatív szervezetek bevonását is a védekezésbe és a következmények felszámolásába. Ez az igazgatási-koordinációs

szerepkör azért is kiemelt jelentőségű, mert ennek hiányában az érintett helyszínen szükséges közreműködés hatékonysága nem biztosítható, egyes helyeken duplikáció, míg másutt komoly ellátási hiátus keletkezhet.

Az OKF a katasztrófák elleni védekezés hatékonyságának további fokozása érdekében egyfajta szakmai szakértői bázisként is működik, amely biztosítja a szükséges szakmai háttérrel a védelmi igazgatás szervei tevékenységének támogatásához. Ez a szakmai tevékenység kiterjed a védelmi igazgatási tervezés és szervezés valamennyi területére, beleértve a polgári védelmi szervezetek megalakításával és alkalmazásával, valamint a lakosság és az anyagi javak mentésével összefüggő feladatokat is.

A Kat. tételesen meghatározza a főigazgató központi irányítási és felügyeleti jogkörének tartalmát, amely már nem tekinthető a katasztrófavédelem országos rendszere részének, inkább a szervezeten belüli és az OKF, valamint alárendelt szervezetei működését biztosító jogosítványok listája – úgymint pl. a szervezeti és működési szabályzatok jóváhagyása, egyes munkáltatói jogkörök gyakorlása, az alárendelt szervezetek működési feltételeinek biztosítása, nemzetközi kapcsolattartási feladatok stb.

A KATASZTRÓFÁK ELLENI VÉDEKEZÉS KÖLTSÉGEI

A Kat. szabályainak feldolgozása során ki kell térnünk a törvény kártalanításra és a kártérítésre vonatkozó rendelkezéseire is. A törvény rögzíti, hogy a védekezésben részt vevők esetében a kártalanítás kötelezettsége az államot terheli. Az egyéb károk megtérítése vonatkozásában azonban a Polgári Törvénykönyv szerinti általános vagy a veszélyes üzemi kárfelelősség szabályait kell alkalmazni.

Szükséghelyzetben, ha valakinek az életét, testi épségét, vagyonát olyan közvetlen veszély fenyegeti, ami más módon nem hárítható el, előfordul, hogy egy harmadik személy dolgát a veszély elhárítása érdekében használni kell, vagy annak használata nélkül a védekezés során szükségszerűen kárt kell benne okozni. A Polgári Törvénykönyv szabályai szerint a tulajdonos a szükséghelyzetbe került személytől – esetünkben az államtól – kártalanítást, attól pedig, aki a szükséghelyzet megszüntetése során indokolatlanul nagy kárt okozott, kártérítést követelhet.

A kártalanítás esetében olyan kárról beszélünk, amely nem jogellenesen keletkezett, mindemellett valamiféle hátrányt eredményez a katasztrófavédelembe bevont, illetve önkéntesen közreműködőnek. Olyan kár keletkezéséről van szó, amely a védekezés során a közreműködés következtében keletkezett. Konjunktív feltétel, hogy a kár biztosítás alapján ne térüljön

meg³⁵, azaz tényleges hátrány álljon fel. Ezek a szabályok alkalmazandók abban az esetben is, ha a védekezésben résztvevőt az egészséget károsító vagy halálos baleset érte, és az üzemi balesetre, foglalkozási betegségre vonatkozó társadalombiztosítási szabályok alapján nem térül meg valamennyi kár, azaz ebben az esetben is az állam áll helyt.

A Magyar Honvédség vonatkozásában is jelentőséggel bír ez a rendelkezés, hiszen az MH állományába tartozók személyes közreműködésük során a katonai szervezet által kötött biztosítás előnyeit élvezik, amely azonban nem minden esetben alkalmas valamennyi felmerülő kár kompenzálására. Ez utóbbi esetben is az állam köteles megtéríteni a különbözetet. Nem elhanyagolható ugyanakkor az a rendelkezés, amely szerint az állam az üzemeltetőtől, illetve a tulajdonostól visszatérítést követelhet abban az esetben, ha a kártalanítás és költségtérítés kötelezettsége egyébként az államot terheli. Ez a jogszabályi rendelkezés egyfajta érdekeltté tételt biztosít a tulajdonos és az üzemeltető vonatkozásában azzal a céllal, hogy mindent megtegyenek az érdekkörükbe tartozó létesítmények biztonságos üzemeltetése érdekében és minimálisra csökkentsék a katasztrófák esetleges bekövetkezésének lehetőségét, illetve a védekezés során úgy járjanak el, ahogy az az adott helyzetben elvárható.

A költségek általános viselésére vonatkozó szabály szerint a védekezés és a felkészülés költségeit az állam köteles költségvetésében tervezni és folyamatosan biztosítani. Az érintett szerveknek az erre szánt forrásokat a saját költségvetésükben meg kell jeleníteniük. Minden esetben az állami költségvetésből kell megtéríteni a végrehajtásba bevont szervek és szervezetek katasztrófa elleni védekezéssel összefüggő költségeit, azonban – amennyiben a kormány úgy ítéli meg – a katasztrófa sújtotta területen a károk enyhítését is a központi költségvetésből lehet finanszírozni. Ennek fedezetére a költségvetés évente jelentős összegeket tervez, bár optimális esetben a felhasználásukra nem kell hogy sor kerüljön.

A KATASZTRÓFAVÉDELEM MŰKÖDÉSÉT BIZTOSÍTÓ SZANKCIÓRENDSZER

A Kat. szabályainak citálásán túl érdemes néhány gondolatot szentelnünk annak a szankciórendszernek, amely a feladatok végrehajtását garantálja.

Valamennyi jogág valamennyi rendelkezésével kapcsolatban szükséges egy olyan „ultima ratio” szabályrendszer, amely a végrehajtás végső garanciáját jelenti. Az állami kényszer intézményesült formája a legmagasabb szinten és a legszigorúbb jogkövetkezményeket kilátásba helyezve a büntetőjog rendszerében kapott helyet. Ezek a szabályok biztosítják a tényleges végrehajtást

és a kikényszeríthetőséget, ezeken keresztül szavatolja az állam saját akaratának érvényesülését, védi a jogrend szabályainak érvényesüléséhez fűződő társadalmi érdeket.

A Btk. a katasztrófavédelmi feladatok végrehajtásával összefüggésbe hozható rendelkezései sorában a 339. §-ban kifejezetten szankcionálni rendeli a polgári védelmi kötelezettség megszegését, míg más szabályai áttételesen biztosítják a katasztrófavédelemhez kapcsolódó tevékenységek ellátását. Utóbbi csoportba tartozó rendelkezés pl. a Btk. 172. §-a, a segítségnyújtás elmulasztása, amely kriminalizálja azt a magatartást, ha valaki nem nyújt tőle elvárható segítséget sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van. Ide sorolnánk a Btk. 171. § szerinti foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetést is, amely valamennyi területen – így a katasztrófavédelmi munkakörökben is – dolgozó munkavállaló vonatkozásában büntetést helyez kilátásba arra az esetre, ha foglalkozása szabályainak megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi sértést okoz.

Tágabb értelemben a katasztrófák elleni védekezést is szolgálja valamenyny olyan szabály, amely a Magyar Honvédség függelmi viszonyait, a parancs végrehajtását, a szolgálati feladat elvégzésének megkerülhetetlenségét garantálja. Kiemelhető itt a szolgálati büncselekmények közül a Btk. 348. § szerinti kötelességszegés szolgálatban, vagy a 349. § szerinti szolgálati feladat alóli kibúvás tényállása, amelyek egy megadott szolgálati feladat ellátását hivatottak biztosítani. A függelemsértések körében érdemes megemlíteni a Btk. 354. §-ában szabályozott parancs iránti engedetlenség esetét, amely a kilátásba helyezett joghátrány segítségével szintén garantálja a szolgálati rend fenntartását és a feladatok – köztük a katasztrófák elleni védekezéshez kapcsolódó feladatok – végrehajtását.

Az előjárói büncselekmények között is találunk olyan tényállást, amely közelebbi összefüggésbe hozható a kötetünk szempontjából releváns témával. Ilyen szabály a Btk. 361. § szerinti előjárói intézkedés elmulasztása, amely büntetni rendeli többek között a szolgálati rendet, a fegyelmet vagy a közbiztonságot fenyegető zavar leküzdésére szükséges intézkedés elmulasztását.

A fenti – és láthatóan szerteágazó – szankciórendszer mellett természetesen létezik jó néhány egyéb eszköz is, amely eleve a *katasztrófák megelőzését*, a pusztító esemény elkerülését hivatott szavatolni. A legjelentősebb rendelkezés ezek között a Btk. 259. §-ában szabályozott közveszélyokozás, amely súlyos büntetést helyez kilátásba arra az esetre, ha valaki árvíz okozásával, robbanó, sugárzó avagy más anyag, energia vagy tűz pusztító hatásának kiváltásával közveszélyt idéz elő, vagy a közveszély elhárítását, avagy következményeinek enyhítését akadályozza.

A büntetőjogi szabályok³⁶ mellett egy sor szabálysértési tényállás, biztonsági szabvány és előírás jelenik meg, amelyet hatósági eszközökkel folyamatosan ellenőriznek, illetve a szabályok megsértése esetén szankcionálnak³⁷. Ez a szankció nem feltétlenül jelenti anyagi hátrány kilátásba helyezését, vagy a veszélyes eszköz elkobzását – bár ezek tekinthetők tipikusnak. Adott esetben egy működési engedély felfüggesztését vagy a tevékenység végzésének hatósági tiltását is jelentheti. A cél azonban minden esetben azonos: a pusztító eredmény, a katasztrófa bekövetkezésének megakadályozása.

RÖVIDEN A KAT. MÓDOSÍTÁSAIRÓL, AZ ÚJ KAT. KIDOLGOZÁSA

Visszatérve magához az alapjogszabályhoz: a Kat. az elmúlt 12 évben számos alkalommal módosult. Ezek sorában a kormányzati strukturális változásokhoz kapcsolódó, a hadkötelezettség békeidőszaki megszüntetése és a nemzetközi szabályrendszerben bekövetkezett változások kapcsán szükséges pontosítások a lényegesebbek.

A Kat. legjelentősebb módosítására (e sorok írásáig) 2002 januárjában került sor, mikor a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezés szabályait tartalmazó teljes IV. fejezet bekerült a szövegbe. Ennek oka a nemzetközi szinten megjelenő újabb irányelvekben keresendő, amely a korábban hivatkozott katasztrófák tapasztalatai kapcsán magasabb szintre emelte a követelményeket. Ez a fejezet és az alapfogalmakat tisztázó értelmező rendelkezések rész újabb pontosításon esett át 2006-ban. Kötetünk nem tűzte ki célul a Kat. e fejezetének elemzését, azonban a rendszer teljességére utalás szintjén jónak láttuk megjeleníteni a fentieket.

A Kat. honvédelmi szempontból is kiemelkedő módosulása az új Hvt. hatályba lépésével egyidejűleg történt, melynek részleteit fentebb már tárgyaltuk.

A Kat. szabályozási rendszere – alapvetően hatékonnak mondható működése ellenére – átalakítás előtt áll. A kézirat összeállítása időszakában csak annyi tudható, hogy 2010 közepén megkezdődött egy rendkívül fesztett munka a Kat. átfogó újraszabályozása érdekében, illetve az Országgyűlés elfogadta Magyarország Alaptörvényét, melynek több rendelkezése is szükségsszerűvé teszi az újrakodifikálást. A gyakorlat oldaláról csak a közelmúlt eseményeit felidézve: az ajkai zágytározó katasztrófája és a West-Balkán nevű szórakozóhelyen bekövetkezett katasztrófa³⁸ is rámutatott arra, hogy a rendszer egyes elemeinek hatékonyságát fokozni szükséges.

A kormány az 1233/2010. (XI.15.) számú határozatában rendelte el a katasztrófavédelmi rendszer javítására és fejlesztésére kidolgozott szabályozási koncepciónak az érdekeltekkel való megvitatását. Ennek keretében sor került a kormányzati szervekkel, az önkormányzatokkal, az érintett gazdasági

társaságokkal, a veszélyeztetett területen élő lakossággal, valamint a döntéshozatalban résztvevőkkel történő egyeztetésekre is. Utóbbi körbe a kormány döntése az Országgyűlés hatáskörrel rendelkező bizottságait is bevonta.

Az új Kat. előkészítését szolgáló koncepció³⁹ fő súlypontjai alapján a születőben lévő jogszabály az alábbi jelentősebb változásokat fogja tartalmazni.

Elsőként, tervben van az *állami szerepvállalás erősítése* a lakosság életének, vagyonának biztonsága, valamint az ország működőképességének folyamatos fenntartása érdekében. Ez a szerepvállalás-növekedés azonban nem jelenti majd az önkormányzatok közreműködésének kizárását. E cél megvalósítása keretében az eddigi önkormányzati tűzoltóságok helyett hivatásos állami tűzoltóságok kialakítására kerül sor.

Második célkitűzésként fogalmazták meg a *veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védelem erősítését*. A szigorító szabályok célkeresztjében a SEVESO II hatálya alá tartozó eseményeken túl az alsó küszöbérték alatti üzemek tevékenysége áll. Ennek indokait a kolontári zárgátározó gátszakadása és következményei is erősítették. Erre is alapozva került javaslatba egy speciális, a Hvt-től eltérő feltételrendszerrel elrendelhető, kifejezetten a civil típusú katasztrófákra kialakított, minősített időszakos szabályrendszer megalkotása. Azóta az Alaptörvény részben rendezte az ez irányú szakmai elvárásokat, hiszen a minősített időszakok rendszerét újrarendelték.

Ugyancsak ennek keretében tervezik bevezetni a katasztrófavédelmi bíróság jogintézményét. Ez a korábban nem létező szankció a veszélyes ipari üzemek feletti hatósági felügyelet hatékonyságát hivatott fokozni. Az elképzelés szerint, a korábbi szankciórendszerrel⁴⁰ szemben, már a kisebb súlyú szabálytalanságok (pl. belső ellenőrzések elmulasztása, a védekezési tervek pontosításának, végrehajtásuk begyakoroltatásának elmulasztása stb.) is komolyan – pénzbírság kiszabásával – szankcionálhatók lesznek.

Harmadik célkitűzésként az engedélyezés és a hatósági, illetve a szakhatósági ellenőrzési eljárások egyszerűsítését, továbbá a kapcsolódó költségek csökkentését jelöli meg a koncepció. Ez lényegében annyit jelent, hogy a jövőben az egymást követően végzett szakhatósági és hatósági vizsgálatok helyett az OKF külön szakhatósági eljárás nélkül is jogosult lesz ellátni feladatait, elvégezni a biztonsági dokumentációk és az üzemek ellenőrzését. Ennek szakmai feltételei a szervezetnél adóttak, a jövőben tehát nem szükséges a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatalt bevonni az eljárásba.

A negyedik célkitűzést a veszélyes anyagok közúti szállítása⁴¹ kapcsán fogalmazták meg. Ennek értelmében a jövőben belföldön kizárólag a katasztrófavédelem, míg a külső határokon a vámhatóság eljárási jogkörét biztosítaná a jogalkotó, szemben a korábban négy hatóság⁴² által végzett ADR-ellenőrzésekkel.

A koncepcióban megfogalmazott következő célkitűzés az ipari üzemek biztonságos működésének ellenőrzésére szolgáló iparfelügyeleti hatósági eszközrendszer kiépítése. Ennek célja a veszélyes tevékenységek katasztrófa-, tűz- és polgári védelmi felügyeletének erősítése. Külön kiemeli a koncepció, hogy ez a rendszer nem ellenpontja és nem felváltója a meglévő hatósági intézményrendszernek, kizárólag kiegészíti azt.

Az elfogadott elgondolás a lakosság védelmének erősítése céljából további célokat határozott meg, melynek keretében a riasztás, tájékoztatás, valamint a lakosság és a közigazgatási vezetők képzésének erősítésére kerül sor. Ehhez a területhez kapcsolódik a veszélyeztetett terület elhagyásának, valamint az oda történő belépés korlátozásának újraszabályozása is. Erre azért van szükség, mert számos esetben előfordult, hogy a veszélyeztetett terület kiürítését csak a mentésben résztvevők határozott fellépése tudta biztosítani, egyéb szankció- és intézkedési rendszer nem áll rendelkezésre, amely összességében a védekezés eredményességét is veszélyezteti.

Szintén a lakosságvédelem erősítése érdekében fogalmazta meg a koncepció az átmenetileg fedél nélkül maradó lakosság ideiglenes elhelyezésére szolgáló állami-önkormányzati tartalékszállások rendszerének kialakítását és a települési védelmi referens intézményének bevezetését.

A koncepció célként tűzi ki továbbá a polgári védelmi szervek fejlesztését, felvázolja a kötelező polgári védelmi szolgálat alapjait. Ennek értelmében a lakosság 22–27 éves tagjai kötelezhetőek a helyi védekezésben való közreműködésre ott, ahol nincs megfelelő képességű önkéntes polgári védelmi szervezet. Ugyanitt jelenik meg a települések polgári védelmi besorolásának újragondolása és a polgári védelmi szabályzat létrehozása mint célkitűzés.

A fejlesztés további lehetséges iránya a finanszírozás területét érinti. A káreseményt megelőző állapot visszaállítása érdekében komplex pénzügyi rendszer létrehozását irányozza elő, amely a rendkívüli beszerzési szabályoktól a katasztrófavédelmi célelőirányzat létrehozásán és a védekezés finanszírozásán át a kártalanítási kérdések rendezéséig terjed.

A koncepció megfogalmazza a NATO polgári veszélyhelyzeti tervezéssel és az európai uniós polgári védelmi mechanizmussal összefüggő hazai szabályozás kialakítását is, melynek során szükségesnek ítéli a nemzetközi katasztrófasegély nyújtása, illetve fogadása feltételeinek, valamint az EU és a NATO információs központjaival való kapcsolattartás megteremtését.

A fentiekből jól látható, hogy a Kat. küszöbön álló kodifikációja jóval több egy egyszerű módosításnál; vitán felül áll, hogy az elmúlt mintegy 12 évben a szakterület legnagyobb vállalkozása. A javaslatot tanulmányozva egyértelművé válik, hogy az új Kat. kidolgozása több ponton átfedést mutat a honvédelmi tárca előterjesztési felelősségébe tartozó Hvt-vel, amely így szükség-

képpen a honvédelmi katasztrófavédelmi rendszer módosítását is magával kell hogy vonja. A helyzetet csak bonyolítja, hogy a Kat-tal párhuzamosan egy új Hvt. kidolgozása is megkezdődött, melynek tervezett hatályba lépési időpontja várhatóan szintén 2012. január 1.

A KORMÁNY ÉS AZ ÁGAZATI MINISZTER RENDELETEI

A kormány szabályozási szintjén és az egyes ágazatokban a katasztrófavédelem szakterületi feladatainak részletszabályait is meghatározták. A rendeletek két nagy csoportba oszthatók. Az első csoportot a katasztrófavédelmi szempontból releváns, elsődlegesen végrehajtási szakmai szabályokat tartalmazó jogszabályok alkotják, a másodikba pedig az ágazaton belüli védekezés és felkészülés konkrét feladatait tartalmazó rendeletek kerültek.

Csak példa jelleggel, az első csoportba tartozik:

- 179/1999. (XII. 10.) kormányrendelet a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról;
- 261/2009. (XI. 26.) kormányrendelet a tűzvédelmi hatósági feladatokat ellátó szervezetekről és a tűzvédelmi hatósági tevékenység részletes szabályairól;
- 248/1997. (XII. 20.) kormányrendelet az Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Rendszerről;
- 285/2007. (X. 29.) kormányrendelet a villamosenergia-rendszer jelentős zavara és a villamosenergia-ellátási válsághelyzet esetén szükséges intézkedésekről;
- 10/2008. (X. 30.) ÖM rendelet a hivatásos katasztrófavédelmi szerveknél, a tűzoltóságoknál, valamint az ez irányú szakágazatban foglalkoztatottak szakmai képzési követelményeiről és szakmai képzéseiről;
- 9/2008. (II. 22.) ÖTM rendelet az Országos Tűzvédelmi Szabályzat kiadásáról;
- 18/2006. (I. 26.) kormányrendelet a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről stb.

A második csoportba tartoznak:

- 48/1999. (XII. 15.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek katasztrófavédelmi feladatairól és a védekezés végrehajtásának rendjéről, valamint e szervek irányítási és működési rendjéről;
- 10/2000. (IV. 28.) IM rendelet az igazságügy-miniszter felügyelete alá tartozó szervek katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól;

- 2/2000. (XII. 21.) ISM rendelet az ifjúsági és sportminiszter felügyelete alá tartozó intézmények katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól;
- 1/2001. (I. 10.) TNM rendelet a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter irányítása alá tartozó szervek katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól;
- 39/2001. (X. 31.) PM rendelet a pénzügyminiszter felügyelete alá tartozó szervek katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól;
- 42/2001. (VI. 15.) FVM rendelet a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter felügyelete alá tartozó szervek katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól;
- 23/2003. (X. 16.) KüM rendelet a katasztrófák elleni védekezés és a polgári védelem ágazati feladatairól;
- 33/2003. (V. 20.) GKM rendelet a gazdasági és közlekedési ágazat katasztrófavédelmi feladatairól;
- 23/2005. (VI. 16.) HM rendelet a honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól;
- 44/2007. (XII. 29.) OKM rendelet a katasztrófák elleni védekezés és a polgári védelem ágazati feladatairól.

A Kat. jelenleg hatályos és tervezett szövege is tartalmazza azt a felhatalmazást, amely alapján az egyes ágazatok központi államigazgatási szerveinek vezetői végzik a feladatkörükbe tartozó terület katasztrófavédelmével kapcsolatos tervező, szervező és irányító tevékenységét. E körben a miniszterek felhatalmazást kaptak az ágazat katasztrófavédelemben részt vevő szerveinek és a katasztrófavédelemben bevonható gazdálkodó, valamint az önkéntesen jelentkező civil szervezetek közül, az állandó együttműködésre alkalmas és a helyi részvételnél átfogóbb tevékenységre is képes szervezetek kijelölésére, feladataik meghatározására. A felhatalmazás egyebek mellett a megelőző védelmi feladatok ágazati irányítását is magában foglalja.

A Kat. felhatalmazása alapján – ahogy felsorolásunk is jelzi – valamennyi ágazati miniszter szabályozta a katasztrófavédelemmel összefüggő ágazati feladatokat. Szinte példa nélküli a magyar jogrendben a szabályozási rendszer ilyen fokú teljessége egy szakterület vonatkozásban.

Kötetünkben a Magyar Honvédség vonatkozásában az elmúlt mintegy 12 évben megjelent rendeleti szintű szabályozók bemutatására vállalkozunk.

A HONVÉDELMI KATASZTRÓFAVÉDELMI RENDSZER MŰKÖDÉSÉNEK JOGI KERETEI

A Kat. 2000. januári hatálybalépését követően valamennyi ágazat kialakította a saját belső katasztrófavédelemre szakosodott intézmény- és eljárásrendjét. Figyelemmel a Magyar Honvédség kiemelt szerepére a védekezésben és a következmények felszámolásában, külön is érdemes elemeznünk a 25/2000. (IX. 22.) HM rendelet és az azt felváltó 23/2005. (VI. 16.) HM rendelet szabályait.

A 2000-ben kiadott ágazati rendelet az új Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer (HKR) készenlétét 2001. június 30-ára határozta meg. A jogszabály hatálya a teljes honvédelmi ágazatra kiterjedt, nem kizárólag az MH katonai szervezeteire tartalmazott szabályozást. Itt kell megjegyeznünk, hogy a szervezeti hatály pontosítását az évek során nem végezte el a jogalkotó, holott időközben a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar integrációjával párhuzamosan a háttérintézményi struktúra is átalakult, így minimálisan a szervezeti megnevezések pontosítását végre kellett volna hajtani. Mindez azonban nem okozott problémát a feladatokkal kapcsolatban, pusztán jogász szemmel vizsgálva tűnik különösnek, hogy például 2003-ban már nem létező szervezettípusok⁴³ is szerepeltek a hatályra vonatkozó részben.

A 25/2000-es rendelet hiányosságaira mi sem mutat rá jobban, mint az, hogy az 5. § a Magyar Honvédség parancsnoka, vezérkari főnök számára szab feladatot, amely beosztás a HM–HVK integrációt követően⁴⁴ már nem is létezett. Ezt a szabályozási hiányosságot a 2001. évi XLIII. törvény 25. § (10) bekezdése csak részben korrigálta, mely szerint „ahol jogszabály (...) Magyar Honvédség parancsnoka, a vezérkari főnök megnevezést használ, azon Honvéd Vezérkar főnöke megnevezést kell érteni”, hiszen egy megnevezés korrekciója nem követi le feltétlenül az egyéb jogszabályokban – különösen a honvédelmi törvényben – biztosított alapvető jogosítványok időközben bekövetkezett változását. (Megjegyezzük: az integráció következtében az érdemi jogosítványok pontosítását is szükséges lett volna elvégezni, hiszen a HVKF irányítási jogosítványai korábban kizárólag a Magyar Honvédségre terjedtek ki, amely azonban 2001-től már magában foglalta a Honvédelmi Minisztérium szervezetét is. Ez utóbbi felett a HVKF jogosítványai korlátozottak.)

A HKR-t megalakításakor – összhangban a Kat. rendelkezéseivel – az országos rendszerhez illeszkedő ágazati rendszerként definiálták. Feladata a honvédelmi ágazaton belüli súlyos szerencsétlenség, katasztrófahelyzet megelőzése és a veszélyeztetett személyi állomány, vagyontárgyak megóvása, mentése.

A HKR 2000-től 2005-ig igazgatási és katonai részből állt, melynek igazgatási részét a közigazgatási államtitkár vezette. Az igazgatási rész volt felelős a tárca szerveinek, illetve a területi védelmi irodák katasztrófavédelemmel kapcsolatos egyes feladatainak koordinálásáért, valamint a Kormányzati Koordinációs Bizottság szerveivel és a *védekezési munkabizottság*okkal történő kapcsolattartásért.

Amennyiben a helyzet változása a katasztrófaveszély megállapítását tette szükségessé, a védekezés időszakában a katasztrófavédelmi feladatok végrehajtásának koordinálását a *katasztrófavédelmi munkacsoport* végezte.

A HKR katonai részére vonatkozó katasztrófavédelmi feladatok irányításának fő felelőse a felkészülés és a megelőzés időszakában az MH Összhaderőnemi Hadművelési Központ volt, míg a védekezés időszakában az irányítást a Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság (KOB), a védekezési feladatokat pedig a kijelölt katasztrófavédelmi szervezetek hajtották végre.

A HKR két részre bontását az tette szükségessé, hogy a kormányzati szintű katasztrófavédelmi feladatok összehangolásáért felelős bizottság (KKB) tagjai ebben az időszakban közigazgatási államtitkárok voltak, így a közigazgatásban atipikusnak⁴⁵ tekinthető felépítésű Honvédelmi Minisztérium képviselőjét is ezen a szinten volt indokolt biztosítani. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a Honvéd Vezérkar főnöke ebben az időszakban és ma sem minősül állami vezetőnek, jogállására és felelősségi szabályaira a Hjt. rendelkezéseit kell alkalmazni. Ez a tény és más, jogszabályban meghatározott hatáskörei nem tették lehetővé, hogy az állami vezetőkkel azonos szintű döntési jogosítványokkal rendelkezzen.

Más a helyzet a végrehajtás gyakorlati feladatainak tekintetében. Ebben az időszakban már katonai erők és eszközök igénybe vételéről, mozgatásáról van szó, amelyre a katonai vezető rendelkezik jogosítványokkal, az állami vezetés irányítási aktusainak keretein belül.

A rendelet a közigazgatási államtitkár számára biztosította a felkészülés és a megelőzés időszakában a teljes HKR felkészítésének felügyeleti jogát és az igazgatási rész katasztrófavédelmi tervének, illetve az ágazati katasztrófavédelmi költségvetés irányelveinek jóváhagyását. Ez a feladatrendszer egészült ki az ágazaton kívüli tárcákkal történő együttműködés, továbbá a nemzetközi együttműködési feladatok megszervezésével, valamint a HKR és a KKB szervei közötti együttműködés feladataival.

A Honvéd Vezérkar főnöke jogosítványait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy szerepe a fentiekre is figyelemmel jelentős volt a rendszer egészében. A Honvéd Vezérkar főnöke volt jogosult jóváhagyni az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság által készített *Központi veszélyelhárítási terv*vel összhangban a *Katasztrófavédelmi intézkedési terv*et, amely a katasztrófavédelem irányítására, a végrehajtó katonai szervezetek kijelölésére és azok feladataira vo-

natkozik, az egyes katasztrófatípusok sajátosságainak figyelembevételével. A HVKF egyéb jogosítványai az általános felső szintű katonai vezetési jogosítványokkal egyeztek meg (riasztás feltételeinek biztosítása, a kijelölt szervezetek igénybevételi feltételeinek folyamatos fenntartása, a szükséges technikai eszközök és infrastruktúra felkészítése a feladatok ellátására stb).

A HVKF jelölte ki a KOB vezetőjét, aki – gyakorlatilag a HVKF nevében eljárva – a védekezés időszakában irányítási jogosítványokkal rendelkezett.

Mindent összevetve, a 2000-ben hatályba lépett rendelet alakította ki annak a rendszernek a gerincét, amelyben a HVKF alapvetően a végrehajtási jellegű feladatok irányításáért felelt, egyéb vonatkozásban pedig tanácskozási joggal ruházta fel a KKB munkáját illetően. Az itt megfogalmazott szakmai felelősségmegosztás – természetesen a részletes belső tartalom eltéréseivel – köszön vissza a HKR jelenleg is hatályos rendszerében.

A HKR 2001-ben kialakított rendszerében az igazgatási és a katonai rész következetes elkülönítése jól megfigyelhető.

Az igazgatási rész vonatkozásában a felkészülés és megelőzés időszakában a közigazgatási államtitkár döntéseinek előkészítését, az abból eredő koordinációs feladatokat a HM Tervezési és Koordinációs Főosztály végezte, amellyel párhuzamosan a HM Védelmi Hivatal a területi szervek vonatkozásában volt jogosult intézkedési tervek kidolgoztatására, illetve a megyei védelmi bizottságok elnökei továbbképzésének megszervezésére. A munkavédelmi és építésügyi hatósági feladatokat ellátó szervezet hatósági eszközökkel (ellenőrzés, engedélyezés, nyilvántartás) biztosította a létesítmények üzemeltetése során a katasztrófák bekövetkezési lehetőségének minimalizálását.

A katonai rész vonatkozásában az MH Összhaderőnemi Hadművelési Központ volt jogosult irányítani az alkalmazási elvek kidolgozását, a KOB állományának felkészítését, meghatározni az egyes szakterületekkel kapcsolatos katasztrófavédelmi alapkövetelményeket, összehangolni a katasztrófavédelemmel kapcsolatos tervező és kidolgozó munkát, valamint ez a szervezet felelt a KOB riasztási, aktivizálási és működési feltételeinek biztosításáért.

A katasztrófaveszély és -védekezés időszakában a HKR elemei értelemszerűen nem működhetnek a veszélymentes állapotnak megfelelően. Ebben az időszakban az operativitás magas foka, az életet és a vagyonbiztonságot, a természetes és épített környezetet veszélyeztető természeti és civilizációs katasztrófák károsító hatásai (vagy annak közvetlen veszélye) jelentkezhetnek. A helyzet gyors és éles változásának lehetősége jellemzi a körülményeket, melyek megoldására, ennek megfelelően, szervezeti-igazgatási módszereket kellett alkalmazni. Ennek érdekében állította fel a rendelet a katasztrófavédelmi munkacsoportot, amelyet a HM KÁT intézkedésére kellett megalakítani.

A vizsgált 2001–2005-ös időszakban fennálló HKR-ben a védekezés időszakában a katasztrófavédelmi munkacsoport felelt a KÁT és a miniszter döntéseinek előkészítéséért, javaslataival és számos szakterületi szempont⁴⁶ mérlegelésével biztosította a KKB tagságból a HM KÁT-ra háruló feladatok szakmai előkészítését is.

A rendelet tételesen szabályozta az egyes minisztériumi szervek és szervezetek feladatait. Ezek áttekintésével arra a következtetésre juthatunk, hogy a HKR ténylegesen nem kettő, hanem három – egy katonai, egy belső igazgatási és egy külső, tárcán kívüli igazgatási feladatokat is ellátó –, egymással szorosan összefüggő és együttműködő részből állt. Ez a megállapítás azért fontos, mert a 2005-ben kiadott új HKR-rendeletet már erre a szakmai törvényszerűsége figyelemmel készítették elő.

A jogszabály elemzése során érdemes néhány gondolatot szentelni az effektív végrehajtó tevékenységnek. A 25/2000. rendelet szerint a védekezési feladat végrehajtására – vezetési rendszerük megtartásával, figyelembe véve az ilyen típusú helyzetek jellemzőit – a HVKF jelöli ki az egyes békeszervezeteket, amely szervezetek tevékenységüket akár önállóan, akár együttesen végzik a KOB irányításával és az alsóbb szinteken megalakított katasztrófavédelmi operatív csoport (KOCs) vezetésével. A katasztrófaelhárítás tényleges helyszínén a szakmai feladatokat a védekezés vezetője jogosult meghatározni a katonai szervezetek parancsnokainak. Láthatjuk, hogy a jogszabály fentebb hivatkozottak szerint „expressis verbis” tartalmazza, hogy a szervezetek vezetési rendszere nem változik a katasztrófavédelmi tevékenység végrehajtása során, azonban ez a kitétel valóban csak a szervezetek belső struktúrájára vonatkozik, azaz a belső hierarchia érintetlen marad. A tágabb értelemben vett vezetési rendszerben az irányítási jogosítványok a védekezés vezetőjének kezében összpontosulnak, amely személy a felkészülés időszakában nem feltétlenül szolgálati előljárója a védekezési feladatot végrehajtó szervezeteknek. A fentiekén túl a rendelet áttekintése során érintenünk kell a HKR aktivizálásának kérdését is. A HKR riasztása történhet az országos katasztrófavédelmi rendszer riasztásra jogosult szervei által, a honvédelmi ágazaton belüli súlyos szerencsétlenség, katasztrófahelyzet, valamint az ágazaton kívüli katasztrófahelyzet esetén az állományilletékes parancsnok, illetve az ügyeleti szolgálatok vagy ezek jelentése, valamint az MH Atom-, Biológiai, Vegyi Riasztási és Értesítési Rendszer (ABV RIÉR) riasztása alapján, mely utóbbi alkalmazását szintén a rendelet írja elő – békében – a katasztrófavédelmi feladatokkal összefüggésben.

A HKR rendszerét meghatározó jogszabály tartalmazta továbbá a honvédelmi ágazati katasztrófavédelmi erők és eszközök nemzetközi katasztrófavédelmi feladatokban történő részvételére vonatkozó rendelkezéseket is, melyek már túlmutatnak a honvédelmi ágazathoz tartozó vezetők döntési

hatáskörén. Amennyiben a HKR igénybevételére a nemzetközi segítségnyújtásban is szükség van, erre csak a kormány döntése alapján van lehetőség. Az ezzel kapcsolatos koordinációs feladatokat és a kapcsolódó kormánydöntések előkészítését a KKB-val történő egyeztetés alapján a HM közigazgatási államtitkára végzi, míg a végrehajtási jellegű feladatok irányítása a HVKF kötelessége.

Alapvető változás következett be a HKR rendszerében a 23/2005. (VI. 16.) HM rendelet hatályba lépésével. Az új HKR integrálta az egyes szervezeteket, megszüntette a HM szervezetén belül a katasztrófavédelmi munkacsoportot, egyszerűsítette a vezetési struktúrát, és a miniszter, illetve a közigazgatási államtitkár főbb jogosítványai változatlanul hagyásával, a katasztrófavédelmi tevékenységéhez szükséges döntés-előkészítési feladatokat egy háromtagú tanácsadó testületre ruházta. Ez a testület a Honvédelmi Ágazati Katasztrófavédelmi Operatív Törzs (HÁKOT), melynek tagjai már a fentebb jelzett szakmai hármasságot reprezentálják. Erre figyelemmel a HÁKOT a HM katasztrófavédelmi tevékenységét koordináló szervezet vezetője, az MH katasztrófavédelmi műveleti feladatok irányítását végző szervezet vezetője, a HM védelmi igazgatás szakmai előkészítését és koordinálását végző szervezet vezetője, valamint felkért eseti szakértők bevonásával megalakított szervezet.

A HÁKOT nem rendelkezik önálló döntési jogosítvánnyal, azonban az állami vezetők a testület javaslatai alapján hozzák döntéseiket, képviselik az ágazatot a KKB munkájában, illetve a HM Védelmi Hivatal útján biztosítják a folyamatos kapcsolatot a közigazgatás tárcán kívüli szereplőivel.

A KOB szerepe változatlan maradt a korábbi rendszerhez képest, azonban összetételét tekintve kiegészült a korábbi minisztériumi katasztrófavédelmi munkacsoport szakmai képviselőivel. A KOB így integráltan képes valamennyi katonai vezetési funkciót ellátni, a nem katonai szervezetek delegált tagjai pedig biztosítják a szükséges háttértevékenységet.

A rendszer végrehajtói szintjén a jogszabályi oldalról releváns változás nem azonosítható be, ezekről és a HKR részletes irányítási és vezetési rendszeréről a későbbiekben szólnunk.

Érdemes egy rövid elméleti kitérőt tennünk a Honvéd Vezérkar főnök jogosítványainak vonatkozásában.

Az elmúlt időszakban egyre erősödött az a szakmai irányvonal, amely jónak látná a Honvéd Vezérkar főnök szerepének hangsúlyosabb megjelenítését a rendszerben. Ha jobban megfigyeljük a hatályos szabályokat, a HVKF valóban kevesebb jogosítványt gyakorolhat közvetlenül, mint ami általános katonai felsővezetői hatásköréből következne. A hatályos szabályok szerint a HVKF a védekezés időszakában tanácskozási joggal ugyan részt vehet a KKB munkájában, és formálisan a Hvt. meghatározott eseteiben⁴⁷ ő jogosult az erők kirendeléséről dönteni, emellett azonban csak felügyeleti joga van.

Árnyaltabb a kép, hogyha figyelembe vesszük a felkészülés időszakára biztosított HVKF-jogosítványokat. Ennek keretében a HVKF kulcsszereplővé lép elő, hiszen ő irányítja a végrehajtásban részt vevő katonai szervezetek *katasztrófavédelmi alkalmazási terveinek* kidolgozását és a tervezett végrehajtó erők kijelölésére is kizárólagos joga van. Emellett köteles biztosítani a kijelölt erők és eszközök hadrafoghatóságát, vezényli a készenléti szolgálatokat és szabályozza a HKR riasztási feltételeit.

A vezérkarfőnöki felelősségi deficit – az érdemi beavatkozás lehetősége vonatkozásában – tehát elsődlegesen a védekezés időszakában áll fenn. A megoldás egy közbülső vezetési szint megjelenítése lehetne, amely a KOB felett, de a miniszter és a közigazgatási államtitkár szintje alatt jelenne meg. Ügyelni kell azonban arra, hogy a HVKF részére nem biztosítható közvetlen rendelkezési jog az ágazat valamennyi szereplője felett, hiszen ez már túlmutatna a Hvt.-ben biztosított jogosítványnál.

Felmerülhet a kérdés, hogy a KÁT számára miért biztosítható ez a jogosítvány? Az ő esetében mi teszi lehetővé a közvetlen rendelkezést a HKR teljes rendszere felett? Ennek magyarázata a KÁT állami vezetői jogállásában és a Hvt.-ben a miniszterhez telepített jogosítványokban keresendő. A hatályos Hvt. és a 2012-től hatályba lépő új Hvt. tervezete szerint a miniszter irányítja és vezeti a honvédséget, azaz a jogkörök gyakorlásának címzettje egy személyben maga a miniszter. Ezt a helyzetet a HM és a HVK 2001-ben elfogadott integrációja eredményezte, amely következtében a HVK korábbi önálló jogalanyisága megszűnt, önálló szervezetként nem létezik, valamennyi alapjogosítvány a minisztériumra szállt át. Az így végső soron a miniszterre átszállt jogkörök delegálhatóságát, a miniszter helyettesíthetőségét egyrészt maga a 179/1999. (XII. 10.) kormányrendelet, másrészt a 23/2005. (VI. 16.) HM rendelet, valamint a kormánynak az MH irányítására és felső szintű vezetési rendjére vonatkozó határozata, illetve a HM SZMSZ-e biztosítja. Ezek a szabályok lehetőséget adnak a miniszter KKB-tagsággal kapcsolatos helyettesítésére, azonban a helyettesítő kizárólag állami vezető⁴⁸ lehet. Erre figyelemmel a KÁT kijelölése ebbe a pozícióba adekvát.

Itt kell megemlítenünk a 2007 júliusa és 2010 májusa⁴⁹ közötti időszakot. Ebben a periódusban a HM vezetési struktúrája meglehetősen sajátosan működött, a klasszikus közigazgatási jellegű hatáskörök nagyobb része a kabinetfőnök kezében összpontosult, a HVKF szintjét kvázi-szakállamtitkárként határozták meg. A HKR kapcsán a kabinetfőnöki irányítás nem volt megvalósítható, figyelemmel a fentebb hivatkozott szabályokra, hiszen a kabinetfőnök jogállását tekintve szintén nem volt állami vezető. A HKR irányítása és egyben a HÁKOT vezetése erre figyelemmel az államtitkár felelősségébe került.

A HKR 2010 májusa óta hatályos rendszerét kötetünk későbbi fejezetében részletesen tárgyaljuk.

AZ ÁLLAMI IRÁNYÍTÁS EGYÉB JOGI ESZKÖZEI, A KÖZJOGI SZERVEZETSZABÁLYOZÓ ESZKÖZÖK ÉS EGYÉB KVÁZI JOGFORRÁSOK

A jogforrások számbavétele során nem hagyhatók figyelmen kívül a közjogi szervezetszabályozó eszközök – korábbi megnevezésükkel az állami irányítás egyéb jogi eszközei – és az ennél alacsonyabb szinten megjelenő belső szabályozók sem. Ezek között olyan alapvető jelentőségű határozatokat találunk, mint például a 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről, amely elvégzi az átfogó biztonságfogalom deklarálását, vagy a 2073/2004. (IV. 15.) kormányhatározat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról, amely a veszélyforrások és biztonsági kihívások értékelése mellett az alapvető célok – köztük a katasztrófák elleni védekezés – megfogalmazására hivatott.

Ugyanebben a körben kell megemlítenünk a kormány egyéb határozatait, melyek a katasztrófavédelmi felkészülés és megelőzés éves feladatairól⁵⁰ rendelkeznek, és ide kell sorolnunk a kormány azon egyedi határozatait, melyeket egy-egy katasztrófaesemény kapcsán hoz.

A Magyar Honvédségen belül is létezik jó néhány olyan szabályozó, amely a katasztrófavédelmi feladatok ellátását hivatott biztosítani. Ide kell sorolnunk a katasztrófavédelmi költségvetési előirányzatok tervezéséről, biztosításáról és felhasználásáról rendelkező HM-utasításokat, a Magyar Honvédség vezetését biztosító ügyeleti és készenléti szolgálatok működéséről szóló miniszteri utasítást, illetve valamennyi alacsonyabb szintű belső szabályozót, amely a HKR felépítéséhez, működéséhez kapcsolódik. Ebbe a körbe sorolható tágabb értelemben a *HKR Szervezeti és Működési Szabályzata*, a *Magyar Honvédség influenza-pandémia terve* vagy az *Ágazati katasztrófavédelmi terv* is, amely meghatározza a katasztrófa veszélye, valamint katasztrófa esetére az MH katasztrófavédelmi tevékenysége tervezésére, szervezésére, működésére, riasztására és ezek végrehajtására vonatkozó feladatokat. Azok az államtitkári, vezérkarfőnöki intézkedések is ide sorolhatók, amelyek az ABV RIÉR működését szabályozzák⁵¹, vagy a Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság állományának kijelöléséről és vezényléséről tartalmaznak rendelkezéseket.

A szabályozók leltárából nem hiányozhatnak az olyan, akár kifejezett jogi kötőerővel is rendelkező dokumentumok, melyek megállapításai, célkitűzései nem megkerülhetők a hazai rendszer működésének elemzése kapcsán. Ezek sorából érdemes kiemelni az Európai Unió Bizottságának dokumentumait, az EU irányelveit, az EU Parlamentje közleményeit, határozatait⁵². Ezen dokumentumok részben az „acquis communautaire” részeként közvetlenül,

további belső jogi rendelkezés nélkül is hatályosulnak az EU-tagállamokban, részben pedig a döntéshozatali folyamat közbülső szakaszában mintegy „előjelzik” a közösségi jogalkotás várható végeredményét – segítve ezzel a hazai jogalkotást.

Még kell említenünk a hazai jog- és igazgatási rendszernek azon „termékeit” is, amelyek nem képezik a jogforrási hierarchia részét, melyek semmilyen módon nem rendelkeznek közvetlen jogi kötőerővel, azonban elveik, megállapításaik implementálása vitán felül áll. Ezek csoportjába sorolhatók az Alkotmánybíróság határozatainak indokolása, amely az eseti döntés határozati részétől elkülönül ugyan, de a jogalkotó hagyományosan elvi iránymutatásként használja a jövőre nézve⁵³.

Itt kell kiemelni a hazai közjogi berendezkedés „sui generis” intézményét, az állampolgári jogok országgyűlési biztosát, az ombudsmant. Az ombudsman beszámolóival, jelentéseivel, megfogalmazott észrevételeivel és a nyilvánosság hatalmával jelentős befolyást képes gyakorolni a rendszer kialakítására és működési hiányosságainak felszámolására⁵⁴.

A szabályozók sora még hosszú ideig folytatható lenne, hiszen a szakterület kapcsolódásai miatt akár a honvédelemre, a rendőrségre, az államigazgatás strukturális felépítésére, az önkormányzatokra vonatkozó jogszabályok is felsorolhatóak lennének, vagy a költségvetésről szóló törvények, amelyek a működés anyagi feltételeit hivatottak biztosítani.

Természetesen a fenti lista csupán egy pillanatkép arról, hogy hogyan épült fel a rendszer 2011. közepén, e kötet kéziratának készültkor. A Kat. újrakodifikálás stádiumában van, így a közeljövőben számos új, alacsonyabb szintű szabályozó kidolgozását is meg kell kezdeni, amely tovább bővíti a kapcsolódó joganyagmennyiséget.

Mindemellett úgy véljük: az olvasó fogalmat alkothat azokról a szakterületekről, melyeknek szabályozása valamilyen aspektusban, a szakmai követelmények és a katasztrófák természetének következtében a katasztrófavédelemhez köthető, így – a magasabb szabályozói környezet tartalmi változásaira figyelemmel – regulációt igényel. A katasztrófavédelem hivatása egyebek mellett, hogy a nagyrészt külső tényezők által determinált, a katasztrófák következményeként jelentkező kihívásra választ adjon, amely nagyban befolyásolja a kialakítandó szervezet felépítését és szakmai képességekatalógusát⁵⁵.

IRODALOMJEGYZÉK

Muhoray Árpád: A katasztrófavédelem helyzete Magyarországon, az országos főigazgatóság és a megyei igazgatóságok létrehozásának tapasztalatai. (<http://www.zmne.hu/tanszekek/vegyi/docs/fiatkut/muhorai0510.htm>)

Benesóczky Imre–Dr. Kádár Pál: A honvédelmi katasztrófavédelmi rendszer és a kapcsolódó igazgatási feladatok a haderő tíz éves fejlesztésének tükrében; Tanulmánygyűjtemény: válogatás a Honvédelmi Minisztérium 2004. évi kutatási eredményeit összegző tanulmányokból, pályázatokból / HM OTF (2005)

Tóth Rudolf pv. ezredes: A Magyar Polgári Védelem fejlesztésének szükségessége, lehetséges iránya, a NATO-tagság, a Magyar Honvédség korszerűsítése és a hazai katasztrófavédelmi rendszer helyzetének tükrében. ZMNE PhD-értekezés (2000)

Juhász László mk. őrnagy – Pintér István mk. alezredes: Az ABV felderítő eszközök fejlődési irányai a 21. század első évtizedében. <http://www.zmne.hu/tanszekek/vegyi/indexlogo.htm>
Magyarország Alaptörvénye

2009. évi LVIII. törvény a Veszélyes Áruk Nemzetközi Közúti Szállításáról szóló Európai Megállapodás (ADR) „A” és „B” Melléklete 2009. évi módosításaival és kiegészítéseivel egységes szerkezetbe foglalt szövegének kihirdetéséről.

2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról.

2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről.

2000. évi XXV. törvény a kémiai biztonságról.

1999. évi LXXIV. törvény a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről.

1996. évi XXXVII. törvény a polgári védelemről.

1996. évi XXXI. törvény a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról.

1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról.

1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről.

1993. évi CX. törvény a honvédelemről.

1989. évi 20. törvényerejű rendelete a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben

1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről.

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről.

1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról.

Community approach on the prevention of natural and man made disasters (COM [2009] 82 final).

Directive 2007/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on the assessment and management of flood risks.

82/501/EGK-irányelv.

96/82/EGK-irányelv.

167/2010. (V. 11.) Korm. rendelet az országos nukleárisbaleset-elhárítási rendszerről.

- 191/2009. (IX. 15.) Korm. rendelet az építőipari kivitelezési tevékenységről.
- 285/2007. (X. 29.) Korm. rendelet a villamosenergia-rendszer jelentős zavara és a villamosenergia-ellátási válsághelyzet esetén szükséges intézkedésekről.
- 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet a szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről.
- 95/2006. (IV. 18.) Korm. rendelet a veszélyes katonai objektumokkal kapcsolatos hatósági eljárás rendjéről.
- 18/2006. (I. 26.) Korm. rendelet a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről.
- 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet a környezeti hatásvizsgálati és az egészséges környezethasználati engedélyezési eljárásról.
- 241/2004. (VIII. 16.) Korm. rendelet a posta veszélyeztetettségi és minősített időszaki felkészítésének rendszeréről, feladatairól, működési feltételeiről.
- 131/2003. (VIII. 22.) Korm. rendelet a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról.
- 45/2003. (IV. 3.) Korm. rendelet a többnemzeti műszaki zászlóalj és a katasztrófavédelemben érintett más állami szervek kölesönös tájékoztatási, egyeztetési és együttműködési rendjéről.
- 128/2001. (VII. 13.) Korm. rendelet az Egyesült Nemzetek Szervezetének Európai Gazdasági Bizottsága keretében létrejött, az Ipari Balesetek Országhatáron Túli Hatásairól szóló, Helsinkiben, 1992. március 17-én kelt Egyezmény kihirdetéséről.
- 179/1999. (XII. 10.) Korm. rendelet a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról.
- 158/1999. (XI. 19.) Korm. rendelet a katasztrófa-egészségügyi ellátásról.
- 1/2003. (I. 9.) BM rendelet a tűzoltóság tűzoltási és műszaki mentési tevékenységének szabályairól.
- 48/1999. (XII. 15.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek katasztrófavédelmi feladatairól és a védekezés végrehajtásának rendjéről, valamint e szervek irányítási és működési rendjéről.
- 10/2005. (IV. 12.) EüM rendelet a rendkívüli eseményekkel, katasztrófákkal kapcsolatos bejelentés és adatközlés rendjéről.
- 42/2001. (VI. 15.) FVM rendelet a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter felügyelete alá tartozó szervek katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól.
- 128/2005. (XII. 29.) GKM-rendelet a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal veszélyes ipari üzemekre vonatkozó szakhatósági hozzájárulásának kiadásával kapcsolatos eljárásairól, valamint a veszélyes tevékenységekkel összefüggő adatközlési és bejelentési kötelezettségekről.
- 59/2005. (VII. 18.) GKM rendelet a gazdasági és közlekedési főigyeleti rendszer létrehozásáról, működéséről, valamint egyes bejelentési kötelezettségekről.
- 33/2003. (V. 20.) GKM rendelet a gazdasági és közlekedési ágazat katasztrófavédelmi feladatairól.

2/2000. (XII. 21.) ISM rendelet az ifjúsági és sportminiszter felügyelete alá tartozó intézmények katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól.

10/2000. (IV. 28.) IM rendelet az igazságügy miniszter felügyelete alá tartozó szervek katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól.

25/2000. (IX. 22.) HM rendelet a honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól.

23/2005. (VI. 16.) HM rendelet a honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól.

23/2003. (X. 16.) KüM rendelet a katasztrófák elleni védekezés és a polgári védelem ágazati feladatairól.

7/2010. (II. 16.) KHEM rendelet egyes fejezeti kezelésű előirányzatok felhasználásáról.

62/2009. (XI. 10.) KHEM rendelet az Európai Unió közösségi jogi aktusában előírt, a bányafelügyelet által az Európai Bizottságnak teljesítendő jelentéstétel és közzététel rendjéről.

44/2007. (XII. 29.) OKM rendelet a katasztrófák elleni védekezés és a polgári védelem ágazati feladatairól.

40/2002. (V. 24.) OM rendelet az érettségi vizsga részletes követelményeiről.

10/2008. (X. 30.) ÖM rendelet a hivatásos katasztrófavédelmi szerveknél, a tűzoltóságoknál, valamint az ez irányú szakágazatban foglalkoztatottak szakmai képzési követelményeiről és szakmai képzéseiről.

39/2001. (X. 31.) PM rendelet a pénzügyminiszter felügyelete alá tartozó szervek katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól.

1/2001. (I. 10.) TNM rendelet a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter irányítása alá tartozó szervek katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól.

18/2009. (XII. 29.) ÖM utasítás az Önkormányzati Minisztérium és a hivatásos katasztrófavédelmi szervek minősített időszakos pénzügyi, anyagi, technikai, híradó és informatikai feladatainak tervezéséről és végrehajtásáról.

94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről.

106/2007. (XII. 6.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról.

1218/2010. (X. 10.) Korm. határozat a Magyar Honvédség irányításáról és felső szintű vezetésének rendjéről.

1233/2010. (XI. 15.) Korm. Határozat.

2073/2004. (IV. 15.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról.

48/1991. (IX. 16.) AB határozat.

A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló törvény tervezete (2011).

A katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéssel szembeni törvény tervezete (2011).

Szabályozási koncepció a katasztrófavédelmi rendszer javítására és fejlesztésére BM OKF (2010).

JEGYZETEK

- ¹ Az első generációs alapjogok közé rendszerint a klasszikus szabadságjogokat, az államhatalom korlátozására irányuló, személyhez fűződő jogokat, a második generációs alapjogok közé a gazdasági, szociális és kulturális jogokat sorolja a szakirodalom. A harmadik generációs alapjogok a „szolidaritási” jogok.
- ² A biztonság mint fogalom tágabb értelmezése megjelenik a NATO Stratégiai Koncepciójában is.
- ³ Az Alkotmány 8. § (4) szerint „Rendkívüli állapot, szükségállapot vagy veszélyhelyzet idején az alapvető jogok gyakorlása – az 54–56. §-ban, az 57. § (2)–(4) bekezdésében, a 60. §-ban, a 66–69. §-ban és a 70/E. §-ban megállapított alapvető jogok kivételével – felfüggeszthető, vagy korlátozható.”
- ⁴ Szükségállapot rendelhető el az alkotmányos rend megdöntésére vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények esetében is.
- ⁵ Az „egyszerű” kétharmados törvény elfogadásához a határozatképes parlamenti ülésen jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának támogatása szükséges, amely szélsőséges esetben akár 129 képviselőt is jelenthet. Az Alaptörvényben való rögzítéshez szükséges szavazatok számát azonban valamennyi képviselő létszámának figyelembevételével kell meghatároznunk, amely a 386 fős Parlamentben 255, a tervezett 200 fős Parlamentben 133 támogató szavazatot jelent.
- ⁶ A fegyveres erők kategória a Határőrség megszűnésével és az Alkotmány 2004. évi módosításával megszűnt. Azóta a Magyar Köztársaság egyetlen „fegyveres ereje” a Magyar Honvédség, a „terminus technicus” pedig alkotmányos rendszerben nem használatos.
- ⁷ Lásd a kötetnek a Magyar Honvédség katasztrófavédelmi célú alkalmazását tárgyaló fejezeit.
- ⁸ Pl. a 2000. évi IX. törvény a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a katasztrófák és súlyos balesetek megelőzése és azok következményeinek felszámolása érdekében történő együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról szóló, Budapesten, 1998. október hó 27. napján aláírt Egyezmény kihirdetéséről.
- ⁹ Jat. 3. § „Az azonos vagy hasonló életviszonyokat azonos vagy hasonló módon, szabályozási szintenként lehetőleg ugyanabban a jogszabályban kell szabályozni. A szabályozás nem lehet indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű. A jogszabályban nem ismételhető meg olyan jogszabály rendelkezése, amellyel a jogszabály az Alkotmány alapján nem lehet ellentétes.”
- ¹⁰ A régi Hvt. 124. § (5) bek. alapján.
- ¹¹ A hadkötelezettség magában foglalja a tájékoztatási (adatszolgáltatási), bejelentési, megjelenési és szolgálati kötelezettséget.
- ¹² Lásd Hvt. 54–59. §

- ¹³ Ennek oka az, hogy a 2005. január 1-jén hatályba lépett új Hvt. elfogadása során nem került sor a Ptv. pontosítására, így szövege a mai napig is a régi Hvt.-ben szereplő korhatárokat és § szerinti hivatkozásokat tartalmazza.
- ¹⁴ Itt elsősorban a humanitárius jog fejlődését és eredményeit kell megemlítenünk, külön is kiemelés érdemel az 1949 évi „Genfi Egyezmények” I. Kiegészítő Jegyzőkönyve VI. fejezet 61. cikk rendelkezése, amely a polgári védelem mint fogalom definiálásához biztosít kiindulópontot.
- ¹⁵ A médiában nyilatkozók sokasága és a közbeszéd is hajlamos általában mérlegelés nélkül vízfejként, szükségtelen bürokráciaként hivatkozni a közigazgatási szervekre és az ott dolgozóakra, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy ezek a szervek működtetik az országot, ezeken a személyeken keresztül testesül meg maga a magyar állam a társadalom és a világ felé.
- ¹⁶ A feladatokat részletesen lásd: Ptv. 9. §
- ¹⁷ Ptv. 22. § (1) A polgári védelmi kötelezettség az adatszolgáltatási, a bejelentési, a megjelenési kötelezettséget és a polgári védelmi szolgálatot foglalja magában.
- ¹⁸ A KSH adatházisa szerint 1991–2005 között évi átlagban kb. 25 000 tüzesetet regisztráltak Magyarországon, 2009-ben pedig 71 226 esetben vonultak a helyszínre tűzoltók, melyből 27 574 volt tüzeset.
- ¹⁹ Ttv. 15–17. §
- ²⁰ Ilyenek például: a 18/2008. (VIII. 6.) HM rendelet a tűzvédelem és a műszaki mentés honvédelmi ágazatra vonatkozó különös szabályairól, a 28/2000. (X. 11.) EüM rendelet a tűzvédelem és a műszaki mentés egészségügyi ágazatra vonatkozó különös szabályairól, a 14/1999. (X. 22.) IM rendelet a tűzvédelem és a műszaki mentés különös szabályairól a büntetés-végrehajtási szervezetenél stb.
- ²¹ A Kat. rendszere alapján a központi szerv az OKF, a területi szervek az OKF megyei igazgatóságai, helyi szervek a polgári védelmi kirendeltségek.
- ²² Az irányelv szükségességét a sevesói katasztrófa (Olaszország, 1976) indokolta. Egy vegyi anyagokat gyártó üzemben robbanás történt, ami miatt százaknak kellett elhagyniuk otthonukat, 40 fő dioxinmérgezést szenvedett, nagy területen kellett a teljes talajréteget kicserélni.
- ²³ A baseli katasztrófában (Svájc, 1985) tűz ütött ki a Sandoz telephelyén, a közeli Rajna két évre holt folyó lett, miután jelentős mennyiségű szennyeződésként került a vízbe.
- ²⁴ A bhopali katasztrófa (India, 1984) során az Union Carbide rovarirtószereket gyártó leányvállalata 40 tonna metil-izocianát gázt bocsátott ki, amely közel 3000 ember azonnali és 20–22 000 ember későbbi halálát okozta.
- ²⁵ Az enschedei (Hollandia, 2000) tűzijátékgyárban kitört tűzben és robbanásban 22 ember vesztette életét, illetve 947 sérült meg. Kb. 1500 otthon sérült meg vagy pusztult el. Az anyagi kár mértéke 300 millió amerikai dollár.
- ²⁶ A toulouse-i katasztrófában (Franciaország, 2001) az AZF vegyipari telepén történt robbanásban 29 ember vesztette életét, 2442 fő sebesült meg.

- ²⁷ 2011-re a kormány 497 M Ft-ot tervezett a honvédelmi és katasztrófavédelmi felkészülés központi kiadásaira, további 100 M Ft katasztrófaelhárítási célirányzat jelent meg, illetve ágazatonként további forrásokat is elkülönítettek.
- ²⁸ Kiemelt szerepe van az Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Rendszerről szóló 167/2010. (VI.11.) Korm. rendelet alapján működő Országos Sugárfigyelő, Jelző és Ellenőrző Rendszer (OSJER) elemeinek, de ezek sorába tartoznak a Magyar Honvédség által is üzemeltetett Sugárfigyelő és Jelzőrendszer, vagy annak egyes elemeiből nyert adatok, pl. az Automata Mérő- és Adatgyűjtő Rendszer (AMAR) rendszer adatai is.
- ²⁹ Jat. 7. § (2): „Ha a szabályozás célja másként nem érhető el, a jogszabály hatálybalépésének napja a kihirdetés napja is lehet, ebben az esetben a hatálybalépés időpontját órában kell meghatározni, mely nem előzheti meg a kihirdetés időpontját.”
- ³⁰ 179/1999. (XII. 10.) Korm. rendelet a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról.
- ³¹ Hvt.114. § (1) alapján.
- ³² Ennek a kötelezettségnek a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek katasztrófavédelmi feladatairól és a védekezés végrehajtásának rendjéről, valamint e szervek irányítási és működési rendjéről szóló 48/1999. (XII. 15.) BM-rendelet megalkotásával tett eleget.
- ³³ A megyei és a fővárosi védelmi bizottság elnöke és a polgármester a polgári védelmi feladatok irányítása és végrehajtása során a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 7. §-ának (2) bekezdésében biztosított államigazgatási jogkörben jár el.
- ³⁴ Az elrendelés történhet a megyei közgyűlés elnökének, a főpolgármesternek a rendelkezése alapján, vagy halasztást nem tűrő esetben önállóan, előbbiek utólagos tájékoztatásával.
- ³⁵ A „káron szerzés” tilalma: a károsultat csak a kár tiszta értéke illeti meg. A károsultat megillető vagyoni hátrányból levonásba kell helyezni a nála jelentkező megtakarítást vagy értéknövekedést, azaz a vagyoni előnyt.
- ³⁶ Számos egyéb létezik a Btk. rendszerében. A XIII. fejezet pl. a közlekedési bűncselekmények sorában a veszélyeztetési tényállások között is számos helyen minősítő körülményként szerepelteti a tömegszerencsétlenség okozását. A súlyosabb szankció kilátásba helyezése önmagában is visszatartó erővel bír.
- ³⁷ A kidolgozás alatt álló új katasztrófavédelmi törvény külön bírságot is tervez bevezetni, amely kifejezetten a hatósági felügyeleti munka hatékonyságának fokozását szolgálja.
- ³⁸ 2011. január 15-én éjjel a 300 fő fogadására alkalmas budapesti szórakozóhelyen szervezett tömegrendezvényre közel 3000 főt engedtek be. A tömegben három ember vesztette életét.
- ³⁹ Az előterjesztést a kormány 2010. október 10-ei ülésén tárgyalta. Elérhető: http://www.katasztrofavedelem.hu/letoltes/jogszabalyok/katasztrofavedelmi_koncepcio.pdf
- ⁴⁰ A hatályos szabályok alapján szankcióként kizárólag a veszélyes ipari üzem bezárására, a veszélyes tevékenység folytatásának felfüggesztésére, a veszélyes ipari üzemben, veszélyes létesítményben található veszélyes anyagok, eszközök elszállíttatására és megsemmisítésére van lehetőség.

- ⁴¹ A Veszélyes Áruk Nemzetközi Közúti Szállításáról szóló Európai Megállapodás (ADR) „A” és „B” Melléklete 2009. évi módosításaival és kiegészítéseivel egységes szerkezetbe foglalt szövegének kihirdetéséről szóló 2009. évi LVIII. törvényhez kapcsolódóan.
- ⁴² Jelenleg négy hatóság folytathat ADR-ellenőrzést: a katasztrófavédelem, a rendőrség, a vámhatóság és a közlekedési hatóság.
- ⁴³ A „HM hivatalok és háttérintézmények” terminológia helyett „a Honvédelmi Minisztériumnak közvetlenül alárendelt HM szervezetek” megnevezés alkalmazása lett volna indokolt.
- ⁴⁴ A Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar integrációjával érintett törvények módosításáról szóló 2001. XLIII. törvény alapján.
- ⁴⁵ A HM központi közigazgatási szerv és katonai vezetési feladatokat ellátó szerv egyben. A kettős alaprendeltetés egyedülálló a minisztériumok között.
- ⁴⁶ Mint pl. pénzügyi, munkabiztonsági, jogi, műszaki, informatikai, vegyivédelmi, védelmi igazgatási stb.
- ⁴⁷ A Hvt 72. § alapján a legfeljebb 100 fő 21 napi időtartamot meg nem haladó igénybevételéről a Honvéd Vezérkar főnöke, az ezt meghaladó létszámú vagy időtartamú igénybevételről a honvédelemért felelős miniszter dönt.
- ⁴⁸ A központi államigazgatási szervekről, valamint a kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény alapján a HVKF nem állami vezető. Ennek egyik oka az, hogy a parancsadási jogosítvány kizárólag katona jogállású személyhez telepíthető.
- ⁴⁹ A 2006-ban végrehajtott közigazgatási reform nyomán a közigazgatási államtitkár jogintézménye megszűnt, feladatait általános érvénnyel először a miniszter, majd külön rendelkezések alapján fokozatosan az államtitkárok vették át.
- ⁵⁰ Pl. 1039/2009. (IV. 2.) Korm. határozat a katasztrófavédelmi felkészülés és megelőzés 2009. évi feladatairól.
- ⁵¹ A Magyar Honvédség Atom-, Biológiai, Vegyi Riasztási és Értesítési Rendszere működésének szabályozásáról” szóló 308/2001. (HK.17) HVK vezérkari főnöki intézkedés.
- ⁵² Lásd többek között: Community approach on the prevention of natural and man made disasters (COM[2009] 82 final); Directive 2007/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on the assessment and management of flood risks; Council Directive 96/82/EC of 9 December 1996 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances (SEVESO).
- ⁵³ Vö.: 48/1991. AB-határozat, amely indokolásában az irányítás és vezetés fogalmával összefüggésben fogalmazta meg az azóta már jogszabályban is megjelölt követelményeket. Ezek alkalmazása a katasztrófavédelem rendszerében is mindennapos.
- ⁵⁴ Lásd egyebek mellett: 2011-ben az állampolgári jogok országgyűlési biztosának 2010 évre vonatkozó, J/2419 számon előterjesztett beszámolója konkrét javaslatokat tartalmaz a katasztrófavédelem szervezetének átalakítására.
- ⁵⁵ A katasztrófavédelmi rendszer kialakításának honvédelmi ágazatra megfogalmazott követelménykatalógusáról lásd Benesóczky Imre – Dr. Kádár Pál: A honvédelmi katasztrófavédelmi rendszer és a kapcsolódó igazgatási feladatok a haderő tízéves fejlesztésének tükrében. Tanulmánygyűjtemény. Válogatás a Honvédelmi Minisztérium 2004. évi kutatási eredményeit összegző tanulmányokból, pályázatokból / HM OTF (2005) p. 101–102.

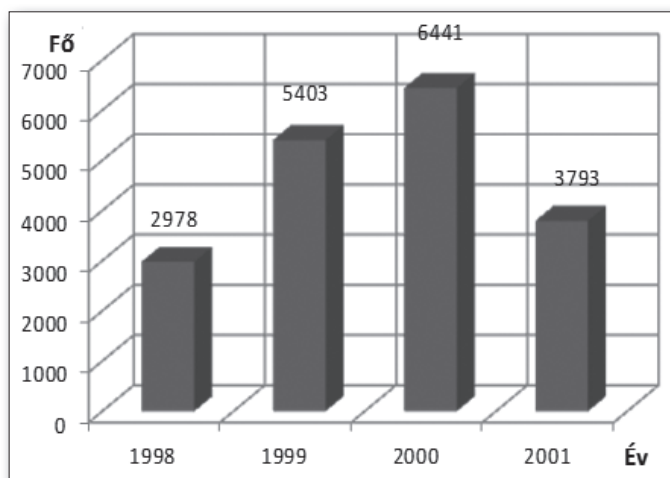
III.

Süile Attila mk. ezredes

A HONVÉDELMI KATASZTRÓFAVÉDELMI RENDSZER (HKR)

A HKR LÉTREHOZÁSA ÉS FONTOSABB VÁLTOZÁSAI 2001–2011 KÖZÖTT

A katasztrófák elleni védekezésért és a következmények felszámolásáért valamilyen fokú felelősséggel rendelkező szervezetek két jól elkülöníthető csoportba oszthatók. Az egyikbe az erre a célra létrehozott szervek, a másikba a katasztrófavédelemben résztvevők tartoznak. A Magyar Honvédség (MH) a második csoportba sorolható ugyan, de a belátható jövőben szervezettségének, felkészült szakembereinek, létszámviszonyainak és technikai felszereltségének köszönhetően továbbra is a leghatékosabb beavatkozónak számít. Nagy kiterjedésű, jelentős kárt okozó katasztrófák esetében elkerülhetetlennek tűnik a honvédség igénybevétele, bevonása a védekezési tevékenységbe.

Forrás: MH ÖHK nyilvántartása

1. ábra: Az MH részvétele a katasztrófák elleni védekezés feladataiban 1998–2001 között

A HKR létrehozása 2000-ben kezdődött meg, készenlétét 2001. július 1-jén érte el. Kialakításának hátterében az a törekvés állt, hogy a tárca a korábban három katasztrófatípusra (nukleárisbaleset-elhárítás, árvízvédekezés, téli rendkívüli időjárás okozta helyzetek kezelése) kialakított szabályzókat és alkalmazási rendet egységesítse, és ezzel egyidejűleg a HKR alkalmassá váljon az MH eredményes részvételére más típusú katasztrófák elleni védekezésben is. Természetesen a rendszer kialakításánál meghatározó szempont volt az akkor hatályba lépett új katasztrófavédelmi törvénnyel való összhang megteremtése is.

A HKR rendeltetése (2001-ben, létrehozása idején):

- Az MH csapatai veszélyeztetettségi helyzetének időről-időre történő értékelése.
- Az MH Sugárfigyelő- és Jelzőrendszer (MH SFJR), valamint az Automata Mérő- és Adatgyűjtő Rendszer (AMAR) békeidőszaki tevékenységének biztosítása.
- Segítségnyújtás a katasztrófavédelemben részt vevő és bevont szervezeteknek, szervezeteknek.
- Az azonnali reakálás feltételeinek biztosítása.

A 25/2000. (IX. 22.) HM rendelet hatálybalépésével a HKR fő feladatai a következők lettek: a honvédelmi ágazat személyi állományának, anyagi javainak védelme, valamint felkérés esetén részvétel a természeti és civilizációs katasztrófák következményeinek elhárításában, illetve a humanitárius és nemzetközi katasztrófavédelmi segítségnyújtásban.

Az eredeti rendeltetés és fő feladatrendszer az elmúlt tíz évben lényegében változatlan maradt.¹

A rendszer kialakításánál meghatározott működési alapelvek, követelmények:

- képességalapú szervezés;
- feladatorientált blokkok létrehozása;
- modulrendszerű önálló/vagy együttes alkalmazás képessége;
- békeszervezeti egység megtartása;
- hatékony, egysatornás vezetés biztosítása;
- mobil logisztika megszervezése;
- parancsnoki állomány felkészítése;
- beosztott állomány kiképzése;
- katasztrófavédelmi képzés, oktatás megszervezése;
- feladatok tervezett begyakorlása.

A HKR kialakítása során új szervezeteket nem hoztak létre. Ez az alapelv napjainkban is érvényes. A meglévő erők, eszközök, képességek alkalmassá

tétele a katasztrófák elleni védekezés feladataira a következő szempontok figyelembevételével történt:

- A hatályos jogszabályokban az MH részére meghatározott feladatok teljesítése.
- Az MH katasztrófaelhárítási tapasztalatainak feldolgozása, a meglévő képességek és a korábbi igénybevételek jellemző feladatainak meghatározása, csoportosítása a modulrendszerű szervezeti elemek funkcionális kialakítása érdekében.
- A katasztrófák elleni védekezésben való MH-részvétel hatékonyságának, költségtakarékos igénybevételének, valamint a rendszer fenntarthatóságának biztosítása.
- Az alaprendeltetésből adódó feladatok kiegészítése a katasztrófák elleni védekezés feladataival.
- Az MH katasztrófák elleni védekezésben történő részvételének egységes rendszerbe foglalása, illeszkedve az Országos Katasztrófavédelmi Rendszer szervezeti és vezetési rendjéhez.
- Az MH létszámának és technikai hátterének csökkenő mennyiségi kapacitásai, szerkezeti és szervezeti változásának ellensúlyozása minőségi, rendszerszemléletű, képességalapú követelmény- és szervezeti rend létrehozásával.
- Hatékony felkészülés a tervezés, az oktatás, kiképzés és gyakorlás rendszereinek kialakításával.
- A szükséges minimum készenlét és a rövid időn belül mobilizálható szervezeti felépítés, riasztási rend kialakítása.

Mindezek alapján 2001-es kialakításakor a HKR-ben 28 különböző típusú feladat végrehajtására alkalmas munkacsoport lett létrehozva. A munkacsoportokba összesen 105 alegységet jelöltek ki és készítettek fel. Alapkövetelmény volt, hogy az alegységek egyaránt képesek legyenek a feladatok önálló, vagy más szervezetekkel együttműködésben történő ellátására. A kijelölt erők harcértéke 1547 fő és 347 technikai eszköz volt. A katasztrófavédelmi készenléti szolgálat bevezetésével az MH szintjén összesen mintegy 100 fő volt azonnal elérhető, elsősorban az irányító, vezető szervek, illetve a nukleáris és vegyi jellegű katasztrófák kezelésében történő részvételre felkészített munkacsoportok állományából. A kijelölt munkacsoportok három, különböző készségi időt és készenlétet biztosító fokozatba voltak helyezhetők. A HKR szabályzói a kezdetektől rugalmas lehetőséget biztosítottak a kijelölt erőkön felüli további alegységek szükség szerinti felkészítésére és kirendelésére, ezáltal a katasztrófaelhárítási feladatokra kirendelt erők létszáma a helyzettől függően tetszőlegesen növelhető volt.

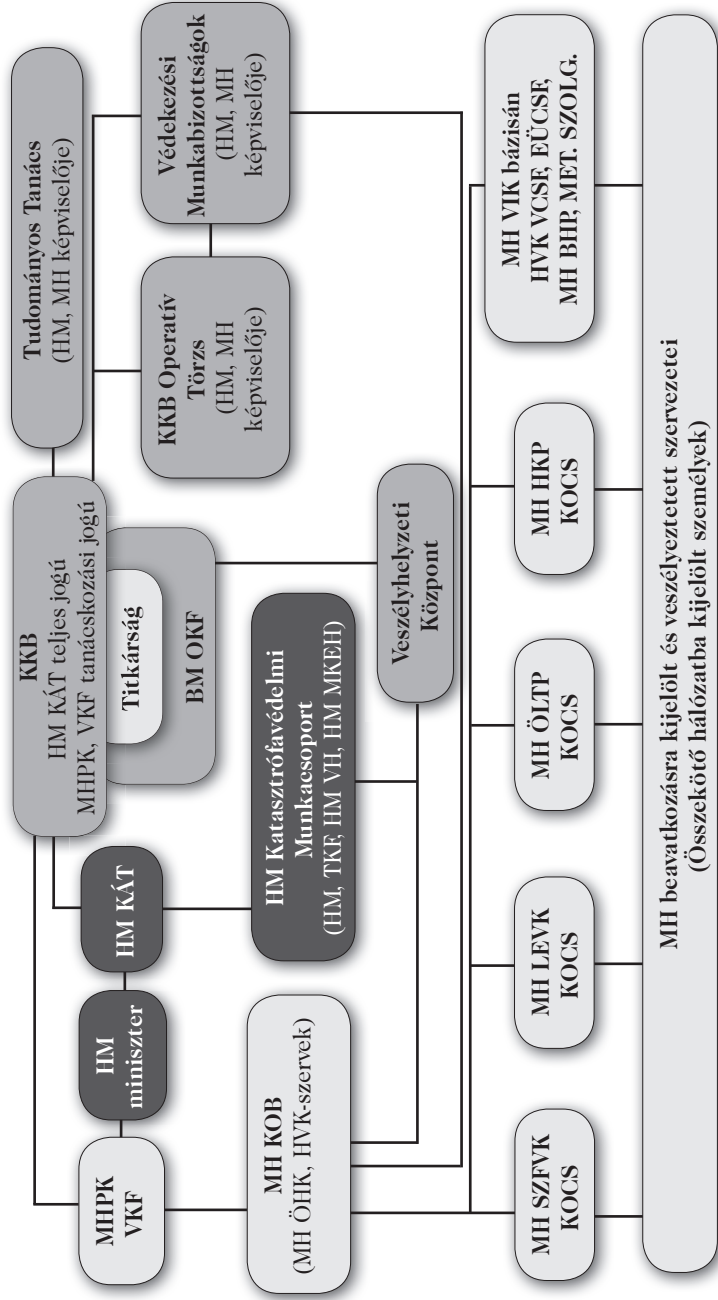
Az előzőekben kifejtettek szerint a HKR 2001-ben kialakított vezetési struktúrájának sajátossága volt, hogy úgynevezett igazgatási és katonai részre különült el. A honvédelmi ágazat vezetési-irányítási struktúráját követve az igazgatási részt a HM közigazgatási államtitkára (a továbbiakban HM KÁT), míg a katonai részt a Honvéd Vezérkar főnök (a továbbiakban HVKF) vezette. A Honvédelmi Minisztérium szervezetei katasztrófavédelmi munkacsoportot alakítottak. Az MH katonai szervezeteinek irányítását a védekezés időszakában az MH Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság (MH KOB) végezte. A HKR aktivizálása esetén megalakultak és alárendeltségébe kerültek a katasztrófavédelmi operatív csoportok (KOCs) az MH parancsnokságai, illetve az MH Vegyivédelmi Információs Központ bázisán. Az ily módon kialakított egységesített vezetési rend az akkori viszonyok között megfelelő módon biztosította a rendszer kialakításakor meghatározott követelmények teljesülését.

2 Búvárcsoport	2 Tábori ellátócsoport
2 Emelőgépcsoport	10 Téli veszélyhelyzet-felszámoló és mentőcsoport
9 Egészségügyicsoport	3 Vízi szállítócsoport
6 Felderítőcsoport	20 Védelmi és romeltakarító kézi munkát végző csoport
2 Földmunkagép- és gépi romeltakarító csoport	2 Víz tisztító, szállítócsoport
4 Áramellátást és világítást biztosító csoport	5 Vegyi- sugárfelderítő raj
4 Könnyű vízi mentő/szállító, víziút- és területzáró csoport	4 Általános mentesítőszakasz
1 Légics csoport	1 Légi sugárfelderítő raj
6 Nehéz kételtű mentőcsoport	1 HAVARIA laboratórium
3 Rendész csoport	1 AMAR szervíz csoport
6 Robbantócsoport	1 Sugáregészségügyi laboratórium
2 Szállító-vontató csoport	3 Orvosi ellátócsoport
3 Szárazföldi utak, területek zárását biztosító csoport	1 Mobil orvos csoport
	1 Megelőző orvosi laboratórium
	1 KOB szállítócsoport

Forrás: Katasztrófavédelmi Intézkedési Terv, KIT

2. ábra: A HKR-be kijelölt erők 2001-ben

2001 és 2011 között a HKR rendszerében kisebb változtatások történtek. A változtatások elsődleges célja az erők alkalmazásakor megszerzett tapasztalatok alapján a hatékonyság javítása, valamint a hivatásos és szerződéses haderőre történő 2004-es átállásból és az MH Összhaderőnemi Parancsnokság 2007-es megalakításából adódó korrekciók végrehajtása volt.

Forrás: KIT
3. ábra: A HKR 2001-es szervezeti felépítése

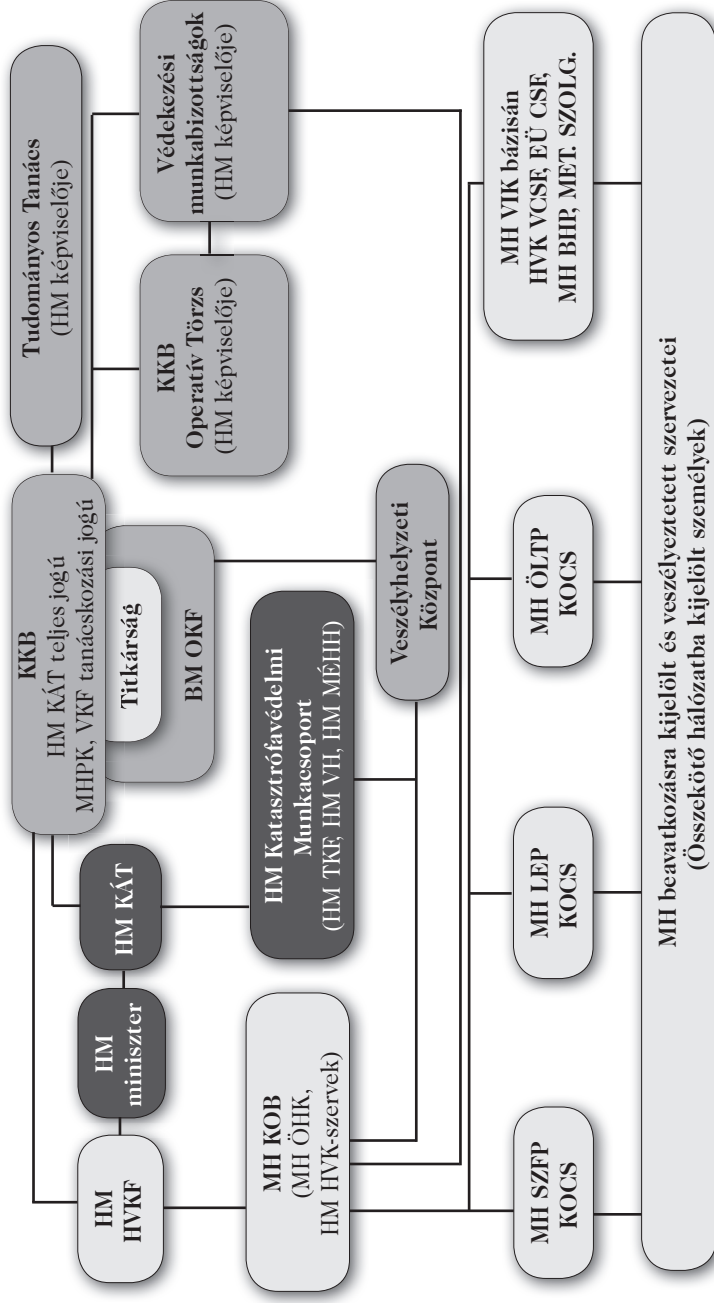
Jelen kötet kéziratának készítésekor még nem véglegesített további változások várhatók a HM–HVK 2010-ben végrehajtott strukturális átalakítása, a 2010-es rendkívüli mennyiségű országos csapadék következtében kialakult árvízi helyzet és a vörösiszap-katasztrófa kezelésének tapasztalatai alapján, valamint az előző fejezetben részletesebben kifejtett, folyamatban lévő jogszabály-alkotási folyamat következtében.

FONTOSABB VÁLTOZÁSOK 2004–2007 KÖZÖTT

A professzionális haderőre történő átállás során végrehajtott első komolyabb, 2004-es revízióig a HKR a gyakorlatban bizonyította működőképességét (2001–2002-es árvíz, 2003-as téli rendkívüli időjárás), a kijelölt erők és eszközök sikeresen végrehajtották feladataikat. Megállapítható volt, hogy a HKR a meglévő formájában hosszú távon képes biztosítani a haderő elemei katasztrófaelhárításban való részvételének rugalmasságát, képességalapú igénybevételét, többcélú, költségkímélő alkalmazását. A törvényi változások és a gyakorlati tapasztalatok egyaránt azt a döntést eredményezték, hogy az MH részvétele a katasztrófaelhárításban továbbra is indokolt, a HKR alapelveit, vezetési, irányítási rendjét, szervezeti felépítését, készenléti és riasztási rendjét gyökeresen megváltoztatni nem szükséges.

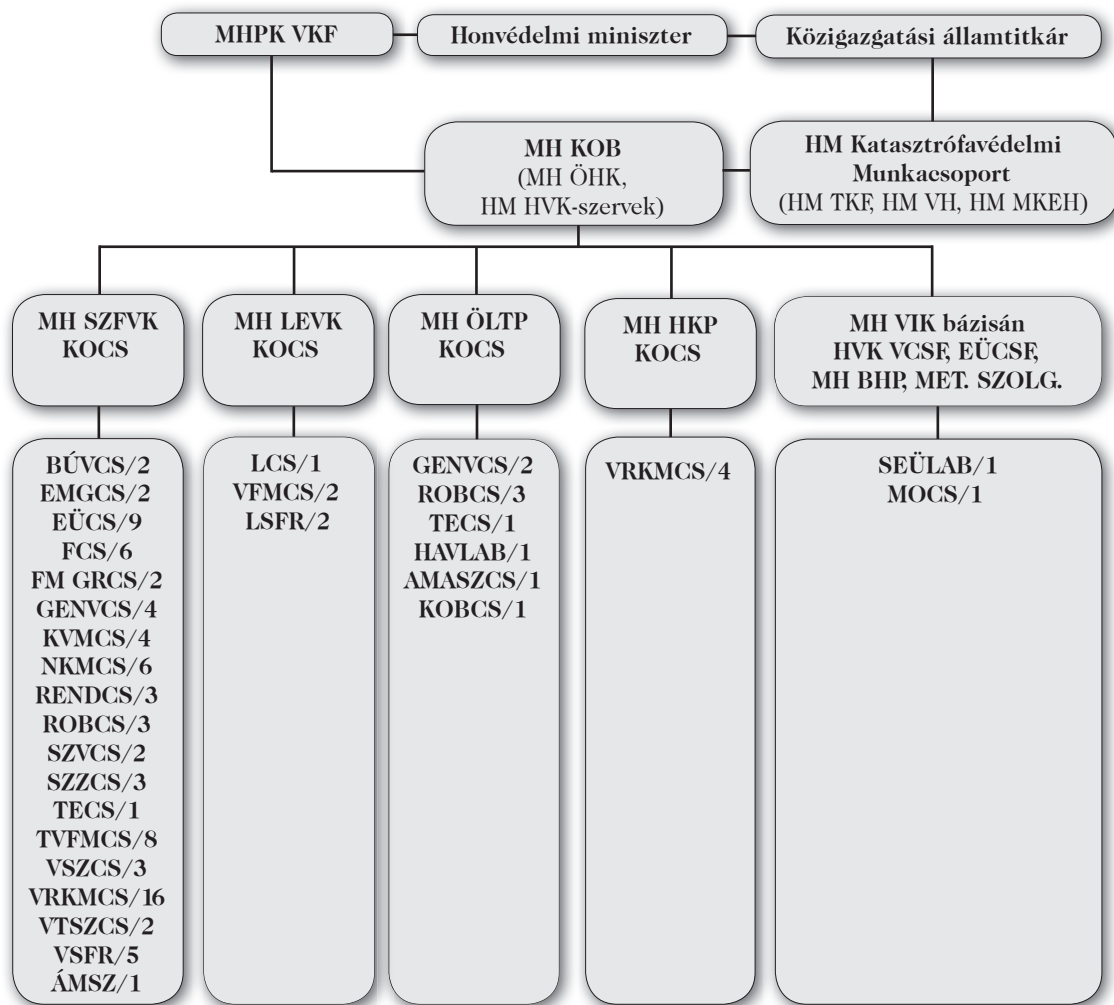
Ugyanakkor a haderő-átalakítás során megváltozó létszám-, haditechnikai és diszlokációs viszonyok a HKR-be kijelölt munkacsoportok² aleggységeinek és azok számának ésszerűsítését, pontosítását, módosítását tették szükségessé. A felderítő és AMAR-szervizcsoportokat megszüntették, átalakították, illetve összevonták, megtörtént a vegyi-, sugárfelderítés, -értékelés és -mentés feladatait végző munkacsoportok racionalizálása.

A védelmi és romeltakarító csoportok száma 2004-ben a kezdeti 20-ról 12-re, személyi állományának összlétszáma a hozzávetőleges 1000 főről mintegy 680 főre csökkent. Itt fontos hangsúlyozni, hogy ez a munkacsoport az árvízvédekezés időszakaiban a polgári oldal részéről a leggyakrabban igényelt képességek közé tartozott. A kirendelt létszám a 2001–2002-es árvízvédekezés kezdetén néhány száz, a csúcsidőszakban átlagban 2–3000 fős igénybevételt jelentett. Hasonló eseménylefutási folyamattal számolva a rendszer működési struktúrája a csökkentett létszámmal is képesnek látszott a jövőben jelentkező kérések teljesítésének megkezdését és a szükség szerint ráhívandó erők felkészítésének és kirendelésének feltételeit biztosítani. Ezt a következtetést erősítette a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet törekvése azon alapelv érvényesítésére, hogy a nemzeti katasztrófavédelmi védekezés felépítményének a hivatásos szervek és a helyi védelmi erők (polgári védelem, lakosság) elsődleges felelősségére kell támaszkodnia. A lakosság

Forrás: KIT

4. ábra: A HKR 2004-es szervezeti felépítése

Forrás: KIT

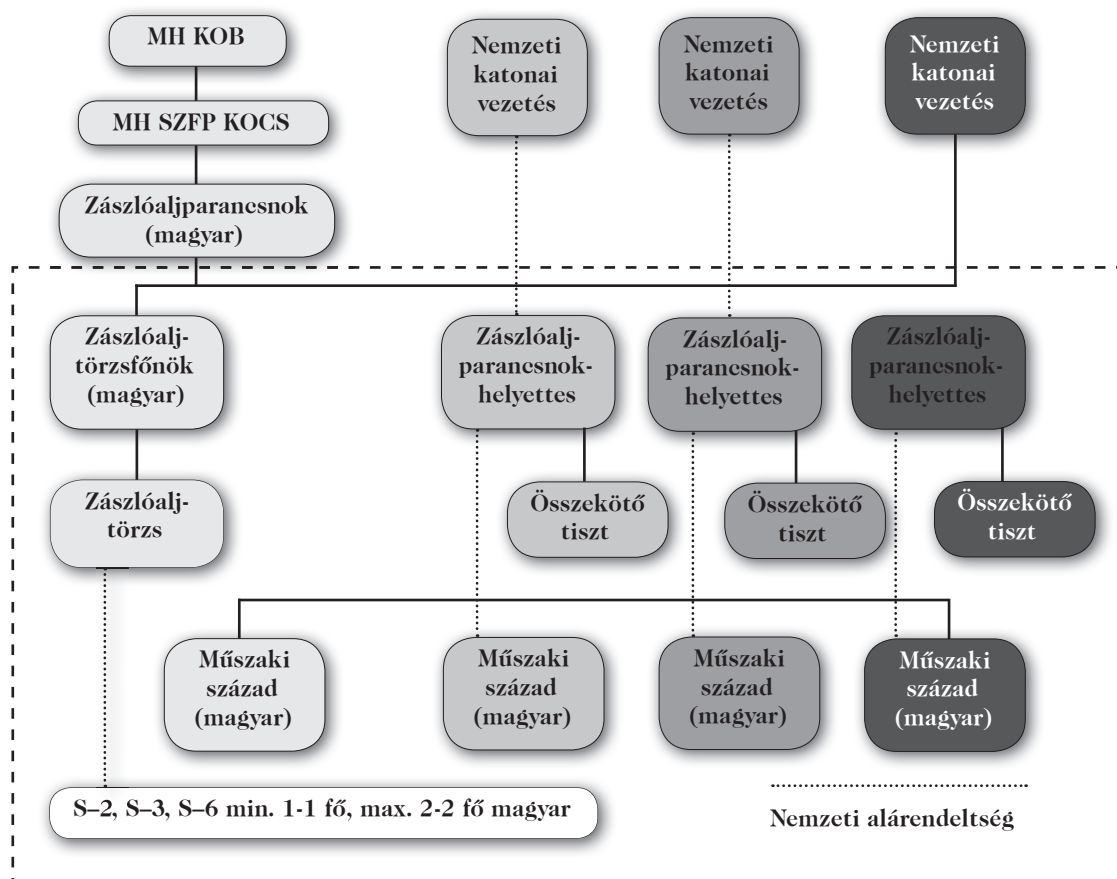
5. ábra: A HKR munkacsoportjainak alárendeltsége és száma 2001-ben

felkészítésével és önvédelmi felelősségtudatának tisztázásával a helyi védelmi erők védekezési hatékonysága nagymértékben javítható.

A professzionális haderőre történő átállással a tömeghadseregben meglévő nagy létszámú „olcsó” humánerőforrás a múlté lett. A Magyar Honvédség állománya jelentősen csökkent, a kiképzés és felkészítés, valamint a szolgálati rend igen költségessé tette az úgynevezett lapátos katonák igénybevételét. A professzionális haderőre történő áttérésből következő másik fontos változás, hogy a laktanyákban korábban éjjel-nappal, hétköznap és hétvégén egyaránt rendelkezésre állt egy kisebb létszámú, azonnal aktivizálható sor-

katona-állomány. Az átállást követően a laktanyában az egyébként igen költséges készenléti fokozat elrendelésének hiányában csak a minimális, szolgálati feladatokat biztosító létszám tartózkodik, így az MH azonnali reagáló erőként nem is jöhet számításba (és ez nem is feladata). A tapasztalatok (2006-os, 2010-es árvizek, téli rendkívüli időjárási körülmények, vörösiszap-katasztrófa) mégis azt mutatják, hogy a hivatásos és szerződéses állomány morális elkötelezettsége minden esetben az előírásoknál jelentősen gyorsabb reagálási időt eredményezett. A katonák szolgálaton kívül, szabadidejükben is, többnyire személyes tulajdonú kommunikációs eszközeik útján gyorsan mobilizálhatók voltak, és sok esetben már a hírek hallatán önként jelentkeztek alakulatuknál.

Természetesen a katonák, kötelékek szervezett, fegyelmezett és a készenléti fokozat elrendelését követően gyors beavatkozási képességének le-

6. ábra: A Tisza Nemzetközi Műszaki Zászlóalj szervezeti felépítése és illeszkedése a HKR vezetési rendjébe

hetősége továbbra is vonzó alternatíva a katasztrófák kezelésére. A fentiek figyelembevételével azonban a honvédelmi tárca törekvése azoknak a képességeknek az elsődleges, hangsúlyosabb megjelenítésére irányult, amelyek a polgári szférában nem, vagy csak korlátozottan elérhetők. Ezek elsősorban a nukleáris, radiológiai, vegyifelderítő és -mentesítő, valamint műszaki, légi, vízi szállítási és terepjáró képességek.

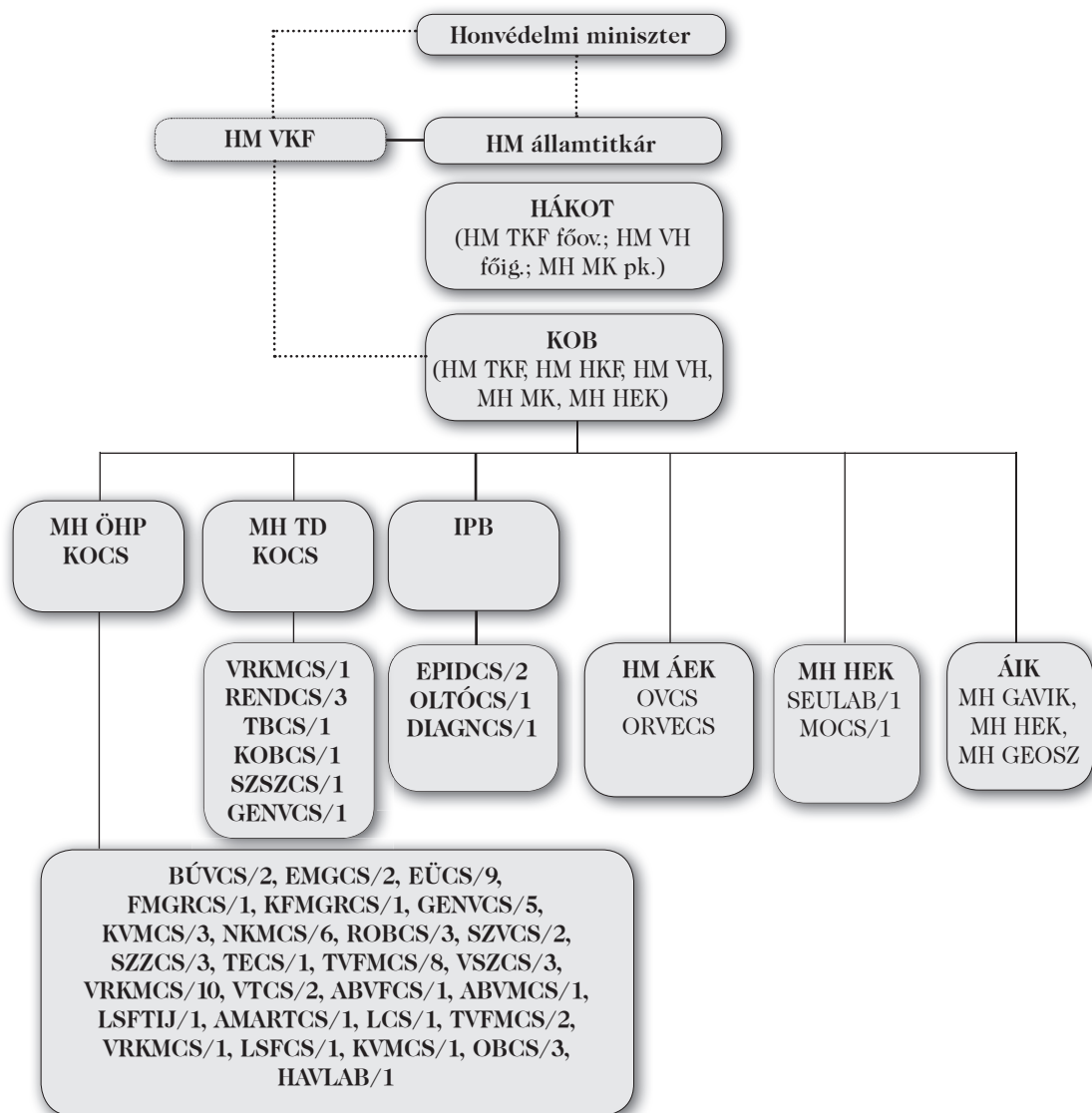
A pontosítások egy másik szegmensét a többoldalú együttműködési megállapodás alapján létrehozott többnemzeti Tisza Zászlóalj magyar alegységének a HKR-rendszerbe történő bevonási lehetőségének megteremtése volt.

JELENTŐSEBB VÁLTOZÁSOK 2007–2010 KÖZÖTT

A HKR rendszerét érintő következő említésre méltó változás 2007-ben történt. A Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar integrációjával a HM szintjén az egysatornás vezetés tisztább alakot öltött. Ennek legfontosabb megjelenése, hogy a korábban oldalágon lévő HM Katasztrófavédelmi Munkacsoport átalakult, és Honvédelmi Ágazati Katasztrófavédelmi Operatív Törzs (HÁKOT) néven döntéselőkészítő szervezetként bekerült a vezetési rendbe. Tagjai a HM igazgatási és védelmi igazgatási felső szintű szervezeteinek vezetői, valamint a HVKF képviseletében az MH Műveleti Központ parancsnoka. Ugyanakkor az MH katasztrófavédelmi alkalmazásának felső szintű irányító szervezetébe, a Katasztrófavédelmi Operatív Bizottságba tagként bekerültek a HÁKOT igazgatási és védelmi igazgatási szervezeteinek képviselői, ezáltal mind a döntéselőkészítésben, mind a műveletirányításban szoros egységbe került az igazgatás, a védelmi igazgatás és a katonai szakterület.

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság (MH ÖHP) megalakításával a HKR középszintű vezetése is egyszerűsödött. Az MH ÖHP integrálta a korábbi MH Szárazföldi és Légierő Parancsnokságokat, valamint az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság fogyasztói logisztikáját. A kijelölt katasztrófavédelmi munkacsoportok jelentős része az MH ÖHP szolgáltatási alárendeltségébe került. Mindezen változások az MH ÖHP racionalizált struktúráját is figyelembe véve lehetővé tették a korábbi három helyett egy katasztrófavédelmi operatív csoport működtetését, valamint a gyorsabb, hatékonyabb vezetés megvalósulását.

Csapatszinten a helyőrségek további csökkentése és az alakulatok átszervezése, a két lövészdandárra (Tata, Debrecen) épülő haderőstruktúra katasztrófavédelmi szempontból azt eredményezte, hogy egyes megyék katonai jelenlét nélkül maradtak, és több megyében is csak kis létszámú helyőrség maradt. Mindezen változások az erők alkalmazásának újragondolását, a me-
netek és átesoportosítások megfontolt tervezését, a bázislaktanyára épülő

Forrás: ÁKT

7. ábra: A HKR vezetésének rendje és a kijelölt munkacsoportok 2008-ban.

va gy tábori elhelyezésben működő védekezési, ellátási, utánpótlási módoza-
tok részletesebb kidolgozásának szükségességét igényelték.

Ebben az időszakban kellett szembenézni egy korábban kisebb hangsúly-
lyal kezelt katasztrófa-helyzettel, nevezetesen az influenza-pandémiával. Az
országos szakmai szervek döntéseinek és tervezési útmutatójának megfele-
lően a honvédelmi tárca is kiegészítette szabályzóit és terveit. Minden veze-

tési szinten és a végrehajtó munkacsoportoknál is megjelentek az esetleges pandémiás helyzet kezelésében való részvételre alkalmas képességek.

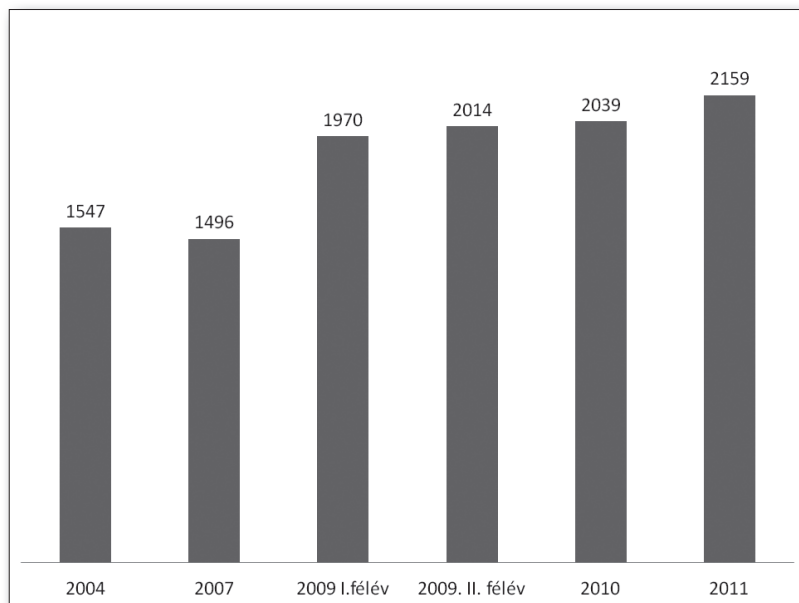
A 2010-BEN TÖRTÉNT VÁLTOZÁSOK ÉS ESEMÉNYEK VÁRHATÓ HATÁSAI

A Honvéd Vezérkarban 2010-ben történt jelentős szervezeti változások még nem tükröződnek a HKR szabályzóiban, de már folyamatban van a pontosítások előkészítése. A megújult szervezeti működés a korábbinál tisztábban követi a NATO klasszikus J struktúráját, pontosabban beazonosíthatók a feladatrendszerek és felelősségi területek. Figyelembe véve a feladatrendszert, a HKR vonatkozásában a KOB-ban a korábbi HM HKF helyett megjelenik az egyik utódszervezete, a HVK Hadművelleti Csoportfőnökség, valamint az újonnan megalakított HVK Logisztikai Csoportfőnökség, az MH Honvédkórház pedig átveszi az MH HEK helyét. A HM TKF és HM VH vonatkozásában nem várható változás, az MH MK-nál pedig csak az elnevezés módosul MH Vezetési és Doktrínális Központ (MH VDK). (A szervezetek feladatait a későbbiekben részletesebben is kifejtjük.)

A középszintű vezető szervezeteknél nem várható változás. Ugyanakkor a 2010-es árvizek és a vörösiszap-katasztrófa tapasztalatai alapján az előzőekben kifejtett törvényi változások alapján a végrehajtók szintjén a rendszerbe integrálták az MH Ludovika Zászlóalj és az oktatási intézmények katonai hallgatóit, valamint az önkéntes tartalékos rendszer katasztrófavédelmi feladatokra igénybe vehető állományát. Ezáltal jelentősen növekszik a bevethető katonai létszám és javul az MH katasztrófavédelmi alkalmazási lehetőségeinek rugalmassága.

Összességében elmondható, hogy a HKR 2001-ben kialakított rendszerének alapelvei és a fő feladatok nem változtak. Az irányítás és vezetés rendszere az évek folyamán egyszerűsödött, egyre inkább egyesatornássá vált, csökkent a vezetési elemek száma. A kijelölt munkacsoportok száma a kezdeti 28-ról 2011-re 33 típusra bővült. Néhány munkacsoport megszűnt, a vegyvédelmi, valamint az egészségügyi szakterület munkacsoportjait a tapasztalatoknak és az új kihívásoknak megfelelően racionalizták. A HKR-be elsődlegesen kijelölt erők létszáma kismértékben növekedett, a kezdeti 1547-ről 2011-re 2159 főre. A professzionális haderőre történő átállás eredményeként a hivatásos és szerződéses állomány felkészültsége és kiképzettsége jelentősen javult, a korábbi sorkatonai rendszerhez képest ismereteik és tapasztalataik hatékonyabban intézményesültek. A speciális technikai eszközökben és képességekben gyökeres számszaki változás nem volt megfigyelhető. Itt kell azonban megemlíteni, hogy a jellemzően lehívott és eredményes alkalmazott

technikák, mint pl. a PTSZ-M láncaltalpas kétéltű szállító járművek, a szállító katonai helikopterek felújításra, vagy cserére szorulnak. Ezen technikai eszközök hiányában az MH beavatkozási képessége és hatékonysága komoly csorbát szenvedhet a jövőben.

Forrás: HM VH nyilvántartása

8. ábra: A HKR-be kijelölt erők összlétszáma 2004–2011 között

FELADATRENDSZER, SZERVEZETI FELÉPÍTÉS 2011-BEN

A HKR törvényi kereteket tükröző alapelve szerint a katasztrófavédelmi tevékenységet végző honvédségi erőket elsősorban élet- és vagyonmentésre, a lakosság alapellátását biztosító feladatok végrehajtására lehet biztosítani. A katasztrófavédelmi tevékenységet végző katonai szervezetek sem polgári alárendeltségbe, sem más fegyveres szerv alárendeltségébe nem kerülnek, irányításuk a HKR szervezeti struktúrájában, vezetési rendjében valósul meg. A katasztrófavédekezés helyszínén feladataikat a helyi védelemvezető határozza meg, a kirendelt erők parancsnokainak útján.

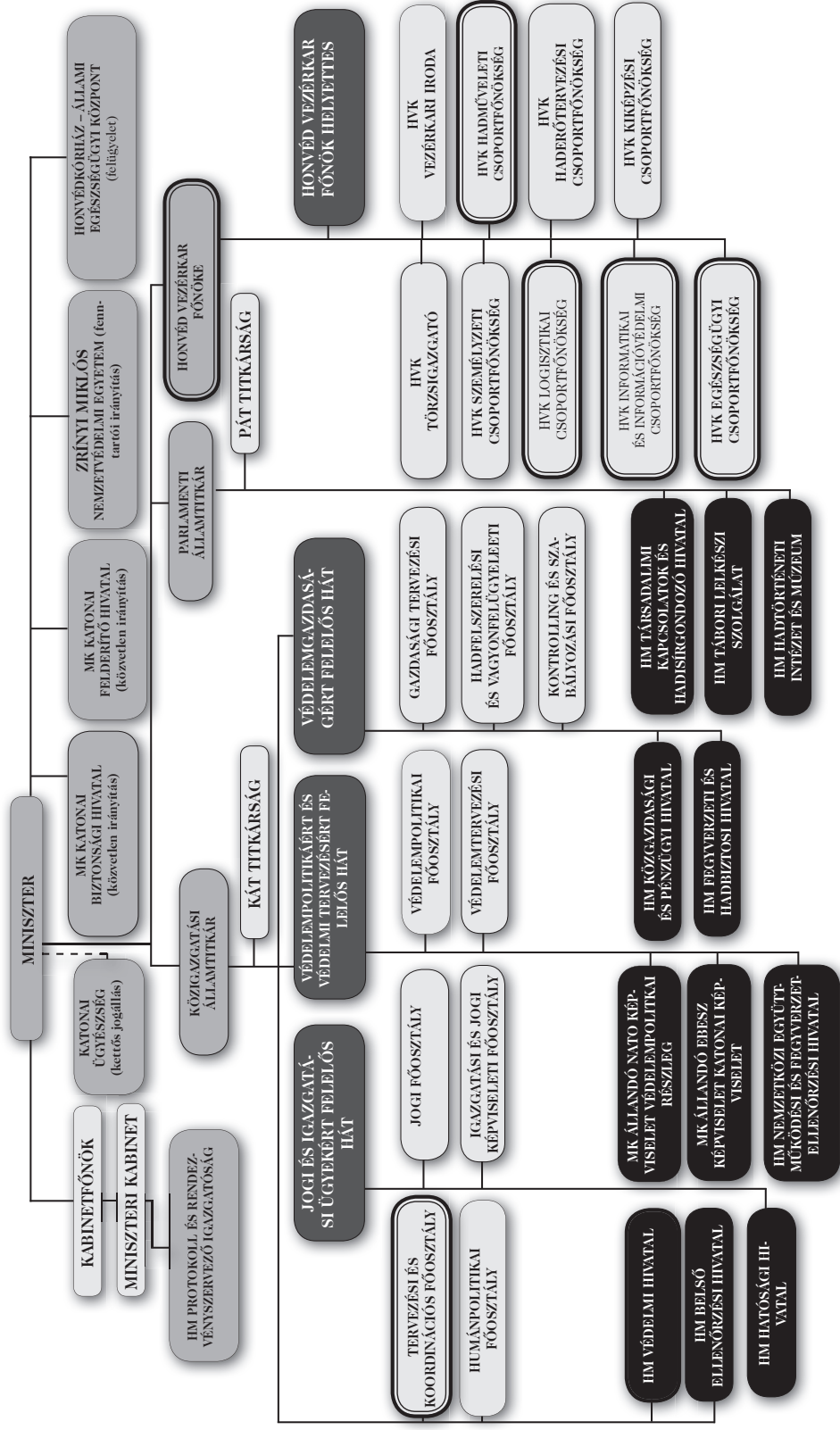
A HKR rendszerében végrehajtandó feladatok és szervezeti működési rend két jól elkülöníthető időszakra bontható: a felkészülés és az alkalmazás időszakaira.

A felkészülés és megelőzés időszakában a honvédelmi ágazat az alábbi feladatok végrehajtásával készül fel a katasztrófák következményeinek felszámolásában való részvételre:

- A vezető és beavatkozó szervek, szervezetek elkészítik és folyamatosan pontosítják a katasztrófavédelmi szabályzókat, terveket, adatbázisokat, nyilvántartásokat.
- A HKR vezető és beavatkozó szervei, szervezetei gondoskodnak a saját és alárendeltjeik eredményes, balesetmentes működési, alkalmazási feltételeinek kialakításáról és folyamatos meglétéről.
- A HKR-be bevont szervezetek elkészítik riasztási terveiket és folyamatosan biztosítják a riasztás-értesíthetőség feltételeit.
- Minden érintett szervezet, intézmény megtervezi, megszervezi és végrehajtja az előírt katasztrófavédelmi, balesetvédelmi és környezetvédelmi oktatást, felkészítést, továbbképzést, kiképzést, begyakorlást.
- A szabályzóban meghatározottak alapján a kijelölt szervezetek megszervezik az együttműködést a feladatokban érintett más tárcákkal, országos, területi és helyi hatáskörű szervekkel, szervezetekkel.
- Elkészül az ágazat katasztrófavédelmi költségvetése.

A riasztási feltételek biztosítása érdekében a HKR vezető szerveinél és a katasztrófavédelmi feladatok ellátására kijelölt egyes egységeknél, önálló al egységeknél készenléti szolgálat működik. Katasztrófavédelmi feladatokra történő riasztás esetén a készségi szolgálatba vezényelt állomány felel a HKR aktivizálásának beindításáért, az azonnal végrehajtandó feladatok megkezdéséért, a szükséges intézkedések meghozataláért és továbbításáért.

Az alkalmazás időszakában – az alábbiakban részletesen kifejtettek szerint – az ágazat biztosítja a nemzeti rendszer szükséges támogatását, gondoskodik az MH katasztrófavédelmi erőinek irányításáról, vezetéséről, riasztásáról, készenlétbe helyezéséről, kirendeléséről, illetve a kirendelést követő feladatok végrehajtásának minden oldalú biztosításáról.

Forrás: http://www.kormany.hu/download/2/b5/30000/HM_szervezeti_felepites_2011_aprilis.jpg
 9. ábra: A HKR vezetői és elsőfokú szervezeti felépítése a HM szervezeti felépítésében. 2011. április

A HKR IRÁNYÍTÁSÁNAK, VEZETÉSÉNEK RENDJE

A Magyar Honvédség sikeres katasztrófavédelmi szerepvállalásának egyik fontos összetevője a feladatok végrehajtására kirendelendő erők, munkacsoportok megfelelő vezetése, irányítása. A vezetés-irányítás gyakorlatias megközelítésű kidolgozását elősegítette az a tény, hogy a honvédség erőinek katasztrófavédelmi jellegű igénybevételéről gazdag szakmai tapasztalat állt rendelkezésre. Az elmúlt bő évtized katasztrófavédelmi feladatainak végrehajtásában megszerzett ismeretek, tapasztalatok folyamatosan beépültek a katonai erők katasztrófavédelmi tevékenységét szabályozó okmányrendszerbe. A vizsgált időszakban többször is sor került az okmányok kisebb-nagyobb átdolgozására, a rendszer egyes elemeinek finomítására. A tapasztalatokon túl a szervezeti és szerkezeti változások is módosítások végrehajtását igényelték. A Magyar Honvédség struktúrájának, irányítási-vezetési rendjének változása megjelent a jogszabályokban, intézkedésekben és tervekben is. A 2005-ben újjászervezett rendszer legfőbb próbatételét a rekord időtartamú (42 nap) árvízi védekezés jelentette 2006 tavaszán. A 2007-et követő változások legfontosabb gyakorlati próbája pedig a már említett (és a későbbiekben részletesebben bemutatott) 2010-es rendkívüli esőzések és a vörösiszap-katasztrófa következményeinek felszámolásában való eredményes részvétel volt.

Az MH katasztrófavédelmi feladatait, szervezetét, működését, irányítási és vezetési rendjét az előzőekben már ismertetett jogszabályok keretei között részletesen kidolgozott szabályozórendszer határozza meg.³ A jelenleg hatályos 23/2005 HM rendelettel összhangban kiadták a Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság állományának kijelöléséről és vezényléséről szóló HM ÁT–HM HVKF együttes intézkedést (a továbbiakban: KOB ÁT–HVKF-intézkedés), a HM Honvéd Vezérkar és a Magyar Honvédség hadrendje szerinti szervezetek HKR feladatairól szóló HM HVKF-intézkedést (a továbbiakban HKR HVKF-intézkedés), a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer Szervezeti és Működési Szabályzatát (a továbbiakban: HKR SZMSZ), valamint az Ágazati katasztrófavédelmi tervet (a továbbiakban: ÁKT). A támogatási és biztosítási feladatokat szakintézkedésekben határozták meg.

A HKR IRÁNYÍTÁSI-VEZETÉSI RENDJE A KATASZTRÓFAVÉDELMI FELADATOKRA TÖRTÉNŐ FELKÉSZÜLÉS IDŐSZAKÁBAN

Az eredményes védekezés – a megelőzés és felkészülés időszakában – körültekintő szabályozással, gondos tervezéssel és következetes kiképzéssel, begyakorlással megalapozható. A felkészülés és megelőzés időszakában a HKR működtetése alapvetően az MH normál működési rendjében valósul meg, a feladatok végrehajtását a honvédelmi miniszter irányítja.

A katasztrófavédelmi feladatok megszervezése három fő terület köré csoportosítható. Az *első* az igazgatási terület, amely a tárcán belüli irányítás, felügyelet, a tárcán belüli és kívüli koordináció, jog- és hatásköri harmonizáció megvalósulását biztosítja. A *második* a védelmi igazgatási terület, amely elsősorban a védelmi igazgatási rendszer működtetéséről, a katasztrófavédelmi feladatok rendszerbe illesztéséről, illetve a honvédelmi tárca és a védelmi igazgatási rendben működő szervezetek közötti együttműködésről gondoskodik. A *harmadik* a katonai szakterület, amely a katonai erők katasztrófavédelmi feladatokra történő alkalmazásának feltételeit biztosítja.

A három területtel kapcsolatos katasztrófavédelmi felkészülési feladatokat a Magyar Honvédség békeműködési rendjében kialakított szervezeti rend, valamint a hozzárendelt jogkörök, hatáskör és feladatok tükrében határozták meg.

IGAZGATÁS

A honvédelmi miniszter felel az ágazat katasztrófavédelmi feladataival kapcsolatos tervező, szervező, irányító tevékenység végrehajtásáért, a működési feltételek megteremtéséért, ellenőrzi azok megvalósulását. Meghatározza az ágazati feladatrenddel összefüggő adatközlési, bejelentési, hatósági engedélyezési kötelezettségeket, végzi a szabályozási és jogalkalmazói feladatokat. A katasztrófák bekövetkezésének és hatásainak csökkentése érdekében folyamatosan figyelemmel kíséri a szakterületén jelentkező, katasztrófaveszélyt jelentő jelenségeket, folyamatokat. A honvédelmi miniszter továbbá meghatározza a megelőzéssel kapcsolatos feladatokat és lehetőségeket,⁴ gondoskodik a katasztrófavédelmi célú távközlési, informatikai, valamint ágazati mérő- és ellenőrző rendszerek egységes irányítási struktúrába illeszkedő kialakításáról és működtetéséről.⁵ A HKR szabályozó dokumentumaiban kijelöli az ágazat katasztrófavédelemben részt vevő szerveit, meghatározza a katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladataikat. Kialakítja a normál mű-

ködedési rendtől eltérő szabályokat és meghatározza a bevezetés, valamint a védekezés időszakának működési rendjét, szervezetét és a kapcsolódó feltételrendszert (berendelés megszervezése, túlmunka elrendelése, ellentételezése, elhelyezési, ellátási feltételek biztosítása, munkacsoportok kialakítása, megalkotásának rendje stb.).

A tárcza katasztrófavédelmi feladatainak végrehajtását, a KOB katasztrófavédelmi felkészítését, kiképzését, továbbképzését, a HKR elemeinek gyakorlatokon történő részvételét a HM KÁT szakirányítja. Képviseli a honvédelmi tárcát a KKB ülésein, gondoskodik a HKR felkészítéséről, a katasztrófavédelmi feladatok végrehajtásához és az állomány védelméhez szükséges eszközök beszerzéséről. Végzi a kormány döntéseinek és az Országgyűlés határozatainak előkészítésével kapcsolatos ágazati feladatokat, valamint irányítja az ágazat katasztrófavédelmi feladataival kapcsolatos nemzetközi együttműködést.⁶ Meghatározza a KOB összetételét, kijelöli a KKB szerveibe a honvédelmi tárcát képviselő szakembereket.

A HM Tervezési és Koordinációs Főosztály (HM TKF) a felkészülés és megelőzés időszakában felelős a miniszter hatáskörébe utalt katasztrófavédelmi feladatok rendeleti szintű szabályozásának előkészítéséért, a HM KÁT KKB-tagságából adódó feladatok és a KKB szerveivel való kapcsolattartás, valamint minisztériumi szintű katasztrófavédelmi gyakorlatok koordinálásáért. Képviseli a tárcát a katasztrófavédelemmel kapcsolatos országos és nemzetközi rendezvényeken.⁷

VÉDELMI IGAZGATÁS

A HM VH koordinálja a HM KÁT KKB-tagságából és a HKR működtetéséből adódó védelmi igazgatási feladatok tervezését, előkészítését és végrehajtását, az illetékes katasztrófavédelmi szervekkel együttműködve részt vesz a megyei (fővárosi) védelmi bizottságok elnökei védelmi igazgatási továbbképzésének megszervezésében és levezetésében. Szakmai segítséget nyújt a tárcsa és a honvédelmi igazgatás területi szervei részére az intézkedési tervek kidolgozásához, javaslatot tesz a HM KÁT részére a központi államigazgatási szervekkel való szakmai kapcsolattartás rendjére.⁸

KATONAI SZAKTERÜLET

A HVKF tanácskozási joggal részt vesz a KKB munkájában, szabályozza az alárendelt szervezetek katasztrófavédelmi feladatainak tervezését, szervezését és végrehajtását, irányítja a felkészítést, a kiképzést és a gyakorlatok

tervezését. Kijelöli a *katasztrófavédelmi operatív csoportokat* (KOCS) és a tervezett végrehajtó erőket. Biztosítja a kijelölt erők és a szükséges technikai eszközök igénybevételi feltételeinek folyamatos meglétét, a nemzetközi katasztrófavédelmi együttműködés keretében szervezett közös kiképzéseken, gyakorlatokon történő részvételt. Az érintett honvédelmi szervezetekkel együttműködésben végzi a HKR nemzetközi katasztrófavédelmi segítségnyújtásban közreműködő erői és eszközei kijelölésével, felkészítésével, a kormány döntését követően azok igénybevételével kapcsolatos feladatokat.⁹

A HVK Hadművelési Csoportfőnökség (a továbbiakban: HVK HDMCSF), a HVK Logisztikai Csoportfőnökség (a továbbiakban: HVK LOGCSF), valamint a HVK Híradó Informatikai és Információbiztonsági Csoportfőnökség (a továbbiakban: HVK HIICSF) előkészíti, illetve kidolgozza a katasztrófavédelmi készenléti rendszer és tevékenység hatáskörébe tartozó szabályzóit, valamint a HKR-be kijelölt erők alkalmazási elveit, szakintézkedéseit. Felügyeli a katasztrófavédelmi feladatokhoz kapcsolódó általános és szakkiképzés tervezését és végrehajtását, részt vesz az illetékességébe tartozó szakterületek ellenőrzésében.

Az MH katasztrófavédelmi művelési feladatai irányítását az MH Vezetési és Doktrinális Központ (a továbbiakban: MH VDK) végzi. Összehangolja a HVKF alárendeltségébe tartozó erők katasztrófavédelemmel kapcsolatos operatív tervező és kidolgozó munkáját, koordinálja az ÁKT kidolgozását és gondoskodik a folyamatos naprakészen tartásáról, részt vesz a tárcaszintű hazai és nemzetközi katasztrófavédelmi gyakorlatok előkészítésében és levezetésében. Kialakítja és naprakészen tartja a KOB működéséhez és a várható feladatok végrehajtásához szükséges okmányrendszert, adatbázisokat, nyilvántartásokat. Végrehajtja a KOB felkészítését, biztosítja a riasztási, aktivizálási és működési feltételeket, ellenőrzi a kijelölt erők felkészítését, készenlétét és az alkalmazás feltételeinek meglétét. Hatáskörében kapcsolatot tart a katasztrófavédelmi feladatok ellátásában érintett szervekkel, szervezetekkel és létesítményekkel.¹⁰

A középszintű vezető szervek, az MH Összhaderőnemi Parancsnokság (a továbbiakban: MH ÖHP), az MH Támogató Dandár (a továbbiakban: MH TD), illetve szakmai vonalon az MH Honvédkórház a meghatározott elvek, keretek, képességek és feladatok mentén kijelölik a katasztrófavédelmi munkacsoportokat és az alkalmazás időszakában irányításukat végző katasztrófavédelmi operatív csoportokat. A KOCS-ot működtető szervezetek parancsnokai hatáskörükben kijelölik a *katasztrófavédelmi operatív részlegek* (a továbbiakban: KOR) állományát, megtervezik tevékenységük rendjét. Kijelölik, szükség esetén átcsoportosítják az alárendeltségükbe tartozó szervezeteknél megalakítandó katasztrófavédelmi munkacsoportokat. Irányítják az alárendelt katonai szervezetek katasztrófavédelmi tervező, szervező munkáját.

A középszintű vezető szervek a HKR-szabályzókbán és -tervekben meghatározottak alapján kidolgozzák és naprakészen tartják a *Katasztrófavédelmi alkalmazási terveket* (a továbbiakban: KAT). Biztosítják a katasztrófavédelmi operatív csoportok, valamint kijelölt erők felkészítését, a riasztás, aktivizálás és a működés feltételeit, irányítják és felügyelik a kiképzés végrehajtását.¹¹ Együttműködést szerveznek a megyei (fővárosi) katasztrófavédelemben érintett szervekkel, szervezetekkel.

A fentieken túl az MH ÖHP biztosítja az Ágazati Információs Központ (a továbbiakban: ÁIK) működtetésének feltételeit, és a katasztrófavédelmi feladatok logisztikai támogatását. Az MH TD részt vesz a HKR híradó-informatikai támogatásának, az MH Honvédkórház pedig az egészségügyi biztosításának tervezésében és végrehajtásában.¹²

A katasztrófavédelmi feladatokra kijelölt szervezetek kidolgozzák és naprakészen tartják az *operatív csoportok* (a továbbiakban: OCS) és a munkacsoportok okmányait, a szükséges adattárakat, nyilvántartásokat és terveket, biztosítják a riasztás, aktivizálás, működés és alkalmazás feltételeit. Az alap- és szakkiképzés rendszerében végrehajtják az állomány kiképzését, felkészítését és a belső védelmi tervekben meghatározott feladatok begyakorlását. Együttműködést szerveznek a helyi védelmi szervekkel.¹³

A megfelelő *szakmai támogatás* biztosítása érdekében a katonai oktatási intézmények az MH igénye szerint megszervezik a tanfolyamrendszerű katasztrófavédelmi képzést. A HM Hatósági Hivatal mint a veszélyes katonai objektum felügyeleti hatósága végzi az ágazati objektumok veszélyességi minősítésének nyilvántartását, működteti és elérhetővé teszi az ágazati „veszélyesanyag- és veszélyesobjektum-adatbázist”. Az MH Görgei Artúr Vegyivédelmi Információs Központ (a továbbiakban: MH GAVIK) folyamatosan gyűjti, feldolgozza, értékeli és biztosítja a Magyar Köztársaság területére vonatkozó vegyi-, sugár- és biológiai helyzetre vonatkozó adatokat.

A HKR KÉSZENLÉTI RENDJE

A katasztrófák kialakulásakor a védekezés egyik legkritikusabb időszaka a katasztrófa bekövetkezése és az előre kialakított védekezési és együttműködési rend működési készségének elérése közötti periódus. Az eredményes védekezés sok esetben a kezdeti vagy átmeneti időszakban fogantatosított rendszabályok gördülékenységén, az irányítás és vezetés gyors reagálásán múlik.

A katasztrófák jellemzően váratlanul következnek be, ezért a HKR egyes elemei a rendszer aktivizálása, katasztrófavédelmi készenlétbe helyezése, az azonnali reagálás és az információk továbbításának biztosítása érdekében

folyamatos, munkaidőn kívül lakáson eltöltött készenléti szolgálatot látnak el, míg más elemei csak szolgálatteljesítési időben (illetve szolgálatteljesítési helyre történő visszarendelés után) vehetők igénybe katasztrófavédelmi feladatok ellátására.

A készenléti szolgálatok létszámát, valamint szervezésük, vezénylésük, ellátásuk szabályait a HÁKOT és a KOB esetében miniszteri rendelet és HM KÁT–HM HVKF együttes intézkedés, a KOCS-ok esetében HVKF-intézkedés szabályozza. A készenléti szolgálatot ellátók körét az állományilletékes vezetők, parancsnokok jelölik ki, a szolgálatellátásra havi vezénylést készítenek.

A HKR, illetve vezető szervei a katasztrófavédelmi riasztással aktivizálhatók, míg a végrehajtó erők különböző típusú katasztrófavédelmi készenléti fokozatokba (a továbbiakban: katasztrófavédelmi készenlétbe) helyezhetők. A HKR aktivizáltnak nevezhető, ha legalább egy vezető szerve aktív, vagy legalább egy végrehajtó munkacsoportja katasztrófavédelmi készenlétben van.

A katasztrófák súlyos, kiterjedt hatásmechanizmusával számolva a HKR erőit az elemzések és tapasztalatok alapján várható feladatok végrehajtására szervezték meg. A honvédség elérhető képességei modulrendszerű felépítéssel, munkacsoportokba szervezve, részenként vagy kombináltan, önállósra is felkészülve, az erők diszlokációja alapján a geográfiai lefedettségre törekedve vannak kijelölve, szükség esetén helyőrségüktől távol, az ország bármely részén alkalmazhatók. A HKR-be ki nem jelölt erők felkészítésük és kiképzésük után, tevékenységük rendjét is meghatározó külön intézkedéssel katasztrófavédelmi készenlétbe helyezhetők.

A HKR biztosítja a törvényben előírt hozzájárulási kötelezettségből eredő feladatok ellátását. A HKR kormányzati együttműködést biztosító elemei (a KKB Operatív Törzsébe és a védekezési munkabizottságba kijelölt tárcaképviselők), a felső és középszintű ideiglenes vezető szervek, a HÁKOT, a KOB és a KOCS-ok, valamint az ÁIK kijelölt, felkészített, havi szolgálatvezénylésben meghatározott állománya normál időszakban maximum 3 órán belüli működési készség elérését biztosító készenléti szolgálatban vannak. Az elsősorban nukleáris balesetelhárítási feladatokban történő közreműködésre kijelölt speciális munkacsoportok legkésőbb a riasztástól számított 7. óra végére képesek elérni a menetkésziséget.

Az összehangolt védekezés feltételeinek teljesülését az összekötők megfelelő szinteken történő aktivizálása biztosítja.

A HKR egyéb elsődleges beavatkozásra kijelölt és felkészült erői (kb. 1500 fő) nincsenek állandó készenlétben. Ezek az erők az I. készenléti fokozatban meghatározott feladatokat munkaidőben elrendelt készenlét esetén az elrendeléstől, illetve munkaidőn kívüli elrendelt készenlét esetén a következő munkanap kezdetétől számított 12 órán belül képesek végrehajtani. A II. és III. fokozat feladatait is figyelembe véve a munkacsoportok

a menetkésztséget alaphelyzetből a riasztástól számított 18–21 órán belül kötelesek elérni.

A média fokozott érdeklődésének kezelése az ÁKT részét képező válságkezelési kommunikációs stratégia alkalmazásával, a tárca készenléti sajtóügyeletes szolgálatának bevonásával és szakmai támogatásával valósul meg.

A HKR egésze, illetve elemei a katasztrófavédelmi riasztás végrehajtásával, a készenléti szolgálati rendre történő áttéréssel érik el működőképességüket. A riasztást követően a feladatok végrehajtása és az együttműködés megszervezése a HKR szabályzóiban meghatározott, a későbbiekben részletezett egysatornás, gyors és megalapozott döntéshozatalt biztosító különleges irányítási, vezetési rendben valósul meg.

A HKR

AKTIVIZÁLÁSÁNAK RENDJE

A HKR riasztására a saját erők védelme, a nemzeti katasztrófavédelmi feladatokhoz történő hozzájárulási kötelezettség teljesítése, valamint a honvédelmi törvényben kapott felhatalmazás szerinti katasztrófavédelmi feladat – a honvédelmi miniszter, vagy HVKF hatáskörében hozott döntésnek megfelelő – ellátása érdekében történhet.

A KKB-tól vagy annak szerveitől, továbbá az országos katasztrófavédelmi rendszer riasztásra jogosult szerveitől érkező katasztrófavédelmi feladatokhoz történő hozzájárulásra vonatkozó kérés esetén a HKR egésze, vagy elemei katasztrófavédelmi riasztására, aktivizálására, katasztrófavédelmi készenlétkébe helyezésére a HM VH-főigazgató, a HM TKF-főosztályvezető, valamint az MH VDK-parancsnok (a HVKF közvetlen alárendeltségében eljárva) közös javaslata alapján a HM KÁT jogosult.

A felső és középszintű katasztrófavédelmi vezető szervek katasztrófavédelmi riasztását, aktivizálását halasztást nem tűrő esetben, a HM KÁT és a HVKF egyidejű tájékoztatása mellett, a KOB vezetője is jogosult elrendelni. A KOB vezetője az MH Központi Ügyletén (a továbbiakban MH KÜ) keresztül az MH ÖHP KOCS riasztása nélkül, közvetlenül is elrendelheti az Ágazati Információs Központ készenlétkébe helyezését. Katasztrófavédelmi készenléti fokozat váltását, illetve az egyes készenléti fokozatokhoz tartozó rendszabályok bevezetését/elhagyását a HKR vezetési rendszerének megfelelő szolgálati úton, fokozatonként, rendkívüli esetben fokozatok kihagyásával a KOB vezetője rendeli el. A veszélyeztetett szervek, szervezetek riasztását, értesítését az MH KÜ a KOB-vezető jóváhagyásával végzi.

A HÁKOT és a KOB tagjainak riasztását az MH KÜ közvetlenül, a KOCS-ok, a kijelölt és veszélyeztetett csapatok riasztását, készenlétének elrendelését

az MH KÜ a KOB megalakulásáig a hadművelleti ügyeleti szolgálatok útján végzi. Az elrendelést követően a KOCS-ok tagjainak riasztását a megalakításra kötelezett katonai szervezetek hadművelleti ügyeleti szolgálatai hajtják végre. A HKR vezető szervei (legkésőbb) a katasztrófavédelmi riasztás vételét követő 3. órában szolgálati helyükön elérik a működési készenlétet és áttérnek 24 órás készenléti szolgálati rendszerre, megszervezik a váltást, ellátást és pihentetést. A KOB a HM KÁT, illetve a KOB vezetője, a KOCS-ok a megalakításért felelős állományilletékes parancsnok döntése alapján a feladat végrehajtásához szükséges létszámmal tevékenykednek.

A katasztrófahelyzetekben esetenként szükséges decentralizált döntéshozatal joga a HKR alsóbb vezetési szintjein is biztosított. A honvédelmi ágazatot érintő súlyos szerencsétlenség és katasztrófa, illetve katasztrófa veszélye esetén a veszélyeztetett honvédelmi szervezet vezetője, állományilletékes parancsnoka (ügyeleti szolgálata) jogosult (köteles) azonnali intézkedések megtételére, az életveszély elhárítására, a személyek, a technikai és anyagi eszközök mentésére. Ezt követően értesíti a mentésben közreműködésre tervezett szervezeteket, a szolgálati elöljárót (elöljáró ügyeleti szolgálatot), vegyi, illetve nukleáris esemény esetén az MH Vegyi-, Sugárfigyelő, Helyzetértékelő Ügyeleti Szolgálatot (a továbbiakban: MH VSFHÉÜ).

A HKR egészére érvényes katasztrófavédelmi készenlét megszüntetésére a HM KÁT jogosult.

A kijelölt katonai szervezetek OCS-jai készenléti szolgálatba vezénylését és aktivizálását az elöljáró középszintű vezető szerv (MH ÖHP, MH TD, MH Honvédkórház) KAT-jában meghatározottak szerint hajtják végre. Megalakításukkal kapcsolatban az elöljáró KOCS parancsnoka, illetve az elöljáró középszintű vezető szerv állományilletékes parancsnoka intézkedik.

A kijelölt munkacsoportok alkalmazására a HKR ideiglenes irányító és vezető szervei működési készenlétének elérésig a HM VH-főigazgató, a HM TKF-főosztályvezető, valamint az MH VDK-parancsnok közösen tesznek javaslatot. Az irányító szervek működtetése idején a HÁKOT koordinációs feladatainak figyelembevételével az erők kirendelését a KOB kezdeményezi. Az erők kirendelésére a korábban ismertetett törvényi keretek között a HVKF 100 (az új HVT szerint 2012-től 200) főig, a honvédelmi miniszter 3000 főig, beleértve a katonai objektumot elhagyó kiszolgáló és támogató elemeket is saját hatáskörben, 3000 fő fölött pedig az Országgyűlés egyidejű tájékoztatása mellett jogosult.

A HKR végrehajtó erői katasztrófaveszély, vagy bekövetkezett katasztrófa esetén a várható igénybevétel szerint, munkacsoportonként szelektálva, vagy teljeskörűen három szintű (I., II., III.) katasztrófavédelmi fokozatba helyezhetők. A feladatelrendelés tájékoztató részében meghatározzák, milyen típusú katasztrófa kezelésére kell felkészülni.

A szervezetek riasztását az előre kialakított rendben, vezetékes és mobiltelefonon, a kormányzati egységes digitális rádiótávközlő rendszeren (EDR), faxon, az MH híradó-informatikai eszközein, illetve szükség esetén futár útján hajthatják végre. A vezető szervek riasztott állománya szolgálati helyét alapvetően önálló menetben éri el, szükség esetén készenléti gépjármű igénybevételével szállítják be őket.

A riasztást a kommunikációs eszközök használatával alapvetően szóban készítik elő és továbbítják, majd a későbbiekben, az írásos elrendelő parancsok, intézkedések kiadmányozását követően dokumentálják azokat.

A HKR IRÁNYÍTÁSÁNAK, VEZETÉSÉNEK RENDJE A KATASZTRÓFAVÉDELMI FELADATOK VÉGREHAJTÁSÁNAK IDŐSZAKÁBAN

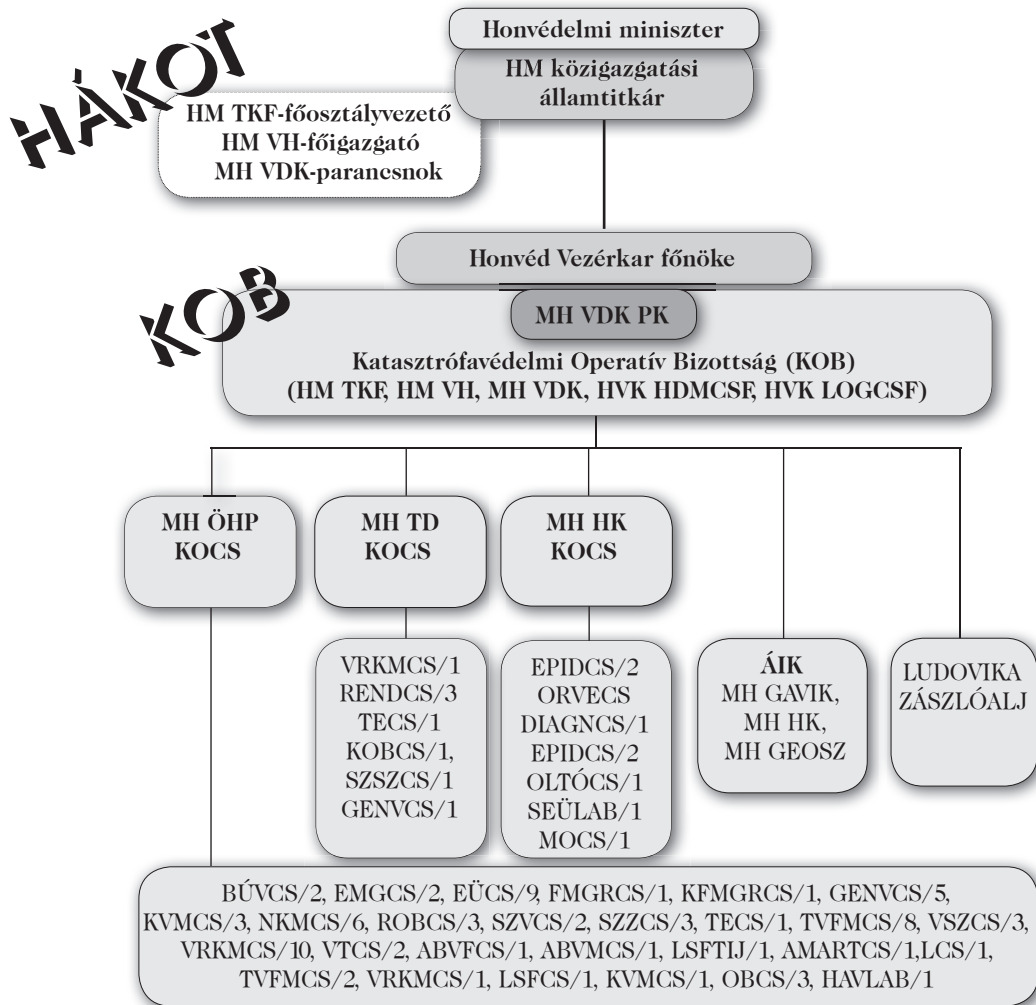
A katasztrófavédelmi feladatok végrehajtása során is meghatározó jelentőségű az igazgatási, védelmi igazgatási és katonai területek integrált működési feltételeinek megteremtése és folyamatos fenntartása. A HKR rendszerén belül az ideiglenesen létrehozott vezetési elemek összetétele, működési és feladatrendje biztosítja a különböző területek hatékony együttműködését, az irányítási feladatok folyamatos, gyors és rugalmas végrehajtását. Mindezek érdekében a három terület vezetői szinten a HÁKOT-ban, szakértői szinten pedig a KOB-ban van képviselve.

A jogszabályi felhatalmazást figyelembe véve a honvédelmi miniszter és a HVKF a védekezés időszakában az ideiglenes irányító szervezetek folyamatos működését fenntartva dönt a hatáskörébe tartozó erők kirendeléséről. A HVKF részére jogszabályban meghatározott 100 (2012. január 1-jétől 200) fős létszámkorlát, valamint a honvédelmi miniszter részére előírt tájékoztatói kötelezettség 3000 főt meghaladó kirendelés esetén szükségessé teszi a kirendelt erők központi részletes nyilvántartását, amit az MH KOCS-ok napi és eseti jelentései alapján az MH KOB végez.

A HM KÁT a védekezés időszakában a KKB tagjaként szavazati joggal képviseli a honvédelmi tárcát a KKB ülésein. A HKR hatékony működtetése érdekében vezeti a HÁKOT munkáját, irányítja a KOB működését, felterjeszti a honvédelmi miniszternek a HVKF jogkörét meghaladó kirendelésekre vonatkozó javaslatokat. Jóváhagyásra előterjeszti a honvédelmi miniszternek a katasztrófa helyzetben kihirdetett veszélyhelyzet, illetve szükségállapot esetén alkalmazandó, rendeleti úton bevezetett intézkedések ágazaton belüli érvényesülésének szabályait, valamint a minősített helyzetek kihirdetését el nem érő mértékű katasztrófák esetén bevezetendő rendszabályokat. Előkészíti a szükséges és előírt tájékoztatókat az Országgyűlés részére.

A HVKF a védekezés időszakában tanácskozási joggal részt vesz a KKB munkájában. A közvetlen szolgálati alárendeltségben lévő KOB-vezető útján felügyeli az alárendeltségébe tartozó, katasztrófavédelmi feladatokat végrehajtó állomány tevékenységét.

A különböző katasztrófahelyzetek eredményes kezelése érdekében a kialakított irányítási és vezetési rendszer biztosítja a megfelelő rugalmasságot. Az ideiglenes irányító szervek kiegészíthetők a szükséges modulokkal, állománnyal. A normál rendben működő szakmai szervezetek igény esetén összekötők útján, vagy közvetlenül támogatják a döntések előkészítését, biztosítják a szükséges információk rendelkezésre állását.

10. ábra: A HKR vezetésének rendje 2011. november 15-től

Mindezek alapján a HVK HDMCSF nyilvántartja az MH nem katasztrófavédelmi jellegű feladatait ellátó erőinek tevékenységét, szakértőkkel részt vesz a KOB működtetésében. A HVK HIICSF hatáskörében intézkedik a HKR-be kijelölt erők híradó- és informatikai támogatásának folyamatos fenntartásáról.

Az MH VDK-parancsnok a védekezés időszakában KOB-vezetőként funkcionál, tagként részt vesz a HÁKOT munkájában. Vezeti a KOB tevékenységét, szakértőket delegál a KOB állományába, és elsősorban saját infrastruktúrális, szervezeti bázisán biztosítja a KOB folyamatos működésének feltételeit.

A középszintű vezetési elemeket (KOCS) és végrehajtó munkacsoportokat megalakító szervezetek parancsnokai, valamint a védekezésbe bevont szervek vezetői biztosítják az ideiglenes rendben történő működtetés és működés hatáskörükbe és illetékességükbe tartozó feladatainak eredményes végrehajtását, a HKR alkalmazását.

AZ IDEIGLENES VEZETŐ SZERVEK FŐ FELADATAI

A védekezés időszakában a HÁKOT a HM KÁT döntései, illetve a honvédelmi miniszter részére felterjesztendő szakmai előkészítéséért felelős szervként működik. Szükség esetén a megfelelő szakmai támogatás rugalmas biztosítása érdekében a HÁKOT kiegészíthető a HM KÁT által meghívott szakértőkkel.

A HÁKOT a védekezés időszakában koordinálja a HM KÁT KKB-tagságából a honvédelmi ágazatra háruló feladatok végrehajtásához szükséges előterjesztések, valamint a honvédelmi miniszter és a HM KÁT döntéseinek előkészítését. A HM KÁT által meghatározottak szerint koordinálja a tárcaszintű feladatok végrehajtását, a HM VH vezetője útján folyamatos kapcsolatot tart a védekezésben érintett minisztériumok, autonóm államigazgatási szervek és központi hivatalok, a védelmi igazgatás területi és helyi szervei, valamint a honvédelemben közreműködő szervek vezetőivel.

A KOB a HKR felső szintű katonai irányítási feladatait végző szerve, amely teljes állománnyal a HM KÁT intézkedése alapján alakul meg. A KOB vezetője az MH VDK parancsnoka. A KOB tagjait a HM TKÉ, a HM VH, a HVK HDMCSF (várhatóan kiegészül a HVK LOGCSF és HVK HIICSF állományával), az MH Honvédkórház, illetve az MH VDK szervezeteitől jelölik ki. A védekezés során a megfelelő szakmai támogatás érdekében igény merülhet fel jogi, pénzügyi, logisztikai, híradó-informatikai és más szakterületek képviselőinek bevonására, akikkel a KOB szükség szerint kiegészíthető. Amennyiben a szervezet teljes aktivizálása nem indokolt, azonnali intézkedést igénylő helyzetben a KOB- vezető döntése alapján, a HM KÁT egyidejű tájékoztatása mellett a KOB csak részlegesen, a szükséges állomány bevonásával alakul meg.

A KOB gyűjti és feldolgozza a katasztrófavédelmi feladatokkal kapcsolatos információkat, elkészíti a meghatározott jelentéseket, felterjesztéseket, terveket, javaslatokat, irányítja az előírt adatesere végrehajtását. A beérkezett információknak, kéréseknek és a kialakult helyzetnek megfelelően kezdeményezi a végrehajtó erők igénybevételét, valamint a bevonandó további MH-erők kijelölését, felkészítését. A HVKF egyetértésével és az államtitkár jóváhagyásával riasztja a katasztrófavédelemre kijelölt honvédségi erőket vagy veszélyeztetett szervezeteket. A HVKF, illetve a honvédelmi miniszter döntése alapján intézkedik a riasztott erők kirendelésére. Irányítja a kirendelt erők tevékenységét, a veszélyeztetett katonai szervezetek biztonságos helyre történő kivonását. A KOB a feladatok végrehajtása érdekében szintjének megfelelően együttműködik az ágazatok és országos hatáskörű szervezetek irányító szerveivel, a veszélyes létesítmények baleset-elhárítási szervezeteivel.

A KOCS a HKR középszintű katonai vezetési szerve, amely teljes állománnyal a KOB vezető intézkedése alapján alakul meg. A KOCS működtetésére kötelezett szervezeteket a HVKF jelöli ki. Jelenleg az MH ÖHP és az MH Támogató Dandár készült fel KOCS megalakítására. A KOCS-ok a védekezés időszakában a KOB irányításával közvetlenül a KAT-jukban meghatározottak szerint vezetik az alárendeltségükben feladatot végző végrehajtó erőket. Amennyiben a védekezésben részt vevő honvédségi erők nagysága, diszlokációja, vagy speciális feladataik indokoltá teszik, a megfelelő mértékű decentralizáltság érdekében a KOCS-ok a végrehajtó erők helyi irányítása céljából *katasztrófavédelmi operatív részleget* (KOR) telepítenek ki a védekezés körzetébe. Szintjüknek megfelelően együttműködést szerveznek az ágazatok és országos hatáskörű szervezetek, védelmi igazgatási szervek területi irányító szerveivel, a körzetükben lévő veszélyes létesítmények baleset-elhárítási szervezeteivel.

A megfelelő előrejelzés, gyors reagálás és szakmai támogatás biztosítása érdekében az MH Atom-, Biológiai, Vegyi Riasztási és Értesítési Rendszerből a HKR-be kijelölték az Automata Mérő és Adatgyűjtő Rendszert, a katonai szervezetek ABV-felderítő erőit, az állandó és mobil laboratóriumokat, az MH ÖHP ABV Központot, MH GAVIK-ot és az MH VSFHÉÜSZ-t.

Az MH GAVIK bázisán az MH ÖHP alárendeltségében működik az Ágazati Információs Központ meghatározott számú szakértővel, egészségügyi és meteorológus szakemberrel. Nukleáris-, vegyi és biológiai veszélyhelyzetben értékelt adatokat szolgáltat az ágazati döntések előkészítéséhez, szükség esetén azonnal értesíti a közvetlenül veszélyeztetett katonai szervezeteket. Az ÁIK működése során együttműködik a katasztrófavédelmi feladatokban érintett tárcák Ágazati Információs Központjaival, nukleárisbaleset-elhárítási feladatok kapcsán az Országos Atomenergia Hivatal Baleseti Értékelő és

Elemző Központtal (OAH CERTA), valamint az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság Nukleáris Baleseti Információs és Értékelő Központtal (OKF NBIÉK).

A feladatokba bevont katonai szervezetek a katasztrófavédelmi tevékenység vezetésének, a feladatok koordinációjának biztosítása érdekében esetenként *operatív csoportot* működtetnek. A szervezetek felkészülnek további katasztrófavédelmi erők, eszközök biztosítására, a szabályzók és előírások alapján adatokat szolgáltatnak és jelentéseket készítenek. Összegyűjtik és elemzik a tapasztalatokat, javaslatokat terjesztenek fel a szükségesnek ítélt változtatásokról a KOB részére. Együttműködést szerveznek a szintjüknek megfelelő védelmi igazgatási szervekkel, az országos hatáskörű szervek helyi képviselőivel, valamint a helyi védelemvezetéssel (az ÁKT-ban meghatározottak szerint).

Amennyiben a HKR elsődlegesen kijelölt munkacsoportjai nem elégségesek a katasztrófavédelmi feladatok ellátására, a rendszer rugalmassága lehetővé teszi további erők kijelölését és – megfelelő felkészítést követően – alkalmazását.

A honvédelmi tárca elemei szakmai támogatást nyújtanak a katasztrófavédelmi feladatok eredményes végrehajtásához. Influenza-pandémia riasztást követően az MH Közegészségügyi-járványügyi Szolgálat (KJSZ) honvéd-tisztifőorvosa létrehozza az MH Influenza Pandémia Bizottságot (a továbbiakban: IPB), amely a védekezés időszakában KOCs-ként funkcionálva irányítja, ellenőrzi a járvány felszámolását és az abban részt vevő erők tevékenységét.

Az MH Geoinformációs Szolgálat szakterületének megfelelően térképészeti támogatást és adatokat biztosít.

A médiafeladatok kezeléséhez iránymutatást ad az ÁKT-ban rögzített kríziskommunikációs terv és számos kommunikációs technika. A tárca kommunikációs szakemberei szükség szerint bevonhatók a feladatok előkészítésébe és végrehajtásába, biztosítva ezzel a megfelelő reagálást és eredményességet.

KÉPESSÉGEK

A HKR létrehozásakor és módosításai során meghatározták azokat a jellemző feladatokat, amiket a különböző katasztrófahelyzetekben a beavatkozó erőknek el kell végezniük. A feladatok között számos olyan található, amely több katasztrófátípusnál is a védekezésben részt vevő szervezetek összehangolt munkáját igényelheti, más feladatok pedig csak bizonyos katasztrófáknál, speciális helyzetekben jelentkeznek. A számba vett feladatok alapvetően az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- szárazföldi (alapvetően közúti) személy- és teherszállítás,
- légi szállítás,
- vízi szállítás,
- vízből mentés,
- vízi átkelőhelyek létesítése és üzemeltetése,
- földi vegyi-, sugárfelderítés,
- légi sugárfelderítés,
- személyi állomány, technikai eszközök, szilárd burkolatú utak sugármentesítése,
- jég-, talaj-, műtárgyrobbantás,
- akadálymentesítés, vontatás,
- kézi munkát igénylő árvízi védekezés,
- romok alól mentés, romeltakarítás gépi és kézi erővel,
- talajmozgató, útépítés,
- utak, területek zárása,
- vegyi, nukleáris anyag mennyiségi és minőségi analízise,
- víznyerés, víztisztítás,
- átvizsgálási, kutató-mentő feladatok,
- áramellátás és világítás,
- logisztikai biztosítás tábori körülmények között,
- elsősegélynyújtás,
- első szakorvosi, valamint szakosított szakorvosi ellátás kórháziágy-kapacitással,
- egészségügyi felderítés, közegészségügyi-járványügyi biztosítás,
- sugár-egészségügyi ellenőrzés.

A behatárolt feladatok ellátására a Magyar Honvédség alegységeiből katasztrófavédelmi munkacsoportokat jelöltek ki és készítettek fel. Itt fontos hangsúlyozni, hogy az alapelveknek megfelelően a katasztrófavédelmi munkacsoportok kizárólag az MH meglévő képességeire épülnek, új alegységeket katasztrófavédelmi célból nem hoztak létre. A HKR-be 2011-ben 33 különböző képességű munkacsoport tartozott, az alábbi összetételben és feladattal.

A HONVÉDELMI KATASZTRÓFAVÉDELMI RENDSZERBE KIJELÖLT MUNKACSOPORTOK ÉS FELADATAIK

1. *Búvárcsoport.* Ár- és belvízvédekezés során elsődleges feladata a töltések vízfelőli oldalának szigetelése, vizek műtárgyakban történt kártételének felmérése. Szükség esetén részt vesz a sérült műtárgyak eltávolításában (robbantási feladatok), valamint légi és vízi balesetek bekövetkezte so-

rán az élet- és vagyonmentésben. A bűvárok tevékenységét egészségügyi és vízi biztosító részleg is támogatja a szükséges technikai eszközökkel és felszereléssel.

2. *Emelőgépcsoport.* A kijelölt darus gépkocsikkal, emelőgépekkel és tehergépjárművekkel ár- és belvízvédekezés során feladata a védekezéshez használt anyagok (homokzsák, bálás szalma stb.) mozgatása, rakodása. Földrengés és egyéb helyzetekben részt vesz a romok alatt maradtak mentésében, a romeltakarításban, közművek helyreállításában. Biztosítja a katonai vasúti szállítás ki- és berakását, támogatja az anyagok mozgatását és a bontási feladatok végrehajtását.
3. *Nehéz földmunkagép- és gépi romeltakarító csoport.* Az általában daruval, láncotalpas buldózerrel, gumikerekes kotró vagy rakodó földmunkagéppel és önkiürítő tehergépkocsival felszerelt munkacsoport feladata bármely katasztrófatípus esetén talajmozgató feladatok végrehajtása.
4. *Könnyű földmunkagép- és gépi romeltakarító csoport.* A szintén daruval, de láncotalpas helyett elsősorban közepes univerzális, valamint gumikerekes kotró vagy rakodó földmunkagéppel és önkiürítő tehergépjárművel felszerelt csoport alkalmas általános talajmozgató feladatok végzésére.

Könnyű földmunkagép

5. *Áramellátást és világítást biztosító csoport.* A rendelkezésre álló katonai technikai eszközök igénybevételével feladata bármely katasztrófatípus esetén a védekezéshez szükséges áramellátás és világítás biztosítása, támogatása.
6. *Könnyű vízi mentő/szállító, vízi utak, területek zárását biztosító csoport.* Alapfelszerelésével, a katonai rohamesónakkal, vagy felfújható, motorral felszerelt gumicsónakkal képes kisebb létszám és anyagmennyiség vízi szállítására, illetve szükség esetén mentési feladatok végrehajtására.
7. *Légi csoport.* A kijelölt szállító helikopterek kapacitásának megfelelően katasztrófa helyzetben feladata légi felderítés, betegek, rászorultak gyógyintézetbe szállítása, elzárt körzetek élelmiszerrel, gyógyszerrel stb. történő ellátása. Szükség szerint részt vesz a lakosság mentésében, tűzoltásban, a gyakorlati tapasztalatokra építve árvízi védekezéskor a levegőből történő gátmegerősítésben.

Légi csoport munka közben

8. *Nehéz kételtű mentőcsoport.* Az MH speciális, láncalpas PTSZ-M típusú eszközeivel felszerelt csoport képes a nehezen, polgári eszközökkel sok esetben nem járható terepen és vízen, eszközönként mintegy 70 fő, vagy 5–10 tonna teher szállítására, mentésére.

Nehéz kételtű mentőcsoport

9. *Szállító-vontató csoport.* A terepjáró tehergépkocsikkal és a szállító eszközökkel felszerelt munkacsoport bármely katasztrófatípus esetén részt vehet anyagi eszközök szállításában, illetve a sérült, meghibásodott technikai eszközök vontatásában.
10. *Vízi szállítócsoporthoz.* A speciális katonai műszaki úszó híd- és pontonépítő képességre alapozva a csoport feladata a töltések, gátak vízfelőli oldalának megerősítése. Alkalmas egyidejűleg maximum 200 fő, vagy 100 t teher vízen történő szállítására, valamint elárasztott területeken mentési munkák vízi biztosítására és áthajózási komp üzemeltetésére.
11. *Téli veszélyhelyzetet felszámoló és mentő csoport.* A lánctalpas és/vagy gumikerekes terepjáró eszközökkel párban kijelölt, vontatásra alkalmas, sánceszerszámokkal is felszerelt csoport elsődleges feladata a téli rendkívüli időjárás okozta veszélyhelyzet felszámolásakor az élet és a vagyontárgyak mentése, betegek, valamint az alapellátáshoz szükséges cikkek, gyógyszerek szállítása, a hóban rekedt tömegközlekedési eszközök, személygépkocsik mentésében, illetve a fontosabb útsomópontok felszabadításában való részvétel.
12. *Rendészecsoport.* A különleges jelzésekkel felszerelt gépjárművek igénybevételelével szükség esetén feladata katonai erők alkalmazási területre történő felvezetése, katonai rendészeti biztosítása.
13. *KOB szállítócsoporthoz.* A kijelölt gépjárművek és készenléti állomány egyidejűleg több menetvonalon biztosítja a KOB szükség szerinti mobil feladatainak végrehajtását.

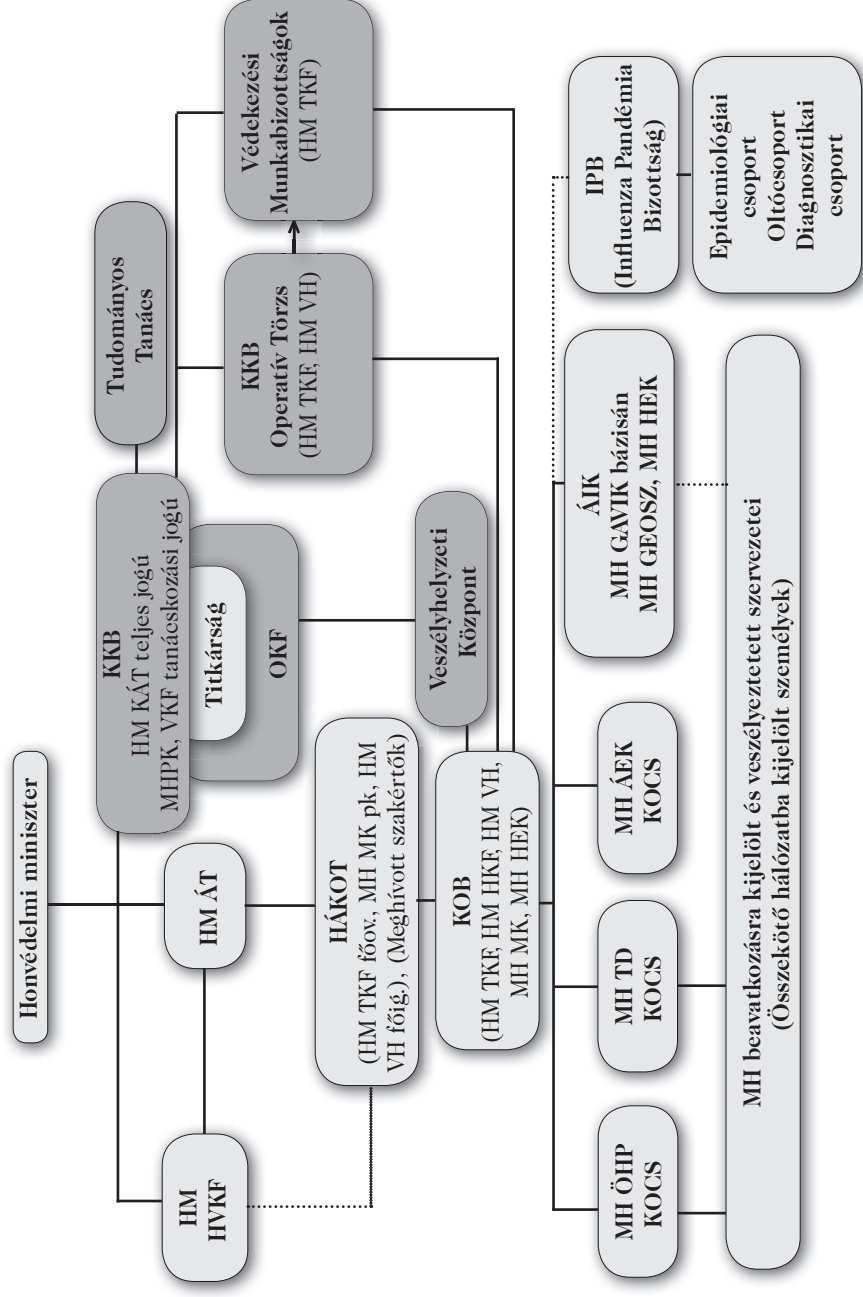
14. *Személyszállító csoport.* A csoport egyidejűleg maximum öt menetvonalon képes 200 fő szállítására.
15. *Robbantócsoport.* A klasszikus katonai képességet képviselő műszaki utász- vagy tűzszerészalegység feladata jég-, talaj-, műtárgy-, épületrobbantási munkák, valamint robbantással történő darabolás (speciális vágótöltettel) végrehajtása a szakirányítást végző szervek tervei alapján.
16. *Szárazföldi utak, területek zárását biztosító csoport.* A szintén klasszikus katonai feladat bizonyos esetekben jól integrálható a katasztrófák következményeinek felszámolásával összefüggő tevékenységi rendbe.
17. *Tábori ellátócsoport.* A csoport feladata elsősorban a védekezésben részt vevő állomány, mintegy 250 fő tábori körülmények között történő logisztikai biztosítása, elhelyezése, ellátása, kiszolgálása, kisebb javítások elvégzése.
18. *Védelmi és romeltakarító kézi munkát végző csoport.* A fegyelmezett, szervezett, gyors és nehéz körülmények között is megbízható munkavégzésre alkalmas, mintegy 50 fős csoportba szervezett alegység feladata széles körű lehet. A csoport többek között részt vehet rom- és törmelékeltakarításban, élet- és vagyonmentési feladatok ellátásában, rakodásban, figyelőszolgálat teljesítésében, árvízvédekezés esetén a töltésmegerősítésében, talaj, illetve homokzsákok töltésében és kézi beszállításában.
19. *Víz tisztító csoport.* A nagy teljesítményű, korszerű eszközökkel is felszerelt csoport számos katasztrófahelyzetben alkalmazható víznyerésre, víztisztításra és a vízellátásban való részvételre.
20. *Atom-, biológiai és vegyifelderítő csoport.* Az alegység speciális katonai eszközeivel képes szennyezett területek földi felderítésére, személyek, tárgyak, anyagok és felszerelések szennyezettségének ellenőrzésére.
21. *Atom-, biológiai és vegyimentesítő csoport.* A szintén speciális katonai képességre építve a csoport feladata technikai eszközök, személyi állomány, anyagok és felszerelések, szilárd burkolatú utak, objektumok mentesítése.
22. *Légi sugárfelderítő csoport.* A helikopterrel és a kifejlesztett mérőeszközzel támogatott szakcsoport képes nagy kiterjedésű terület gyors sugárfelderítésének végrehajtására, a terep sugárszintjének és a levegő sugárszennyezettségének megállapítására.
23. *HAVARIA laboratórium.* A gépjárműbe telepített mérő- és elemző-eszközökkel felszerelt csoport alapvető feladata a katasztrófahelyzetben kialakult szennyezettség felderítése, a kiszabadult radiológiai, vegyi, illetve egyéb környezetkárosító anyagok típusának, mennyiségének, koncentrációjának, kiterjedésének meghatározása.

24. *Ágazati Információs Központ.* Szakértelő és kiegészítő állományával elsődleges feladata a nukleáris, vegyi és biológiai veszély előrejelzésére, felmérésére, értékelésére ellenőrző és jelző szervezet működtetése.
25. *AMAR Támogató Csoport.* Feladata a telepített automata mérő- és adatgyűjtő rendszer (AMAR) állomásainak meghibásodás és sérülés esetén történő javítása vagy pótlása. Szükség esetén mobil AMAR-alrendszer telepítése az állomássűrűség egyes irányokban való megnövelése, illetve kiemelten fontos objektumok biztosítása céljából.
26. *Légi sugárfelderítő tiszti járőr.* A beosztott szakállomány rendszeresített eszközeivel szükség esetén részt vesz a légi sugárfelderítésben.
27. *Sugár-egészségügyi laboratórium.* Az egészségügyi szakállomány a laboratórium békében meglévő eszközeivel képes sugár-egészségügyi ellenőrzések végrehajtására, szükség esetén javaslatot tesz a bevezetendő rendszabályokra.
28. *Orvosi ellátócsoport, kórházi ágykapacitás.* A beosztott egészségügyi állomány biztosítja a – katasztrófa helyzetben keletkezett sérülések függvényében kijelölendő – 100 ágy igénybevételét, valamint a szakorvosi segítséget.
29. *Mobil orvoscsoporthoz.* A kijelölt gépjármű-technikai és tábori szakorvosi eszközök igénybevételével a csoport feladata a különböző súlyosságú sérültek első szakorvosi ellátása és szállíthatóvá tétele katasztrófák esetén.
30. *Egészségügyi csoport.* Az egészségügyi raj fő feladata első szaksegély nyújtása mind a védekezésbe bevont, mind az érintett lakosság részére.
31. *Epidemiológiai csoport.* Az egészségügyi szakállományból álló munkacsoport feladatai közé tartozik a katasztrófák elleni védekezés helyszínén végzett járványügyi és megfigyelő tevékenység, szükség szerint helyszíni egészségügyi megelőző intézkedések megtétele, illetve biológiai mintavételezés.
32. *Oltócsoport.* A csoport szükség szerint végrehajtja a kijelölt személyi állomány immunizálását és az oltási adminisztrációt.
33. *Diagnosztikai csoport.* A beosztott egészségügyi állomány a védekezés helyszínén mintavételezést végez, illetve elemzi a beküldött mintákat, kimutatja a kórokozókat.

A HKR KÖLTSÉGVETÉSÉNEK TERVEZÉSE

Tekintettel arra, hogy a katasztrófavédelem nemzeti ügy, a feladatokban érintett szervezetek költségvetésének tervezését és felhasználását kormányzati szinten hangolják össze. A honvédelmi tárca katasztrófavédelmi költség-

Forrás: Hatályos ÁKT

11. ábra: A HKR helye a katasztrófák elleni védekezés országos rendszerében 2010-ben

vetésének tervezését és felhasználását a honvédelmi miniszter utasításban¹⁴ szabályozta.

Általánosságban rögzíthető, hogy a korábban ismertetett alapelveknek megfelelően katasztrófavédelmi feladatok végrehajtása érdekében új katonai képességeket, alegységeket nem hoznak létre. A katasztrófavédelmi célú költségvetés elsősorban a meglévő vezetési, beavatkozási képességek szinten tartását, fejlesztését célozza meg. Esetenként munkavédelmi, környezetvédelmi és a speciális feladatellátás lehetőségeit szélesítő eszközök és anyagok beszerzését is lehetővé teszi.

A katasztrófavédelmi költségvetési előirányzatokat a HM fejezetnél a katasztrófavédelmi (nukleárisbaleset-elhárítási feladatok) címrendkód alatt elkülönítetten kell tervezni, a végleges felhasználás helyének megfelelő alcímen. A katasztrófavédelmi költségvetési előirányzatok tervezése, felhasználása a HM KÁT által jóváhagyott irányelv szerint történik.

A HM TKF évente, az állami költségvetés tervezésének folyamatába illeszkedve, a katasztrófavédelmi feladatok tervezésében érintett honvédelmi szervezetek javaslatainak figyelembevételével készíti elő jóváhagyásra az irányelvet. A jóváhagyott irányelveknek megfelelően készül el az elemi költségvetés. A katasztrófavédelmi előirányzatot felhasználó honvédelmi szervezetek a felhasználásról a tárgyévet követő elszámolási időszakban terjesztik fel jelentéseiket.

A honvédelmi tárca nem tervez katasztrófákkal összefüggő védekezési költségeket. Az MH katasztrófavédelmi célú igénybevétele esetén a feladat megkezdésétől a bevont szervezetek elkülönített nyilvántartást vezetnek a védekezés céljából felmerülő személyi és dologi kiadásokról. A tárca tényleges többletköltségeinek visszapótlása, megtérítése a vonatkozó kormánydöntést követően általában az állami költségvetés általános tartaléka terhére történik.

A HKR fejlesztésére és működtetésére fordítható költség a feladat volumenéhez és a tárca költségvetéséhez viszonyítva minimális összeget, nagyságrendileg mintegy évi 80 millió forintot tesz ki. A korlátozott forrás minél hatékonyabb felhasználása érdekében a HKR szabályzóival, a KKB éves tervével, az MH-erők alkalmazási tapasztalataival, az erre hivatott szervek, szervezetek elemzéseivel és értékeléseivel, valamint a tárca rövid távú költségvetési tervével összhangban, irányelvekben határozzák meg a HKR éves működtetésének és középtávú fejlesztésének céljait, főbb irányait.

Az éves működtetési célok általában tartalmazzák a vezetéshez, a készenlét eléréséhez, az előrejelző rendszerek üzemeltetéséhez, valamint a balesetmentes, eredményes alkalmazáshoz szükséges jogi, humán és technikai feltételek szinten tartásának, illetve a lehetőség szerinti fejlesztésének biztosítását. Hasonlóképpen visszatérő cél a katasztrófavédelemben részt vevő

állomány továbbképzésének, felkészítésének, valamint a rendszeres nemzeti szintű katasztrófavédelmi gyakorlatokon történő eredményes részvételének biztosítása. Évente pontosítják az árvízvédekezésbe és a nukleárisbaleset-elhárításba bevont erők speciális eszközeinek, szakanyagainak fenntartásához és fejlesztéséhez szükséges költségek leghatékonyabb felhasználásának módzatait. Hasonlóképpen támogatott a honvédelmi tárca katasztrófavédelmi tevékenységét és a nemzetközi, nemzeti gyakorlatok tapasztalatait vizsgáló kutatómunka.

Eseti jelleggel a működtetési költségek hozzájárulnak az MH, vagy az országos katasztrófavédelmi rendszer szervezeti, strukturális változásait követő intézkedések, adaptációk bevezetésének kiadásaihoz.

A HKR középtávú fejlesztésének fő irányai jellemzően lefedik a HKR vezető szervei munkahelyeinek korszerűsítését, valamint a Riasztási és Értesítési Rendszer elemeinek üzemben tartását, fejlesztését. A tárca törekszik a feladatokba bevont személyi védőeszközök fejlesztésére, a mérő-, felderítő-, előrejelző- és mentesítőeszközök, -képességek javítására. Hasonló hangsúlyt kap a műszaki és egészségügyi eszközök és szakanyagok, a felkészítést, kiképzést, oktatást, valamint a nehezített viszonyok között végrehajtott feladatok biztosítását segítő technikák és eljárások fejlesztése.

A HKR KAPCSOLÓDÁSA AZ ORSZÁGOS KATASZTRÓFAVÉDELMI RENDSZERHEZ

Abból a jelenlegi alaptételből kiindulva, hogy a katasztrófák megelőzésében és következményeinek felszámolásában az MH nem elsődleges beavatkozó szervezet, és csak akkor aktivizálják, ha a védekezési feladatok az erre rendelt szervek képességeit meghaladják, az következik, hogy feladatait minden esetben az erre rendelt szervekkel összehangoltan kell végeznie. Említésre méltó az a korábban már kifejtett változás, hogy Magyarország Alaptörvénye is, mely 2012. január elsején lép hatályba, közreműködési kötelezettséget határoz meg az MH részére a katasztrófák megelőzésében, következményeinek felszámolásában és a helyreállításban. Azon kívül, hogy az MH ezen feladata a korábbi (honvédelmi) törvényi szintről az Alaptörvény szintjére emelkedik, újszerű az is, hogy nem csak a korábban nevesített védekezés időszaka, hanem a megelőzés és helyreállítás időszakai is bekerültek a feladatrendbe. Ha mindehhez hozzávesszük azt is, hogy az MH az egyetlen szervezet, amit az Alaptörvény a katasztrófavédelmi feladatokkal kapcsolatban nevesít, akkor a politikai szándéktól függően gyökeres szemléletváltás következhet be az MH katasztrófavédelmi rendszerben elfoglalt helyében és szerepében.

A jelenlegi helyzetnél maradva: a honvédelmi miniszter meghatározza a védekezésben részt vevő állami szervekkel történő együttműködés és kapcsolattartás rendjét, rendszeresen tájékoztatja a KKB elnökét a feladatok végrehajtásának helyzetéről. A más szervekkel történő hatékony együttműködés elősegítése és a feladatok koordinált végrehajtása érdekében a tárca tagokat, összekötőket delegál a kormányzati, területi és helyi szintű irányító, vezető, illetve szükség esetén szakmai szervezetekhez.

Közvetlen katasztrófaveszély vagy katasztrófa esetén a kormány az Országgyűlés és a köztársasági elnök tájékoztatása mellett intézkedik a Magyar Honvédség, illetve a rendvédelmi szervek bevonásáról, illetve amennyiben a védekezéshez vagy a következmények felszámolásához a Magyar Honvédség békeállományának erői, eszközei nem elegendőek, dönt a tartalékos hadkötelesek igénybevételéről.¹⁵

Ugyanakkor a honvédelmi törvényben kapott felhatalmazás alapján, megfelelően a társadalmi elvárásoknak, 2012. január 1-jétől a HVKF maximum 200 fő, a honvédelmi miniszter az azt meghaladó létszám – 3000 fő fölött az Országgyűlés egyidejű tájékoztatásával – katasztrófavédelmi igénybevételéről a kormány intézkedésének hiányában is dönthet.¹⁶

További eseti lehetőség, hogy a honvédelmi miniszter engedélyével az állami szerveknek jogszabályban meghatározott feladataik ellátásához, megállapodás alapján, térítés ellenében, ideiglenesen átengedhetők a honvédség szállítóeszközei és műszaki munkagépei.¹⁷

A MH és más beavatkozó szervek, szervezetek tevékenységét a védekezés irányítása területén kormányzati szinten a KKB hangolja össze.¹⁸ A KKB szavazati joggal rendelkező tagja a HM KÁT, az üléseken tanácskozási joggal részt vesz a HVKF.¹⁹ A felső szintű vezetők részvételével biztosított a tárca érdekeinek és álláspontjának képviselete a KKB munkájában, a gyors döntéshozatal, valamint a közvetlen információk rendelkezésre állása a tárca védekezési tevékenységének és a feladatok végrehajtásának irányításához.

A tárca szakmai képviselete érdekében a KKB védekezési munkabizottságába a HM TKF, a KKB Operatív Törzsébe a HM TKF és a HM VH tagokat delegál.²⁰ A HM KÁT további szakmai képviselőket, ágazati szakértőket jelöl ki és delegál a KKB Tudományos Tanácsba, illetve a Műszaki Tudományos Tanácsba.²¹

A felkészülés és megelőzés időszakában a HKR elemei az előzőekben kifejtett szintjüknek és hatáskörüknek megfelelően együttműködést szerveznek a katasztrófavédelmi feladatokban érintett kormányzati szervekkel, a védelmi igazgatás szerveivel, az országos hatáskörű szervekkel, valamint mindezek területi és helyi képviselőivel. Az MH GAVIK együttműködik a kataszt-

rófavédelmi feladatokban érintett tárcák ágazati információs központjaival, az MH Honvédkórház az egészségügyi hatóságokkal és szakmai szervezetekkel.

Összességében elmondható: a korábban kifejtett jogszabályi és szervezeti keretek között, valamint a későbbi fejezetekben tárgyalt védelmi igazgatási rendszerben és a katasztrófák elleni védekezés gyakorlati tapasztalatai alapján az MH és más beavatkozók közötti együttműködés jól szervezett, hatékony és eredményes.

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

A katasztrófák elleni védekezésre történő felkészülés, a beavatkozás és a helyreállítás megszervezése alapvetően nemzeti ügy. Ugyanakkor a közelmúltban bekövetkezett jelentős geopolitikai és társadalompolitikai, valamint gazdasági változásokból eredő igényként fogalmazható meg a katasztrófavédelmi képességek nemzetközi megosztási rendszereinek és lehetőségeinek továbbfejlesztése. Az ENSZ, az EU és a NATO tagjaként, a globalizálódó, egyre inkább határok nélküli, szűkös erőforrásoktól és súlyosbodó katasztrófák hatásaitól terhelt környezetben, a nemzeti felkészülés mellett, mindenképpen célszerű számba venni a – természetesen kölcsönösségen alapuló – nemzetközi lehetőségeket.

A nemzetközi katasztrófavédelmi együttműködés vonatkozásában a kölcsönös segítségnyújtás elsősorban a jogalap szerint tipizálható: segítségnyújtás a nemzetközi szervezet tagjaként; partnereként; bilaterális, multilaterális, vagy regionális szerződés, egyezmény, együttműködés alapján; illetve eseti jelleggel, szerződésben, egyezményben nem szabályozott módon. Magyarország szempontjából legfontosabb szövetségi rendszerek, az EU és a NATO egyaránt felismerte a nemzetközi katasztrófavédelmi együttműködés fontosságát és intézményesítette a katasztrófák megelőzésében, illetve következményeinek felszámolásában való részvételt.

SZÖVETSÉGI, TAGSÁGI RENDSZEREK

ENSZ

Hazánk 2003-ban csatlakozott az ENSZ Humanitárius Ügyek Koordinációs Hivatala (OCHA) Nemzetközi Kutatási és Mentési Csoport (INSARAG) rendszeréhez, majd ezt követően az ENSZ Katasztrófafelmérő és Koordinációs Csoporthoz (UNDAC).

NATO

Hazánk a NATO tagjaként részt vesz a Polgári Veszélyhelyzeti Tervezés (CEP) feladataiban, amelynek prioritásai között többek közt széles teret kap a nemzeti hatóságok támogatása a polgári veszélyhelyzetek, katasztrófák során.

A NATO a partnerségi politika erősítésének égisze alatt a nemzetközi katasztrófavédelmi együttműködés gyakorlati feladatainak javítása érdekében 1998-ban hozta létre az Euro-atlanti Katasztrófaelhárítási Koordinációs Központot. Ugyanekkor egy nem állandóan működő nemzetközi reagáló erőt is megalakított katonai és polgári elemek bevonásával.

Azóta a központ az ENSZ-szel együttműködve, egyfajta regionális szervezatként mintegy 45 esetben, földrengések, árvizek, tüzek következményeinek felszámolásában támogatta a nemzeti erőfeszítéseket a segítségkérés és -nyújtás koordinálásával, információs adatbázis rendelkezésre bocsátásával. 2001. szeptember 11. óta a központ részt vesz a terroreselekmények és nukleáris, radiológiai, biológiai, vegyi események következményeinek felszámolásában.

Európai Unió

Napi szinten aktív kapcsolatot jelent az EU-tagságból adódó feladatok végrehajtása, amely a katasztrófavédelem vonatkozásában széles területet ölel át. Az EU alapszerződéséből és a jogszabályi harmonizációból kiindulva a biztonság- és védelempolitikán keresztül a környezetvédelmi és gazdaságpolitikáig bezárólag a katasztrófák megelőzése, a kártételei elleni védekezés és következményeinek felszámolása több EU-mechanizmusban is szerepet kap.

A nemzetközi katasztrófavédelmi feladatok vonatkozásában az EU legfontosabb gyakorlati eszköze a 2001-től működő polgári védelmi mechanizmusa, amelynek elsődleges feladata az együttműködés elősegítése veszélyhelyzetek esetén.

A polgári védelmi mechanizmus a szubszidiaritás elvének megfelelően elsősorban a tagállamok saját védekezési képességének fejlesztését, szükség esetén támogatását és a hatékony együttműködést hivatott elősegíteni. A tagállamok és partnerek által felajánlott, illetve az elérhető közösségi képességek, valamint az információ- és tapasztalatesere biztosításával a mechanizmus eredményesen tud hozzájárulni a segítségre szoruló nemzet polgárainak, kulturális, környezeti és gazdasági javainak védelméhez.

A műveleti feladatok végrehajtásának központi szervezete a Helyzetértékelő Információs Központ (Monitoring and Information Center, MIC). A központ úgynevezett egyablakos rendszerben hozzáférést biztosít a tagállamoknak a rendelkezésre álló védelmi képességek lehívásához és a gyors, szervezett információcseréhez. Nem utolsósorban a központ koordinációs

szerepével aktívan hozzájárul a megfogalmazott védekezéshez szükséges igények és a meglévő, illetve potenciális kapacitások megfelelő párosításához.

A tagállamok közötti veszélyhelyzeti kommunikációt hivatott elősegíteni az EU internetalapú közösségi veszélyhelyzeti és információs riasztó/tájékoztató rendszere (Common Emergency and Information System, CECIS).

A védekezéshez felajánlott nemzeti erők együttműködésének és kompatibilitásának fejlesztése érdekében az EU képzési programot működtet. A program keretén belül a csatlakozó nemzetek képviselői tanfolyamokon vesznek részt, gyakorlatokat szerveznek, illetve szakértőcseréket hajtanak végre.

Az EU gyakorlati védekezési eszközrendszerének utolsó említésre érdemes eleme a polgári védelmi modul. Önkéntességi alapon a tagállamok önállóan, vagy más tagállamokkal együttműködve gyorsreagáló képességeket ajánlanak fel. Jelenleg mintegy 13 azonnal lehívható modult tartanak nyilván.

Bilaterális és multilaterális együttműködés

A két- és többoldalú katasztrófavédelmi együttműködés szükségessége, jelentősége megkérdőjelezhetetlen és elvitathatatlan. Az együttműködés megvalósítása azonban számtalan kérdést is felvet. Az együttműködés szükségességét bizonyítja az az egyszerű tény, hogy a katasztrófa nem ismer határokat, közvetlen vagy közvetett hatásai országokon, régiókon és akár földrészeken is átnyúlhatnak. A katasztrófavédelmi feladatok végrehajtása során hazánk felismerte a nemzetközi segítségnyújtásban rejlő lehetőségeket, ennek megfelelően Magyarország nyitott minden multi- és bilaterális, valamint regionális együttműködésre a kölcsönös katasztrófa-segítségnyújtás területén. A természeti és az ember alkotta törvények figyelembevételével hazánk számos országgal kötött kétoldalú katasztrófavédelmi egyezményt. Az aláíró országok között megtalálhatók Magyarországgal határos nemzetek, de számos távoli, hazánkkal közös határszakasszal nem rendelkező ország is.

Kétoldalú katasztrófavédelmi egyezmények

Általánosságban elmondható, hogy az együttműködés kölcsönösségi alapon, a részt vevő felek szabad akaratából kinyilvánított és megvalósított keretek között tervezhető és végezhető. Jellemzően a mindkét fél által aláírt és jogszabályban kihirdetett egyezmények szabályozzák az együttműködés és a segítségnyújtás részleteit.

Az esetek többségében meghatározzák a katasztrófa, a segítséget kérő és segítséget nyújtó fél, a segélyesapat és más személyek, a felszerelés, a segélyszállítmányok, valamint a tranzitország fogalmát. Az egyezmények rögzítik a határátlépés és a tartózkodás kérdéseit. A hatékony és gyors segítségnyújtás érdekében a szerződő felek biztosítják, hogy a határátlépés formáságai a lehető legkisebb mértékűek legyenek.

A kétoldalú szerződés általában kiemelten kezeli a koordináció és irányítás kérdéseit is. A segítséget kérő fél területén a mentőmunkálatokat, a bekövetkezett események következményeinek felszámolását, az érintett lakosságnak nyújtandó segítséget a segítséget kérő fél jogi előírásai szerint illetékes személyek és hatóságok irányítják és koordinálják. A segítséget nyújtó fél segélycsapatai számára csak a segélycsapat vezetőjén keresztül adható utasítás.

A segítséget kérő fél térítésmentesen, a szükséges mennyiségben biztosítja a segítséget nyújtó elfogyott készleteit, elhelyezésüket, étkezésüket és halaszthatatlan egészségügyi ellátásukat.

A megkötött egyezmények megfelelő általános keretet adnak a megfogalmazott célok teljesítéséhez, bár a gyakorlati tapasztalat ez ügyben csekély, hiszen az utóbbi évekre visszatekintve a kétoldalú egyezmények adta lehetőségek kihasználása nem volt tipikusan jellemző a katasztrófák következményeinek felszámolása terén.

Többoldalú katasztrófavédelmi együttműködés

A többoldalú katasztrófavédelmi együttműködés területén az MH szempontjából legfontosabbnak tekinthető a „Tisza” Többnemzeti Műszaki Zászlóalj (a továbbiakban: TMZ) létrehozása. Az 1999-ben kezdődött folyamat – a zászlóalj létrehozására – a katonai együttműködés fejlesztését célzó tevékenység keretében indult a Magyar Köztársaság, Románia és Ukrajna védelmi miniszterei által aláírt szándéknyilatkozattal. A Szlovák Köztársaság később csatlakozott a zászlóalj létrehozásának folyamatához teljes jogú és kötelezettségű félként.

A TMZ létrehozásával kapcsolatos megállapodás született a Magyar Köztársaság Kormánya, Románia Kormánya, a Szlovák Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya (a továbbiakban: felek) között. A megállapodás hangsúlyozza a többoldalú katonai kapcsolatok fontosságát az európai béke és stabilitás erősítése érdekében, támogatva a kölcsönös tiszteleten alapuló szoros katonai együttműködés kialakításának célját, valamint aláhúzza, hogy katasztrófahelyzetben a TMZ tevékenysége jelentősen hozzájárulhat a károk és következmények minimalizálásához.

A TMZ alaprendeltetése a Tisza vízgyűjtő területén bekövetkezett katasztrófa esetén a helyi lakosságnak történő segítségnyújtás és a károk megszüntetésében való részvétel. A TMZ alapelvei közé tartozik, hogy a tevékenység átlátható és nyitott a régió bármelyik állama számára, amelyik részt kíván venni és képes is erre a tevékenységre.

A megállapodás alapján a zászlóalj többnemzeti parancsnokságból és nemzeti kontingensekből áll. A részt vevő nemzetek hasonló nagyságú és típusú személyi állománnyal járulnak hozzá a zászlóaljhoz, figyelembe véve

a nemzeti szervezeti kereteket és jogi szabályokat. A nemzeti kontingensek létszáma nem lehet több mint 200 fő, ezen belül a műszaki végrehajtó állomány létszáma nem lehet kevesebb 100 főnél. A nemzeti kontingensek a feladataikat a saját felszerelésükkel hajtják végre.

Speciális a zászlóalj vezetési és irányítási rendszere. A megállapodásnak megfelelően a nemzeti kontingensek parancsnokát, törzsfőnökét és törzstisztjeit minden fél önállóan nevezi ki. A nemzeti kontingensek nemzeti alárendeltsége is megmarad. Amennyiben a zászlóaljat bevetik valamelyik fél területén, a zászlóalj parancsnokát azon fél biztosítja, amelynek a területén történik az alkalmazás. A többi fél kontingensparancsnoka helyettesként tevékenykedik.

A megállapodás fontos kérdése a finanszírozás és a logisztikai biztosítás. A megállapodás szerint a felek biztosítják a nemzeti kontingensek pénzügyi és logisztikai támogatását a saját területen végrehajtandó tevékenységekhez. Közös tevékenység esetén a zászlóalj logisztikai támogatását az igénylő fél a saját költségén biztosítja. A közös tevékenység helyszínére és a visszautazásra vonatkozó költségek az egyes feleket terhelik.

A megállapodásban nem szereplő kérdésekkel kapcsolatban a NATO PfP SOFA előírásai az irányadók.

A kormányközi megállapodásban foglalt feladatok végrehajtására *technikai egyezmény* készült; az aláírt dokumentum részletesen rögzíti mindazon tevékenységek rendjét, amelyek szerepelnek a megállapodásban.

Bár napjainkig a zászlóalj alkalmazására valós katasztrófavédelemben nem került sor, a közös, éves rendszerességgel, rotációs rendben megtartott felkészítési rendezvények, gyakorlatok jól szolgálják az eredeti célok megvalósítását. (A TMZ tevékenységét a következő fejezetekben részletesebben is bemutatjuk.)

Összességében megállapítható, hogy a két- és a többoldalú katasztrófavédelmi megállapodások megteremtik a veszélyhelyzeti együttműködés feltételeit és kereteit, szükség esetén biztosítják a célszerű, időszerű és hatékony segítségnyújtás teljesülését.

A HKR NEMZETKÖZI ALKALMAZÁSA

A HKR erői és eszközei szükség esetén a kormány döntése alapján vesznek részt a nemzetközi katasztrófavédelmi segítségnyújtásban.²² A honvédelmi ágazat katasztrófavédelmi tevékenységével kapcsolatos nemzetközi együttműködési feladatok tervezését, szervezését és végrehajtását a hatályos jogszabályokkal és a KKB döntéseivel összhangban a HM közigazgatási államtitkára irányítja.

A HVKF kijelöli a HKR nemzetközi katasztrófavédelmi segítségnyújtásban közreműködő erőit és eszközeit. A gyakorlatban eddig a HKR rendszerén belül a kijelölt elemeket nem vezényelték külföldi valós katasztrófavédelmi feladat végrehajtására, és a katonai rendszer külföldről sem fogadott ilyen célból támogató erőt. Ugyanakkor, figyelembe véve a nemzetközi két- és többoldalú szerződéseket, nem zárható ki, hogy a HKR képességei, erői és eszközei külföldön történő alkalmazására a jövőben igény merülhet fel.

A magyar és a külföldi fegyveres erők határátlépéssel járó csapatmozgásainak engedélyezéséről a kormány dönt (az Alkotmányban meghatározott esetek kivételével²³). A nemzetközi katasztrófavédelmi segítségnyújtásban közreműködő erők katonai állományát a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény figyelembevételével jelölik ki előzetesen. A fentiekből következik, hogy a hazai katasztrófavédelmi feladatokra történő kirendelések során alapszabályként ismert engedélyezési jogosultságokra vonatkozó előírás²⁴ külföldi igénybevétel előkészítése esetén nem alkalmazható. (Hazai feladatra a HVKF 100 (2012-től 200) főig rendelhet ki állományt; a honvédelmi miniszter korlátlanul, ám 3000 fő felett tájékoztatási kötelezettsége van az Országgyűlés felé.)

A katasztrófavédelemmel és humanitárius segítségnyújtással kapcsolatos feladatokat a fegyveres erők fegyverhasználati jog nélkül látják el.²⁵ Külföldi alkalmazás szempontjából ez az egyértelmű rendelkezés egyszerűsíti a határátlépéssel kapcsolatos előkészítési és engedélyezési folyamatot.

A 2001. évi XCV. törvény a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról keretet biztosít az Észak-atlanti Szerződés 5. cikkelye szerinti kollektív védelmi feladatok, továbbá béketámogató műveletek és nemzetközi megfigyelői feladatok vagy más külföldi szolgálat ellátása esetén az abban részt vevő állomány szolgálati viszonyára, jogainak és járandóságainak alapvető értelmezésére. A jogszabályi háttér vonatkozásában katasztrófavédelmi szempontból a törvény a humanitárius és katasztrófaelhárítási műveletekben való részvételt a külföldi állomáshelyen teljesített katonai szolgálat formái között nevesíti.²⁶ Megállapítható tehát, hogy az ország határain túl végrehajtott katasztrófavédelmi feladatok esetén a kirendelt állományra e törvény szabályait, valamint a külföldi szolgálat teljesítésének szabályairól szóló jogszabályok rendelkezéseit együttesen kell alkalmazni.

A külföldön történő alkalmazás során előfordulhat, hogy a kijelölt állomány feladatait ideiglenesen megváltozott alárendeltségi viszonyban, anyaszervezetétől távol, az Észak-atlanti Szerződés Szervezete parancsnokságain és hivatalainál, a szövetséges fegyveres erőknél, nemzetközi szervezetekben, vagy más, a külön jogszabályban meghatározott beosztásokban látja el. Ilyen esetek kezelésére jellemzően a vezénnyelssel kapcsolatos szabályok adnak út-

mutatást. A törvény értelmezésében a vezénylés az állomány tagjának az eredeti szervezeti egységétől meghatározott szolgálati feladat teljesítése céljából más szervezeti egységhez, illetve szervezeti egységen belüli más feladat ellátására, illetve külszolgálatra, határozott vagy határozatlan időtartamra történő átirányítása.²⁷

A törvényben meghatározott esetekben az egy évet meghaladó külföldi szolgálatra a miniszter, a katasztrófaelhárítási feladatok vonatkozásában, jellemzően rövidebb időtartamra a jogszabályban meghatározott előjáró vezényelheti. A vezényelt állományt tájékoztatni kell a feladattal járó sajátos szolgálati kötelezettségekről, feltételekről és körülményekről. Külföldi szolgálat esetén a vezényeltet megillető juttatások és terhelő kötelezettségek mellett egyéb pénzbeli és természetbeni ellátások, illetve a hazainál kedvezőtlenebb szolgálati körülmények között érvényesülő kötelezettségek is megállapíthatók. A külföldre vezénylés a külföldi szolgálati kötelezettség teljesítésének időtartamára szól.²⁸

Humanitárius és katasztrófaelhárítási műveletekben, továbbá a szövetséges fegyveres erőkkel történő együttműködésre felajánlott katonai szervezetben külföldi katonai feladat végrehajtásában való részvételhez az állomány tagjának beleegyezése nem szükséges.²⁹

A fejezetben bemutatott HKR-ről összességében elmondható, hogy a Magyar Honvédségnél kialakított, részletesen szabályozott intézmény- és feladatrendszer, a tervszerű katasztrófavédelmi felkészülés szorosan illeszkedik a nemzeti rendszerhez. Az elmúlt 12 évben bekövetkezett szervezeti és környezeti változásokat, valamint a későbbi fejezetekben részletesebben bemutatott gyakorlati tapasztalatokat a tárca alapvetően figyelembe vette a HKR korrekcióinál. A HKR működtetésével a tárca képes eleget tenni a társadalmi elvárásnak és jogszabályi kötelezettségének, az MH készen áll a meglévő erőforrások hatékony bevetésére bármely katasztrófatípus esetén.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2004. évi CV. törvény a honvédelemről.

2001. évi XCV. törvény a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról.

1999. évi LXXIV. törvény a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéséről.

A katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéséről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról szóló 179/1999. (XII. 10.) kormányrendelet.

23/2005. (VI. 16.) HM rendelet a honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól.

82/2005. (HK 20.) HM HVKF intézkedés a HM Honvéd Vezérkar és a Magyar Honvédség hadrendje szerinti katonai szervezetek katasztrófavédelmi feladatairól.

44/2007 (HK 5.) HM ÁT–HM HVKF együttes intézkedése a Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság állományának kijelöléséről és vezényléséről.

61/2010. (V. 20.) HM utasítás a katasztrófavédelmi költségvetési előirányzatok tervezéséről, biztosításáról és felhasználásáról.

181/2000 (HK 20.) MH parancsnoki intézkedés a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer katonai részének létrehozásáról, szerveinek működéséről és a közreműködő erők kijelöléséről.

A Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer Szervezeti és Működési Szabályzata.

Ágazati Katasztrófavédelmi Terv 2006–2011.

Katasztrófavédelmi Intézkedési Terv, KIT 2001–2005.

JEGYZETEK

¹ 23/2005. (VI. 16.) HM rendelet a honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól, 2 §., 3/A §

² 181/2000 sz. (HK 20) MHPK–VKF intézkedés, 3. sz. melléklet.

³ 23/2005. (VI. 16.) HM rendelet a honvédelmi ágazat katasztrófák elleni irányításáról és feladatairól; Honvédelmi Ágazati Katasztrófavédelmi Terv; Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer Szervezeti és Működési Szabályzata; 82/2005. (HK 20.) HM HVKF intézkedés a HM Honvéd Vezérkar és a Magyar Honvédség hadrendje szerinti katonai szervezetek katasztrófavédelmi feladatairól; 44/2007 (HK 5.) HM ÁT–HM HVKF együttes intézkedése a Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság állományának kijelöléséről és vezényléséről; HÁKOT, Kormányzati Koordinációs Bizottság (KKB) Operatív Törzs, Védekezési Munkabizottság, KOB szolgálati utasítások; logisztikai, híradó- és informatikai és egészségügyi szakintézkedések; a katasztrófavédelmi operatív csoportok és az Ágazati Információs Központ alkalmazási tervei.

- ⁴ A katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról szóló 179/1999. (XII. 10.) kormányrendelet 12. § (2), (3).
- ⁵ A katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény 14. §
- ⁶ HKR HM-rendelet 23. §
- ⁷ HKR HM-rendelet 25. § (1)
- ⁸ HKR HM-rendelet 25. § (3)
- ⁹ HKR HM-rendelet 24. §
- ¹⁰ HKR HM-rendelet 25. § (2)
- ¹¹ HVKF intézkedés (4)
- ¹² HVKF intézkedés (5)
- ¹³ HKR HM-rendelet 30. § (5)
- ¹⁴ A honvédelmi miniszter 61/2010. (V. 20.) HM-utasítás a katasztrófavédelmi költségvetési előirányzatok tervezéséről, biztosításáról és felhasználásáról.
- ¹⁵ Törvény 8 §. b), c) pontjai
- ¹⁶ Honvédelmi törvény 72. § (1)
- ¹⁷ Honvédelmi törvény 72. § (2)
- ¹⁸ Törvény 10. § c)
- ¹⁹ Kormányrendelet 2. § (1)
- ²⁰ HKR HM-rendelet 16. §
- ²¹ HKR HM-rendelet 17. §
- ²² 23/2005 HM-rendelet a honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól 29. § (2)
- ²³ 2004. évi CV. törvény a honvédelemről 50. § (6)
- ²⁴ 2004. évi CV. törvény a honvédelemről 72. § (1)
- ²⁵ 2004. évi CV. törvény a honvédelemről 70. § (3)
- ²⁶ 2001. évi XCV. törvény a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról 1. § (4) és 2. § (32) d) pontjai
- ²⁷ 2001. évi XCV. törvény a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról 1. § (22); 46 § (1)
- ²⁸ 2001. évi XCV. törvény a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról 52.§. (4), (5)
- ²⁹ 2001. évi XCV. törvény a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról 52/A. §

A MAGYAR HONVÉDSÉG RÉSZVÉTELE AZ ÁRVÍZVÉDELEMBEN 2000–2010

Magyarország földrajzi, hidrológiai elhelyezkedéséből adódóan az ország területét leginkább veszélyeztető természeti veszélyforrás az árvíz. A Kárpát-medence hidrológiai szempontból tulajdonképpen a Duna vízgyűjtő területének tekinthető, így a folyók nagy része a környező országokból hazánk területére szállítja a Kárpátok, Alpok nedvességét.

Az utóbbi időszak éghajlati anomáliái (a globális felmelegedés hatása?), az időjárási szupercellák kialakulása (lokális, heves esőzések) miatt már nem csak a nagy folyamokon (Duna, Tisza), hanem a kisebb folyókon, patakokon is kialakulhat veszélyhelyzet (Sajó, Hernád, Bakony-Cuhai ér, Bódva stb.).

A Magyar Honvédség részvételét a 2000–2010 közötti időszak árvízi védekezéseiben a rendelkezésünkre álló összefoglaló jelentések alapján vizsgáltuk.

A MAGYAR HONVÉDSÉG ÁRVÍZI VÉDEKEZÉSE 2000-BEN¹

2000.04.07.–05.12. közötti időszakban Közép-Kelet Magyarország (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Csongrád és Bács-Kiskun megyék) területén, a Bodrogon és a Tisza felső szakaszán kezdődő, majd később a Tisza középső szakaszára lehúzódnó rendkívüli árhullám elleni védekezésben és a következmények felszámolásában vettek részt az MH erői, eszközei.

Az árvíz-védekezési munkák folyamán az MH 35 alakulatától 24, a védekezés szempontjából kritikusnak tekinthető helyszínen, a feladat-végrehajtás súlypontján (2000. április 23.) 4260 fő és 553 technikai eszközt állt mentési készenlétben.

Értékek mentése

A védekezési munkák során:

- a készenléti és végrehajtó állomány 114 823 munkanapot teljesített,
- a személyi állomány 754 903 munkaórát dolgozott,
- a gépjárművek 486 583 km-t futottak,
- a műszaki gépek 4258 üzemórát teljesítettek,
- a helikopterek és egy An-26 repülőgép 171 óra 30 percet repültek.

RÉSZT VEVŐ SZEMÉLYI ÁLLOMÁNY

Az MH feladatba bevont erőinek vezetését, tevékenységének irányítását legfelsőbb szinten a HVK Műveleti Irányító Központ (HVK MIK) bázisán megalkotott Vízkár-elhárítási Operatív Bizottság, az alárendelt szervezeteknél az MH Szárazföldi Vezérkar (MH SZFVK), MH Légierő Vezérkar (MH LEVK) és az MH 3. Gépesített Hadosztály bázisán létrehozott operatív törzsek, a veszélyhelyzet központi helyszínére vezényelt előretolt operatív részleg, valamint az alakulatok elhelyezési körletében működő operatív csoportok végezték. Ez a vezetési rendszer biztosította a feladatok elvárás szerinti végrehajtását.

Az MH erőinek megoszlása a legnagyobb igénybevétel (04.23.) napján a következő volt.

A víz az úr

Lakosok mentése

A vezető szervezetek állománykategória szerinti megoszlása:

TI.	TTS.	SZERZ.	SOR	KA.	ÖSSZESEN
35	2	5	8	-	50

A védekezési munkák szervezésében, irányításában, a közvetlen védekezésben és a személyi állomány ellátásában részt vett összesen:

TI.	TTS.	SZERZ.	SOR	KA.	ÖSSZESEN
285	547	194	2597	13	3636

A fenti létszámon felül további 624 fő adott készségi szolgálatot, így a feladatban érintett állomány mindösszesen 4260 fő volt.

Technikai eszközök

A feladat végrehajtásába bevont technikai eszközök száma a legnagyobb igénybevétel (04.23.) napján:

GÉPJÁRMŰ	MŰSZAKI GÉP	HELIKOPTER	REPÜLŐGÉP	EGYÉB	ÖSSZESEN
481 db	24 db	13 db	1 db	34 db	553 db

Az igénybevétel fő területei

Az igénybevétel a Takta-köz, Szolnok város és környező települései (Kiskörétől Martfűig terjedő Tisza-szakasz) védelmére összpontosult. Kiemelt, a védekezés szempontjából kulcsfontosságú honvédségi beavatkozásra került

sor a Tisasüly, Tiszajenő, Tizzasas települések közelében található gátszakaszok megcsúszásának, repedésének lokalizálása, további romlásának megakadályozása érdekében.

Megérkezett a honvédség

A védekezés helyszínein végrehajtott *fő feladatok* az alábbiak voltak:

- homokzsákok töltése, szállítása szárazföldön és vízen;
- a régi gátak megemelése, lépcsős támfal építése homokzsákokból;
- új gátak építése, megtámasztása;
- veszélyeztetett helyen lévő házak, gazdasági épületek körvédelmének létrehozása homokzsákokból;
- védőtöltés megerősítése, megtámasztása;
- nyúlgátak építése;
- a megépített gátak ellenőrzése, figyelése, járőrözés;
- buzgárok, szivárgások lokalizálása, elrekesztése;
- helikopterekkel konténerezett homokzsák szállítása a kritikus szakaszokra Tiszajenő és Tisasüly térségében;
- készenlét mentési feladatok végrehajtására;
- fóliázás bűvártechnológiával;
- logisztikai feladatok végrehajtása;
- állami, katonai vezetők, vízügyi szakemberek és a sajtó képviselőinek szállítása;
- homokzsákok kiürítése, készletezése;
- készenlét a saját erők és az elárasztással fenyegetett települések lakosainak vízi, légi, szárazföldi mentésére.

Az igénybevétel anyagi kihatásai

Az igénybevétel a védekezésbe bevont valamennyi alakulatnak, de különösen a bázisalakulatoknak jelentős többletkiadást okozott. A május 11-éig végrehajtott feladatok költségkihatásainak jellemző adatai a következő felsorolásban olvashatók:

- személyi költségek: 212 242 891 Ft
  - üzemanyag-költségek: 82 997 533 Ft
  - kilométer-, üzemóra-költségek: 256 708 374 Ft
  - szállítási költségek: 2 882 000 Ft
  - javítás, alkatrészellátás költségei: 82 866 000 Ft
  - híradás költségei: 2 275 068 Ft
  - egyéb költségek: 80 322 772 Ft
- Összesen: 720 294 638 Ft

Az árvíz-védekezésben való részvétel kihatása az MH tevékenységére, a személyi állomány helytállása

Az MH SZFVK alárendeltségében lévő katonai szervezetek árvíz-védekezésre kijelölt erőin kívül – részben az egyes árvízvédekezésre tervezett alakulatok más jellegű elfoglaltsága miatt – elkerülhetetlen volt a tervekben eredetileg nem szereplő állomány és eszközök igénybevétele. Ez okból a Szolnok helyőrségben diszlokáló alakulatok helyi kirendelésén túl az árvíz-védekezési munkálatokba bevonták az MH LEVK jelentős létszámú – közel 1000 fős – állományát is.

A készenlét és a végrehajtás időszakában szabadságot és eltávozást csak minimális létszámú állomány részére, halaszthatatlan esetben engedélyeztek a parancsnokok.

Kiképzés

Az MH LEVK-nál a kiképzési feladatok átcsoportosításával a vízkár-elhárításba bevont állomány hazaérkezése után a lemaradás pótlása megtörtént. A kiképzés vonatkozásában más szervezettől esetlegesen felmerülő problémáról, illetve annak megoldásáról jelzés nem érkezett.

A személyi állomány helytállása

A vízkárelhárításba bevont állomány a feladatokat fegyelmezetten, felelősségteljesen hajtotta végre. Szinte minden területen példamutató magatartással jártak az élen, kivívva a polgári lakosság, valamint a helyi és az állami vezetők elismerését. A fentieket bizonyítja, hogy a több mint egy hónapos, csúcsidőszakban 4000 fő feletti létszám igénybevételét követelő feladat végrehajtása során fegyelemsértés, rendkívüli esemény vagy más, jelentésköteles probléma nem fordult elő!

Együttműködés a védekezésben részt vevő szervezetekkel

A vízkár-elhárítási feladatok elrendelésében, megkezdésében, a menetek végrehajtásában kezdettől fogva érzékelhető volt a korábbi árvíz-védekezési feladatok során megszerzett gyakorlati tapasztalat és rutin. Jól és eredményesen működött az összekötői rendszer. A KHVM védekezési munkabizottságával (OMIT), a BM OKF-fel, az érintett katasztrófavédelmi igazgatóságokkal és megyei védelmi bizottságokkal a munkakapcsolat jó szintű volt. A HVK Operatív Bizottság és a HM Védelmi Hivatal hatékonyan működött együtt.

A BM Védelmi Hivatallal és a települési polgárvédelmi szervezetekkel való együttműködés részleteinek tisztázása, továbbá a katasztrófavédelmi tevékenység részfeladatai vezetésének, végrehajtásának jogi és hatásköri szabályozása további egyeztetést igényel.

Kiemelten jó volt a kapcsolat a helyi védekezést irányító vízügyi szakemberekkel, a különböző szállítási feladatokat biztosító rendőri szervezetekkel. A vízügyi igazgatóságok (ÉVIZIG, KÖVIZIG, KÖTIVIZIG) szakemberei, a 3. gépesített hadosztály Árvízvédelmi Operatív Törzs irányító csoportja, az MH LEVK kirendelt szárazföldi és légi erői, továbbá az összekötőtisztek együttműködése példás volt.

Következtetések, javaslatok

Gondot jelentett a minden irányban (polgári–katonai) átjárható híradás szervezése. A mobiltelefonok centrális tárolása, kezelése miatt a kiosztás időt vesz igénybe, a csoportok kisebb részlegekre (25 fős, illetve kikülönített PTSZ-M részlegek) való bontása következményeként pedig a meglévónél nagyobb számú készülékre van szükség. Megoldást jelenthet a megfelelő használati rendszabályok kidolgozása után a katasztrófavédelmi célokra elkülönített készülékek tárolás céljából történő kiadása a kijelölt központi alakulatoknak, vagy a személyi használatú készülékek ez irányú igénybevételének rendezése jogi és pénzügyi szempontból. További megoldás lehet a csoportok széttagoltan tevékenykedő részlegei közötti összeköttetés támogatása érdekében a vízügyi szervezetek által helyenként biztosított rövidhullámú kézi adó-vevőkhöz hasonló készülékek beszerzése, lebiztosítása.

A helikopterek alkalmazása nehéz körülmények (éjszaka) között nem biztosított. Ennek oka elsősorban az ilyen feladatok végrehajtására alkalmatlan műszerezettség és az állomány készség szintű jártasságának eléréséhez szükséges repülési idő hiánya.

A nagyszámú kirendelt technikai eszközök jelentős része a kijelölt bázislaktanyáktól távol, szétszórtan teljesített feladatot. A megfelelő szintű technikai karbantartottság és javítás biztosítása érdekében mobil javító-csoportokat alakítottunk ki. Gondot jelentett a távoli helyőrségekből vezényelt alegységek csere- és javítóanyagainak igénylése, utanszállítása, ami

átgondolt szervezéssel, valamint az utaltsági rend további szabályozásával megoldható.

A felmerült problémák jövőbeni kiküszöbölése érdekében javasolt: a várható katasztrófavédelem kezelése folyamán a jelenleg fennálló, az árvízvédekezés során alkalmasszerűen szabályozott pénzügyi előírások korrigálása érdekében a pénzügyi rendszer átgondolása és további, vagy újraszabályozása, korszerűsítése.

A 2002. ÉVI ÁRVÍZI VÉDEKEZÉS²

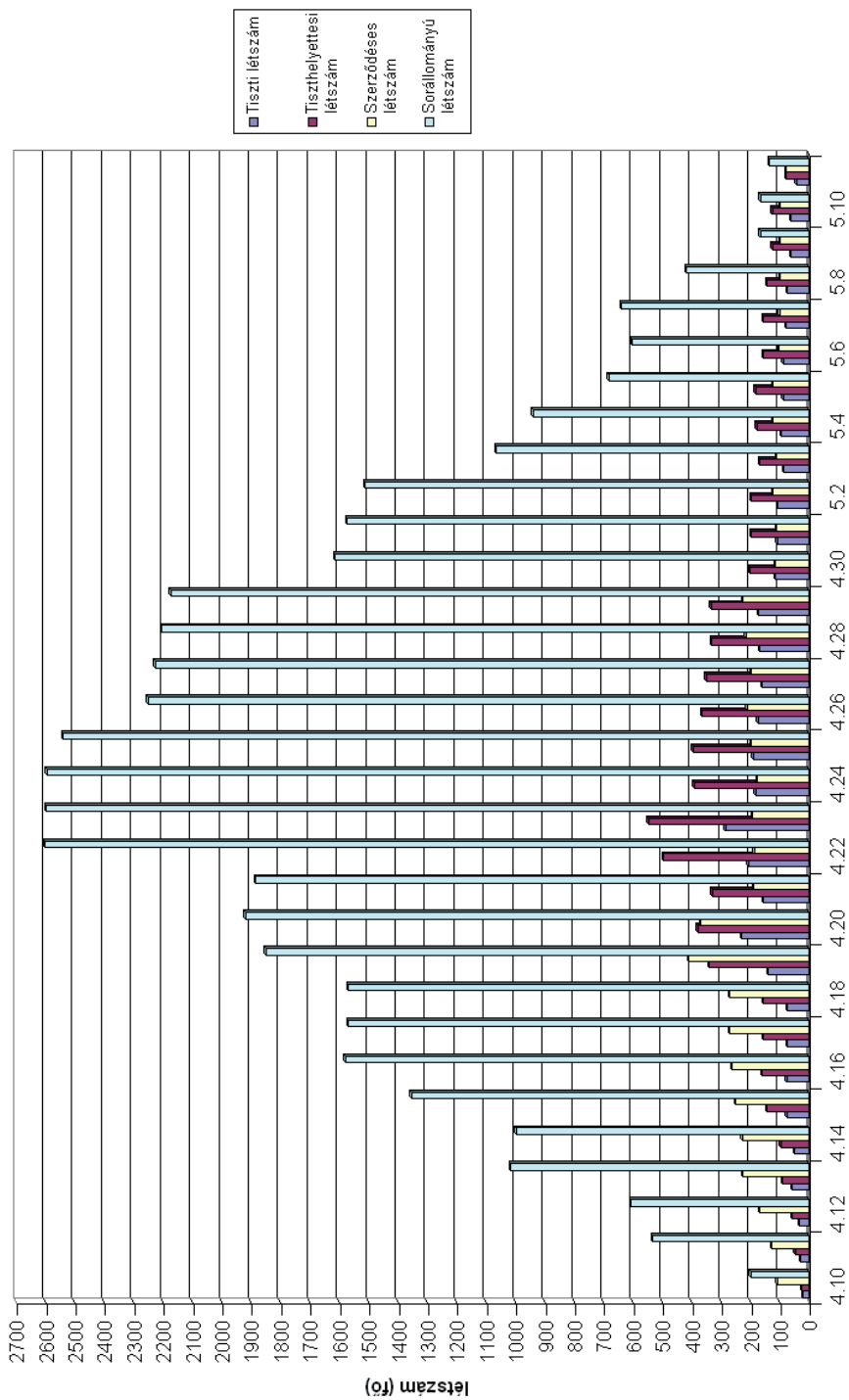
Az árvízi helyzet kialakulásának oka a vízgyűjtő terület felett augusztus elejétől elhelyezkedő, kelet-nyugati irányban lassan mozgó, nagy kiterjedésű ciklon, ami a vízgyűjtő teljes területén több havi átlagot meghaladó mennyiségű csapadékot hozott.

A folyamatosan lehulló csapadék következtében augusztus 10-én árhullám érte el a főváros térségét, amely augusztus 11-éről 12-ére virradó éjszaka 607 cm-es magassággal tetőzött. Ezután lassú apadás indult, ami 532 cm-es vízállásig folytatódott. A vízgyűjtőn időközben lehullott újabb jelentős mennyiségű csapadék egy következő árhullámot indított el a Duna felső szakaszán. Ez 13-ára érte el az országhatárt, és intenzív áradás mellett augusztus 18–19-én tetőzött 848 cm-es vízzinnel a fővárosban. Az újabb árhullám kialakulását elősegítette, hogy az közepesnél nagyobb mértékben telített mederre érkezett.

A helyzetet súlyosbította, hogy a mellékfolyók közül az Inn-en, a Rábán és az Ipolyon jelentősebb, a Marcalon és a Vágon kisebb mértékű árhullám alakult ki. Meteorológiai elemzések rámutatnak, hogy az ilyen típusú ciklonok nem rendkívüliek az évek ebben az időszakában, hiszen volt erre már példa több esetben is, pl. az 1970., 1999. és 2000. évi tiszai árvizek esetében.

Az augusztusi dunai árhullámot okozó ciklon sajátossága volt, hogy „beékelődött két mozdulatlan anticiklon közé, így teljes csapadékmennyisége a Duna vízgyűjtő területén hullott le”.

A 2002. 08. 13-tól 08. 24-ig tartó, a Dunán levonuló rendkívüli árhullám elleni védekezésben az MH katasztrófavédelemre kijelölt részlegei, valamint a kialakult veszélyhelyzet miatt az erők fokozására kirendelt, terven felüli erői és eszközei aktívan és meghatározó jelleggel vettek részt.

Kirendelt erők létszáma a 2002. évi átvéti védekezés során

A VÍZKÁRELHÁRÍTÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ IGÉNYBEVÉTEL JELLEMZŐ ADATAI

Az árvíz-védekezési feladatok során kirendelt állomány adatai:

	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Személyi állomány (fő)	61	202	303	1062	1863	3025	2384	1640	255
Technikai eszközök (db)		9	18	40	140	175	160	76	12

A védekezés csúcsidőszakában augusztus 18-án 3025 fő és 175 db gépjármű vett részt egy időben a védekezésben.

Homokzsákszállítás földön és égen

Az igénybevétel fő területei:

- homokzsákok töltése és szállítása;
- védőtöltés megerősítése, megtámasztása;
- nyúlógátak építése;
- buzgárok, szivárgások lokalizálása;
- készenlét mentési feladatok végrehajtására;
- figyelőszolgálat és járőrözés;
- logisztikai feladatok végrehajtása;
- élet- és vagyonmentési, valamint szállítási feladatok földi és légi eszközökkel;
- szemrevételezés légi felderítéssel;
- állami és katonai vezetők légi szállítása;
- tartalék erő biztosítása védművek átszakadása esetére.

Az igénybevétel közvetlen anyagi kihatása 476 667 744 Ft volt.

AZ MH TEVÉKENYSÉGE RÉSZLETEIBEN

Az MH Légierő Parancsnokság veszprémi Katasztrófavédelmi Operatív Csoportjának alárendeltségében

- Az MH 12. Légvédelmi Rakétadandár (Győr) egyidejűleg 150–350 fővel Győr térségében a Duna, a Mosoni-Duna és a Marcal árvízvédelmi műveinek megerősítésén vett részt augusztus 14–20. között.
- Az MH 87. Bakony Harcihelikopter Ezred (Szentkirályszabadja) 180 fős munkacsoportja Budapest XXII. kerületében folytatott árvízvédelmi töltés-megerősítést augusztus 16–21. között, valamint 20-án az újpesti körgát átázásakor vett részt a megerősítő munkálatokban. Az alakulat egy helikoptere a szükséges kiszolgáló-személlyel Szentendrére települt és az Országos Vízügyi Főigazgatóság védekezést irányító szakemberei szárazföldi járművekkel elérhetetlen helyekre történő szállítását, valamint az árvízvédelmi művek állapotának ellenőrzését biztosította, egy másik helikopter pedig az MH 89. Szolnok Vegyes Szállítórepülő Ezred (Szolnok) állományával közösen tevékenykedett.
- Az MH 89. Szolnok Vegyes Szállítórepülő Ezred 210 fős munkacsoportja augusztus 16–21. között a budapesti Margitszigeten folytatott töltésma-gasítást, és részt vett az augusztus 19-i újpesti töltésátázás során szükségessé vált munkálatokban. Az alakulat két helikoptere a szükséges földi kiszolgáló személylyel együtt az MH 87. Bakony Harcihelikopter Ezred és az 1. Logisztikai Ezred állományával közösen augusztus 16–19. között Kecskéd repülőterén, augusztus 20–21. között Kisapostagon települt, és az esetleges életmentési feladatok ellátására, valamint váratlan veszély-

helyzetek (pl. gátszakadás) kezelésére létrehozott 100 fős, három helikopteres csoportosításban vett részt.

- Az MH 1. Logisztikai Ezred 90 fős munkacsoportja augusztus 16–21. között Budapest XXII. kerületében végzett árvízvédelmi tevékenységet, egy munkacsoportja pedig az MH 89. Szolnok Vegyes Szállítórepülő Ezred állományával közösen tevékenykedett.

Az MH Szárazföldi Parancsnokság székesfehérvári Katasztrófavédelmi Operatív Csoportjának alárendeltségében

- Az MH 25. Klapka György Gépesített Lövészdandár augusztus 14–22. között Komárom térségében (Komárom, Szőny, Neszmély, Tát, Dunaalmás településeken és környékükön), egyidejűleg 50–300 fővel folytatott árvízvédelmi tevékenységet.
- Az MH 1. Könnyű Vegyes Ezred (Szolnok) 130 fős munkacsoportja augusztus 19–21. között Nagymaros és Sződliget településeken végzett töltésmegerősítő munkálatokat.
- Az MH 101. „Szigetvári” Zrínyi Miklós Vegyes Tüzérdandár (Pécs) egyidejűleg 100–200 fővel augusztus 18–22. között Dunaszekescsön, illetve Mohácson folytatott árvízvédelmi tevékenységet.
- Az MH 62. Beresényi Miklós Gépesített Lövészdandár 330 fős munkacsoportja augusztus 18–19-én Szentendrén, 20–22. között Szabadszálláson, az MH Hadkiegészítő és Kiképző Parancsnokság objektumaiban tartalék erőt képezett árvízi veszélyhelyzet esetére.
- Az MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Dandár augusztus 17–21. között Szentendrén egy, illetve Tatán kilenc PTSZ-M kételtű járművet és járműszemélyzetet állomásoztatott árvízi veszélyhelyzet, élet- és vagyonmentés céljára, valamint egy univerzális földmunkagéppel részt vett a Solt környéki árvíz-védekezési munkálatokban augusztus 18–22. között.

Az MH Hadkiegészítő és Kiképző Parancsnokság budapesti Katasztrófavédelmi Operatív Csoportjának alárendeltségében

- Az MH Központi Tiszthelyettesképző Szakiskola (Szentendre) egyidejűleg maximum 300 fővel augusztus 14–21. között Szentendrén a város, illetve a katonai szervezet objektuma árvízvédelmi munkálataiban, továbbá augusztus 17-én a Visegrádon, 17–20. között pedig az Esztergomban folytatott védekezési munkákban vett részt, valamint az árvízvédekezésre összevont erők bázislaktanyájaként szolgált.
- Az MH Savaria Kiképző Központ (Szombathely) 265 fős munkacsoportja augusztus 17–21. között Visegrád térségében végzett árvízvédelmi munkálatokat.

- Az MH Tapolcai Kiképző Központ 300 fős részlege augusztus 17-én Táton, Nagymaroson és Esztergomban, 18–21. között Nagymaros és Esztergom településeken vett részt az árvízvédekezésben.
- Az MH Alföldi Kiképző Központ (Szabadszállás) augusztus 18–22. között Szalkszentmárton, Solt, Dunapataj, Harta településeken folytatott árvízvédelmi munkákat egyidejűleg maximum 250 fővel, valamint az árvízvédekezésre összevont erők bázislaktanyájaként szolgált.

Az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság

- Biztosította az árvízvédelmi munkálatokba bevont katonai szervezetek logisztikai biztosításához szükséges igények folyamatos és soron kívüli teljesítését;
- Az ÖLTB budapesti Katasztrófavédelmi Operatív Csoportjának alárendeltségében az MH Támogató Ezred szállítási és ellátási feladatokat teljesített a Budapesten védekező honvédségi erők érdekében, valamint az árvízvédekezésre összevont erők bázislaktanyájaként szolgált.

Az MH Budapesti Helyőrség-parancsnokság állományából

- Az MH 32. Budapest Őr- és Díszezred állományából 200 fő a margitszigeti árvíz-védekezési munkálatokban vett részt augusztus 17. és 19. között.

Védekezés a Margitszigeten

Az MH Összhaderőnemi Hadműveleti Központ állományából

- Az MH ÖHK állományából 40 fő a margitszigeti árvíz-védekezési munkálatokban vett részt augusztus 17–18-án.

AZ ÁRVÍZI VÉDEKEZÉS TAPASZTALATAI

- Az árvízi védekezésbe bevont erőket és eszközöket alapvetően úgy rendelték ki, hogy a HKSZ, a készenléti, készségi szolgálatok, valamint a napi élet biztosításához szükséges állomány rendelkezésre állt.
- A védekezés időszakára tervezett kiképzési foglalkozások nagy része elmaradt, amelyeket az alakulatok későbbi végrehajtásra átterveztek.
- A vízkárelhárításban és árvízvédekezésben való részvétel egyes területeken viszont nagyban hozzájárult a kiképzettség szintjének emeléséhez, főleg az állomány azon tagjainak esetében, akik az eredeti beosztásuknak megfelelő szakfeladatokat láttak el (pl. repülőhajózók, gépjárművezetők).
- Mind a hivatásos és szerződéses, mind a sorállomány felelősségteljesen és fegyelmezetten hajtotta végre a részükre meghatározott feladatokat, élen jártak a munkavégzésben és példát mutattak a polgári lakosságnak.
- A helyőrségekben visszamaradt személyi állomány a technikai eszközparkkal mindenhol képes volt a vonatkozó előírásoknak megfelelően a HKSZ és M feladatok biztosítására.
- A Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer irányítási rendszere, a kialakult kapcsolati rendszerek, az együttműködési készség kezdettől fogva biztosította az operatív feladatirányítást. A felállított és kihelyezett operatív részlegek útján valamennyi fontos szerv és szervezet folyamatosan elérhető volt és kellően biztosította a kétoldalú információáramlást.

A HM Védelmi Hivatal – MH Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság – Kormányzati Koordinációs Bizottság – BM OKF Veszélyhelyzeti Központ, valamint a védekezést a helyszínen irányító védelmi bizottságok együttműködése példás volt.

Kiemelten jó volt a kapcsolat a védekezést irányító vízügyi szakemberekkel és a helyi lakossággal.

KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

- Összességében a vízkárelhárításra kirendelt állomány a legjobb tudása szerint tevékenykedett, a kapott feladatokat minden esetben megértette, azokat példamutatóan, szervezeten hajtotta végre. A védekezés során a leginkább mobilizálható, egységes, határozott fellépésű, jól irányítható csoportokat alkotott.
- Az irányító szervek jól gazdálkodtak az erővel, minden esetben megfelelő tartalékot képeztek és a biztosított volt a kirendelt erők lépcsőzetes pótlása.

- Az egyéb készségi, harkésztségi és kiképzési feladatok (pl. Szablya 2002 gyakorlat) koordinálása megoldott volt, de kiemelten nagy leterheltséget jelentett a párhuzamosan jelentkező feladatok ellátása a rendelkezésre álló erővel.

Mivel a Duna árvízvédelmi művei viszonylagosan jó állapotúak és megfelelően méretezettek, nem volt szükség a várható alkalmazás helyére csoportosított kételtű szállítójárművek, illetve helikopterek igénybevételére védműszakadások elzárása, illetve közvetlen életveszélyben levők mentése céljából.

A feladatba bevont csapatoknál a békében rendszeresített híradó eszközök nehezen vagy egyáltalán nem voltak használhatók, ezért az MH Híradó Parancsnokság által biztosított mobiltelefonokat alkalmazták. A védekezésben részt vevő alakulatok operatív csoportjaival és a védelmi munkacsoportokkal folyamatos volt az összeköttetés.

A kevés repült idő ellenére a repülőhajózó állomány precízen hajtotta végre feladatát. A védekezésbe bevont szállítóhelikoptereket a várható alkalmazás körzetében kialakított helikopter-leszállóhelyekre telepítették. A helikopterek elsősorban készenléti szolgálatot láttak el, elsődleges feladatuk az esetleges gátszakadások esetén személyek mentése, illetve a rések feltöltése volt, de légi úton biztosították a szárazföldön megközelíthetetlen területekre az állami és katonai vezetők, illetve a vízügyi szakemberek szállítását is. A kijelölt eszközök használhatóságát nagyban befolyásolta az éjszakai alkalmazás feltételeinek (éjjellátó készülékek, nagy erejű reflektorok és műszerezettség) hiánya. A klasszikus értelemben vett helikopteres mentés lehetősége (cselekvésképtelenek, pánikhelyzetben lévők mentése) sem biztosított, mivel a helikopterek emelőberendezései nem kellő teherbírásúak.

A logisztikai alegységek árvízvédelmi munkacsoportokhoz kikülönített részei bázislaktanyák segítségével oldották meg a folyamatos ellátást.

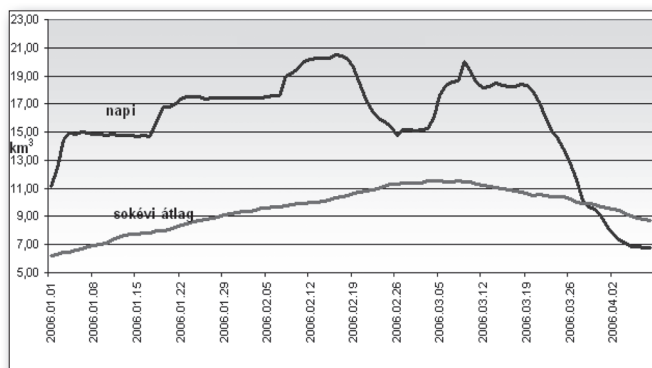
A védekezés befejeztével az állomány nyilvános búcsúztatásának továbbra is kedvező volt a visszhangja.

2006. ÉVI ÁRVÍZI VÉDEKEZÉS

A DUNA FOLYAM

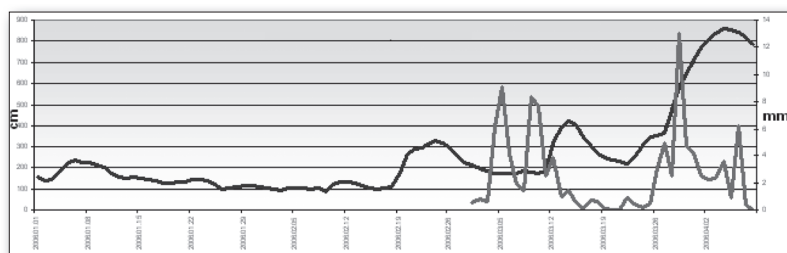
A Dunán 2006 márciusának végén áradás indult el, ami az eddigi legnagyobb észlelt, jégmentes árvízszintet is meghaladta. A Duna vízgyűjtő területén 2006. január 1-jén 11,13 km³ volt a hóban tárolt vízkészlet, ami január első

hetében 15 km^3 -re, majd utolsó dekádjában 17 km^3 -re növekedett, és a február 7–18-ig terjedő időszakban már 20 km^3 feletti volt. Ez a vízkészlet a január–márciusi sokéves átlag kétszeresére, időnként háromszorosára emelkedett.

Hóban tárolt vízkészlet

A február végi, március eleji enyhülés hatására, az 500–1000 méteres sávban olvadás indult el, ami február 19–28. között 300–350 cm-es vízállással levonult. Ezt követően a hóban tárolt vízkészlet március 4-éig 15 km^3 -re csökkent. Március első két hetében intenzív esapadékhullás volt jellemző, ami az 1000 m-es sávig folyékony, felette szilárd halmazállapotban jelent meg. Ez március 12-étől okozott kisebb áradást, amely 424 cm-es vízállással, március 14-én tetőzött Budapesten.

Vízállás (cm) és csapadék (mm)

Március közepétől elsősorban a nyugati és az északi vízgyűjtőkön ismét intenzív esapadékhullást regisztráltak. A több hullámban érkező frontrendszerek hatására, a 0 fokos hőmérséklet magassága 800–2000 méter között változott az időszakban. A magasabb értékek (területi átlagban 10°C) az időszak végére voltak jellemzőek. A felmelegedés és a csapadéktevékenység együttes hatására a jelentős mennyiségű hó olvadása a magasabb régiókban is megkezdődött, a vízgyűjtő 1000 méter alatti részein pedig tovább folyta-

Pihenő a dunai védekezés során

Kora tavaszi árvíz a Dunán

tódott. Április 2-án a bajor szakaszcól kisebb árhullám indult el, ugyanakkor Felső-Ausztriában apadás volt tapasztalható. Az újabb árhullám Alsó-Ausztria térségében futott rá az előzőre, ezzel elhúzódo tetőzést valószínűsítve.

Budapesti pillanatkép

Március 30-án a Morván III. fokú ($800 \text{ m}^3/\text{sec}$) és a Vágon is III. fokú szintet meghaladó ($1200 \text{ m}^3/\text{sec}$) árhullám alakult ki. A mellékfolyók elhúzódo tetőzése, a felső vízgyűjtőről érkező folyamatos vízutánpótlás a budapesti vízmércénél, a 2002. augusztusi legnagyobb víz (LNV) 848 cm fölötti várható tetőzési vízállást valószínűsített.

A hegyvidéki térségekben tovább folytatódott az intenzív hóolvadás. Április 4-én a bajor szakaszon mérsékelt apadás indult el, miközben a Morván, igen magas vízállás mellett, elhúzódo tetőzés volt. A Vág árhulláma a felsőbb szakaszokon már intenzíven apadt, a Garamon pedig felgyorsult az apadás. Budapestnél a tetőzés 2006. április 4-én 16:00–19:00 óra között következett be 860 cm-es vízállással, ami 12 cm-rel haladta meg a 2002. augusztusi 848 cm-es LNV-t. Ezt követően mérsékelt apadás volt tapasztalható, április 5–7. között óránként 1 cm-es, majd április 9-étől óránként 2 cm-es értékkel.

A Duna folyamra általánosan jellemző a kora tavaszi (az alpokbeli hóolvadást követő) árvíz, továbbá az utóbbi évtizedben egyre gyakrabban előforduló, az Alpokban lehulló nagy mennyiségű csapadék miatt kialakuló nyári árvíz, melynek időpontja nem kiszámítható. Ilyen volt a 2002. augusztusi

árvíz is, melynek tetőzése meghaladta az addigi legnagyobb jégmentes vízálást. Mindkettő közös jellemzője az intenzív, gyors felfutás, de amíg a 2002-es árhullám a tetőzést követően, a csapadéktevékenység megszűnte miatt rövid idő alatt a középvízi szintig apadt, addig a 2006-os, a nagy elolvadt hómenyisség és a csapadéktevékenység következtében magas mederteltség mellett, hosszan tartó, lassú apadással párosult. A tetőzést követő 5. napon 2002-ben 387 cm, míg a 2006-osnál 750 cm volt a vízállás. 2002-ben 848 cm-es tetőző vízállásnál 8240 m³/sec, míg 2006. április 4-én 860 cm-es tetőző vízállásnál 8520 m³/sec vízmennyiség haladt át a budapesti szelvényen.³

A Vigadó téri hajóállomás

A TISZA FOLYÓ

Időközben a Tisza folyón is elindult egy árhullám. A Tiszán Tiszafüredtől a déli országhatárig még az áradó tendencia érvényesült III. árvízvédelmi fokozat közeli, illetve a fölötti vízállásokkal.

A Hármas-Körös alsó szakaszán a vízjárást a Tisza alakította, ezért a vízszintek csökkenése egyelőre nem volt várható. A Maros a hazai szakaszon még áradt, a Tisza vízállása az árhullám lassú levonulását valószínűsítette.

A meteorológiai és hidrometeorológiai előrejelzések szerint április 12-én a Maros, a Körösök, a Szamos, a Kraszna és a Túr vízgyűjtőjén jelentős (10–30 mm közötti) esapadék volt várható, ami újabb vízszintemelkedést okozott, és a vízállás várhatóan több szakaszon is elérte a III. fokú mértékadó árvízszintet. A Felső-Tiszán az apadás mérséklődött, mert a vízgyűjtőn 10 mm körüli esapadék hullott. A Duna németországi vízgyűjtőjén 1–5 mm közötti, nagy térségű esapadék hullott.

A hosszan tartó magas dunai vízállások jelentős mértékben befolyásolták a Tiszán, illetve annak mellékfolyóin levonuló árhullámok szintjeit és tartósságát. A Tisza vízrendszerében az elkövetkezendő időszakban kialakult esapadéktevékenység – tekintettel a Tisza-völgy valamennyi folyójának nagy mederteltségére – komoly árvízi helyzetet okozott, különösen a középső és alsó szakaszokon.

Árvízvédelmi veszélyhelyzetet hirdettek ki 2006. április 14-én 13 órától a Tisza Kisköre és az országhatár közötti szakaszán. A veszélyhelyzet kiterjedt a Maros teljes szakaszára, a Hármaskörösre Mezőtúrtól a torkolatig, valamint a Zagyvára. A veszélyhelyzet Szolnok és Csongrád megyét érintette, az árvíz 38–40 települést fenyegetett, az esetleges kitelepítésekre azonban a katasztrófavédelem felkészült. („Gátszakadásnak minimális a veszélye, de nem kizárt.”) Az uniós együttműködés keretében az árvízi védekezéshez szükséges eszközöket kapott Magyarország Svédországtól, Ausztriától, Szlovéniától és Romániától. Magyarország hasonló eszközöket adott a vajdasági védekezéshez.

A veszélyhelyzet lehetővé tette a kitelepítés elrendelését, valamint közlekedési, utazási korlátozás bevezetését is. Az árvízi veszélyhelyzetben arra is lehetőség nyílt, hogy a védekezés költségeit ne egyedül az önkormányzatok állják, hanem ahhoz támogatást kapjanak a kormánytól is.

A Tisza Szegeden április 17–19-e között tetőzött, a folyó vízállása meghaladta a valaha mért legmagasabb szintet, az 1970-es 960 centimétert. A vízállás-előrejelzés az adott hét pénteki napjára 980 centiméteres tetőzést prognosztizált. Az Alsó-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság adatai szerint a Tisza vízszintje a hét utolsó munkanapján reggel 926 centiméter volt Szegednél, a folyó folyamatosan áradt. Szegednél hosszan tartó tetőzésre készültek a szakemberek. Az árvízveszély miatt már hetekkel korábban lezárták a rakpartot, majd a partra vezető lejárókat, az úgynevezett kulisszanyílásokat is. A vízügyi igazgatóság szerint kitelepítésekre vagy gátszakadásra sehol nem készültek. A város polgármestere bejelentette: Szeged biztonságban van.

A Tisza völgyében a másik gócponton, Szolnoknál április 17–18-án tetőzött a Tisza. A folyó vízállása az árvízvédelmi szakemberek szerint itt nem érte el az eddigi mért legmagasabb szintet, az 1041 centimétert. A Közép-

Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság szerint az áradás üteme ugyan lelassult, de húsvéthétfőre a folyó vízállása elérte a 975 centimétert. A folyamatos vízutánpótlás miatt pedig hosszan tartó árhullámra kellett számítani.

A Tisza Szolnok alatti szakaszán a rendkívüli árvíz az okozta, hogy jelentős árhullám vonult le a Tisza mellett a Maroson és a Körösökön is. Ráadásul a Dunán levonuló árhullám visszaduzzasztotta a Tiszát, miközben a Dunán – az árhullám levonulása után – az eredeti állapotok helyreállítása folyt. Az árvíz elleni védekezésre a kormány az év eltelt időszakában összesen 4,7 milliárd forintot költött, ami napi 250–300 millió forintos kiadást jelentett.

A MAGYAR HONVÉDSÉG TEVÉKENYSÉGE⁴

A Magyar Honvédség, a Honvédelmi Minisztérium és háttérintézményei erői 2006. március 31. és május 10. között (a Duna folyam Győrtől Budapest Margit-szigetig terjedő, valamint a Tisza folyó és a Hármas-Körös teljes szakaszán) a rendkívüli árvízi veszélyhelyzet felszámolásában tevékenykedtek.

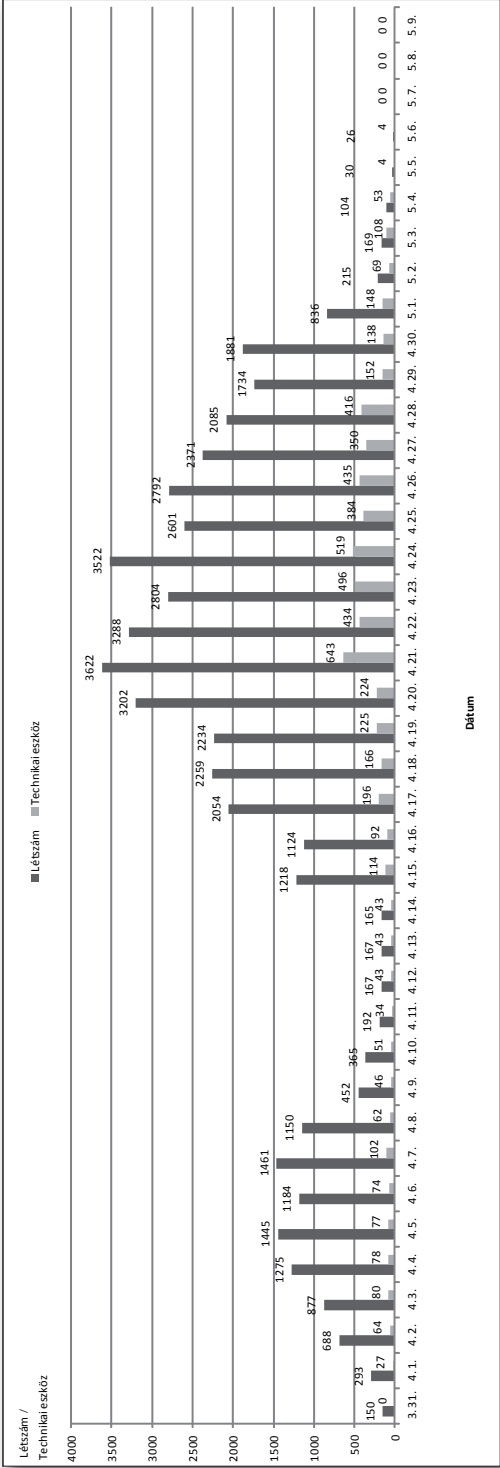
A Magyar Honvédség felkészült az árvíz elleni védekezésben való részvételre. 2006.03.30-án érkezett az első igénybejelentés katonai erők védekezésben való részvételére. Az MH Szentendrei Kiképző Központ, valamint a Szakképző Iskola 2006.03.31. 07:00-i kezdéssel 150 fővel nappal és egész éjjel folytatták a védmű megerősítését. A Honvédelmi Minisztériumban és a közép szintű vezetési szerveknél 03.31-én megalakították a katasztrófavédelmi operatív bizottságokat (KOB) és a különböző parancsnokságok katasztrófavédelmi operatív csoportjait (KOCS), amelyek 24 órás, folyamatos szolgálati rendben koordinálták a védekezésbe bevont árvízi munkacsoportok működését és – amennyiben az szükségessé vált – további alakulatok készenlétbe helyezését, valamint ellenőrizték a munkacsoportok élet- és munkafeltételeinek biztosítását.

A Magyar Honvédség erői hozzájárulásának, valamint a HKR-be bevont és további erők kimagasló tevékenységének köszönhetően sikerült az áradó magyarországi folyókat a védműveken belül tartani, melyről a Magyar Köztársaság Kormánya, a szakmai szervezetek és az ország lakossága is elismerően nyilatkozott.

Az árvízi védekezés vezetése

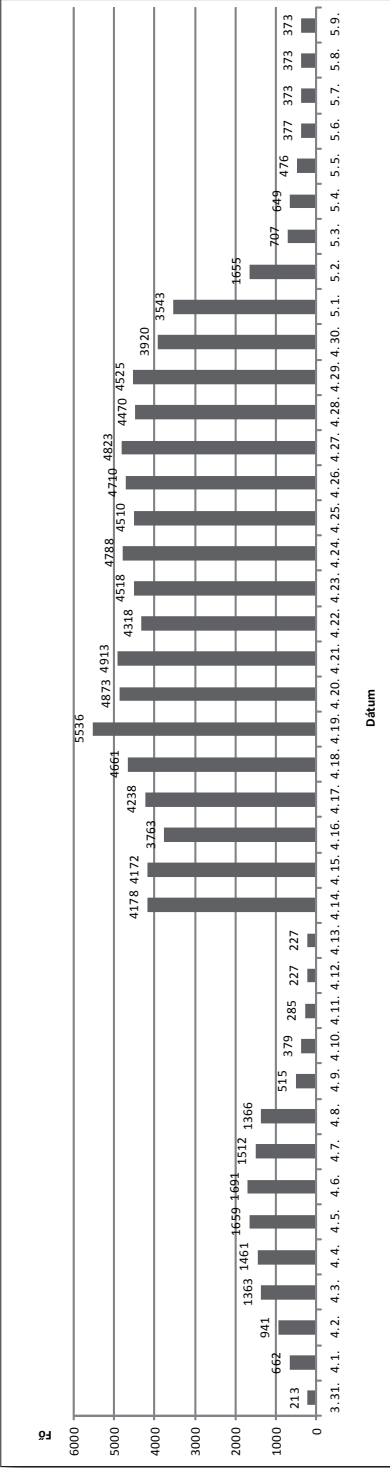
A HM HVK Műveleti Főcsoportfőnökség bázisán megalakított MH Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság (MH KOB) 2006. március 31-én történt riasztása után az alárendelt (MH SZFP, MH LEP, MH ÖLTP, MH BHP) kataszt-

Kirendelt létszám (az adott napon az árvízvédekezésben részt vett erők)

Az árvízvédekezésben részt vevő állomány összesen

Az árvízvédekezésben részt vevő állomány összesen

Létszámadatok a 2006. évi árvízi védekezés során

rófavédelmi operatív csoportok (KOCS) aktivizálásával a HKR megkezdte működését.

Az MH KOB elkészítette az árvízvédelmi feladat műveleti elgondolását, mely alapján az alárendeltek tevékenységének szervezését, vezetését a kialakult konkrét hidrometeorológiai helyzetnek megfelelően pontosították. Az MH KOB 24 órás folyamatos működése, a vezető szervezet, szervezeteket képviselő tagok sikeres, összehangolt munkája lehetővé tette a felső vezetés döntéseinek, a Honvédelmi Ágazati Katasztrófavédelmi Operatív Törzs (HÁKOT) javaslatainak maradéktalan előkészítését és végrehajtását, az alárendeltek folyamatos irányítását, valamint az árvíz-védekezési tevékenységben részt vevő más szervezetekkel történő együttműködést. Az MH KOB helyszíni ellenőrzéseket hajtott végre, továbbá a legkritikusabb időszakban állományából a helyszíni munkák irányítását végző szolgálati személyeket különítették ki.

A KOCS-ok 24 órás folyamatos működési rendben, az MH KOB irányítása alapján vezették szervezeteiket, biztosították a feladat-végrehajtás feltételeit.

Az operatív csoportok folyamatos működéssel irányították alárendeltjeiket. A csoportokat a védekezés időszakában (különösen a tiszai és körösi védekezés során), az árvíz-védekezési tevékenység elgondolásának megfelelően, a kijelölt parancsnokok irányítása alatt, bázislaktanyákban vonták össze.

Összességében a HKR vezető szervei a riasztás után normaidőn belül megkezdtek feladatuk végrehajtását. Működésük biztosította az alárendeltek tevékenységének folyamatos vezetését, irányítását. Folyamatosan biztosították a részt vevő személyi állomány és technikai eszközök logisztikai támogatását és a szakszerű egészségügyi biztosítást.

A védekezés végrehajtása

Minden idők legnagyobb dunai és tiszai árvízi védekezésének végrehajtására a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszerbe kijelölt és további bevont erők létszáma összesen 10 695 fő volt (10 118 végrehajtó és 577 fő támogató állomány).

A védekezés során egy időben maximálisan – 2006. április 21-én – 3622 főt és 643 db technikai eszközt alkalmaztak.

A védekezés főbb feladatai:

- homokzsákok töltése, szállítása szárazföldön, vízen és levegőben;
- gátak megemelése, bordás megtámasztás építése homokzsákokból;
- új gátak építése, megtámasztása;
- veszélyeztetett házak, gazdasági épületek védelme homokzsákokkal;
- védőtöltés megerősítése, megtámasztása;
- nyúlógátak építése;

Homokzsákszállítás Tiszasas térségében

- gátak ellenőrzése, veszélyes árvízi jelenségek figyelése, járőrözés;
- buzgárok, szivárgások lokalizálása, elszigetelése;
- helikopterekkel nagyméretű homokzsákok szállítása a kritikus szakaszokra (Tiszaécske, Tiszaug, Tiszasas, Csépa, Szelevény, Csongrád, Körtvélyes és Szeged térsége);
- mentési feladatok végrehajtása;
- világítási feladatok végrehajtása;
- logisztikai feladatok végrehajtása;
- MH-erők mozgásának katonai rendészeti biztosítása;
- állami, katonai vezetők, vízügyi szakemberek és a sajtó képviselőinek szállítása.

Az árvízi védekezésben részt vett szervek és szervezetek:

- Honvédelmi Minisztérium, HM Honvéd Vezérkar és háttérintézményei, ZMNE;
- MH SZFP és alárendeltjei;
- MH LEP és alárendeltjei;
- MH ÖLTP és alárendeltjei;
- MH BHP és alárendeltjei;

- MH EÜP és alárendeltjei;
- MH HIP és alárendeltjei.

Részleteiben: a 2006. tavaszi árvízi védekezésben részt vett (Győr, Almásfüzitő, Dunaalmás, Tát, Nagymaros, Kismaros, Szentendre, Szőny, Sződliget, Vác, Budapest, Tiszalúc, Sárospatak, Szolnok, Tiszaújváros, Tiszasas, Csépa, Szelevény, Kunszentmárton, Öcsöd, Szarvas, Gyomaendrőd, Csongrád, Sentes, Mártély, Mindszent, Körtevény, Nagyfa, Szeged és a déli országhatár térségét érintően):

- MH KOB (HM TKF, HM VH, HM HVK KTFCSE, HM HVK MFCSE, MH ÖLTP, MH EÜP, MH HIP képviselői);
- HM HVK MFCSE;
- ZMNE;
- MH Tiszt helyettes Szakképző Iskola;
- MH Szentendrei Kiképző Központ;
- MH SZFP KOCS;
- MH 25. Könnyű Lövész dandár;
- MH 25/88. Könnyű Vegyes Zászlóalj;
- MH 11. Harekocsi Zászlóalj;
- MH 5. Könnyű Lövész dandár;
- MH 5/62. Könnyű Lövész zászlóalj;
- MH 5/3. Könnyű Lövész zászlóalj;
- MH 37. Műszaki Dandár;
- MH 37/4. Műszaki-építő Zászlóalj;
- MH 64. Logisztikai Ezred;
- MH 43. Vezetéstámogató Zászlóalj;
- MH Bakony Harekiképző Központ;
- MH LEP KOCS;

Védekezés a Hármas-Körös csépai szakaszán

- MH 12. Légvédelmi Rakétadandár;
- MH 86. Helikopter Ezred;
- MH 59. Repülőbázis;
- MH Pápa Bázisrepülőtér;
- MH ÖLTP KOCS;
- MH Támogató Ezred;
- MH 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred;
- MH Légijármű Javítóüzem;
- MH Térképész Szolgálat;
- MH BHP KOCS;
- MH 32. Budapest Őr- és Díszezred;
- MH Katonai Fogház;
- MH Központi Zenekar.

Az MH részéről az árvízi védekezésbe bevont erők logisztikai támogatásához szükséges anyagi készletek soron kívüli biztosítását:

- az MH Haditechnikai Ellátó Központ;
- az MH Hadtápanyag Ellátó Központ;
- az MH Veszélyesanyag Ellátó Központ raktárai végezték.

Az árvízi védekezés logisztikai összköltségkihatása mindösszesen:

1 176 300 000 Ft.

Az árvízi védekezés személyi juttatások és járulékai költsége összesen:

946 300 000 Ft.

Az árvízi védekezés kiadásai mindösszesen: 2 122 600 000 Ft.

Árvízvédekezés 2006. április 20-án a Hármas-Körösön

Ezen összeget a HM KPSZH 360/40/2006 nyilvántartási számú ügyiratában foglaltak alapján, „a XVI. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium fejezet, a fejezeti kezelésű előirányzat között szereplő Víz- és környezeti kárelhárítás jogcímesoportja terhére 2006. május 19-én átutalta a honvédelmi tárca részére”.

Az árvízi védekezés hatása a kiképzésre, a személyi állomány helytállása

A védekezési munkálatok a Magyar Honvédség csaknem valamennyi szervezetét és szinte teljes személyi állományát érintették, ezért az MH, valamint a HM alárendelt szervezetei zöménél a kiképzést felfüggesztették, illetve áttervezték. A dunai védekezés során bevont katonai tanintézeteknél (ZMNE, MH KPTSZI), valamint az MH Szentendrei Kiképző Központban (MH SZKK) folyó kiképzést áttervezték.

A vízkár-elhárítási feladatokba bevont személyi állomány a feladatokat fegyelmetlenül, felelősségteljesen hajtotta végre. A védekezési munkálatok minden területén, a fokozott tartós leterheltség (hosszan tartó, elhúzódó védekezés, éjszakai munkálatok) ellenére példamutatóan, fegyelmetlenül folytak.

A logisztikai ellátást végző szervezetek állománya a lehető leggyorsabban biztosította az igényelt anyagi készleteket.

Az árvízi védekezésre kirendelt 10 000 fő feletti létszámú állomány a védekezés öthetes időszaka alatt fegyelemsértést nem követett el, esemény, jelentésköteles probléma nem merült fel.

Együttműködés a védekezésben részt vevő szervezetekkel

Az árvíz-védekezési feladatok végrehajtása során az irányító szervek közötti együttműködés a törvényeknek és előírásoknak megfelelően biztosította a honvédelmi erők alkalmazását. A Magyar Honvédség a kijelölt tárcamegbi-zottak útján együttműködött a Kormányzati Koordinációs Bizottság Operatív Törzsével és Védekezési Munkabizottsággal. Az MH KOB együttműködött (a HM HVK MFCSF-től kijelölt tárcamegbi-zott útján) az országos védekezést irányító Országos Műszaki Irányító Törzsszel (OMIT), valamint a védekezésben érintett megyei védelmi bizottságokkal és más, a védekezésben részt vevő országos hatáskörű és regionális szervekkel. A munkakapcsolat a terveknek megfelelően, jól, hatékonyan működött.

A védekezési munkálatokat közvetlenül irányító környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok, illetve a Fővárosi Csatornázási Művek képviselőivel az együttműködés kiemelten jó volt.

A Magyar Honvédség a védekezés során felmerült személyi (munkaerő) és technikai igényeket maximálisan kielégítette.

A feladat végrehajtása során problémaként merült fel, hogy néhány esetben (pl. Győr térsége) a vízügyi szakember szakmai igényét az adott megyei védelmi bizottság felülbírálta, így azok teljesítéséhez további egyeztetésekre volt szükség, valamint esetenként több szálon futott be igény katonai erő alkalmazására – pl. polgármester, országgyűlési képviselő, megyei védelmi bizottság, BM OKF, OMIT –, amelyek időnként egymással ellentmondásban voltak.

Tapasztalatok és javaslatok

A magyarországi vízfolyásokon kialakult árvíz, bár rekordnagyságot ért el, messze nem a legrosszabb forgatókönyv szerint vonult le (nem voltak esőzések, a hóban tárolt vízmennyiség sem volt kiemelkedő nagyságú). A jövőben ennél jelentősebb árvízi helyzetek kialakulása is valószínűsíthető.

A több mint egy hónapos védekezés során számos helyen alakultak ki veszélyes helyzetek; kritikus szituáció a Tisza–Körös összefolyásánál volt. A védekezés szempontjából előnyösnek számított, hogy a leginkább veszélyes helyzetek olyan helyen voltak tapasztalhatók, ahol nagy létszámú honvédségi erők alkalmazására kedvezőek voltak a viszonyok, a bázislaktanyák (Szolnok, Szentés, Hódmezővásárhely) közelsége miatt, ami lehetővé tette jelentős létszámú alkalmi kötelékek kialakítását, összevonását, tevékenységének biztosítását.

A Magyar Honvédség 2005-ben átdolgozott katasztrófavédelmi intézkedései, tervei, szabályzói biztosították a HKR készenlétbe helyezésének és működésének feltételeit. A HKR-be kijelölt munkacsoportok jó alapot jelentettek a feladatok megkezdéséhez, de a tapasztalatok szerint nagyobb kiterjedésű, illetve elhúzódó feladat-végrehajtás esetén szükséges más erők bevonása is.

Területileg nagy kiterjedésű tevékenység esetén célszerű felelősségi körzeteket kijelölni és az ott tevékenykedő erőket egy parancsnokság, OCS alárendeltségébe utalni.

A HKR-be valamennyi nagyobb katonai szervezetet javasolt bevonni, így mindegyik felkészülhet a rendszerben folytatott tevékenységre.

A logisztikai támogatás megfelelően szervezett és operatív volt.

Az MH szervezetei, erői és eszközei teljesítőképességüket szinte teljesen kihasználták.

Problémaként merült fel:

- A hosszú időtartamú védekezésből adódóan az MH katonai szervezeteinek állományát rendkívül hosszú igénybevételnek tették ki. Több katonai szervezetet mind a Dunán, mind a Tiszán alkalmaztak.
- A helikopterek az intenzív tiszai igénybevétel hatására üzemóra-tartalékaikat sok esetben kifutották. A veszélyes helyek számának csökkenése

(két-három), valamint a repülőterek közelsége ellenére az alkalmazható helikopterek száma folyamatosan csökkent.

- A rendszeresített műszaki gépek teljes kapacitását kihasználták. A lánc-talpas úszó gépjárművek és a műszaki földmunkagépek további rendszerben tartása, a vízi szállítóeszközök, elsősorban fémtestű motoresónakok számának növelése javasolt.

Az alárendeltek javaslatai:

- Vezetés-irányítás területén a középszintű vezető szervek (KOCS-ok) ellenőrző, koordináló, vezető szerepét hangsúlyosabbá kell tenni.
- A helikopterek számát növelni szükséges.
- A helyi híradás alapvetően mobiltelefonokra épül, a készülékeket központi készletből biztosítják. Az eszközök mennyisége megfelelő, de nem teszik lehetővé az egész napos használatot a védekezés helyszínén, ezért – a telefonok terepen történő töltésének érdekében – gépjárműről használható töltőegységek beszerzése szükséges.

A 2010. ÉVI ÁRVÍZI VÉDEKEZÉS

A 2010. május–június hónapban országosan lehullott esapadék mennyisége meghaladta a sokéves átlagot. Hatására a kisebb folyókon, vízfolyásokon hirtelen nagy erejű áradások indultak meg, amelyek Borsod-Abaúj-Zemplén megye területén meghaladták az eddig mért legnagyobb vízállásokat (LNV), a Tisza középső és alsó szakaszán pedig elhúzódozó, a legnagyobb vízállást megközelítő árhullám vonult le.

A védekezés időszakában rendkívüli készültségi fokozat volt a Sajón, a Hernádon és a Bódván. A kialakult helyzet kezelésére 2010. június 02-án 19:00-tól a kormány a 186/2010. (VI. 2.) kormányrendelettel Borsod-Abaúj-Zemplén megye teljes közigazgatási területére árvízi és belvízi, továbbá – a 187/2010 (VI. 2.) kormányrendelettel – Nógrád megye Hasznos és Pásztó települések közigazgatási területére árvízi veszélyhelyzetet hirdetett ki. A veszélyhelyzeteket a kormány 2010. június 17-én 18:00 órai hatállyal megszüntette.

AZ ÁRVÍZVÉDEKEZÉS SÚLYPONTJAI

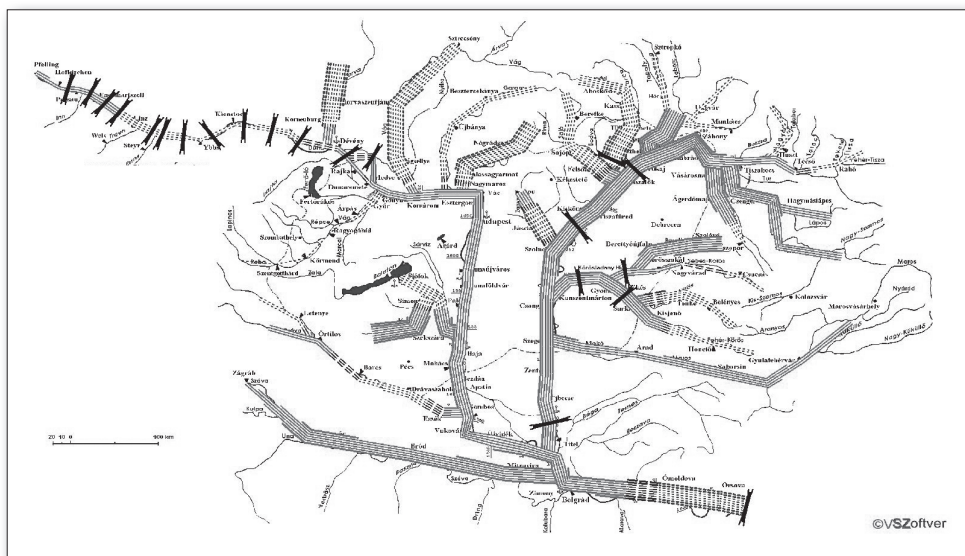
2010. május 17. – június 11. között Somogy Megyében Kaposváron, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a Hernád, a Sajó és a Bódva teljes szakaszán, Baranya megyében Sásd településen, Nógrád Megyében a Pásztó-hasznosi

víztározó térségében, Győr-Moson-Sopron megyében Bőny térségében, Komárom-Esztergom megyében Szőny–Almásfüzitő térségében folyt intenzív védekezés.

2010. június 11-től a védekezés súlypontja a Tisza folyó Kisköre–Szolnok–Mindszent szakaszára tevődött át.

A MAGYAR HONVÉDSÉG RÉSZVÉTELE AZ ÁRVÍZ-VÉDEKEZÉSI FELADATOKBAN

A Magyar Honvédség erői és eszközei a jogszabályokban előírtaknak megfelelően, a védekezést irányító állami szervek felkérése alapján, 2010. május 17-től május 23-ig⁵, majd 2010. június 01-től június 11-ig⁶ vettek részt aktívan az árvízvédelmi feladatokban. A Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer biztosította az MH gyors, szervezett, tervszerű reagálását, a folyamatos vezetést, a szükséges logisztikai biztosítást, a védekezésben jelentkező feladatok eredményes kezelését, az állomány munkafeltételeinek, munkavédelmi és egészségügyi szükségleteinek biztosítását.

Napi vízjárási térkép, 2010. május 19.

Az MH készenlétben lévő és a védekezési helyszínekre kirendelt erői
A védekezési feladatban mindösszesen a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség 22 szervezete vett részt. A kirendelt erők létszáma a védeke-

zési helyszíneken az igénybevételi maximumot jelentő június 06-án 3071 fő volt, és további 2136 fő volt I. fokú katasztrófavédelmi készenlétben.

Az erők kivonása Somogy Megye területéről 2010. május 18-ig, a Komárom-Esztergom, Győr-Moson-Sopron, Baranya és Borsod-Abaúj-Zemplén megye területéről június 11-ig befejeződött, azonban a Tiszán mért kiemelkedően magas vízállás miatt június 11. és június 18. között 8 db PTSZ-M kétéltű szállító jármű és 4 db Mi-8/17 helikopter, valamint egy védelmi és romeltakarító kézi munkacsoport (VRKMCS, 47 fő) maradt készenlétben. 2010. június 18. és június 24. között a készenlétbe helyezett technikai eszközök száma 2 helikopterre és 4 PTSZ-re csökkent; a készenléteket június 24-én 16:00 órai hatállyal szüntettük meg. A készenlétbe helyezett erők és eszközök igénybevételére a tiszai védekezés során nem került sor.

Az árvízi védekezésben részt vevő erők tevékenysége

- A Baranya Megyei Védelmi Bizottság felkérése alapján Sásd elzárt településen élet- és vagyonmentés céljából, a lakosság ellátására, szállításra – az MH 64. BSZJ Logisztikai Ezred szállító-vontató csoportjából – 3db terepjáró tehergépkocsit rendeltek ki, váltással. A kirendelés időtartama: 2010. május 17. 14:00-tól május 18. 12:00-ig.
- A Somogy Megyei Védelmi Bizottság kérése alapján egy védelmi romeltakarító kézi munkacsoportot (VRKMCS, 50 fő) rendeltek ki Kaposvárra, homokzsáktöltési és árvízi védekezési feladatokra. Váltással mindösszesen 87 katona vett részt a feladat végrehajtásában. A kirendelés időtartama: 2010. május 17. 14:00-tól május 18. 12:00-ig.

Gátépítés erőltetett ütemben

Homokzsáktöltés

- A HM Honvéd Vezérkar főnökhelyettes intézkedésére Hajmáskéren a Malom-völgyi víztároló gátjához, annak megerősítésére kirendelték a helyszínen tartózkodó MH 5. Bocskai István Lövészdandár műszaki gépcsoportját 2 db KOMATSU műszaki géppel. A munkálatok ideje alatt az MH ÖHP parancsnokának intézkedésére a CLEVER FERRET gyakorlaton részt vevő állományt kivonták a térségből. A kirendelés időtartama: 2010. május 17. 16:25-től május 17. 19:00-ig.

A gesztelyi ellátópont

- A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Védelmi Bizottság felkérése alapján az MH 5. Bocskai István Lövészdandár állományából mindösszesen két VRKMCS-t, egy SZVCS-t, egy darab KRAZ vontatót trélerrel és egy darab PTSZ-t rendeltek ki logisztikai és egészségügyi biztosítással, mindösszesen 149 fővel (váltással), és további két VRKMCS-t tartottak I. fokú készenlétben.

- 2010. május 18-án az 1. sz.

VRKMCS, 57 fő személyi állománnyal és 4 db terepjáró tehergépkocsival Gesztely térségében gátmegerősítést végzett 06:00-tól 18:00-ig. A 2. sz. VRKMCS, 57 fő személyi állománnyal és 4 db terepjáró tehergépkocsival a 3. számú főút benzinkút és Auchan áruház közötti vízátfolyás elhárításának munkálataiban vett részt 09:30-tól 20:00-ig.

- 2010. május 19-én az 1. sz. VRKMCS Edelény térségében 06:00 órától 18:00-ig, a 2. sz. VRKMCS Gesztely térségében 09:30-tól 19:00-ig végzett gátmegerősítést. A logisztikai csoport mindkét helyszínen az ellátást, majd a pihentetést biztosította (8 fő, 4 db terepjáró tehergépkocsi és mozgókonyha).
- 2010. május 20-án a 2. sz. VRKMCS 57 fő személyi állománnyal és 4 db terepjáró tehergépkocsival 06:00-tól 09:30-ig Ónod térségében hajtott végre árvízi védekező feladatot, majd készenléti szolgálatot látott el. A 3. és 4. sz. VRKMCS (57–57 fő), valamint a logisztikai támogató csoport részére I. fokú katasztrófavédelmi készenléti fokozatot rendeltek el. A munkacsoportok a készenlétüket 18:00-kor elérték.
- 2010. május 21-én az 1. és 2. sz. VRKMCS 16:00-ig Gesztelyen készenléti szolgálatot látott el. A csoportok váltására 16:00-kor került sor az MH 5/62 zászlóalj (Hódmezővásárhely) állományából útba indított 5. és 6. sz. VRKMCS (57–57 fő) állományával. A leváltott munkacsoportok 21:00-kor eseménymentesen beérkeztek Debrecenbe. A 3. és 4. sz. VRKMCS továbbra is készenléti szolgálatot látott el, három órás beérkezési készséggel.
- 2010. május 22-én az 5. és 6. sz. VRKMCS-t 06:00-tól 17:00-ig Edelény és Gesztely térségében alkalmazták árvízi védekezési feladatokra. A munkacsoportok az éjszaka folyamán 30 perces készenlét mellett pihentek. A 3. és 4. sz. VRKMCS továbbra is háromórás készenléti szolgálatot látott el.
- 2010. május 23-án az 5. és 6. sz. VRKMCS 06:00-tól Gesztely térségében, a 3. és 4. VRKMCS továbbra is lakáson látott el készenléti szolgálatot háromórás készségben. A munkacsoportok visszarendelésére az MH KOB 12:00-kor intézkedett. A Gesztely térségében lévők 23-án 16:40-kor útba indultak Debrecenbe és Hódmezővásárhelyre. 23-án 22:50-ig valamennyi munkacsoport visszaérkezett békeelhelyezési körleteibe.
- 2010. június 03–11. között a Sajó, Hernád folyók és a Bódva vízfolyás-térségében homokzsáktöltési, mentési, kitelepítési, légi, vízi és földi szállítási, ellátási, erősítési és gátmegerősítési munkálatokat hajtottak végre a védekezésben részt vevő erők.
- 2010. június 01–02-án Sásd elzárt településen életmentési, szállítási feladatokat végeztek a katonai erők.
- 2010. június 01-jétől Pásztó település kitelepítése érdekében légi-, földi- és víziszállító-kapacitás aktivizálására került sor, igénybevétel azonban végül nem történt.

- 2010. június 02–06. között Bony térségében gátmegerősítési feladatokat hajtottak végre a védekező erők.
- 2010. június 05-től Almásfüzitő térségében a vasúti töltés megerősítésére került sor.
- 2010. június 15-én a Magyar Honvédség inkurrens készletéből, a kalocsai kijelölt állandó raktárból hét tonna kalcium-hypokloritot adtak át az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság számára, a B.A.Z. megyei fertőtlenítési munkálatok biztosítására.

Védekezés a Miskolcra bevezető autópályán

Az árvízi védekezésben részt vevő szervezetek

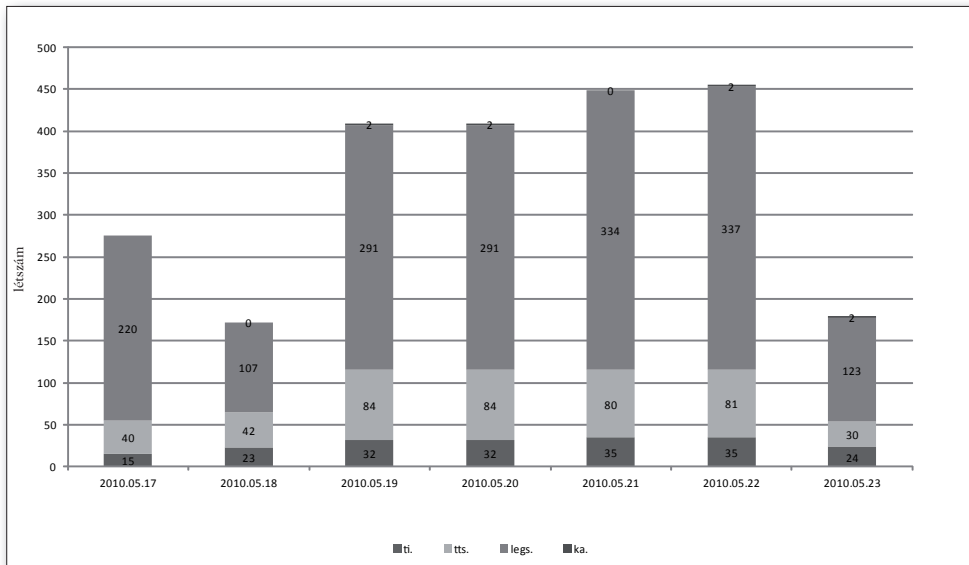
A honvédelmi miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek és a Honvédelmi Minisztérium állományából:

- HM Védelmi Hivatal;
- HM Hadműveleti és Kiképzési Főosztály;
- HM Tervező és Koordinációs Főosztály;
- Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

A HM Honvéd Vezérkar főnök közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek:

- MH Összhaderőnemi Parancsnokság;
- MH Műveleti Központ;
- MH Támogató Dandár;
- MH Központi Kiképző Bázis;
- MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ.

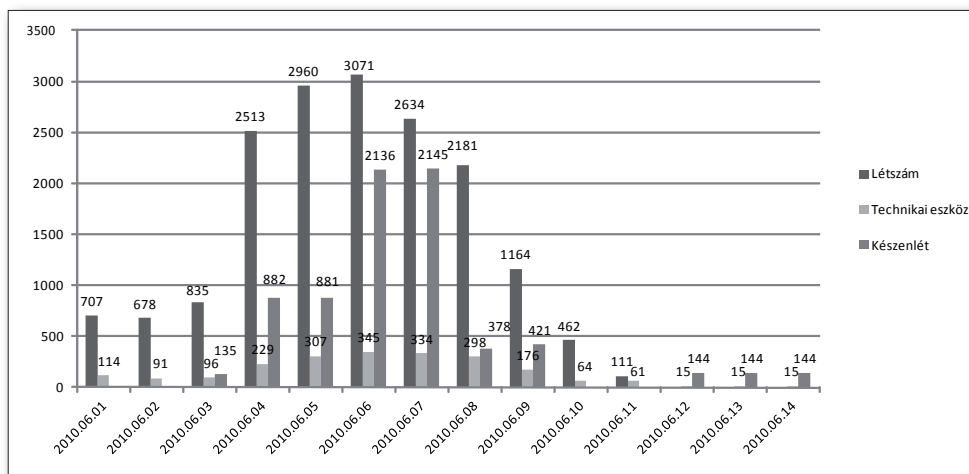

Adatok a védekezésről, 2010. május

A MH Összhaderőnemi Parancsnokság alárendeltségébe tartozó katonai szervezetek:

- MH 5. Bocskai István Lövészdandár;
- MH 25. Klapka György Lövészdandár;
- MH 12. Arrabona Légvédelmi Rakétaezred;
- MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Ezred;
- MH 64. Boconádi Szabó József Logisztikai Ezred;
- MH 86. Szolnok Helikopterbázis;
- MH 43. Nagysándor József Híradó és Vezetéstámogató Ezred;
- MH Pápa Bázisrepülőtér;
- MH 54. Veszprém Légtérellenőrző Ezred;
- MH Bakony Harekiképző Központ;
- MH 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi Zászlóalj;
- MH 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred;
- MH 25/88. Könnyű Vegyes Zászlóalj;
- MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis.

Adatok a védekezésről, 2010. június

Költségszámvetés

Összesített adatok:

Személyi költségek összesen:	192 269 000 Ft
Dologi költségek összesen:	170 263 000 Ft
2010. június 22. 06:00 mindösszesen:	362 532 000 Ft

(Az adatokat a HM KPŰ 2010. június 22-én megküldött információi alapján összesítettük.)

Tapasztalatok

Az előzetes tapasztalatfeldolgozás alapján megállapítható, hogy a Magyar Honvédség árvízi védekezésbe bevont erőinek készültségbe helyezésére, ki- rendelésére és alkalmazására vonatkozó intézkedések, utasítások biztosították a feladatok végrehajtását.

Az együttműködés a megyei védelmi bizottságokkal, az országos és megyei vízügyi szervezetekkel megfelelően működött.

Az árvízi védekezés során működtetett vezetési rendszer, az alkalmazott munkacsoportok felépítése megfelelő volt és csak kisebb korrekciót, módosítást igényel. A HM Védelmi Hivatal és az MH Műveleti Központ együttes javaslatot készít elő. (Az előzetes tapasztalatokról külön jelentés készült).

A katasztrófavédelmi feladatok teljesítése során a Magyar Honvédség – amely tevékenységével kivívta a lakosság, az országos és helyi szervek, szervezetek elismerését – egyáltalán nem, vagy ritkán jelent meg az országos médiumokban.

A részletes összefoglaló jelentést a HM IKR-ben meghatározott rendben terjesztettük fel.

ÖSSZEGZÉS

A fentebb tárgyalt árvízi védekezési tevékenységen felül természetesen több alkalommal vett részt a Magyar Honvédség katasztrófaelhárítási tevékenységben. Az arra kijelölt szervek, szervezetek folyamatosan figyelemmel kísérik a hazánkban kialakuló katasztrófahelyzeteket, elemzik a tapasztalatokat, és felkérés esetén felkészülnek a katasztrófavédelmi segítségnyújtásra.

A Magyar Honvédség katasztrófavédelmi hozzájárulási kötelezettségét az ország érdekében mindig maradéktalanul teljesítette. Legyen szó természeti vagy ipari katasztrófáról, képességeit, lehetőségeit maradéktalanul az eredményes védekezés szolgálatába állította. Az árvízi védekezések során emberi és anyagi-technikai támogatással segítette a védekezésben részt vevő állami és helyi szervezetek katasztrófavédelmi tevékenységét.

Külön kiemelendő az a helytállás, melyet a veszélyeztetett lakosság védelmében – akár saját testi épségük kockáztatásával – végzett a Magyar Honvédség személyi állománya.

A 2006. évi csépai (Hármas-Körös–Tisza találkozása) védekezés során – a vízügyi szakemberek irányításával –, a „megsuvadt” gáton olyan munkát végeztek katonáink, amely az európai vízügyi szakemberek oktatásában is helyet kapott.

2010-ben, az ország szinte minden tájegységén végrehajtott védekezési feladatokon felül, a védekezésre kirendelt több ezer fős rendészeti állomány ellátása is váratlan feladatot rótt a Magyar Honvédségre, melyet legjobb tudása szerint, eredményesen teljesített.

A védekezési feladatok eredményes végrehajtását sokan, sokféleképpen köszönték meg a személyi állománynak. Közjogi méltóságok, országos, megyei szintű vezetők, polgármesterek nyilvánították ki hálájukat a végzett munkáért.

A legnagyobb elismerés mégis a polgárok, a lakosok véleménye. A 2006. évi árvíz során ezt fogalmazták meg: „*A katonák megérkeztek, minden rendben lesz!*” Ez az egyszerű mondat kifejezi azt az elismerést és megbecsülést, bizalmat, amely a Magyar Honvédség katasztrófavédelmi tevékenységét övezi.

JEGYZETEK

- ¹ Összefoglaló jelentés az „Árvíz–2000” feladatról. Nyt. szám: 72/451/2000
- ² Összefoglaló jelentés a 2002. augusztusi árvízvédekezésben (vízkárelhárításban) részt vett MH-erőkről, -eszközökről és a végzett munkáról. Nyt. szám: 208/495/2002
- ³ A Fővárosi Csatornázási Művek: A 2006-os árvíz az eddigi legnagyobb jégmentes árvíz (<http://www.fesm.hu/content/index.php/99>)
- ⁴ Összefoglaló jelentés az MH árvíz-védekezési tevékenységről. Nyt. szám: 193/1679/2006
- ⁵ Összefoglaló jelentés az MH árvízvédelmi tevékenységről. Nyt.szám: 216-126/2010 MH KOB
- ⁶ Árvízvédelmi összefoglaló jelentés és javaslat a személyi állomány elismerésére. Nyt.szám: 155-23/2010 MH MK

Dr. Juhász László mk. alezredes

TAPASZTALATOK ÉS LEHETŐSÉGEK

A Magyar Honvédség részvétele a civilizációs eredetű katasztrófák következményeinek felmérésében és felszámolásában

BEVEZETÉS

A Magyar Honvédség egyedülálló képességrendszere lehetővé teszi, hogy eredményesen közreműködjön nem csak a természeti, hanem a civilizációs eredetű katasztrófák következményeinek felmérésében és felszámolásában. Mivel a honvédség alaprendeltetéséből adódik, hogy a harcoló és a támogató csapatok alkalmasak feladataik végrehajtására sugárzó, mérgező és fertőző anyagokkal szennyezett környezetben, az érintett szakcsapatok feladatrendszeréhez tartozik a veszélyforrások felderítése, felszámolása is. Megállapítható, hogy a Magyar Honvédségnél az elmúlt évtizedekben tapasztalt folyamatos létszám- és képességesökkenés megállt, sőt a meglévő létszámkeretek között bizonyos mértékű minőségi fejlődésnek lehettünk tanúi. E fejlődés egyrészt humán, másrészt technikai jellegű. Az önkéntes haderőre történő átállásnak köszönhető, hogy a csapatoknál szolgáló szerződéses legénységi állomány kiképzettségének szintje emelkedett, a feladatokhoz való hozzáállása jó. A hivatásos állományú parancsnokok, vezetők is nagyobb rutinra, több tapasztalatra tehettek szert. A technikai jellegű fejlesztések sajnos nem olyan ütemben zajlanak, ahogy azt szeretnénk, mégis, a rendelkezésre álló eszközpark alkalmassá teszi a szaklegységeket a magas színvonalú feladat-végrehajtásra a civilizációs eredetű katasztrófák körülményei között is, legyen szó akár radiológiai veszélyhelyzetről, vagy vegyi anyagokkal összefüggő eseményekről.

Az elmúlt tíz év során, szerencsére, sokkal kevesebb civilizációs eredetű bekövetkezett katasztrófahelyzet volt, mint természeti csapásokból származó. A fejezetből természetesen nem hagyható ki a 2010-es vörösiszap-katasztrófa honvédséget érintő feladatainak feldolgozása. Eleddig ismeretlen helyzetben folytattunk heroikus küzdelmet; nem volt példa, nem voltak tapasztalatok, fogódzók abban a tekintetben, hogy mi a helyes tennivaló.

Nukleáris baleset Magyarországon nem következett be, a 2003-as paksi üzemzavar nem érte el azt a szintet, hogy szükség lett volna a HKR aktivizálására, így feldolgozott tapasztalatok sem állnak rendelkezésünkre. Köteünk e fejezetében lehetőség nyílik arra, hogy a nukleárisbaleset-elhárítás megszervezésének bemutatásán kívül teret szenteljünk az ilyen típusú katasztrófákra történő felkészülés-kiképzés rendszerének, a végrehajtott nagyobb szabású gyakorlatok tapasztalatainak ismertetésére.

Érintjük azokat a járványügyi feladatokat, amelyeket a katasztrófavédelem rendszerébe integráltak és ágazati végrehajtásuk a HKR szervezeti keretein belül valósul meg. A civilizációs eredetű katasztrófák sorában foglalkozunk a migráció jelenségével összefüggő helyzetek kezelésében való honvédségi részvétellel, megemlítjük a jogszabályban szereplő egyéb katasztrófatípusok esetén lehetséges honvédségi szerepvállalást.

A fejezetben szereplő információk egy része a feltüntetett szakirodalomban fellelhető, míg másik része a szerzőnek közvetlenül a feladatok végrehajtása során megszerzett ismeretéből, valamint a honvédségi katasztrófavédelemmel összefüggő – műveleti tervezésben, a köz- és védelmi igazgatás különböző beosztásaiban szerzett – tízéves tapasztalatából származik.

CIVILIZÁCIÓS EREDETŰ KATASZTRÓFA- VESZÉLYFORRÁSOK

Tekintsük át, hogy milyen jellemző civilizációs eredetű veszélyekkel számolhatunk a katasztrófák elleni felkészülés során:

- ipari, vegyipari anyagok alkalmazásával összefüggő katasztrófák;
- nukleáris tevékenységgel összefüggő katasztrófák, ezen belül hazai nukleáris, illetve radioaktív anyagokat tartalmazó és tároló létesítményeknél, a nukleáris és radioaktív anyagok szállításakor, nukleáris energiaforrással rendelkező űrobjektumok földre való visszatérésekor bekövetkező katasztrófák, sugárzó anyaggal elkövetett bűncselekmények következményei;
- veszélyhelyzeti szintet elérő közlekedési balesetek (légi, közúti, vasúti, vízi);
- humán járványügyi katasztrófák;
- tömeges migráció által okozott humánkatasztrófák.

A VÖRÖSISZAP-KATASZTRÓFA ELHÁRÍTÁSÁNAK TÉNYEI ÉS TAPASZTALATAI

A 2010. év különösen nehéznek bizonyult a katasztrófaelhárításban érintett valamennyi szervezet részére. Az Angéla és a Zsófia ciklonok okozta rendkívüli áradások után ősszel bekövetkezett Magyarország történetének leg-súlyosabb ipari katasztrófája. 2010. október 4-én 12 óra 25 perckor az ajkai timföldgyár iszaptározója 10. számú zágytározójának északnyugati sarkánál gátszakadás következett be, melynek következtében kb. 600–700 000 m³ vörösiszap árasztotta el az Ajkától nyugatra fekvő környéket. A kiömlő, erősen lúgos vörösiszap-áradat tíz ember életét követelte, többen szenvedtek súlyos, sokáig gyógyuló, vagy maradandó sérüléseket. Az iszap körülbelül 10 km²-nyi területet öntött el: Kolontár területének felét, Devecser egyharmadát. Az iszap néhol két méter magasan ült meg. A szennyezőanyag belekerült a Torna-patakba, majd a Marcal folyóba. A vízügyi és a katasztrófavédelmi szakemberek emberfeletti erőfeszítéseket tettek a szennyeződés semlegesítése és továbbterjedésének megakadályozása érdekében. A védekezés első két napjában, október 5-én délutánig a Kolontár feletti másik tározóban mintegy 100 000 m³ lúgos vizet semlegesítettek savval. Különböző mentesítő anyagokat juttattak ki a folyóvizekbe, melynek köszönhetően a vörösiszap a Marcal folyóban maradt, illetve a kezdetben igen nagy töménységű lúgot sikerült oly mértékben semlegesíteni, hogy a Rába, illetve a Duna csak korlátozott mértékben szennyeződött. Sajnos, így is jelentős károk keletkeztek a természeti környezetben, a Marcal élővilága gyakorlatilag kipusztult.

Kolontár és Devecser települések jelentős károkat szenvedtek el. A katasztrófa azonban nem csak ezeket a településeket érintette. A mentésben, segítségnyújtásban és az elhárításban részt vettek az állami, önkormányzati szervek, különböző vállalkozások, karitatív szervezetek. A lakosok közül is sokan ajánlották fel önkéntes segítségüket, adományaikat. Ez a katasztrófa is megmutatta, hogy szükség esetén az egész ország képes az összefogásra a bajba jutott polgártársaink érdekében.

A Magyar Honvédség erői az elsők között voltak a mentésben, a károk felmérésében és elhárításában, a lakosság megsegítésében, válllvetve dolgoztak együtt a tűzoltóság, a katasztrófavédelem, a rendőrség és más társszervek erőivel. Az eredményes védekezés érdekében mind az érintett közigazgatási szervek, mind az országos katasztrófavédelmi rendszer elemei aktívan közreműködtek a katasztrófahelyzet elhárításában.

A Magyar Honvédség erői részt vettek a sérültek mentésében, lakóépületek, utak, gépjárművek mentésében, a romeltakarításban, Kolontár lakosságának kimenekítésében, és felkészültek a devecseriek mentésére.

Ehhez a feladathoz jelentős mennyiségű szállítóeszközt kellett egy éjszaka alatt átesoportosítani. Műszaki csapataink közreműködtek a Devecsert és Kolontárt védő gát kiépítésében, rövid idő alatt felépítették Kolontáron a Torna-patak fölötti hidat. A Magyar Honvédség helikopterekkel biztosította a légtérzárát Deveser és Kolontár felett, több esetben is intézkedett a légtér megsejterők kikísérésére. Az emberi erőforrásokon túl a honvédelmi tárca anyagi készletek, sőt ingatlanok felajánlásával is hozzájárult a védekezés során felmerülő igények kielégítéséhez, a kárt szenvedett emberek megsegítéséhez.

A fenti tevékenységek azt bizonyítják, hogy a Magyar Honvédség erői hatékonyan működtek közre a vörösiszap-katasztrófa következményeinek kezelésében, amivel ismételten sikerült kivíni az ország elismerését. A katasztrófa rombolásának végleges felszámolása, a helyreállítás, a helyzet normalizálása elhúzódó, több hónapig tartó folyamat, amelyben a honvédség részvétele már nem volt indokolt.

Tekintsük át részletesebben, hogy melyek voltak a honvédség által elvégzett főbb feladatok.

Az MH HAVARIA laboratórium 2010. október 5-étől radiológiai méréseket és vegyi mintavételezést hajtott végre Kolontár térségében. A helyszíni vizsgálatok és a vett minták elemzésének részletes eredményeit 2010. október 8-án átadta az érintett hatóságoknak, mellyel egy időben a laboratórium tevékenységét befejezte és megtörtént a visszavonása. Bár a laboratórium csak rövid ideig tartózkodott a helyszínen, munkájának eredménye mégis említésre méltó. A katasztrófa bekövetkezésének kezdeti időszakában még senki nem rendelkezett hiteles információval a kiszabadult anyag minőségéről. A média felelőtlenül felvetette azt a hírt, hogy esetleg a kiömlött anyag sugárzásveszélyes és erősen mérgező. A laboratórium a helyszínen olyan méréseket végzett, amelyekből teljesen egyértelműen kiderült, hogy a vörösiszap nem sugárzó, így elejét lehetett venni az ezzel kapcsolatos pánik kialakulásának. Érdekes megemlíteni: az ömlés helyszínein végzett mérések alapján megállapítható volt, hogy a vörösiszap leárnýékolta a talaj természetes sugárzását, így a helyi sugárszint nem hogy nem nőtt, hanem csökkent. A vörösiszaphoz vett minták gyorselemzése kimutatta, hogy annak összetétele megfelel az európai szabványoknak, semmiféle olyan mérgező anyagot nem tartalmaz, ami arra utalt volna, hogy a zágytározót esetleg más ipari mérgek deponálására használták. A vegyi elemzés során megállapították, hogy a kiömlött anyag legfőbb veszélyességét annak erősen lúgos kémhatása okozza.

Tekintettel a katasztrófa jellegére, hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy már az elhárítás korai időszakában szükséges vegyimentesítő képességekkel rendelkező erők bevetése. Az MH 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi Zászlóalj állományából egy úgynevezett ABV- (atom-, biológiai és vegyi-) mentesítőcsoportot

rendeltek ki Kolontár és Devecser térségébe. A mentesítőcsoport feladata volt a mentésben részt vevő gépjárművek, egyéb technikai eszközök, valamint a szilárd útburkolatú utak mentesítése. A mentesítést reagensek felhasználása nélkül, egyszerű vizes lemosással végezték. Míg a vörösiszap pontos összetétele nem volt ismert, a mentesítő erők teljes, nehéz gázvédelmi ruhában végezték a feladataikat, majd a későbbiekben könnyítettek a felszerelésen. A mentesítésre úgynevezett mentesítő konténert, zászlóaljmentesítő-berendezést és FMG-68 típusú folyadékos mentesítő-gépkocsikat alkalmaztak. Az ABV-mentesítőcsoportba beosztott katonák mindösszesen 635 fő, 31 749 db gépjármű és közel 98 km útszakasz mentesítését végezték el.

Vegyimentesítő katonák a devecseri mentesítőállomáson

A katasztrófa helyszínéről készített tudósításokból látható volt, hogy a hömpölygő vörösiszap milyen károkat okozott. Autókat, tárgyakat sodort el, sok épületet elöntött, megrongált. A vagyonmentésben, az eltűnt személyek felkutatásában és a terület vörösiszaptól történő megtisztításában jelentős szerepet játszottak a kirendelt *védelmi romeltakarító és kézi munkát végző munkacsoportok*, illetve a *szállító munkacsoportok* (szervezetszerűen 250 fő, 50 db technikai eszköz). Ezek az erők Devecser és Kolontár településeken részt vettek a vörösiszap és a romok kézi munkával történő eltávolításában, elszállításában, épületek, udvarok, utak megtisztításában, egyéb létesítmények kármentesítésében, ingóságok mentésében, valamint gipszszórással a terület és a Marcal folyó mentesítésében.

A katasztrófa bekövetkezését követő napokban nagy bizonytalanságot okozott, hogy nem lehetett tudni, vajon tovább mozognak-e a tározó falai és a bennmaradt iszap ki fog-e szabadulni, illetve hogy a szomszédos kazettában lévő anyag nyomása nem szakítja-e át a X-es kazettával közös falat. Az adott helyzetben az volt a kormányzati döntés, hogy Kolontár települést ki kell üríteni, és fel kell készülni a deveeseri lakosság evakuálására is.

A Magyar Honvédség ekkor igen komoly feladatot kapott. Egyetlen éjszaka alatt, 2010. október 8-án, a riasztástól számított 6 órán belül a helyszínre kikerkezett 118 db technikai eszköz a szükséges személyi állománnyal. Tették ezt úgy, hogy a katonák korábban nem voltak készenlétbe helyezve, zömüket otthonról hívták be, és így is időben teljesítették a kötelességüket. Az állami vezetés döntésének megfelelően sikerült megteremteni 3000 fő egyidejű ki- menekítésének, illetve szervezett kitelepítésének lehetőségét. A honvédség azonban nem csak szállítóeszközöket adott, hanem azt is biztosította, hogy a Győrben kialakított átmeneti szálláson legyen megfelelő mennyiségű fektető anyag. Saját készleteiből megszervezte 4000 db tábori ágylap és a hozzá tartozó 8000 készlet lepedő, takarólepedő és takaró kikülönítését. Ebből a készletből 450 db tábori ágylap és 3200 készlet fektető anyagot valóban át is szállítottak Győrbe, azonban a helyzet stabilizálásának köszönhetően a többi anyag átesoportosítására nem volt szükség.

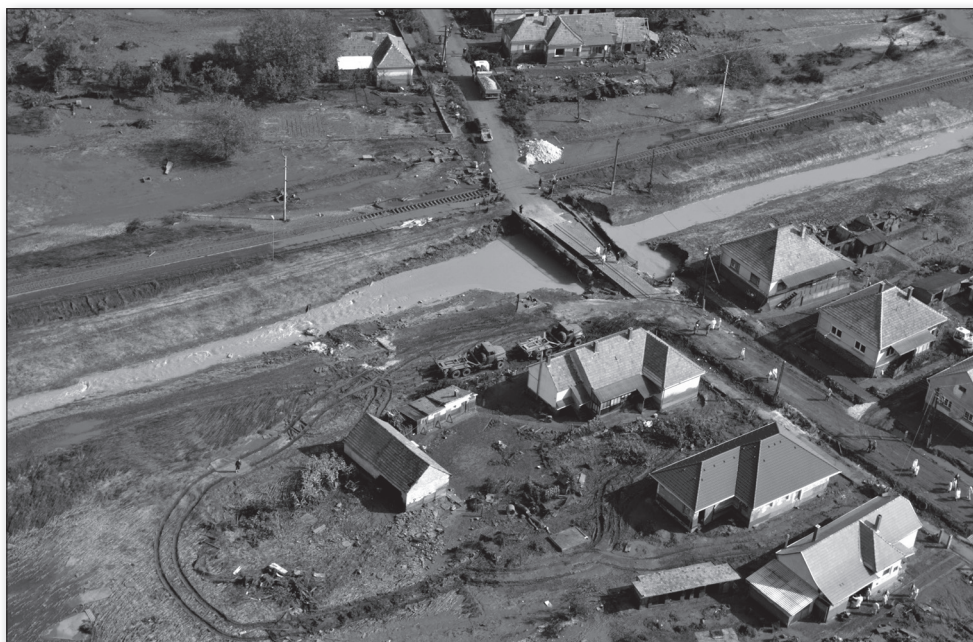
A katasztrófa első óráiban, amikor a sérültek felkutatása és mentése volt az elsődleges feladat, megjelentek a honvédség helikopterei. Ezek az eszközök felbecsülhetetlen szolgálatot tettek a sérült emberek gyors elszállításában. A katasztrófa napján két helikopter mindösszesen 23 sérültet szállított a Budaörsi repülőtérre, ahonnan azután átszállították őket a Honvédkórház – Állami Egészségügyi Központba és más fővárosi egészségügyi intézménybe. A Honvédkórház – Állami Egészségügyi Központ 11 fő sérültet látott el. Ezzel az akcióval biztosítva volt, hogy a legsúlyosabb eseteket a legjobban felszerelt kórházakban kezeljék, ahová a betegek a lehető legrövidebb idő alatt megérkeztek.

A honvédség helikopterei a továbbiakban is fontos feladatokat láttak el. A katasztrófa helyszíne felett elrendelt légtérzár biztosítását a Magyar Honvédség a rendőrséggel együttműködésben végezte. A légtérzár fenntartása november 9-ig tartott, ez idő alatt több esetben intézkedtek a légteret megsértő légi járművek kikísérésére és leszállítására. A helikoptereket ezenkívül igénybe vették légi felderítésre is, a gát elmozdulásának és a vörösiszap mozgásának a felmérésére. Hat helikopter állt készenlétben további légi szállítási feladatok végrehajtására.

A híradásokban láthattuk, hogy a vörösiszap-áradat által elpusztított kolontári híd helyett az MH 37. Rákóczi Ferenc Műszaki Ezred katonái új hidat építettek és adtak át a lakosságnak. A teljes történethez hozzátartozik,

hogy a megsemmisült híd helyett először – ideiglenes jelleggel – egy katonai hídelemet telepítettek, majd ezt követően, a szükséges műszaki vizsgálatok, engedélyek kiadása után építették meg a tartós használatra szánt hidat. A híd maga faszerkezetű, azonban acéllábakon áll, így előreláthatóan több évig használható marad. Az új hidat ünnepélyes keretek között 2010. november 3-án adták át.

Az ideiglenes TMM híd Kolontáron

A Magyar Honvédség az aktív beavatkozás mellett infrastruktúra és eszköz rendelkezésre bocsátásával is támogatta a katasztrófaelhárításban részt vevő erőket. Így fontos szerepet kapott a közeli MH Pápa Bázisrepülőtér. Itt szálltak fel és ide szálltak le a polgári légi mentesítő repülőgépek, ugyanitt hajtották végre azok műszaki kiszolgálását, a pilóták ellátását és egyéb repülőtéri szolgáltatások biztosítását. Ideiglenesen a repülőtéren tárolták a mentesítőanyag egy részét, illetve a beérkező felajánlások nagy száma miatt mintegy 15 kamionnyi anyag tárolására alkalmas raktározási kapacitást alakítottak ki és tartottak fenn.

A Magyar Honvédség 2 db üzemanyag-szállító tehergépjármű kirendelésével folyamatosan biztosította a helyszínen tevékenykedő munkagépek üzemanyaggal történő utántöltését. A segélyszállítmányokkal beérkezett romlandó élelmiszerek helyszíni tárolása céljából 2010. december 4-éig a honvédség 1 db hűtőkonténert bocsátott rendelkezésre, valamint élelmezési

szakanyagokkal járult hozzá a kárfelszámolásban részt vevő, nem saját állomány ellátásához.

A kármentési feladatokon túl a honvédelmi tárca a fedél nélkül maradt családok számára 6 db szolgálati lakást újíttat fel és adott át az önkormányzatnak Deveserben, valamint további mintegy 70 db üresen álló lakóingatlan ajánlott fel más helyőrségekben.

A munkálatokban a Magyar Honvédség állományából összességében 2217 fő vett részt, a legtöbben, 547-en 2010. október 9-én. Hogyan lehet összegezni ezt a teljesítményt? Megállapítható, hogy a kialakult katasztrófhelyzetben a Magyar Honvédség szervezeten, a feladatokra a lehető legrövidebb időn belül reagálva és az elvárható legmagasabb szinten tett eleget törvényi kötelezettségeinek. A parancsnoki és a végrehajtó állomány kiemelt morális hozzáállással, operatíván, áldozatkészen teljesítette feladatait. Jellemző, hogy egyetlen fegyelemsértés sem történt ebben az időszakban.

Az állomány elismerése céljából, külön erre az alkalomra a honvédelmi miniszter „Katasztrófa-elhárításért” szolgálati jelet alapított. Büszke lehet rá, aki ezt a kitüntetést kiérdemelte.

A vörösiszap-katasztrófa elgondolkodtatta a szakembereket is. A besorolását tekintve egyértelműen civilizációs eredetű, vegyipari jellegű katasztrófa volt, mégis teljesen más, mint amire korábban évtizedeken keresztül készültek. A tervekben olyan vegyipari katasztrófák elhárítására gondoltak a szakemberek, amelyek során nagy mennyiségű mérgező gáz, vagy folyadék szabadul ki, amely jelentős mértékben veszélyezteti a lakosságot, vagy komoly környezeti károkat okoz. A történelemben ilyen baleset következett be például az olaszországi Sevesóban 1976-ban, illetve az indiai Bhopalban 1984-ben.

Az ipari balesetek és vegyipari katasztrófák elleni védekezésre történő felkészülés, illetve a megelőzés feladatait a Magyar Honvédség kijelölt erői is végzik. Tekintsük most át a bekövetkezett vörösiszap-katasztrófa tükrében, hogy melyek lehetnek azok a feladatok, amelyek végzésére igénybe vehetők a HKR-be kijelölt erők. Természetesen tudomásul kell venni azt, hogy nincs két egyforma lefolyású helyzet és nem szabad abba a hibába sem esni, hogy kizárólag az elmúlt időszak eseményét vesszük alapul.

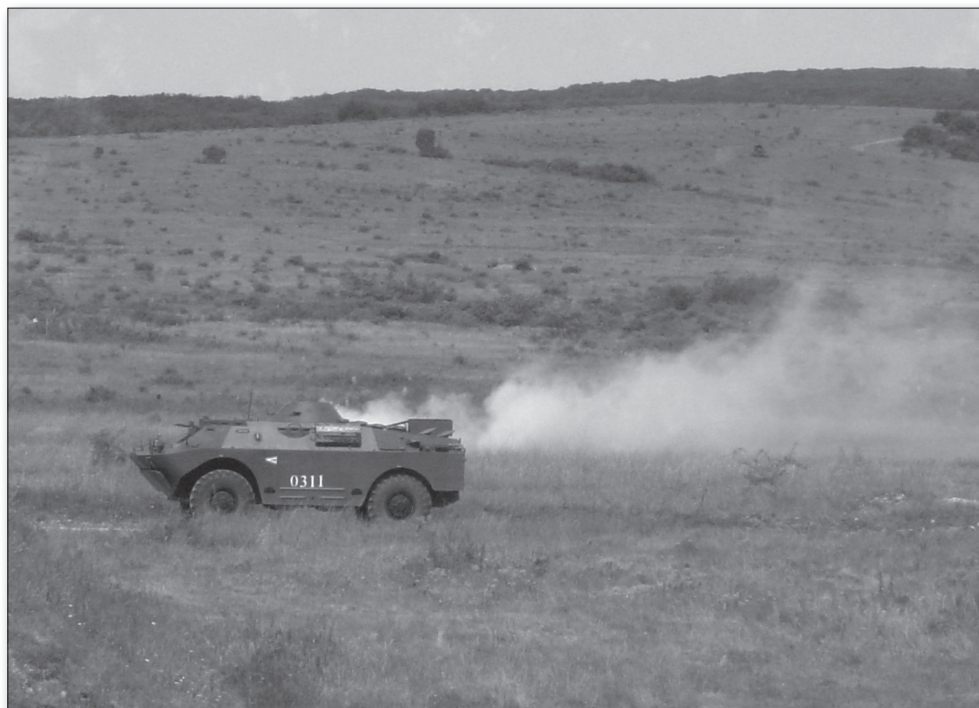
Súlyos, veszélyes anyagok kiszabadulásával járó ipari katasztrófa esetén várhatóan a Magyar Honvédség olyan erőit veszik igénybe, amelyek rendelkeznek a megfelelő felkészültséggel, felszereléssel és védőeszközökkel a biztonságos munkavégzéshez. Általánosságban megállapítható: az elvégzendő feladatoktól függ, hogy milyen típusú alegységek bevonását rendelik el. Egy vegyi balesetben mindenképpen szükség lesz a kialakult és a várható helyzet felmérésére, amely magába foglalja a kiinduló adatok megszerzését és azok szakértékelését. A kiinduló adatok megszerzésének legnyilvánvalóbb formá-

ja a helyszíni szemrevételezés, mérés (vegyszerfelderítés) és a mintavételezés, amit a változások nyomon követése céljából többször is megismételhetnek.

A kialakuló vegyi helyzet felmérésében meghatározó szerepe van a vegyszerfelderítést és -ellenőrzést végző alegységeknek. Rájuk hárul mindazon adatok megszerzése, amelyek révén tisztázható a kialakult helyzet, nyomon követhetők a változások, ellenőrizhető a mentesítés hatékonysága, meghatározhatók a következmények felszámolásában részt vevő ABV-alegységek és más csapatok feladatai, a veszélyeztetett csapatok és lakott települések köre.

A vörösiszap-katasztrófa kapcsán már láthattuk, hogy az MH HAVARIA laboratóriumot sikeresen alkalmazták sugármérésre, mintavételezésre és az elsődleges elemzések végrehajtására. Ezt az alegységet ugyanúgy ki lehet rendelni más „konvencionális” vegyipari baleset esetén is. A laboratórium rendeltetése, hogy vegyi vagy sugárzó anyagokkal bekövetkezett balesetek vagy nagy kiterjedésű tüzek esetén vegyész szakértői tevékenységet végezzen az ország területén – különösen a Magyar Honvédség objektumaiban és azok környezetében.

Itt kell említést tenni az ABV-felderítést végző alegységekről, amelyek lehetséges feladatai vegyipari létesítmények (szállítmányok) balesete esetén az alábbiak lehetnek:

Munkában az ABV-felderítőraj

- a szükséges meteorológiai paraméterek felderítése, amelynek adatai alapján prognosztizálható a terjedési irány, a terjedési mélység, a párolgási idő (a másodlagos felhő kialakulásának időtartama), a maradóság;
- a pusztulási góc (a kiömlés területének) megállapítása;
- a szennyezett terület körülhatárolása;
- a levegő szennyezettségének ellenőrzése;
- mintavétel levegőből, talajból, különböző anyagokból, építmények, utak, technikai eszközök felületéről és a minták eljuttatása a laboratóriumokhoz;
- építmények külső és belső felületei, utak, technikai eszközök mentesítése;
- a mentesítés hatékonyságának ellenőrzése.

A megszerzett adatok alapján az ipari balesetben szabadba jutott vegyi anyagok terjedésének előzetes megállapítása az értékelő szervezetek feladata, amelyek elkészítik a prognózisokat, illetve javaslatokat tesznek a következők felszámolására, valamint a helyreállításhoz szükséges döntések meghozatalához (beavatkozó erők nagyságának, elvégzendő feladatoknak a meghatározása).

Technika mentesítése a terepen

A kiszabadult anyagok minőségétől és mennyiségétől függ, hogy szükséges-e, ha igen, milyen mértékű, illetve technológiájú vegyimentesítést elvégezni. Ismert, hogy vörösiszapömlés helyszínére a honvédség részéről elsőként a HAVARIA laboratórium vonult ki. A szakszerű méréseknek is köszönhető, hogy a továbbiakban kirendelt honvédségi állomány számára már ismert volt az anyag veszélyessége, és a védőeszközök alkalmazásának köszönhetően nem keletkeztek tömeges égési sérülések a lúgos anyag maró hatása miatt.

A Magyar Honvédség egyedülálló képessége, hogy rendelkezik olyan mobil eszközökkel felszerelt alegységekkel, amelyek képesek a vegyi- és sugár-szennyeződéssel szennyezett technikai eszközök, tárgyak, személyek, utak mentesítésére. A vegyimentesítés egy olyan folyamat, amelyben a mérgező anyagot a szennyezett felületről eltávolítják vagy kémiai úton közömbösítik. A sugármentesítés esetén csak a sugárzó anyagok fizikai eltávolításáról beszélhetnünk. Megjegyzendő, hogy a mentesítő-alegységek technikai eszközei alkalmassá teszik őket fertőtlenítés elvégzésére is, ami a kórokozók elpusztítását jelenti.

A HKR-be kijelölt mentesítőerők részt vehetnek a szennyezett terep, építmények, technikai eszközök felületeinek megtisztításában, a szennyező anyagok esetleges összegyűjtésében, megakadályozandó, hogy a szennyező anyagok a baleset helyszínén, illetve a mentesítőhelyeken mélyen a talajba, szennyvízhálózatba jussanak.

A vegyipari létesítmények, szállítmányok balesete esetén végrehajtandó feladatok lehetnek:

- építmények külső és belső felületeinek, technikai eszközök felületeinek kefése lemosása, mentesítése mentesítőanyagok felhasználásával;
- utak, építmények, technikai eszközök, szállítóeszközök (közúti és gördülő eszközök) lemosása nagynyomású vízszugárral;
- a védekezésben használt munka- és védőeszközök lemosása, megtisztítása, mentesítése;
- a védekezésben részt vevő állomány, vagy a lakosság személyi mentesítése (fürdetése).

A veszélyes ipari létesítményekben történt balesetek következményeinek felszámolásakor a mentesítő-alegységek tevékenykedhetnek úgy, hogy kiszállnak a helyszínre, és ott rátelepülnek az ott lévő szennyezett eszközökre. Lehetséges olyan megoldás is, amikor tiszta területen jelölnek ki mentesítőhelyet, ahová a szennyezett járművek csoportja és a személyi állomány beérkezik és végrehajtják rajtuk a mentesítést. A vörösiszap-katasztrófa következményeinek elhárítása során mindkét megoldást alkalmazták, de előnyben részesítették a mentesítőhely előretelepítését (üzemanyagkút, kastélypark,

forgalmas útvonal). Ebből azt az általános következtetést lehet levonni, hogy a mentesítőerők a feladataikat jellemzően az ellenőrző-átesztelő pontokon, utak mentén, a nagy vízigény kielégítését biztosító létesítmények (mosók, műhelyek stb.) közelében végzik.

Ennek során fokozottan kell ügyelni a környezetvédelmi szempontokra, hogy a természetben okozott kár ne legyen nagyobb, mint a katasztrófa-elhárítás révén szerzett haszon. A folyékony hulladékok kezelésére a mentesítő-alegységek felkészültek, és az alkalmazott technológiától függően, a lehetőségekhez mérten készek a környezetkímélő eljárások alkalmazására. A mentesítés után keletkezett folyékony hulladék kezelése már egy másik probléma, amelynek megoldása az érintett szervezetek és hatóságok szoros együttműködését igényli (mennyiségi és minőségi analízis elvégzése, közömbösítés megoldása, végleges tározó kijelölése, az anyag elszállítása és elhelyezése stb.); megoldása békeidőszakban elengedhetetlen.

Az ABV-felderítő- és -mentesítőképessegekkel rendelkező alegységek HKR-munkacsoportokba szervezése lehetővé tette, hogy a honvédség részt tudjon venni a veszélyes anyagokkal összefüggő súlyos ipari balesetek, katasztrófák következményeinek felmérésében és elhárításában. A vörösiszap-katasztrófa bebizonyította, hogy a honvédség ez irányú képességeire igenis szükség van, egyben rávilágított arra a tényre, hogy az eszközök egy része elavult, új be-
rendezésekre van szükség.

AZ ORSZÁGOS NUKLEÁRISBALESET-ELHÁRÍTÁSI RENDSZERBEN RÉSZVÉTELRE TERVEZETT HONVÉDSÉGI ERŐK ÉS ESZKÖZÖK IGÉNYBEVÉTELÉNEK LEHETŐSÉGEI

Ha meghalljuk Csernobil vagy Fukushima nevét, az emberiség történetének legnagyobb mértékű nukleáris balesetei juthatnak eszünkbe. Az 1986. április 26-án, a mai Ukrajna területén lévő csernobili atomerőmű négyes blokkján olyan mértékű károsodás történt, aminek következményeként a kiszabadult sugárzó anyagok nagy területet szennyeztek el hosszabb-rövidebb időre. A sugárzó anyagokat tartalmazó felhő érintette Európa több országát, köztük hazánkat is. Ennek a nukleáris balesetnek a felszámolása igen jelentős anyagi és emberi erőforrásokat igényelt az akkor még létező Szovjetunióban. Egyes vélekedések szerint a politikai rendszer bukásához vezető folyamatok is felgyorsultak a nukleáris baleset következtében.

A társadalom és a környezet részére megnyilvánuló egyik legsúlyosabb civilizációs katasztrófát az atomerőművek potenciális balesetei okozhatják. A

csernobili nukleáris balesetet követően Magyarországon is előtérbe került a nukleáris létesítmények biztonságának újraértékelése, a nukleárisbaleset-elhárítás rendszerének kiépítése. Ennek keretében kidolgozták a nukleárisbaleset-elhárítás jogszabályi alapjait, kialakították az Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Rendszert (a továbbiakban: ONER), elkészültek a szükséges balesetelhárítási intézkedési tervek. Az ONER-be kijelölt szervezetek tervekben rögzített feladatainak ellátása érdekében szükségessé vált a felkészítés, kiképzés átgondolása, tematikájának kidolgozása és a részt vevő szervezetek együttműködésének begyakorlása. Mivel a Magyar Honvédség a kezdetektől kezdve szerepet kapott az ONER-ben, így a nukleárisbaleset-elhárításra történő felkészülés különleges képességek kialakítását, a várható feladatokra történő felkészülést is megkövetelte.

Annak ellenére, hogy sem az egyetlen hazai energiatermelő atomerőműben, Pakson, sem más nukleáris anyagot felhasználó, tároló létesítményben nem történt olyan súlyos baleset, ami miatt szükséges lett volna a HKR aktivizálása, továbbra is kiemelt feladatnak kell tekinteni a nukleáris események megelőzését, illetve a balesetekre való felkészülést. Sajnos a világban történtek olyan események, amelyek azt tanúsítják, hogy az éberségre továbbra is szükség lehet. A fukusimai atomerőműben bekövetkezett események szolgálnak bizonyítéknak arra, hogy a hadsereg szerepvállalása nélkül nem képzelhető el nukleárisbaleset-elhárítás.

A hazai nukleáris létesítményeken túl számba kell venni azt is, hogy a környező országokban is vannak energiatermelő atomerőművek, amelyek esetleges balesete esetén is szükség lehet a Magyar Honvédség igénybevételére a hazai terület érintettségének megállapítása, vagy más rendszabályok fogantatása céljából. Megnyugtatóan feltétlenül szükséges hangsúlyozni: mind a hazai nukleáris létesítmények, mind a környező országokban működő atomerőművek biztonságosak, technológiájuk lényegesen eltér az azóta bezárt csernobili blokkokban alkalmazott grafit-moderátoros, illetve a fukusimai erőműben használt forralóvízes technológiáktól. Mind a paksi atomerőműben, mind a magyar határhoz legközelebb elhelyezkedő szlovákiai mohi és a bohunyicei atomerőművekben úgynevezett nyomott vízes reaktortípust használnak, melynek konstrukciója lehetetlenné teszi olyan fizikai körülmények kialakulását, mint Csernobil esetében, és lényegesen kevésbé sérülékenyek, mint a japán blokkok. Szerencsére a Kárpát-medencében előforduló legerősebb földrengések erőssége sem éri el a Japánban mért értéket, és természetesen nem kell számolni szökőárral. Az itt található atomerőművek földrengések ellen megerősítettek. Az Európai Unió ajánlásai kapcsán az erőművek biztonsági felülvizsgálata, az úgynevezett „stresszteszt” végrehajtása folyamatban van, melynek során valamennyi számba vehető eshetőséget figyelembe vesznek.

A fentiekből látható, hogy egy súlyos következményekkel járó nukleáris baleset bekövetkezésének valószínűsége csekély. A hatóságok e csekély valószínűség mellett is komoly erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy ha mégis bekövetkezne bármely elenyésző kibocsátással járó esemény, az ország erőforrásai lehetővé tegyék a sugárzási helyzet pontos előrejelzését, felmérését és a következmények felszámolását. Ebben a feladatban a Magyar Honvédség is szerepet vállal. Ez a fajta katasztrófa az elmúlt időszakban nem következett be, de az ellene való felkészülésre-megelőzésre mégis kiemelt figyelmet fordítunk.

Vizsgáljuk meg részletesebben, hogy a honvédelmi tárca milyen szerepet vállal ezekből a feladatokból. A tárca katasztrófavédelmi készenléti rendszerét úgy alakították ki, hogy a nukleárisbaleset-elhárítási feladatokra elsődlegesen kijelölt állomány készenléte nukleáris baleset bekövetkezése esetén biztosítsa az első beavatkozás képességének folyamatos, akár munkaidőn túli fenntartását. E cél elérése érdekében kiválasztották azokat a katasztrófavédelmi munkacsoportokat, melyek az ONER egésze szempontjából kritikus feladatok végrehajtásában képesek részt venni. Ilyen teendő többek között a telephelyen kívüli sugárzási helyzet felderítése, a beavatkozó erők sugármentesítése, illetve egyes műszaki feladatok.

A felkészülés-megelőzés időszakában az ONER szempontjából egyik legfontosabb ágazati képesség a sugárzási helyzet folyamatos ellenőrzése, az úgynevezett Automata Mérő-, Adatgyűjtő Rendszer (a továbbiakban: AMAR) üzemeltetése. Az adatok az országos rendszer részére folyamatosan rendelkezésre állnak; az összesített adatok nyilvánosak, az interneten bárki számára elérhetőek. Az AMAR az MH Atom-, Biológiai és Vegyi Riasztási és Értesítési Rendszer (a továbbiakban: ABV RIÉR) normál állapotban is működő része, annak működéséhez szolgáltat alapadatokat. Más ágazatok hasonló rendeltetésű rendszerei mellett az ONER korai riasztó rendszerének, az Országos Sugárfigyelő Jelző és Ellenőrző Rendszer gerinchálózatát képezi. Az egyes ágazatok alrendszerei között adatátviteli vonalon kölcsönös információcsere valósul meg.

Az AMAR fő feladatai:

- Korai nukleáris előrejelző rendszerként a természetes háttérsugárzás mérése és annak extrém ingadozásainak és növekvő tendenciájának azonnali jelzése.
- Sugárszennyezés esetén a szennyezett felhő haladási irányának hozzávetőleges meghatározása és a szennyezés dinamikájának meghatározása.
- Földközeli meteorológiai paraméterek mérése, veszélyes ipari üzemből kiáramló/kiszabaduló erősen mérgező ipari anyag terjedésének számítása, a veszélyeztetett csapatok és a polgári lakosság védelme érdekében hozandó védelmi intézkedéseknek megalapozása érdekében.

- Az egyes állomásokra telepített vegyi detektorok riasztást generálnak küszöbérték feletti erősen mérgező ipari anyagok, koncentrációk mérése esetén.

Az AMAR az MH objektumaiban telepített és mobil állomásokból kialakított alrendszeréből áll. A mobil AMAR-állomásokat az *AMAR támogató csoport* telepíti a sugárhelyzet monitorozása érdekében.

Akárcsak vegyipari katasztrófák bekövetkezése után, nukleáris baleset, egyéb nukleáris vagy radiológiai esemény bekövetkezése esetén, a veszélyhelyzet jellegénél fogva olyan szakismeretekre és speciális eszközökre van szükség, amelyek biztosítják az eseményről rendelkezésre álló alapadatok alapján az elsődleges prognózisok elkészítését. A kialakult sugárhelyzet értékelésében kiemelkedő szerepe van az MH GAVIK bázisán működtetett ágazati információs központnak. Az atomerőművekről ismert adatok, az erőmű jelentése, az időjárási helyzet, illetve a legközelebbi mérőállomások által nyújtott sugárzási mutatók alapján az MH GAVIK szakállománya képes ugyanúgy modellezni a helyzet várható alakulását, mint a hivatásos katasztrófavédelmi, illetve a nukleáris hatósági szervezetek. Az ÁIK szakmai információkat nyújt a kialakult és várható sugárhelyzetről, valamint javaslatokat tesz a fogyanatosítandó biztonsági rendszabályokra, az elvégzendő felderítési és mentesítési feladatokra. Információt szolgáltat arra vonatkozóan, hogy milyen sugár-egészségügyi intézkedések alkalmazására van szükség. Fontos, hogy a honvédelmi tárca birtokában van egy hiteles információforrás, melynek révén megállapítható saját csapataink esetleges veszélyeztetettsége.

A prognózisok azonban csak a legsürgősebb óvintézkedések elrendelését könnyítik meg. A sugárzási helyzet pontos felméréséhez, az elkészített előrejelzések ellenőrzéséhez (megerősítéséhez vagy cáfolásához) helyszíni méréseket kell végezni – ez a sugárfelderítés. A sugárfelderítés földi eszközökkel, vagy légi úton végezhető. A HAVARIA laboratórium meghatározott körzetekben és objektumok környezetében mintavételi és azonosítási tevékenységet végezhet. Az átalakított páncélozott harcjárművekkel rendelkező sugárfelderítő csoportok szintén órákon belül képesek feladataik ellátására. A harcjárművek páncélvédettsége révén ezek a munkacsoportok olyan területre is biztonságosan behatolhatnak, ahol a sugárzásszint mértéke oly magas, hogy a gépjárműves felderítés veszélyes lenne a kezelőszemélyzetre nézve.

A Magyar Honvédség egyedülálló képessége a légi sugárfelderítés, amelynek technikai háttere és eljárásrendje egyre kiforrottabb. A légi sugárfelderítő csoport képes már néhány órával a nukleáris esemény után a sugárhelyzet levegőből történő felderítésére. A harci helikopterre szerelt légi sugárfelderítő konténer olyan érzékelőkkel rendelkezik, amely lehetővé teszi már a természetes háttérsugárzás megemelkedésének mérését is, így kiválóan al-

kalmazható atomerőművi balesetet követő radioaktív anyagok kihullásának megállapítására, a sugárzási helyzet nyomon követésére. Ez a berendezés segítséget nyújthat elveszett, ellopt sugárforrások megtalálására is, valamint bármely esemény következtében kialakult „sugaras” veszélyhelyzet felmérésére. Előnye, hogy gyorsan bevezethető, alkalmazható, a repülési magasság úgy megválasztható, hogy a fedélzeten tartózkodó állomány ne kapjon súlyos következményekkel járó dózisokat (a magasság emelkedésével ugyanis a felszínen mért baleseti szinthez képest jelentősen kisebb a fedélzeten tartózkodó állományt terhelő sugárszint).

A mérések adatainak feldolgozása után lehet a megfelelő helyzetértékelést elvégezni, ami alapján a döntéshozók elrendelhetik a szükséges lakosságvédelmi óvintézkedések bevezetését, illetve dönthetnek a baleset következményeinek enyhítésére, felszámolására irányuló intézkedéssorozatról. A lakosságvédelmi óvintézkedések bevezetése terén szükség lehet mentesítőerők igénybevételére, az esetleges sugársérültek kórházi kezelésére. Mindehhez vegyvédelmi alegységek, illetve egészségügyi intézmények kellenek.

A hosszabb távon jelentkező felszámolási feladatokban a fentiekén túl szerepet kaphatnak egyéb képességekkel rendelkező erők, mint például út-, és hídépítő, víztisztító stb. műszaki alegységek, alakulatok.

Látható, hogy a nukleárisbaleset-elhárítási feladatok végrehajtására elsősorban vegyvédelmi, műszaki és egészségügyi szakállomány jelölhető ki a katasztrófaelhárításba bevont katonai szervezetek részéről. Fontos követelmény, hogy ilyen típusú feladatra csak nukleárisbaleset-elhárítási ismeretekből felkészített, egyéni védőeszközökkel felszerelt állomány rendelhető ki.

A fentebb leírtak tükrében nem meglepő, hogy a honvédelmi tárca fontos szerepet kapott az Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Intézkedési Tervben (a továbbiakban: OBEIT). Az OBEIT alapján a Magyar Honvédség kijelölt csapatai az ONER közreműködő erői között közvetlenül részt vesznek a nukleáris veszélyhelyzet hazai következményeinek elhárításában. A fentiek alapján a Magyar Honvédség főbb nukleárisbaleset-elhárítási feladatai az alábbiak:

- földi és légi sugárfelderítés, a sugárzási viszonyok változásának folyamatos ellenőrzése,
- részvétel a sugármentesítésében,
- részvétel a sérültek első orvosi, illetve kórházi ellátásában,
- részvétel műszaki munkálatok végzésében,
- a saját kezelésű sugárzásmérő állomások üzemeltetése.

A HKR-be kijelölt munkacsoportok közül jellemzően az alábbiak vehetők igénybe nukleárisbaleset-elhárítási feladatokra:

- atom-, biológiai, vegyifelderítő-csoport,

- atom-, biológiai-, vegyimentesítő-csoport,
- légi sugárfelderítő csoport,
- HAVARIA laboratórium,
- ágazati információs központ,
- légi sugárfelderítő tiszti járőr,
- sugár-egészségügyi laboratórium,
- orvosi ellátócsoport,
- mobil orvoscsoport,
- nehéz földmunkagép és gépi romeltakarító csoport,
- vízi szállítócsoport.

Nukleárisbaleset-elhárítás során a HKR kijelölt erői a KKB és a Nukleárisbaleset-elhárítási Védekezési Munkabizottság felkérése alapján közvetlenül részt vesznek a paksi atomerőműben esetlegesen bekövetkezett baleset következményeinek felmérésében és felszámolásában, illetve közreműködnek egyéb nukleáris veszélyhelyzet hazai következményeinek elhárításában.

A kijelölt erők teljesítőképessége:

- légi sugárfelderítés 600 km²/ó,
- földi sugárfelderítés 250 km²/ó,
- mentesítés 70 gépjármű/nap,
- fürdetés 100 fő/ó.

A fentebb már említett ABV RIÉR külön intézkedés alapján szervezett hadműveleti rendszer, amely szervezettségénél fogva, rendeltetésének megfelelően képes adatok szolgáltatására nukleáris veszélyhelyzet fennállása esetén is. Az ABV RIÉR a Magyar Honvédség saját szervezetei érdekében felméri a sugárhelyzetet, tájékoztatja az érintett, illetve szükség esetén közvetlenül riasztja a veszélyeztetett katonai szervezeteket.

A nukleárisbaleset-elhárításban részt vevő HKR-munkacsoportok feladatainak konkrét tartalma nagymértékben függ az ONER működési állapotától. A működés jellemzői alapján az ONER normál, készenléti, veszélyhelyzeti és helyreállítási működési állapota értelmezhető. Az ONER megfelelő működési állapotát a Kormányzati Koordinációs Bizottság rendeli el.

Az AMAR, a HAVARIA laboratórium és a légi és földi sugárfelderítő erők együttes alkalmazásával történik meg a valós sugárhelyzet felderítése. Az MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ által üzemeltetett sugár-egészségügyi laboratórium adja a rendszer laboratóriumi háttérét.

Az NVH kései időszakában a helyi lakosság, az érintett helyszínen ideiglenesen tartózkodók és a speciális létesítmények áttelepítésében a HKR – a rendelkezésre álló kapacitással – a konkrét felkérés és a kialakult helyzet értékeléséből adódó döntést követően tud részt venni. A kitelepített lakosság

monitorozásában és a sugármentesítési feladatokban, továbbá a sugárvédelmi támogató személyzet és felszerelés biztosításában a HKR segítségnyújtóként működik közre. A szennyezett sérülteknek nyújtandó veszélyhelyzeti orvosi kezeléshez a honvédelmi tárca törvényben meghatározott ágyszámmal járul hozzá.

A fentiek felül jelentkező következmények felszámolásában, a konkrét helyzetben történő felkérés után, további erők igénybevételével képes a HKR részt venni. A honvédelmi ágazaton belül a helyreállítás időszakában végzendő feladatokról, hosszú távú intézkedésekről a kialakult helyzet függvényében történik döntés.

A MAGYAR HONVÉDSÉG NUKLEÁRIS ESEMÉNYEK KEZELÉSÉBEN VALÓ RÉSZVÉTELÉNEK TOVÁBBI LEHETŐSÉGEI

A HKR-be kijelölt, nukleárisbaleset-elhárításban részt vevő erők felszereltsége és felkészültsége lehetővé teszi egyéb „sugaras” veszélyhelyzet elhárításában való részvételt is (ellopott vagy elveszett sugárforrások felkutatása, sugárzó anyaggal elkövetett terroreselekmények elhárításában való részvétel stb.).

Az OBEIT maga is összefoglalja azon eseményeket, amelyek során szükség lehet az ONER-szervezetek igénybevételére.

Elvesztett sugárforrás felkutatása során a honvédség szakterői laboratóriumi eszközök alkalmazásával, illetve légi sugárfelderítés útján nyújthatnak segítséget. A gyakorlatokon szerzett tapasztalatok szerint a meglévő eszközrendszer alkalmas a háttérsugárzástól csak kis mértékben eltérő dózisteljesítmények hatékony felkutatására.

A katonák a jogszabályban meghatározott sugár-egészségügyi korlátok között „szabadon” feladatra vezényelhetők, fegyelmezettségük, kiképzettségük magas szintű; a polgári cégek által üzemeltetett laboratóriumok, mintavételi helyek személyzetének „tűrképessége” vélhetően sokkal kisebb. A honvédségi páncélozott járművek sugárzással szembeni védettsége lényegesen jobb, mint a polgári vagy katasztrófavédelmi járművéké, önmentesítő képességekkel rendelkeznek, illetve számíthatnak a mentesítő szakterők „házon belüli” közreműködésére.

Itt érdemes elgondolkodni azon, hogy vajon célszerű-e kibővíteni a Magyar Honvédség tűzszerészjárőrreinek kiképzését sugárvédelmi ismeretekkel. A szerző praxisában is előfordult, hogy a tűzszerészek sugárzó anyagot tartalmazó kisméretű konténert találtak, amelyet a járőrparancsnok előzetes ismereteinek, józan belátásának köszönhetően sikerült szakszerűen kiemel-

ni, el-, illetve beszállítani. Talált robbanótestek esetén a sugárzó anyagok megléte nem zárható ki teljes bizonyossággal.

Az élelmiszerek, az ivóvíz sugárzásának rendszeres ellenőrzése természetesen más tárcákhoz tartozó hatósági feladat. Megjegyzendő azonban, hogy a Magyar Honvédség birtokában lévő laboratórium is képes bármely mintából megállapítani annak sugárszennyezettségi szintjét, de mivel nincs akkreditálva, ezért a mérés csak jelzésértékű, és azt meg kell erősíteni.

Érdemes megemlíteni, hogy a nukleárisbaleset-elhárításra kijelölt HKR-munkacsoportok képesek részt venni a paksi atomerőmű kiégett fűtőanyaga külföldre szállításának biztosításában is. Ilyen feladatot utoljára 1997-ben hajtottak végre, és lehetséges, hogy a jövőben már nem szállítják el az elhasznált fűtőelemeket. Mindenesetre a rendelkezésre álló szakalegységek az ország területén bárhol alkalmazhatók.

A HONVÉDELMI ÁGAZAT RÉSZVÉTELE NUKLEÁRISBALESET-ELHÁRÍTÁSI GYAKORLATOKON

A nukleárisbaleset-elhárításban játszott szerepe révén a honvédelmi tárca eddig minden nagyobb szabású hazai gyakorlaton jelen volt. A Magyar Honvédség 2000 óta a következő nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlatok tervezésében, szervezésében és végrehajtásában vett részt, illetve működött közre.

INTEX–2002

A NATO-tagállamok és a NATO PfP-ben részt vevő országok 2002. március 16-án INTEX–2002 néven gyakorlatot vezettek le a polgári veszélyhelyzet-kezelési együttműködés keretében. A gyakorlat célkitűzése az volt, hogy gyakoroltassák a résztvevőkkel béke és veszélyhelyzet időszakában a határokon áterjedő ABV-események értékelését, egymás kölcsönös riasztását, tájékoztatását.

A gyakorlaton a Magyar Honvédség részéről az MH Vegyivédelmi Információs Központ (a továbbiakban: VIK) és az MH Híradó Parancsnokság kijelölt állománya alkotta a „Nemzeti ABV-központot”. Az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (a továbbiakban: OKF) mint *nemzetközi kapcsolattartási pont* működött.

A gyakorlat fő, nemzetközi része korábban nem gyakorolt szcenárió beállításával folytatódott. Ebben a mozzanatban a forgatókönyv szerint baleset történt egy 7 kg, 90%-os urán 235-ös alapú fűtőanyaggal működő, 50 MW

hőteljesítményű reaktorral üzemelő katonai műholddal. A feltételezések szerint a műhold az atmoszféra alsóbb rétegeibe került, szétesett és részben elégett. Az el nem égett törmelékek kihullási (kiüledési) trajektóriája a Berlin–Budapest vonal mentén helyezkedett el. A mikro- és makroszkopikus törmelékek mintegy 200 000 km² területen szóródtak szét, ebből hazánk területén mintegy 25 000 km² nagyságban.

A nemzetközi gyakorlat során a következő kérdéseket dolgozták fel:

- a kozmikus radioaktív forrásból érkező szennyeződés észlelése;
- a kihullott makro- és mikroszkopikus törmelék felderítése;
- a törmelék összegyűjtésének és ártalmatlanításának lehetőségei.

Az Ágazati Információs Központ az OKF-től beérkező adatok alapján, a NATO-ban elfogadott értékelési módszerek alkalmazásával, manuális munkával készítette el a szakértékelést, és állított össze javaslatokat a katonai felső vezetés részére.

2004-ES NEMZETI NUKLEÁRISBALESET-ELHÁRÍTÁSI TÖRZSVEZETÉSI GYAKORLAT

A gyakorlat általános célja volt: az ONER központi, ágazati és területi szerveinek gyakoroltatása a paksi atomerőműben feltételezett, gyors lefolyású baleset következtében kialakuló nukleáris veszélyhelyzet első 16 órájában, valamint a vezetési szintű feladatok, együttműködés és kommunikáció gyakorlása, ellenőrzése az ONER szerveinek bevonásával. A honvédelmi tárca által összeállított levezetési tervben megfogalmazott ágazati cél a HKR-nek a nemzeti nukleárisbaleset-elhárítási törzsvezetési gyakorlaton való részvételre kijelölt elemei ágazati szaktevékenységének, valamint az ONER elemeivel való együttműködésének gyakorlása volt.

A gyakorlat első napján alapvetően az ONER irányító szervei, közöttük a HKR vezető szervei és az MH VIK Katasztrófavédelmi Operatív Csoport (a továbbiakban: KOCS) mint ágazati információs központ tevékenykedtek, a második napon a helyszíni bemutatók domináltak. Ennek megfelelően a HKR irányító szervei tevékenységének zöme is az első napra korlátozódott.

Az ágazati nukleárisbaleset-elhárításban érintett szervek közül ténylegesen a HM Katasztrófavédelmi Munkacsoport, a Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság (a továbbiakban: KOB), illetve az MH VIK KOCS riasztása és készenlétbe helyezése történt meg. A továbbiakban a KOB az akkor érvényben lévő Katasztrófavédelmi intézkedési terv alapján, jelszavas távmondatok fiktív kiadásával riasztotta a KOCS-okat, illetve a végrehajtó erőket. A HM Katasztrófavédelmi Munkacsoport és a KOB egyaránt folyamatosan tartotta

a kapcsolatot a Kormányzati Koordinációs Bizottság (a továbbiakban: KKB) Operatív Törzzsel (a továbbiakban: OpT), illetve a Nukleárisbaleset-elhárítási Védekezési Munkabizottsággal (a továbbiakban: NVM); előírászerűen végrehajtották a KKB által elrendelt feladatokat. Az MH VIK KOCS az országos szervektől függetlenül felmérte a várható és a kialakult radiológiai helyzetet, folyamatosan előre jelezte a változásokat, a Magyar Honvédség objektumaira gyakorolt hatást, javaslatokat tett védelmi rendszabályok bevezetésére, amelyeket a KOB fogyanatosított. Az Automata Mérő, Adatgyűjtő Rendszer (a továbbiakban: AMAR) által mért adatokat a tárca az ONER-szervek részére igény szerint biztosította.

A Magyar Honvédség vonatkozásában feltétlenül megjegyzendő: az MH VIK 2004. november 3–4-én ABV RIÉR rendszergyakorlatot tartott. Ezen a gyakorlaton az MH VIK bázisán megalakult Nemzeti ABV Központ, Mobil ABV Helyzetértékelő Csoport, 1-1 vegyi-, sugárfelderítő szakasz; vegyi-, sugármentesítő szakasz; légi sugárfelderítő raj (Mi-24 típusú helikopter, légi sugárfelderítő konténer) ténylegesen is gyakorolt a Paksi Atomerőmű Rt. által beállított helyzet alapján.

Bár e mozzanat kapcsolódott a nemzeti nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlaton beállított szcenárióhoz, azonban a valós végrehajtás csak hadművelleti időugrással esett egybe a paksi szimulált balesettel, tekintettel arra, hogy az ABV RIÉR rendszergyakorlat időpontjának rögzítése, a légtér igénybevételenek tervezése jóval korábbi időpontban történt, mint ahogy a nemzeti nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlat időpontját véglegesítették.

2005. ÉVI CONVEX-3

NEMZETKÖZI NUKLEÁRISBALESET-ELHÁRÍTÁSI GYAKORLAT

2005. május 11–12-én összesen 36 óra időtartamban hajtottak végre egy CONVEX-3 típusú nemzetközi nukleárisbaleset-elhárítási törzsvezetési gyakorlatot. A gyakorlat forgatókönyve szerint a romániai Csernavodában működő atomerőműben súlyos üzemzavar történt. A NAÜ-vel együttműködő 62 országban vizsgálták, hogy a valós meteorológiai szituációt figyelembe véve hogyan működnek a nemzeti nukleárisbaleset-elhárítási szervezetek és hogyan valósul meg a nemzetközi együttműködés.

A gyakorlat tárgya az ONER központi, ágazati és az érintett területi szerveinek gyakoroltatása volt egy szomszédos országbeli nukleáris veszélyhelyzet következményeinek elhárítása céljából, a távoli kibocsátás miatti, jellemzően hosszú távú óvintézkedések bevezetésének időszakában.

A fenti célok figyelembevételével a gyakorlat honvédelmi ágazati részének céljait a következőkben határozták meg:

- a HKR irányító csoportjainak és az Ágazati Információs Központ (a továbbiakban: ÁIK) riasztásának gyakorlása;
- a KOB állománya veszélyhelyzeti tevékenységének gyakoroltatása;
- a területi védelmi irodákkal történő kapcsolattartás, információelemzés és a döntés-előkészítés koordinálásának gyakorlása;
- együttműködés gyakorlása a KKB szerveivel, valamint az ONER elemeivel;
- az ÁIK veszélyhelyzeti tevékenységének gyakoroltatása;
- az ágazati és országos lakossági tájékoztató csoportok közötti, valamint a médiával történő együttműködés gyakorlása.

A gyakorlaton a honvédelmi tárca részéről a KOB, az ÁIK és a NVM-hez kijelölt szakértők, a honvédelmi ágazat Lakossági Tájékoztató Csoportja (a továbbiakban: LATÁCS) vett részt.

A gyakorlat sajátosságának tekinthető, hogy a főpróbán beállított helyzet bonyolultabb feladatokat generált, mint magán a gyakorlaton kialakult helyzet, hiszen a gyakorlat végrehajtása során számítani lehetett arra, hogy várhatóan Magyarország nem lesz közvetlenül érintett, és a teljes gyakorló állomány emiatt érdemi feladatokat nem tud majd végezni. Még abban az esetben is, ha a valós meteorológiai körülmények alapján a szennyezés elérte volna Magyarországot, a csernavodai atomerőmű nagy távolsága miatt hosszú idő telt volna el, mire a radioaktív csóva eléri az ország területét. Ennek megfelelően két forgatókönyv készült: a főpróbára egy súlyosabb, a lehető legkedvezőtlenebb széliránnyal és külön forrástagbecslésen alapuló scenárió, míg a gyakorlat a NAŰ realiztikus forgatókönyvére épült.

2005. ÉVI INEX-3

A 2005. november 16-án és 23-án végrehajtott gyakorlaton a tárca részéről csak az NVM-be delegált összekötő vett részt. A nemzetközi előkészítő csoport úgy alakította ki a baleseti scenáriót, hogy a munka a veszélyhelyzet késői fázisának feladataira, valamint a kármentesítésre terjedjen ki, és atomerőművel nem rendelkező országok is részt vehessenek rajta. A forgatókönyv szerinti olyan helyzetet állítottak be, hogy radioaktív anyaggal elszennyeződik egy előre meghatározott terület néhány héttel az aratás előtt, és a szennyezettség mértéke meghaladta a nemzetközi ajánlásokban meghatározott élelmiszerekre vonatkozó korlátokat.

A 2008. ÉVI CONVEX-3

2008. július 9–10-én, Mexikóban hajtották végre az esedékes CONVEX-3–2008 gyakorlatot, a részt vevő országok és szervezetek a Laguna Verde atomerőmű balesetelhárítási gyakorlatához csatlakozhattak. A NAÜ gyorsértékelési egyezményének tagállamai eldönthették, hogy milyen terjedelemben vesznek részt a gyakorlaton. Magyarország az úgynevezett „B típusú” részvételre jelentkezett, ami a riasztás vételén és visszaigazolásán kívül (A típus) a további jelentések fogadására és értékelésére is kiterjedt.

A hazai gyakorlat tárgya az ONER központi, ágazati és az érintett területi szerveinek gyakoroltatása volt egy távoli országbeli nukleáris veszélyhelyzet következményeinek elhárítása céljából, a távoli kibocsátás miatti, jellemzően hosszú távú óvintézkedések bevezetésének időszakában. A szimulált balesetnek nem volt közvetlen magyarországi kihatása, a hazai rész célja kimondottan az igazgatási rendszer gyakoroltatása volt. Az NVM, benne a tárca képviselője csak egy műszakban gyakorolt, ágazatunkra nézve más feladat végrehajtására nem volt szükség.

A gyakorlat végrehajtása kapcsán megállapították, hogy a magyar igazgatási rendszer képes megbirkózni egy távoli nukleáris veszélyhelyzet során közvetlenül és közvetetten jelentkező feladatokkal.

A 2009. ÉVRE TERVEZETT ONER-3 GYAKORLAT

Bár végül nem rendezték meg, érdemes szólni a 2009-re tervezett nukleáris-baleset-elhárítási gyakorlatról is. Az előkészítő munka igen nagy volumenű volt, mely alapján olyan értékes tapasztalatokat lehetett leszármazni, amelyeket egy másik nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlat tervezési folyamatában feltétlenül célszerű figyelembe venni.

A gyakorlat megtartását több dolog indokolta. Áttekintve a fenti nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlatokat megállapítható, hogy a 2009 előtti időszakban a hatályos jogszabályi környezetben, az állami és védelmi igazgatási szervek jelenlegi apparátusával (akár a létszámokat, akár a tapasztalatokat tekintve) nem hajtottak végre nagyszabású gyakorlatot. Időszerűvé vált egy olyan gyakorlás, amely során az ONER vezető szervek törzsvezetési gyakorlata mellett a végrehajtók valós feladatokat is végeztek volna a helyszíneken. Az előkészítéssel kapcsolatos kidolgozó munka nagy lendülettel indult még 2007 nyarán, amikor megalakult a központi előkészítő bizottság (a továbbiakban: KEB).

A gyakorlat fő céljait az alábbiakban állapították meg:

- az OBEIT felülvizsgálatát követően kidolgozott baleset-elhárítási tervek alkalmazhatóságának ellenőrzése;
- a 2004. évi országos nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlat után megvalósított javító intézkedések hatásosságának értékelése;
- területi óvintézkedések végrehajtásának gyakorlása;
- médiakommunikáció gyakorlása;
- védelemi igazgatási szintek készenlétének ellenőrzése;
- polgári védelmi szervezetek alkalmazásának ellenőrzése.

A kétnapos, teljes körű törzsvezetési és részleges végrehajtási gyakorlaton az elgondolás szerint a Paksi Atomerőmű Zrt. baleset-elhárítási szervezete, valamint az ONER központi, ágazati és területi szervei vettek volna részt. A gyakorlat előkészítése kiváltotta a nemzetközi szervezetek érdeklődését, így várható volt a környező országok nukleárisbaleset-elhárítási rendszereinek közreműködése is.

A műszaki scenáriót úgy alkották meg, hogy a baleset lassú lefolyású legyen. A paksi atomerőműben feltételezett veszélyhelyzet a *sürgős óvintézkedések* 30 km-es zónáján belül, szélirányban sürgős óvintézkedéseket tett volna szükségessé, továbbá jól mérhető radiológiai következményeket okozott volna az *élelmiszerkorlátozási óvintézkedések zónája* területén. A gyakorlat I. ütemében az aktuális meteorológiai adatokat tervezték felhasználni.

Országos szinten kidolgozták és a KKB elnöke jóváhagyta a gyakorlat elgondolását, elkészült a gyakorlat előkészítésére és végrehajtására vonatkozó kormányhatározat-tervezet. A tárcák megtervezték a gyakorlat költségvetését, a KEB scenárió albizottsága megalkotta a részletes műszaki scenáriót.

A gyakorlat első napjára teljes körű törzsvezetési gyakorlatot terveztek, a második napon pedig az ONER irányító szervei további működésének fenntartása mellett részleges végrehajtási gyakorlatot. E részgyakorlatokat három helyszínre tervezték, a potenciálisan veszélyeztetett Fejér, Bács-Kiskun és Tolna megye egy-egy településére.

Az ONER-3–2009 gyakorlaton a honvédelmi tárca az elfogadott elgondolásnak megfelelően az alábbi tevékenységeket tervezte:

- a HKR-be kijelölt résztvevők riasztása, készenlétének fokozása;
- részvétel a KKB munkaszervei munkájában;
- az ágazati katasztrófavédelmi irányító szervek és az Ágazati Információs Központ működtetése;
- óvintézkedések bevezetésének gyakorlása a veszélyeztetett katonai szervezeteknél;
- légi és földi sugárfelderítés végrehajtása kijelölt körzetben;

- a honvédségi és más tárcákhoz tartozó szervezetek mobil nukleáris és sugárvédelmi laboratóriumainak összemérése;
- sugármentesítés.

A gyakorlat ágazati céljait az alábbiakban határozták meg:

- a HKR riasztási rendjének, a kijelölt erők készenlétbe helyezésének gyakorlása, ellenőrzése;
- a tárca által delegált szakértők, döntéshozó személyek, irányító és értékelő szervek gyakoroltatása;
- a védelemben részt vevő polgári szervezetekkel való együttműködés gyakoroltatása;
- a veszélyeztetett katonai szervezetek állománya nukleáris veszélyhelyzetben való tevékenysége készségeinek fejlesztése;
- a nukleárisbaleset-elhárításba bevont légi és földi felderítő, mentesítő erők gyakoroltatása, valamint a nukleáris és sugárvédelmi laboratóriumok komplex gyakoroltatása;
- a védelemben részt vevő polgári szervezetekkel való együttműködés gyakoroltatása;
- egyéni védőeszköz használatának gyakorlása.

A honvédelmi tárca jelentős mértékben tervezte a gyakorlaton való részvételt, az erre elkülönített költségvetés mintegy 20 millió Ft-ot tett ki. A gyakorlatot végül a KKB határozata alapján törölték.

A 2011. ÉVI INEX-4 GYAKORLAT

Időrendben az utolsó nukleárisbaleset-elhárítási törzsgyakorlásra 2011. február 23–24-én került sor, amely egy nemzetközi gyakorlat része volt; a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet Nukleáris Energia Ügynökség (OECD NEA) tagállamai hajtották végre, és az INEX-4 nevet kapta. Annak ellenére, hogy a gyakorlat jellege miatt ez alkalommal sem került sor a műveletek valós végrehajtásának gyakoroltatására, az esemény kiemelt jelentőségű a nukleárisbaleset-elhárítási feladatokra való felkészülésben. A gyakorlat forgatókönyve minden országban ugyanarra az eseménytípusra, nevezetesen egy radiológiai diszperziós eszköz, köznapi nevén piszkos bomba robbantása következményeinek felmérésére és felszámolására irányult.

A gyakorlat előkészítése közel egy éven át tartott, több mint 20 különböző ágazati szervezet és intézmény, köztük a Honvédelmi Minisztérium bevonásával. Ilyen forgatókönyv alapján hazánkban még nem rendeztek széles körű nyilvánosság bevonásával gyakorlatot, ezért figyelemmel napjaink

aktuális terrorfenyegetettségére, időszerű volt, hogy az ONER-szervezetek megismerkedjenek azokkal a sajátosságokkal, illetve felkészüljenek azokra a körülményekre, amelyek előreláthatóan jellemezni fogják a sugárzó anyagokkal elkövetett terroreselekményeket. E sajátosságok kétségtelenül megnehezítik a beavatkozást irányító szervek, illetve az elsődleges beavatkozók tevékenységét.

A gyakorlat helyzetbeállítása: Budapesten, egy forgalmas közlekedési csomópontban, egy footballstadion közvetlen közelében, ahol éppen mérkőzés zajlik, gépjárműbe rejtett bomba robban. Egy ismeretlen telefonáló röviddel a robbanás előtt közli, hogy piszkos bomba fog robbanni a környéken.

A gyakorlat forgatókönyvét a tervezők úgy időzítették, hogy a gyakorlat kezdésére a korai fázis feladatait már végrehajtották (kimenekítés, területzárás, sérültek ellátása, az irányító szervek összehívása stb.). A feladat újszerűsége indokolta, hogy a gyakorlatot hangsúlyozottan felkészítő jelleggel hajtsák végre. A gyakorló állomány tevékenységét a tervezők az esemény kezelésének közbenső szakaszára (a következmények kezelésére és a helyreállításra való felkészülésre) összpontosították. Ez lehetőséget adott arra, hogy a gyakorlók a kialakított helyzetben alapvetően a sugárvédelemmel összefüggő feladatok virtuális megszervezésére és a végrehajtás körülményeinek részletes elemzésére fordítsák a fő figyelmet.

A gyakorlat lefolyását úgy szervezték meg a tervezők, hogy témakörönkénti blokkokat alakítottak ki, amelyekhez kapcsolódóan egy-egy szakmai előadás hangzott el, melyet követően a gyakorlók előre feltett kérdések alapján dolgoztak ki egy részfeladatot. A gyakorláson a KKB Nukleárisbaleset-elhárítási Munkabizottság, a KKB Operatív Törzs, illetve a Fővárosi Védelmi Bizottság állománya vett részt. Az állománycsoportok a saját szervnek megfelelően csoportosított munkahelyeken, de egy légtérben gyakoroltak, így a kérdésekre adandó válaszok kidolgozásának munkafolyamatában a szervezetek tagjai együttműködhettek egymással. Minden egyes munkaszerv külön kérdés kapott.

A gyakorlaton a honvédelmi tárca képviselői jelen voltak mind az irányítók, ellenőrök, mind a gyakorlók soraiban. Ezen kívül számos katonai szervezet magas beosztású megfigyelővel vett részt a rendezvényen.

AZ MH ABV RIÉR-GYAKORLATOK SZEREPE

Az előzőekben többször utaltunk az ABV RIÉR-re, most vizsgáljuk meg részletesebben a rendszert. Az MH ABV RIÉR működésének szabályozásáról szóló 308/2001. (HK 17.) HM HVKF intézkedés, illetve az MH ABV RIÉR felépítéséről, működéséről és a jelentés rendjéről szóló 65/2002. (HK 20.)

HVK hadműveleti csoportfőnöki intézkedés rendelkezik az MH ABV RIÉR tevékenységéről. Ez utóbbi intézkedés alapján a rendszerbe beosztott állomány részére évente egyszer rendszergyakorlatot vezetnek le az MH GAVIK parancsnokának szervezésében. A gyakorlatokon főként a NATO-eljárások alapján a harci körülmények között lehetséges szennyezések felmérését, felderítését sajátították el a résztvevők. Minden gyakorlat során szerepel azonban olyan mozzanat is, amikor vegyi, illetve nukleáris létesítményből eredő szennyezettség felmérése a cél, tehát a résztvevők a nukleárisbaleset-elhárítással összefüggő felmérési-felderítési feladataikat is gyakorolják.

Légi sugárfelderítés a 2009. évi ABV RIÉR-gyakorlaton

A terepen gyakorló, légi és földi felderítést végrehajtó állomány szempontjából, a feladat-végrehajtás technológiáját tekintve lényegtelen, hogy milyen a beállított helyzet. Az értékelők ezzel ellentétben sajátos számításokat végeznek az atomerőművi baleset következtében kialakult sugárhelyzet értékelése érdekében, amely eltér a nukleáris fegyver alkalmazása következtében kialakult sugárhelyzet értékelésétől. Az ÁIK rendelkezik mindazon programokkal, amelyek segítségével ez a feladat elvégezhető.

A RIÉR-gyakorlatokon az utóbbi időben a résztvevők elveszett, ellopott sugárforrás légi sugárfelderítés módszerével való felkutatását gyakorolták. Az MH ABV RIÉR-gyakorlások mellett úgynevezett labor összemérési gya-

korlatokat is tartanak, melyeken az eszközök kalibrálásán túl az elveszett sugárforrások felkutatásának fogásait is elsajátítják.

Az MH HAVARIA laboratórium rendszeresen részt vett a mozgó radiológiai laboratóriumok és sugárvédelmi mérőkocsik összemérési gyakorlatán. A legutóbbi ilyen gyakorlatra (az MH GAVIK szervezésében) 2008. május 13–16. között került sor az MH Támogató Dandár kiképzőbázisán Püspökszilágyon.

A katonai rendezvényt a 2009. évi Nemzeti nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlatra történő felkészülés jegyében szervezték. A gyakorlat megfelelő mérés-technikai feltételeket teremtett a különböző tárcákhoz tartozó mozgó radiológiai laboratóriumok és sugárvédelmi mérőkocsik együttműködéséhez, illetve lehetőséget adott a különböző rendeltetésű laboratóriumok képességeinek, alkalmazhatóságának felmérésére a valószínűsíthető detektálási és azonosítási feladatok során.

Az összemérési gyakorlatokon jellemzően az alábbi feladatok végrehajtását sajátítják el a résztvevők:

- komplex sugárfelderítés (légi sugárfelderítés, földi „vakfelderítés”, légi sugárfelderítés adatai alapján útvonal- és területfelderítés, radioaktív források lokalizálása és azonosítása);
- mintavételi, felületi és térfogati aktivitás meghatározása, műszerek kalibrálása, mintavétel felületekről, talajból és növényzetből, a minták alapján izotópok azonosítása;
- imitált épületszennyezés felmérése, a szennyezettség mértékének meghatározása és izotópspecifikus azonosítás végrehajtása.

A MAGYAR HONVÉDSÉG RÉSZVÉTELE JÁRVÁNYÜGYI KATASZTRÓFÁK ELLENI VÉDEKEZÉS MEGSZERVEZÉSÉBEN

2005-ben világszerte nagy riadalmat okozott az úgynevezett madárinfluenza, amely a szakemberek feltételezése szerint kiterjedt járványt okozhatott volna. A madárinfluenza-vírus mutációja esetén, ha kialakul az emberről emberre történő fertőzésátvitel, világjárvány törhetett volna ki. A madárinfluenza veszélye volt az első olyan alkalom a HKR tízéves történetében, amikor járványügyi katasztrófahelyzetre kellett felkészülni. A feladat váratlanul, de nem felkészületlenül érte az ágazatot. A kormányzati szervek feladatsabása alapján 2006 elején kidolgozták a Magyar Honvédség igénybevételének rendjét madárinfluenza-pandémia kialakulásának esetére.

Világjárványt olyan új vírusaltípus tud okozni, amellyel szemben a teljes lakosság védtelen, mert korábban nem találkozott ezzel a kórokozóval, így

nem alakulhatott ki védettség vele szemben. Adott esetben az állatról állatra (jellemzően madarak), illetve Kelet-Ázsia egyes országaiban állatról emberre történő fertőződéssel álltunk szemben. A járványveszély jellege alapján a védekezés megszervezése alapvetően az egészségügyi és a földművelésügyi ágazatok feladata volt, azonban meg kellett vizsgálni a honvédelmi tárca járványügyi hozzájárulásának lehetőségeit is.

A honvédelmi tárca a madárinfluenza-pandémia elleni védekezést az akkor már létező „Nemzeti Pandémiás Terv” figyelembevételével, a HKR jogszabályban és tervekben rögzített keretei között, a meglévő képességeknek megfelelően tervezte. A honvédelmi tárcának – a rendelkezésre álló, katasztrófaelhárításra kijelölt erők képességei figyelembevételével – területzárási, rendészeti, földi és légi szállítási, mentési, ellátási és mentesítési (fürdetési) feladatok végzésére kellett felkészülni.

Az „új influenza”, illetve ahogy legelőször megismerkedtünk vele, a sertésinfluenza kitörése és elterjedése 2007-ben történt. A H1N1 influenzavírus az ENSZ Egészségügyi Világszervezetének besorolása alapján világjárványt okozott. A Magyar Honvédségnél az új influenza elleni felkészülés tervezése a Kormányzati Koordinációs Bizottság 2007. őszi ülésén elfogadott döntésnek megfelelően az év végén megkezdődött.

Mivel a védekezés tervezése több volt pusztán közegészség- és járványügyi rendszabályok kidolgozásánál, ezért előjárói döntés született arra vonatkozólag, hogy a tervezési folyamat és a megszületendő okmányok váljanak az ágazat katasztrófavédelmi rendszerének részévé. Eltérően a madárinfluenza elleni védekezéstől, ez esetben külön ágazati influenza-pandémiás tervet dolgoztak ki, amely alapján a HKR új vezetési szervvel, illetve újonnan létrehozott munkacsoportokkal bővült.

A járványügyi szakmai feladatok vezetése céljából létrehozták az MH Járványügyi Bizottságot, amely ha összehívják, az MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ bázisán működik. Végrehajtó szakterőként oltó-, epidemiológiai és diagnosztikai csoportokat jelöltek ki. Az oltócsoportok feladata, hogy a rendelkezésre álló állománnyal és felszereléssel végrehajtsák a kijelölt személyi állomány immunizálását és az oltási adminisztrációt. Az epidemiológiai csoportok helyszíni járványügyi és surveillance (immunológiai ellenőrző) tevékenységet végeznek, helyszíni intézkedéseket fogantatósítanak, illetve szükség esetén biológiai mintavételezést hajtanak végre. A diagnosztikai csoport a helyszíni mintavételezés során gyűjtött, valamint beküldött minták elemzését, a kórokozó kimutatását végzi. A Honvédkórház – Állami Egészségügyi Központ a saját, alanyi vagy területi ellátás révén beérkező betegek ellátása mellett ágyfelszabadítással, ideiglenes átprofilírozással, pótágyak beállításával a betegfelvétel – meghatározott prioritások mellett történő – korlátozásával, a halasztható beavatkozások átütemezé-

sével, a személyi állomány átcsoportosításával növeli a fertőzőbeteg-ellátó kapacitásait.

A HONVÉDSÉG VÁRHATÓ RÉSZVÉTELE A MIGRÁCIÓS HELYZETEK KEZELÉSÉBEN

Újkeletű feladat a honvédelmi tárca részére a migrációs helyzetek kezelésében való részvétel tervezése. Az észak-afrikai térségből, jellemzően Líbiából származó menekültek kapesán vált aktuálissá ez a kérdés. Ismert, hogy az Európai Unión belül is feszültségeket okoz a migráció. Adódhat olyan helyzet, amikor kvázi legálisan, nagy számban érkeznek egyébként békés szándékú menekültek, akik pusztán a jelenlétükkel kiválthatják a hatályos törvények szerint a tömeges migráció következtében kialakult veszélyhelyzet kihirdetését. Ebben az esetben a honvédelmi tárca, ugyanúgy, mint más katasztrófák esetén, köteles részt venni a helyzet következményeinek kezelésében.

A tömeges méretű bevándorlás nyomán kialakuló helyzet „normál szintet meghaladó”, illetve „magas intenzitású” fokozatba sorolható. A szakértők véleménye szerint a migrációs helyzet mértékmérője nem pusztán az országba érkező migránsok száma, hanem a hatóságok azon képessége, hogy mennyire tudják uralni a helyzetet normál ügymenetben, illetve milyen mértékben van szükség – az ország katasztrófavédelmi rendszerének keretében – más tárcák erőforrásainak igénybevételére. A jelenlegi elképzelések szerint a helyzet besorolásának számszerűsítésére a beérkező létszám és a befogadóképesség hányadosa lehet egy jó irányadó szám.

A honvédelmi tárca a migrációs katasztrófavédelem kezelésében több módon is részt vehet, amennyiben erre feladatot kap. Valószínű, hogy a honvédség igénybevételéről a szokásosnál körültekintőbb politikai döntést kell hozni. A határ menti régióban megjelenő katonai erők véletlenül sem okozhatnak semmilyen félreértést a szomszédos országok számára, illetve az igénybevételnek olyannak kell lennie, hogy az megfeleljen a nemzetközi fegyverzet-ellenőrzési és bizalomerősítő egyezményeknek.

A honvédség a migrációs helyzet kezelése során előreláthatólag részt vehet területzárási, ellátási, szállítási, mentesítési (fürdetési), járványügyi feladatokban, és az együttműködő szervezetek támogatásában. Nem zárható ki, hogy a honvédség külföldi missziókban szerzett tapasztalataira is szükség lehet, akár CIMIC-szakemberek, -képességek igénybevétele, akár humanitárius feladatok megoldása révén.

A honvédség készleteiben még mindig rendelkezésre állnak olyan inkurrens ruházati, elhelyezési anyagok, melyek felhasználása a menekültek ellá-

tásában nagy segítséget nyújthatnak. Elképzelhető a honvédség kezelésébe tartozó, egyébként használaton kívüli ingatlanok ideiglenes rendelkezésre bocsátása a menekültek elhelyezése céljából.

A fenti feladatok részletes kidolgozása e kötet kéziratának lezárásakor még folyik. A folyamat eredményeként a honvédelmi tárca részvételét a migrációs helyzet kezelésében integrálják a HKR tervrendszerébe.

AZ MH RÉSZVÉTELE TŰZ OLTÁSÁBAN

Vitatható, hogy a különböző tüzek oltásában való részvétel a civilizációs eredetű katasztrófák elhárításához tartozik-e, azonban kétségtelen tény: a legtöbbször emberi gondatlanság és hanyagság miatt következnek be a tüzesetek. A Magyar Honvédség ez irányú tevékenysége alapvetően a nagy kiterjedésű, viszonylag hosszan tartó területtüzek esetében várható. Míg az önkéntes haderőre történő átállást megelőzően a honvédség csaknem minden évben részt vett erdő-, bozót-, illetve nádasokban keletkezett tüzek felszámolásában, 2004 óta az ilyen kirendelések nem jellemzőek. Nagy területen jelentkező tüzek oltása során a honvédség helyszínhez közel diszlokáló alakulataitól kirendelt erők igénybevétele lehet indokolt, amelyek kézi szerszámokkal felszerelve vehetnek részt a tűzoltásban vagy az utómunkálatokban. A nagy kiterjedésű tüzek oltásában hasznos segítséget jelentenek a szállító helikopterekre akasztható gumi ciszternák, az úgynevezett „BAMBI BUCKET”-ek, melyek 2,5 m³-es kapacitása lehetővé teszi a tűz elleni küzdelem kiterjesztését a légtérre is. Ilyen alkalmazásra 2007. július 25–26-án került sor két helikopterrel, amelyek részt vettek a Kiskunhalas környéki kiterjedt erdőtüzek eloltásában.

VESZÉLYHELYZETI SZINTET ELÉRŐ KÖZLEKEDÉSI BALESETEK

A HKR fennállása óta ilyen besorolású helyzetben történő igénybevételre nem került sor, de ez nem jelenti azt, hogy teljességgel kizárható az efféle feladatokban való részvétel. A honvédség a korábbi időszakokban vett már részt tömeges balesetek következményeinek felszámolásában. Ilyen volt például az 1999. évi szajoli vonatbaleset, melyben a honvédség a helyszíni és a kórházi szakorvosi ellátásban nyújtott segítséget. A tömeges közlekedési balesetek bekövetkezése után bármikor szükség lehet mentésben, sebesült- és betegszállításban, helyszínbiztosításban, elsősegélynyújtásban és szakorvosi

ellátásban való közreműködésre. Ha bármilyen gyanúja felmerül annak, hogy a baleset következményeként sugárzó vagy mérgező anyagok is a szabadba jutottak, a fentiekben már ismertetett módon a HKR egyéb szakterőit bevonhatják a veszélyhelyzet-kezelésbe.

Az ilyen típusú feladatokban való részvétel elengedhetetlen feltétele a honvédség részére rendelkezésre álló egészségügyi képességek minél gyorsabb mobilizálhatósága. A szajoli vonatbaleset egyik tanulsága, hogy az ellátást a baleset után legkésőbb néhány órán belül teljeskörűen meg kell szervezni, különben értelmét veszti a mobil orvoscsoporthelyszínre küldése. Tömeges sérüléssel járó balesetek jellemzője, hogy a területi ellátás elvén működő, egyébként percekben belül elsőként a helyszínre érkező mentők adott esetben csak korlátozott számban állnak rendelkezésre, így szükség lehet az első orvosi ellátás helyszíni megszervezésére, a szakorvosi állomány kitelepítése révén. Nagyméretű tömegszerencsétlenség sérültjeinek osztályozásához, első orvosi segélyben részesítéséhez, szállításához és a kórházakban történő elhelyezés feltételeinek megteremtéséhez komplex kárelhárítási tevékenység megszervezése szükséges. Ez a feladat a tisztán egészségügyi ellátás megszervezése mellett másfajta tevékenységeket is magába foglal, olyanokat, mint a terület biztosítása, az áram- és vízellátás, élelmezés, szállítási kapacitás stb. megszervezése. Ez a tevékenységi kör már igényelheti a honvédségi beavatkozást.

A HKR egészségügyi és logisztikai munkacsoportjai nincsenek bevonva a készenléti szolgálatot ellátók körébe, ezért a beavatkozás gyorsaságát nagyban befolyásolja, hogy a riasztásra a nap mely szakában, a hét mely napján kerül sor. A szajoli balesetre gondolva, ismételten felidézve a vörösiszap-katasztrófa eseményeit, nagy biztonsággal kijelenthető: az MH az előírt normaidőknél gyorsabban képes reagálni és a helyszínre érkezve megkezdeni a segítségnyújtást. Várhatóan az első orvosi beavatkozásra mobil orvoscsoporthelyszínre, a sérültek szállítására a HKR-be bevont kutató-mentő helikopter mint légi csoport, áramellátást és világítást biztosító csoport, illetve logisztikai erő (tábori ellátócsoport) vehető igénybe.

A katasztrófa egyéb körülményeitől függően (távolság egy adott katonai objektumtól, időjárás, év- és napszak stb.) elképzelhető, hogy a közelben lévő katonai szervezet parancsnoka saját hatáskörben dönt a segítségnyújtásról, amennyiben közvetlen életveszély elhárítására van szükség.

Világosan látható, hogy a közlekedési baleseteknél különös jellemző az intézkedésekre rendelkezésre álló rendkívül szűkös időkeret, ezért a honvédségi erők bevonása nem gyakori eset. Mindemellett súlyos esemény volt a 2006. január 19-én bekövetkezett hejcei repülőgép-szerencsétlenség. Aznap este, 19:38-kor egy szlovák katonai An-24 típusú szállító repülőgép, kassai leszálláshoz készülődve, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Hejce községtől

mintegy 3 km-re, a Borsó-hegy térségében lezuhant. A gépen 45 fő utazott Pristinából (a KFOR-misszióból) Kassára. Mint utólag kiderült, a szerencsétlenséget mindössze egy fő élte túl.

A kialakult helyzetre való tekintettel a Honvéd Vezérkar főnök haladéktalanul intézkedett a HKR vezetési rendszerének riasztására, így a Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság, valamint a MH Szárazföldi Parancsnokság és az MH Légierő Parancsnokság Katasztrófavédelmi Operatív Csoportjainak részleges aktivizálására.

Az MH Légierő Parancsnokság a szerencsétlenség helyszínére haladéktalanul kirendelt egy Mi-8 típusú kutató-mentő helikoptert. Szolnok helyőrségből pedig egy-egy felderítő-mentő szakaszt vezényeltek ki a helyszín átvizsgálásában való részvételre. A felsoroltakon kívül további erőket is kijelöltek, de azok feladatvégzésére végül nem került sor.

A HKR vezetési rendszere a szerencsétlenséget követő első órákban felvette a kapcsolatot a mentésben elsődlegesen érintett szervekkel, az OKF-fel, az Országos Mentőszolgálattal, valamint a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium szerveivel. A további napokban a légi szerencsétlenség kivizsgálása az ilyenkor szokásos ügymenet szerint történt, az elsődlegesen kirendelt állomány visszatérhetett elhelyezési körletébe.

A 2006. január 19-én lezuhant szlovák An-24 típusú repülőgép roncsai

A tragikus esemény legfőbb tanulsága az volt, hogy a HKR vezető szerveinek készenlétiszolgáltatás-ellátása révén a tárcá vezetése olyan, bármely időpontban berendelhető, felkészült szakmai állománnyal rendelkezik, amely képes a váratlan helyzetek megoldására. Ezúttal a szolnoki helyőrségben lévő szerződéses légénységi állomány rendelkezésre állt, így a riasztást követő néhány percen belül bevonták a feladatba. Nem mindig lehetséges azonban a légénységi állomány ilyen gyors kirendelése. Amennyiben erre igény van, szükségessé válhat a készenléti alegységek katasztrófavédelmi alkalmazása.

A hejcei katasztrófánál a helyi terepviszonyok igen mostohák voltak, a téli időjárás, az utak hiánya rendkívüli módon megnehezítette a helyszín megközelítését, az összeköttetés megteremtését és fenntartását. Az állomány ellátása érdekében logisztikai biztosítást kellett szervezni, illetve a későbbiekben létrehoztak egy mobil híradócsoporthat, amely képes tábori körülmények között, az ország bármely pontjáról, a polgári kommunikációs eszközöktől teljesen függetlenül, modern követelményeknek megfelelő híradást biztosítani a felső szintű katonai vezetők részére.

EGYÉB KATASZTRÓFATÍPUSOK

A katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról szóló 179/1999. (XII. 10.) kormányrendelet – a fentiekben tárgyalt civilizációs eredetű katasztrófatípusokon felül – rendelkezik még egyéb helyzetekről is. Így a jogszabály említi a szénhidrogén-kitermelésben bekövetkező helyzeteket, a veszélyhelyzeti szintet elérő környezetkárosodást (felszíni, a felszín alatti vizek és a földtani közeg szennyeződése, légszennyezettség, veszélyes hulladékok), az állati eredetű járványokat, az élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos eseményeket, illetve a kormányzati, közigazgatási informatikai rendszerek zavarai, leállása vagy összeomlása miatt bekövetkező eseményeket mint lehetséges katasztrófát előidéző helyzeteket.

Az elsőként említett katasztrófatípusok esetében a honvédségi erők potenciális igénybevétele lényegében nem különbözik a vegyipari katasztrófák során tervezhető tevékenységek rendjétől. Az állati járványok elleni küzdelemben való honvédségi részvételre az 1960-as években bekövetkezett száj- és körömfájás-járvány esetén volt utoljára szükség. A mai generációnak nincs tapasztalata ebben a tevékenységben. A nyugállományú kollégák visszaemlékezései szerint a feladatban komoly szerep hárult a katonai erőkre a járvány által sújtott terület lezárásában, az ellenőrző-átesztelő pontokon a vegyimentesítő alegységekre (fertőtlenítés és fürdetés végrehajtása). Az élel-

miszerlánc biztonságát fenyegető katasztrófahelyzet kezelésében várhatóan a honvédségnek nem kell elsődleges beavatkozó szerepet vállalnia.

A kormányzati, közigazgatási informatikai rendszerek zavarai, leállása vagy összeomlása miatt bekövetkező események kezelése szintén nem kezelhető egyszerűen a HKR eszközeivel. Bár a honvédelmi tárca aktívan részt vesz a kritikusinfrastruktúra-védelem nemzeti programjában, ez a fajta tevékenység átvezet a válságkezelés más formáinak irányába, amelyben a tárcánál létrehozott válságkezelési rendszernek – a beavatkozó erők tevékenységének irányítása helyett – a köz- és a honvédelmi igazgatás képességeinek fenntartására, vagy helyreállítására kell összpontosítania.

BEFEJEZÉS, ÖSSZEGZÉS

Kötetünk e fejezetében áttekintettük, hogy milyen civilizációs eredetű katasztrófák elhárításában képes közreműködni a Magyar Honvédség. Katasztrófatípusokra bontva elemeztük a közreműködés területeit, ahol jelenlegi ismereteink, tapasztalataink, illetve feltételezéseink szerint a katonai képességek igénybevételére számítani lehet. Jellegénél fogva kiemelten kezeltük a nukleáris és a vegyi katasztrófák során jelentkező feladatokat, de ügyekezünk figyelembe venni minden más, emberi tevékenység következtében felmerülő lehetséges katasztrófahelyzetet. Ha ez a könyv akár csak egy évvel korábban íródik, javarészt az elméleti vonatkozású részek töltötték volna ki a rendelkezésre álló helyet. A 2010. évi vörösiszap-katasztrófa óta viszont nagyon is gyakorlatiassá vált a civilizációs katasztrófák elleni tevékenység tárgyalása. Ahogyan azt láthattuk, az elméleti megfontolások alapján végzett felkészülés-kiképzés megfelelő alapot nyújtott ahhoz, hogy a honvédek a valós katasztrófa körülményei között számot adhassanak ebbéli tudásukról. A katonák ebben a feladatban is kiválóan teljesítették kötelezettségeiket. Jó alapunk van feltételezni azt, hogy ha bármely más típusú katasztrófával kell szembenéznünk, a honvédség kötelei abban az esetben is tanúbizonyságot adnak magas szintű tudásukról, kiképzettségükről és bátorságukról. Kívánjuk, hogy soha ne legyen szükség ennek demonstrálására. Mégis jó tudni, hogy szükség esetén az ország számíthat arra, hogy a katonák tudásuk legjavát adva segítséget nyújtanak, legyen az nukleáris, járványügyi vagy bármilyen más, mai tudásunkkal felfoghatatlan civilizációs katasztrófa.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról szóló 179/1999. (XII. 10.) kormányrendelet.

A honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól szóló 23/2005. (VI. 16.) HM rendelet.

Az ONER-3–2009 Nemzeti Nukleárisbaleset-elhárítási Gyakorlat honvédelmi ágazatot érintő feladatainak előkészítéséről szóló 78/2008. (HÉ. 15) HM utasítás.

Összefoglaló értékelő jelentések a 2002-es INTEX, a 2004-es Nemzeti Nukleárisbaleset-elhárítási Törzsvezetési, a 2005. évi CONVEX-3 Nemzetközi Nukleárisbaleset-elhárítási, az INEX-3–2005, CONVEX-3–2008 és a TALERNA–2008 gyakorlatokról.

Az Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Intézkedési Terv 5.3.2. fejezetéhez tartozó OBEIT 5.2. sz. Útmutató „Nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlatok előkészítése, végrehajtása és értékelése” KKB kiadvány.

Gyakorlattervezői útmutató (segédlet). A HVK HDMCSF Kiképzési Főnökség 463/220. Nyt. számú kiadványa.

„Preparation, Conduct and Evaluation of Exercises to Test Preparedness for a Nuclear or Radiological Emergency” című NAÜ-kiadvány.

A VÉDELMI IGAZGATÁS A KATASZTRÓFAVÉDELEM NEMZETI RENDSZERÉBEN

A katasztrófavédelmi feladatok mindhárom alapidőszakában – a katasztrófák elleni védelemre történő felkészülés, a katasztrófák elleni védekezés, továbbá a katasztrófák következményeinek felszámolása és a helyreállítás időszaka – a védelmi igazgatás rendszerét alkotó központi és területi szervezetek, valamint a helyi szervek minden esetben fontos irányító, vezető és koordináló szerepet töltenek be.

A védelmi igazgatás rendszerét Magyarországon alapvetően a béke- és a fegyveres konfliktust megelőző időszakban a honvédelmi felkészítés, az ország- és gazdaságmozgósítás feladatainak végrehajtására, illetve az ország fegyveres védelmének időszakában a katonai műveletek közigazgatás által végzett polgári támogatásának és polgári védelmi tevékenységeinek koordinálására alakították ki. Az említett tevékenységeket a rendszer elemei a honvédelmi feladatok körében, a honvédelem komplex rendszerében hajtják végre, melyben – figyelembe véve, hogy a haza védelme minden magyar állampolgár, valamint állami és közigazgatási szereplő kötelessége – részt vesz az ország közigazgatási rendszerének teljes spektruma: mind az államigazgatás központi, területi és helyi szervei, mind pedig a megyei és helyi önkormányzatok szervezetei, egészen a települések polgármestereiig bezárólag. Napjainkban a védelmi igazgatásban részt vevő szervezetek honvédelmi tevékenységének koordinálása a honvédelmi tárcán belül, pontosabban annak egyik intézményén, a HM Védelmi Hivatalon keresztül valósul meg, mely központi szinten minisztériumok és kormányhivatalok védelmi igazgatási szerveit, területi szinten a megyei és fővárosi védelmi bizottságok, helyi szinten pedig a helyi védelmi bizottságok és települési önkormányzatok honvédelmi tevékenységét felügyeli, hangolja össze.

Figyelembe véve a fentebb ismertetett feladat- és szervezeti-környezet-meghatározást megállapítható, hogy az eredetileg tisztán honvédelmi feladatok végzésére kialakított rendszer képességei messze túlmutatnak már az eredeti célokon, ezért a kormányzat a rendszerben rejlő lehetőségek igénybe vételét más, a honvédelemhez szorosan kapcsolódó, de attól fokozatosan elkülönülő országos és ágazati rendszerek részére is lehetővé teszi. Erre az egyik legjobb példa az állami tűzoltóságból és a honvédelem rendszerében működő polgári védelemből 1999-ben megalakított katasztrófavédelem. A katasztrófavédelem szervezeti rendszerének elemei központi, területi és helyi szinten is kapcsolódnak a védelmi igazgatás elemeihez; a minisztériumok védelmi igazgatási szakemberei a katasztrófavédelem központi bizottságaiban, törzseiben és munkacsoportjaiban, míg az önkormányzatok szakemberei a katasztrófavédelem megyei és helyi szervezeteiben tevékenykednek.

A fejezetcímben jelzett téma részletes taglalását megelőzően röviden tekintsük át a védelmi igazgatás kialakulását és történetét, a védelmi igazgatás fogalmát, annak rendszerét és fontosabb feladatköröit.

A védelmi igazgatás működése szinte egyidős a Magyar Honvédséggel, amely minden esetben a fennálló közigazgatási rendhez igazodott. Az 1848/49-es magyar szabadságharc időszakában a közigazgatás honvédelmi feladatait, a honvédség és a helyi közigazgatás közötti kapcsolattartást – mintegy a védelmi igazgatás elődjeként – a kormánybiztosi intézmény rendszere koordinálta. A rendszer szükségességét jól bizonyította, hogy 1848 októberének közepére a kormánybiztosi rendszer megyei illetékességi felosztással az egész ország területére kiterjedt. A rendszerben a legjelentősebb feladatokat területi szinten az úgynevezett „törvényhatósági teljhatalmú (országos) biztosok” végezték, akik a rájuk bízott megyék területén feleltek a helyi védelmi intézkedések meghozataláért, továbbá bizonyos esetekben közigazgatási kérdésekben is intézkedhettek.

A védelmi igazgatási feladatok törvényi szabályozásáról további írásos emlékeket az 1939-ben kiadott honvédelemről szóló II. törvénycikkben (a jogszabály egészen 1960-ig volt érvényben) találunk, amely részletesen meghatározta a Legfelső Honvédelmi Tanács felépítését és működését, a közintézmények honvédelmi érdekű megszervezését, a honvédelmi szolgáltatásokat és a közigazgatás légvédelmi feladatait. A jelzett törvénycikk kellő alapot adott a legújabbkori közigazgatási rend fenntartása és háborús kockázatok kezelése során jelentkező feladatok végrehajtására alkalmas védelmi igazgatás megszervezéséhez. Ezen feladatok időállóságát jól jellemzi, hogy a honvédelemről szóló 1960. évi törvény meghagyta azokat, csupán az új közigazgatási rendszerhez (megyei tanácsok) szükséges módosításokat végezte el (adaptálta).

A védelmi igazgatás a közigazgatás 1976. évi átszervezése és a Magyar Néphadsereg átalakítása után érte el a maihoz hasonló felépítését. A területi védelmi igazgatási feladatokat a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvényben meghatározottak szerint békében a Minisztertanács Honvédelmi Bizottsága, háborúban a Honvédelmi Tanács felügyelete mellett a fővárosi és megyei honvédelmi bizottságok végezték. A fővárosi, megyei közigazgatási szervek illetékességi területükön:

- a) szervezték és irányították a lakosság honvédelmi nevelését, a polgári védelem ellátását, valamint a felügyeletük alá tartozó szervek honvédelmi felkészítését;
- b) részt vettek a honvédelmi kötelezettségek teljesítésének, továbbá a fegyveres erők és fegyveres testületek mozgósításának és kiegészítésének szervezésében és irányításában;
- c) ellátták a hatáskörük szerint rájuk háruló alábbi honvédelmi feladatokat:
  - biztosították az egyes honvédelmi kötelezettségek teljesítésének feltételeit;
  - végrehajtották a honvédelmi felkészítés és a mozgósítás területi tennivalóit;
  - szervezték a polgári védelmet;
  - végrehajtották a lakosság védelmével és ellátásával kapcsolatos teendőket.

Újabb mérföldkő volt e területen az 1989. évi alkotmánymódosítás, melynek következtében 1990-ben – az addig kialakított feladatrendszerének megtartása mellett – a védelmi igazgatás szervezeti és működési rendje további változtatáson esett át. Az átalakítások következtében a védelmi igazgatás központi koordinációja a jelenlegi HM Védelmi Hivatal jogelődjéhez, a Honvédelmi Minisztérium Védelmi Koordinációs Irodájához került, a területi koordinációt pedig az újonnan megalakult köztársasági megbízotti intézmény két-három megyét magába foglaló régiós szervezésben irányította úgy, hogy a hozzátartozó régió illetékességi területén a megbízott volt a megyei védelmi bizottság elnöke. Ez a rendszer egészen 1995-ig működött, amikor egy újabb átszervezés után megszűnt a köztársasági megbízotti intézményrendszer, és a továbbiakban a fővárosi és megyei védelmi igazgatási feladatok végzését, a HM Védelmi Hivatal irányítása mellett, a területi védelmi irodák vették át.

A védelmi igazgatás központi irányításával kapcsolatos feladatok egy része 1998-ban a Miniszterelnöki Hivatalhoz került, amely egy évig irányította az országmozgósítás és a védelmi felkészítés feladatainak végrehajtását. Ezen rövid időszak után a honvédelem védelmi igazgatási feladatainak központi irányítása visszakerült a Honvédelmi Minisztérium feladat- és hatáskörébe.

Jelenleg a HM Védelmi Hivatal koordinálja az országos szintű és a területi szervezetek védelmi igazgatási szervei részére meghatározott honvédelmi feladatok ellátását, valamint a Belügyminisztérium és az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság tevékenységét támogatva, azokkal együttműködve segíti a katasztrófavédelmi feladatok törvényességi felügyeletének végrehajtását. A jelenlegi struktúrában minden minisztérium rendelkezik egy a védelmi igazgatási feladatok végzésére kijelölt szervvel, valamint megyénként és a fővárosban – a megyei és a fővárosi közgyűlések elnökeinek vezetésével, a megyei és fővárosi honvédelmi és polgári védelmi, katasztrófavédelmi feladatok végzésében érintett szervek vezetőinek tagságával – önálló testületeket, megyei, fővárosi védelmi bizottságokat működtetnek (összesen 20 területi közigazgatási szintű testületet). A honvédelmi feladatok végzésben érintett kormányzati és önkormányzati szervek feladatait, szervezeti felépítését és működését a honvédelmi feladatok végrehajtását szabályozó törvények, jogszabályok – a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvényben és a törvény végrehajtására kiadott 71/2006. kormányrendeletben foglaltak – rögzítik. Mint már az előzőekben is említettük, a védelmi igazgatási rendszer – tekintettel az azt alkotó szervezeti elemekre és azok feladat- és hatáskörére – jól alkalmazható a katasztrófák elleni védekezések során is. Az ezzel kapcsolatos feladat- és működési rendet a fenti két jogszabályon kívül a katasztrófák elleni védekezésre kiadott jogszabályok határozzák meg.

A védelmi igazgatás új feladatköréként jelentkezik – a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény elfogadásával – a polgári védelemből és az állami tűzoltóságból megalakított katasztrófavédelem, mely az új szervezeti elemeken kívül a már meglévő védelmi igazgatási rendszer elemeire építette szervezetét. A rendszert a belügyminiszter felügyeli a magyar kormány miniszterein és kormányhivatalok vezetőiből megalakított Kormányzati Koordinációs Bizottságon (a továbbiakban: KKB) keresztül, melynek tagja még az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság főigazgatója, valamint tanácskozási joggal a testület ülésein többek között jelen van a Honvéd Vezérkar főnöke és a katasztrófa sújtotta térség területi szintű önkormányzata védelmi bizottságának elnöke. A szervezet a katasztrófavédelmi rendszer legmagasabb szintű eleme, amely javaslatot tesz a kormány részére az Alkotmányban rögzített veszélyhelyzet kihirdetésére, a polgári védelmi szervezetek egyidejű alkalmazására, valamint koordinálja a kormány döntéseinek végrehajtását, az érintett megyei (fővárosi) védelmi bizottságok tevékenységét.

A KKB tevékenységét a katasztrófák elleni védekezés időszakában két munkaszervezete, a KKB Operatív Törzs és a katasztrófa kezelésében érin-

tett központi államigazgatási szerv bázisán működő KKB Védekezési Munkabizottság segítik, melyek alapvetően a lakosságvédelmi és az ágazati szakmai feladatok központi és területi szintű végrehajtását koordinálják. A két központi szervbe a katasztrófavédelmi szakértőkön túl a tárcák védelmi igazgatási szakembereket delegálnak.

A katasztrófavédelmi rendszerben – a fentiekben felsorolt elemeken és az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságon túl – további fontos szerepe van még a területi szervezeteknek, katasztrófavédelmi igazgatóságoknak, a megyei fővárosi védelmi bizottságoknak és az önkormányzati szervezeteknek. (A területi szervek közül a védelmi bizottságok rendeltetését és feladatait ismertetjük részletesebben.)

A VÉDELMI BIZOTTSÁGOK RENDELTETÉSE ÉS FELADATAI

A védelmi igazgatás feladatainak végzése központi (kormányzati), területi (megyei, fővárosi), helyi (honvédelmi körzet, település) szintre tagozódik. A rendszer szervezeti és működési alapjait a honvédelmi feladatok szabályozására, valamint a katasztrófavédelemre kiadott jogszabályok, továbbá az ágazati feladatokat meghatározó ágazati szabályzók határozzák meg.

Vizsgáljuk meg, hogy az érvényben lévő jogszabályi keretek között hogyan működik a védelmi igazgatás, majd azt követően tekintsük át a védelmi igazgatás megyei, fővárosi szereplőinek feladat- és hatáskörét, szervezeti struktúráját.

A védelmi igazgatás jelenlegi rendszere a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvényben (a továbbiakban: Hvt.) meghatározottak alapján működik, mely szerint az a közigazgatás keretében honvédelmi, polgári védelmi, gazdaságmozgósítási feladatokat lát el, ami korunk kihívásainak megfelelően kiegészült a katasztrófavédelmi feladatok ellátásával is. A jelenleg érvényben lévő Hvt. egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 71/2006. (IV. 3.) kormányrendelet 2. § e) pontja a védelmi igazgatás fogalmát az alábbiak szerint határozza meg:

„A védelmi igazgatás: a közigazgatás részét képező feladat- és szervezeti rendszer. Az állam komplex védelmi feladatainak megvalósítására létrehozott, valamint e feladatra kijelölt közigazgatási szervek által végzett végrehajtó, rendelkező tevékenység, amely magában foglalja az Alkotmányban szabályozott minősített időszakokra és az azokat kiváltható helyzetekre történő felkészülést, továbbá az említett időszakok és helyzetek honvédelmi, polgári védelmi, katasztrófavédelmi, védelemgazdasági, lakosság-ellátási feladatainak tervezésére, szervezésére, a feladatok végrehajtására irányuló állami tevékenységek összességét.”

Mint már arról szóltunk, a védelmi igazgatás felépítése a honvédelem irányításának, valamint a közigazgatás szervezeti strukturálásának megfelelően központi, területi és helyi szervekre tagozódik. A rendszer működését békében az Országgyűlés felügyeli, háborúban – az Alkotmány szerinti rendkívüli időszakban – pedig a Honvédelmi Tanács felügyeli és irányítja. A rendszer központi irányítását békében a kormány, valamint annak honvédelemmel kapcsolatos feladatait a honvédelmi miniszter végzi, mellyel kapcsolatos döntéseiket a HM Védelmi Hivatal koordinálja. A HM Védelmi Hivatal felügyeli a védelmi igazgatás területi működését, amit a megyei (fővárosi) védelmi bizottságok irányítanak. A megyei (fővárosi) védelmi bizottságok elnöke az adott területi szintű közigazgatási egység (megye vagy főváros) közgyűlésének elnöke – a fővárosban a főpolgármester, a megyéknél a megyei közgyűlések elnökei. A védelmi igazgatás területi szintű irányításában a Hvt. jogokat biztosít és kötelezettségeket határoz meg a területi szintű közigazgatási egység illetékességi területén működő, a honvédelmi és a katasztrófavédelmi feladatok ellátásában érintett területi állami szervek részére. Ezért ezen szervezetek jogainak és kötelezettségeinek érvényesítése érdekében a megyei (fővárosi) bizottság tagja:

- az illetékes kormányhivatal vezetője;
- a megyei, illetve a fővárosi főjegyző;
- a megyei jogú város polgármestere;
- az illetékes hadkiegészítő parancsnokság vezetője, képviselője;
- a megyei, illetve a fővárosi rendőrfőkapitány;
- a megyéknél a megyei katasztrófavédelmi igazgatóság vezetője, a fővárosban a Fővárosi Polgári Védelmi Igazgatóság igazgatója és a Fővárosi Tűzoltó-parancsnokság parancsnoka;
- az egészségügyi államigazgatási szerv képviselője;
- illetékes vízügyi igazgatási szerv;
- a megyei, illetve a fővárosi védelmi bizottság titkára (a HM Védelmi Hivatal munkatársa).

A területi szintű védelmi bizottságok honvédelemmel kapcsolatos fő feladata az illetékességi területükön a szükséges védelmi intézkedések meghozatala, majd azok végrehajtásának koordinálása, melynek keretében:

- irányítják a helyi védelmi bizottságokat;
- irányítják a polgármesterek honvédelmi tevékenységét;
- ellátják a hatáskörükbe utalt polgári védelmi feladatokat;
- meghatározzák a honvédelemben közreműködő szervek részére a honvédelmi felkészítés követelményeit és feladatait, összehangolják azok végrehajtását;

- kijelölik a honvédség és a rendvédelmi szervek, valamint a honvédelemben közreműködő egyéb szervek számára szükséges ingatlanokat, és erről a polgármestert értesítik;
- megállapítják a területi gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségeket;
- biztosítják a védelmi igazgatási szervek működési feltételeit és irányítják a rendkívüli intézkedésekkel hatáskörükbe utalt feladatok végrehajtását;
- a honvédelmi felkészítés feladatainak gyakorlása és ellenőrzése céljából, a kormány jóváhagyásával, gyakorlatot vezethetnek a polgármesterek, valamint a honvédelemben közreműködő szervek közreműködésével.

A súlyos ipari katasztrófák és következményeinek elhárítása, valamint az azokra történő felkészülés során a védekezésben részt vevő területi szerveket a megyei (fővárosi) védelmi bizottságok koordinálják, melynek keretében az illetékességi területükön megszervezik és összehangolják azok katasztrófavédelmi tevékenységét, összehangolják a helyi védelmi bizottságok, a polgármesterek katasztrófavédelmi feladatait. A felkészülés és a megelőzés területi, illetve helyi szintű koordinálásával kapcsolatos feladatokat a megyei (fővárosi) védelmi bizottságok a megyei (fővárosi) katasztrófavédelmi szerv közreműködésével látják el.

A megyei, fővárosi védelmi bizottság a katasztrófavédelmi feladatok ellátására történő felkészülés érdekében:

- összehangolja a katasztrófavédelemben érintett szervek jogszabályokban és szakmai irányelvekben meghatározott felkészülési feladatait;
- irányítja a polgármester védelmi felkészülési tevékenységét;
- irányítja a hatáskörébe tartozó katasztrófavédelmi tervező tevékenységet;
- szervezi a települések (a kerületek) közötti kölcsönös segítségnyújtást, értesítést, riasztást és tájékoztatást;
- gondoskodik más megyékkel és a fővárossal történő együttműködés, kölcsönös segélynyújtás feltételeinek biztosításáról;
- szervezi a közigazgatási szervek, a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek és a társadalmi szervezetek területi szintű együttműködését;
- szervezi a lakosság és a védekezésben érintett szervezetek riasztásának és tájékoztatásának előkészítését és végrehajtását;
- felelős a polgári védelmi kötelezettségen alapuló területi polgári védelmi szervezetek létrehozásáért;
- felelős a védekezéshez szükséges vezetési rendszer fenntartásáért, működőképességének biztosításáért.

A védelmi igazgatás területi szintjén a katasztrófahelyzetek kezelésekor, illetve a védekezés időszakában a döntéseket a megyei (fővárosi) védelmi bizottság elnöke hozza meg, melyek során minden esetben a bizottság tagjainak szakmai javaslataira támaszkodik. A megyei, fővárosi védelmi bizottság elnöke, a védelmi bizottság közreműködésével, a védekezés irányítása terén:

- szervezi a kormány által meghatározott területi védekezési feladatok végrehajtását;
- irányítja a védekezést, és kezdeményezi a kormány hatáskörébe tartozó intézkedések megtételét;
- magához vonhatja a védekezés irányítását, ha a saját vagy az érintett polgármester helyzetértékelése szerint a katasztrófa elleni védekezés a helyi védelmi bizottság lehetőségét meghaladja, erről haladéktalanul értesíti a bizottságot;
- halasztást nem tűrő esetben, a helyben szokásos módon, átmeneti jelleggel elrendeli – az élet és az anyagi javak védelméhez szükséges mértékben – a veszélyeztetett területekről az állampolgárok kimenekítését, és erről haladéktalanul értesíti a kormányt;
- folyamatosan értékeli a kialakult helyzetet, a védekezés helyzetét, és erről a bizottságot és a közvéleményt tájékoztatja;
- elrendeli a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter intézkedése alapján – agy halasztást nem tűrő esetben annak utólagos tájékoztatásával – a polgári védelmi szervezetek alkalmazását;
- összehangolja a lakosság és az anyagi javak kitelepítését, kimenekítését, befogadását, ellátását, továbbá a helyi védekezés megszervezését.

A védekezés helyi feladatainak irányítását a helyi védelmi bizottságok végzik. A helyi védelmi bizottságok illetékességi területe a honvédelmi körzet, aminek kiterjedését a megyei és a fővárosi védelmi bizottság határozza meg. Egy honvédelmi körzet a megyéknél rendszerint négy-hat települést, egy megyei jogú várost, míg a fővárosban egy kerületet foglal magába. A helyi szintű védelmi igazgatás felelős vezetője a helyi védelmi bizottság elnöke, aki a megyei védelmi bizottság által kijelölt település, illetve a fővárosi kerület polgármestere.

A helyi védelmi bizottság tagjai:

- a megyei jogú városban, a városban, a fővárosi kerületben a jegyző;
- a honvédelmi körzethez tartozó polgármesterek által megválasztott polgármester;
- a rendvédelmi szervek és a centrális alárendeltségű közigazgatási szervek honvédelmi körzet szerint illetékes vezetői.

A helyi védelmi bizottság ülésein tanácskozási joggal rendelkeznek a honvédelmi körzethez tartozó települések polgármesterei.

A katasztrófavédelmi feladatok ellátása keretében a helyi védelmi bizottság irányítja az illetékességi területén lévő települések polgármesterei, a védekezésben részt vevő helyi szervek tevékenységét, összehangolja a bizottság rendelkezésére álló erők alkalmazását. A településeken a katasztrófák elleni védekezést, azok hatásainak felszámolását és a helyreállítás irányítását, a ráruházott jogkörénél fogva a polgármester végzi. Feladatai eredményes végrehajtása érdekében a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény (a továbbiakban: Kat.) az alábbi jogokat és kötelezettségeket határozza meg részére:

- irányítja a településen a helyi katasztrófavédelmi tevékenységet;
- halasztást nem tűrő esetben átmeneti jelleggel elrendelheti az élet és az anyagi javak védelméhez szükséges intézkedéseket, amelyről haladéktalanul értesíti a megyei, fővárosi védelmi bizottság elnökét;
- szervezi és irányítja a lakosság védelmét, kitelepítését, kimenekítését, illetőleg befogadását és visszatelepítését;
- szervezi és irányítja az anyagi javak védelmét, a lakosság létfenntartásához szükséges anyagi javakkal történő ellátását;
- elrendelheti a megyei közgyűlés elnökének, a főpolgármesternek a rendelkezése alapján – vagy halasztást nem tűrő esetben annak utólagos tájékoztatásával – polgári védelmi szervezetek alkalmazását;
- együttműködik más települések polgármestereivel, a védekezésbe bevont más szervezetekkel a katasztrófavédelmi feladatok végrehajtásában.

A területi és a helyi védelmi bizottságok testületi szervek, működési rendjüket önállóan, a tagok egyetértésével az elnök határozza meg. Így a bizottságok üléseit a szervezet éves tervében meghatározottak szerint, illetve rendkívüli esetben hívják össze. Bár a védekezést területi és helyi szinten az elnökök irányítják, döntéseik szakmai alátámasztása, valamint a védekezésben részt vevő szervek közötti együttműködés megszervezése érdekében – az intézkedések meghozatala előtt, illetve a lakosság életének védelme érdekében fogantatott azonnali intézkedések bevezetését követően – a bizottság rendkívüli ülését a lehető leghamarabb összehívják. Ezeket az üléseket rendszerint még a KKB ülése előtt tartják meg, és ha a területi, vagy a helyi bizottságok rendelkezésére álló eszközök és erőforrások elegendőek, akkor önállóan hajtják végre a védekezést. Ilyen esetben a központi szervek készenlétben állnak, és a katasztrófa sújtotta területen nem hirdetnek ki veszélyhelyzetet. Ezen időszakban a megyei védelmi bizottságok részére a megyei katasztrófavédelmi igazgatóság, a területileg illetékes vízügyi szervek

és a megyei rendőr-főkapitányságok, a főváros részére pedig a Fővárosi Polgári Védelmi Igazgatóság, a Fővárosi Tűzoltó-parancsnokság és a Budapesti Rendőr-főkapitányság erői állnak rendelkezésre.

A honvédelmi körzetekben lévő önkormányzatok települési polgári védelmi szervezetei a védelmi igazgatás helyi irányítását végző szervek alárendeltségében állnak készen a feladatvégrehajtásra.

A katasztrófaveszély, vagy -veszélyhelyzet elhárításának területi irányítását a területi szintű védelmi bizottságok az arra létrehozott katasztrófavédelmi munkaszervezeten keresztül végzik. A megyei (fővárosi) védelmi bizottságok legmagasabb szintű szervezete az adott katasztrófahelyzetnek megfelelően megalakított katasztrófavédelmi munkacsoport. A munkacsoport vezetője a megyei (fővárosi) védelmi bizottság elnöke, helyettese az esemény jellege szerint illetékes bizottsági tag, illetve amennyiben egyik tag által sem képviselt szerv elsődleges feladatát érintő helyzet következik be, akkor a megyei katasztrófavédelmi igazgatóság, fővárosban a Fővárosi Polgári Védelmi Igazgatóság igazgatója. A szervezet állandó tagja:

- a megyei főjegyző, fővárosban a fővárosi főjegyző;
- a területileg illetékes közigazgatási hivatalvezető;
- a megyei rendőrfőkapitány, a fővárosban a budapesti rendőrfőkapitány;
- a megyei katasztrófavédelmi igazgató, a fővárosban a Fővárosi Polgári Védelmi Igazgatóság igazgatója;
- az ÁNTSZ megyei tiszti főorvos, a fővárosban a fővárosi tiszti főorvos;
- a védelmi bizottság titkára.

A munkacsoport a megyei (fővárosi) közgyűlés elnökének döntése alapján kiegészíthető. A munkacsoportot az MVB-titkárság ügyeleti szolgálata támogatja. Mindamellet, hogy a katasztrófavédelmi munkacsoport a legmagasabb területi szintű operatív irányító szerv, nem váltja ki a védelmi bizottságot. A megyei szintű határozatokat továbbra is a megyei (védelmi) bizottság ülése hozza meg.

A megyei (fővárosi) védelmi bizottság katasztrófavédelmi munkacsoportjának döntés-előkészítő szerve a védekezési munkacsoport (operatív törzs), amely egyben vezeti a védekezésben részt vevő területi szerveket, koordinálja a megerősítésül biztosított erőket. Vezetője a bizottság elnökének döntése alapján a helyzet kezelésében feladat- és hatáskörrel rendelkező szervezettől delegált személy. Tagjai a védekezésben elsődlegesen érintett állami szerv vezetői által kijelölt, intézkedésre felhatalmazott személyek. Amennyiben a bekövetkező helyzet kezelésére nincs kijelölt állami szerv, illetve amikor a feladatok teljes komplexitással jelennek meg, vagy adott esetben több katasztrófa-helyzet is kialakul, akkor a védekezési munkacsoportot – az illetékes megyei katasztrófavédelmi igazgatóság, illetve a fővárosban a Fővárosi

Polgári Védelmi Igazgatóság igazgatójának vezetése mellett – a megyei katasztrófavédelmi igazgatóság, illetve a Fővárosi Polgári Védelmi Igazgatóság operatív törzsének bázisán kell létrehozni.

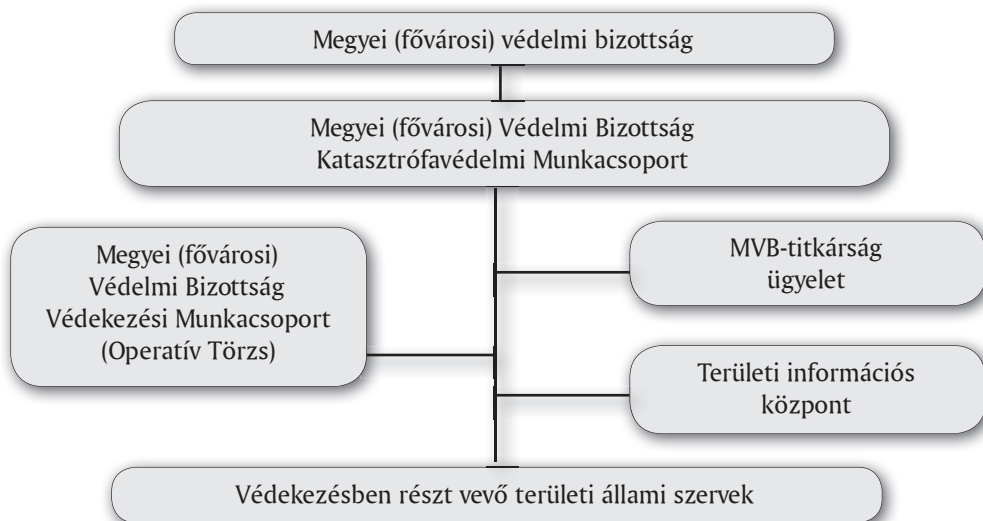
A megyei védelmi bizottság védekezési munkacsoportja sokrétűségének bemutatása érdekében példaként a Jász-Nagykun-Szolnok MVB Védekezési Munkacsoportjának összetételét ismertetjük (kivonat a JNSZ MVB katasztrófavédelmi tevékenységéről, kiemelten a védekezési munkacsoportról szóló tájékoztatóból).

„A Megyei Védelmi Bizottság Védekezési Munkacsoport (Operatív Törzs) tagjai:

- Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kormányhivatal képviselője,
- Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság képviselője,
- MKI mentésszervezési osztályvezetője,
- MKI-titkárságvezető,
- ÁNTSZ Észak-alföldi Intézetének képviselője,
- Közép-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság képviselője,
- Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Állami Közútkezelő Közhasznú Társaság képviselője,
- Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közlekedési Felügyelet képviselője,
- Közép-Tisza-vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség képviselője,
- Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrző Állomás képviselője,
- Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Növény-egészségügyi és Talajvédelmi Állomás képviselője,
- Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Földművelésügyi Hivatal képviselője,
- Tiszántúli Áramszolgáltató Rt. képviselője,
- Tígáz Rt. képviselője,
- Jászkun Volán Rt. képviselője,
- Matáv Rt. Távközlési Centrum képviselője,
- Szolnoki Víz- és Csatornamű Zrt. képviselője,
- MÁV Zrt. képviselője,
- Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Munkaügyi Központ képviselője,
- A MH 89 Szolnok Vegyes Szállítórepülő Ezred képviselője,
- A MH 25/88. Könnyű Vegyes Zászlóalj képviselője”

A védekezés során fontos szerepe van a lakosság tájékoztatásának is. Ezen feladatot a megyei védelmi bizottságok a Megyei (Fővárosi) Területi Információs Központon keresztül oldják meg. A szervezet a megyei katasztrófavédelmi, illetve a fővárosban a Fővárosi Polgári Védelmi Igazgatóság munkaszervezetének elemeként működik.

A VÉDELMI BIZOTTSÁGOK ÉS AZ MH EGYÜTTMŰKÖDÉSE ORSZÁGOS ÉS HELYI SZINTEN

Korunkban a polgári és katonai szervek együttműködésének és közös feladat-végrehajtásának egyik valós színtere döntően a katasztrófavédelmi feladatok előkészítése és teljesítése köré csoportosítható. Erről tanúskodnak az elmúlt évek eseményei, amikor minden bekövetkezett országos méretű, vagy az ország életét jelentősen befolyásoló természeti és ipari katasztrófa elleni védekezésben – a katasztrófavédelmi és polgári védelmi, valamint a védekezésben érintett megyei és központi állami és önkormányzati szervek mellett – légi és különleges szárazföldi eszközeikkel, valamint nagyszámú személyi állománnyal honvédelmi szervezetek is részt vettek. A Magyar Honvédség hatékony közreműködését minden esetben igazolta a felső szintű állami vezetők, a katasztrófavédelmi szervek vezetőinek, az önkormányzati vezetők és a lakosság elismerése.

A katasztrófák elleni tevékenység során a Magyar Honvédség együttműködése a polgári szervekkel és az önkormányzatokkal három fő szakaszra koncentrálódik: a katasztrófák elleni védekezésre történő felkészülésre, magára a védekezésre és a katasztrófák hatásainak, következményeknek felszámolására. A továbbiakban erre a logikára építve mutatjuk be a Magyar Honvédség országos és helyi szintű együttműködését a védelmi bizottságokkal.

A katasztrófák elleni felkészülés időszaka fontos szakasza a katasztrófavédelmi tevékenységnek. Ebben az időszakban a védekezésben érintett szervezetek, köztük a Magyar Honvédség, felkészítik kijelölt erőiket, a vé-

dekezés során szerzett tapasztalatokat figyelembe véve pontosítják szervezeti működésüket, új eszközöket szereznek be, új eljárások alkalmazását vezetik be. Az erők felkészítése keretében a katasztrófavédelmi feladatokban érintett szervezetek gyakorlatokat és gyakorlásokat hajtanak végre, melyek során – törekedve a valós helyzet modellezésére – a Magyar Honvédség érintett szervezeti elemeivel, egységekkel, alegységekkel közös tevékenységeket szerveznek. A közös rendezvények megszervezésében és levezetésében fontos szerepet játszik a Honvédelmi Minisztérium védelmi igazgatási szerve, a HM Védelmi Hivatal, amely folyamatosan kapcsolatot tart az országos és a megyei katasztrófavédelmi szervezetekkel és a megyei és fővárosi védelmi bizottságok titkárságaival.

A katasztrófák elleni védekezés a katasztrófavédelmi tevékenységek következő időszaka. Ennek során az irányítás mellett, a kirendelt különböző szervezetek erői közötti együttműködés megszervezésében – így a kirendelt Magyar Honvédség erői és a védekezésben részt vevő polgári szervezetek közötti akadálymentes működés megteremtésében és fenntartásában – fontos szerep hárul a helyi védekezést irányító szakmai szervekre (polgári védelem, vízügy), valamint a polgármesterekre és az önkormányzatok vezetőire. A tevékenységet a közigazgatás területi szintjén a megyei és fővárosi szervek testületei, a megyei és fővárosi védelmi bizottságok és azok vezetői, a megyei és fővárosi közgyűlések elnökei fogják össze. A katasztrófák elleni védekezés során a területi szervek a hatékony működés érdekében közvetlenül kapcsolódnak a központi szervezetekhez, a KKB szervezeteihez, a KKB Operatív Törzshöz és a védekezésben érintett országos hatáskörű szerv bázisán megalakuló védekezési munkabizottsághoz. A védekezés során – a helyi és a területi szervek által megfogalmazott kérés alapján – a honvédségi erők kirendelése minden esetben a katasztrófavédelmi rendszer előbbiekben említett területi és központi szervezetein keresztül történik. A kérést – a jogosság jóváhagyása után – azonnal továbbítják a Magyar Honvédség katasztrófavédelmi vezető szervei felé további intézkedésre. A honvédségi erők gyors katasztrófavédelmi tevékenységre történő kirendelésében fontos szerepe van a Magyar Honvédség Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszerének az országos katasztrófavédelmi rendszerhez kapcsolódó elemeinek. Az együttműködés az országos katasztrófavédelmi rendszer központi elemeihez kirendelt ágazati összekötőkön és az ágazati katasztrófavédelmi rendszer vezető elemein keresztül valósul meg. A védelmi igazgatási szervekkel való kapcsolattartás fenntartásával, az együttműködés megszervezésével a HM Védelmi Hivatal jelentős szerepet lát el; feladatait az ágazati rendszerben tevékenykedő központi állományán, valamint a megyék és a főváros testületeibe, a megyei és fővárosi védelmi bizottságokhoz delegált titkárain és védelmi referensein keresztül valósítja meg.

A védekezés időszaka után fontos teendők adódnak a katasztrófák hatásai, következményei felszámolásának, más néven a helyreállítás időszakában is. Ekkor már nem, vagy csak részlegesen működnek az országos katasztrófavédelmi rendszer elemei, a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszerének elemei pedig csak készenléti feladatot látnak el. Ebben az időszakban a védelmi igazgatás szerveivel való kapcsolattartás a honvédelmi ágazat tekintetében döntően a HM Védelmi Hivatalon keresztül valósul meg. A szervezet a területi testületekkel, a megyei és fővárosi védelmi bizottságokkal a hivatal személyi állományában lévő védelmi bizottságok titkárai, illetve a megyei önkormányzatoknál tevékenykedő védelmi referensek útján tartja a kapcsolatot.

Az együttműködés másik fontos eleme a katonai alakulatok és a megyei fővárosi védelmi bizottságok, valamint a regionális környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok, továbbá a Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat regionális intézetei között megvalósuló közös tevékenység is, melyet a védelmi bizottságok vonatkozásában a Honvéd Vezérkar főnök 53/2007. (HK 11.) intézkedése, illetve a regionális szervek tekintetében a Honvédelmi Ágazati Katasztrófavédelmi Terv szabályoz. A HM Védelmi Hivatal minden területi szintű védelmi bizottság titkárságába titkárságvezetőt, vagy védelmi referenst delegál. E tény ismeretében elmondható, hogy a szervezet kulcsfeladatot végez az alakulatok és a területi szervek közötti együttműködésben.

Ezen körülmények tükrében vizsgáljuk meg a HM Védelmi Hivatalnak mint az együttműködés egyik legfontosabb szervezetének működését, valamint a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer és a védelmi bizottságok közötti együttműködés rendjét.

A HM VÉDELMI HIVATAL TEVÉKENYSÉGE A KATASZTRÓFAVÉDELMI FELADATOK ELLÁTÁSAKOR

A HM Védelmi Hivatal a honvédelmi tárcának a védelmi igazgatás kormányzati és ágazati koordinálásáért és a szervezetekkel való együttműködésért felelős szerve. A hivatal részt vesz a polgári védelmi és a katasztrófavédelmi feladatok koordinálásában, mely tevékenységet két időszakra, a felkészülés és a végrehajtás szakaszára lehet bontani. A szervezet „A katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéssel” szóló 1999. évi LXXIV. törvény és annak végrehajtásáról szóló 179/1999. (XII.10.) kormányrendelet alapján közreműködik az országos katasztrófavédelmi feladatok végzésében, továbbá „a honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól” szóló 23/2005. (VI.16.) HM rendelet alapján tevékenyen részt vesz a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer működtetésében.

A HM Védelmi Hivatal közvetlenül a HM közigazgatási államtitkárának irányítása alatt működik. A szervezetre különleges felelősség hárul a katasztrófavédelmi feladatok ellátásakor. A szervezet különleges helyzetének másik oka, hogy a védelmi igazgatás területi szerveinek tagjai, akik a megyei (fővárosi) védelmi bizottságok titkárai – a honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátásakor a bizottság elnökének fő szakmai tanácsadói –, a HM Védelmi Hivatal állományában tevékenykednek. A továbbiakban vizsgáljuk meg a hivatal tevékenységét a felkészülés és a végrehajtás időszakában.

A HM VÉDELMI HIVATAL KATASZTRÓFAVÉDELMI TEVÉKENYSÉGE A KATASZTRÓFÁKRA TÖRTÉNŐ FELKÉSZÜLÉS IDŐSZAKÁBAN

A HM Védelmi Hivatal a felkészülés időszakában központi államigazgatási és ágazati tervezési feladatokat végez, készenléti szolgálatot lát el a KKB és a honvédelmi katasztrófavédelmi rendszer szervezeti keretében.

A tervezési feladatok végzésekor a hivatal központi államigazgatási feladatainak ellátása során közreműködik a katasztrófavédelmi feladatok irányításában és a katasztrófák elleni védekezés szabályozásának kialakításában, véleményezi a katasztrófavédelem területén kidolgozás alatt lévő jogszabályokat. A védelmi igazgatás hírközlési és informatikai rendszerének K 600 KTIR működtetése és fejlesztése keretében közreműködik az egységes katasztrófavédelmi célú távközlési és informatikai rendszer kialakításában. 2007 augusztusában a HM Védelmi Hivatal vezetés-irányítási rendszerrel kapcsolatos feladatai kiegészültek a védelmi igazgatási szervek *egységes digitális rádiótávközlő rendszeréhez* (EDR) történő csatlakozással, amivel hozzájárult a katasztrófavédelemben részt vevő szervek működési megbízhatóságának növeléséhez.

A felkészítések keretében a HM Védelmi Hivatal részt vesz a BM által megrendezett katasztrófavédelmi konferenciákon, a KKB Operatív Törzs és a Földrengéselleni Védekezési Munkacsoport évente tartott felkészítő foglalkozásain, a HM Tervezési és Koordinációs Főosztály és az MH VDK munkatársaival együttműködve közreműködik az MH Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság (szolgálatok) felkészítésein.

A HM Védelmi Hivatal főigazgatója a KKB elnökének meghívására tanácskozási joggal, illetve a HM közigazgatási államtitkár megbízásával részt vesz a KKB féléves feladatsabó ülésein. A hivatal területi igazgatói tagjai a KKB Operatív Törzsnek, ennél fogva a katasztrófák elleni védekezésre történő felkészülés és megelőzés időszakában rendszeresen részt vesznek a KKB gyakorlatain. A felkészülés időszakában a HM Védelmi Hivatal központi állománya a KKB és a HKR készségének fenntartása érdekében szolgálatot ad a

KKB Operatív Törzs, a Honvédelmi Ágazati Katasztrófavédelmi Törzs, az MH Katasztrófavédelmi Operatív Törzs állományában.

A hivatal másik fontos feladata a területi védelmi igazgatási szervek felkészítéséhez kapcsolódik. Ezen időszakban a hivatal megyei (fővárosi) védelmi bizottságaiban tevékenykedő munkatársai, a megyei védelmi bizottságok titkárai kidolgozzák a védelmi bizottságok katasztrófavédelmi feladatok ellátására kialakított intézkedési tervét, amelyet több katasztrófatípusra alakítottak ki:

- Ipari katasztrófák elleni terv.
- Közérdekű üzem működési zavarának elhárítási terve.
- Ár- és belvíz elleni védelmi terv.
- Rendkívüli időjárás következményei elhárításának terve.
- Nukleáris baleset elhárításának terve.
- Nagyobb járványok elhárításának terve.
- Földregés okozta károk felszámolásának terve.

Mindamelllett, hogy a megyei védelmi bizottságok titkárai feladataikat a megyei katasztrófavédelmi feladatok összehangolása érdekében a megyei szervekkel közösen hajtják végre, a terveket pedig a megyei (fővárosi) védelmi bizottság elnöke, vagyis a megyei (főváros polgármestere) közgyűlés elnöke hagyja jóvá, tevékenységüket a védelmi igazgatási rendszer keretében a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszerrel szoros összhangban végzik. Tervezéskor ugyanis a titkár aktívan közreműködik a Magyar Honvédség, az önkormányzatok, a társadalmi szervek és a rendvédelmi szervek közötti együttműködés megszervezésében.

A védekezésre történő felkészülés időszakában a területi szerveknél jelentős szerepe van a gyakorlatoknak, gyakorlásoknak. A védelmi bizottságok gyakorlásaikat éves rendszerességgel szervezik, amelyek során, a katasztrófavédelmi szervekkel történő együttműködés mellett, rendszeresen részt vesznek a Magyar Honvédség Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszerrel kapcsolatos gyakorlatain (2007-ben „Szőke Lavina”, „Bebetési Irány 2007”).

A HM VÉDELMI HIVATAL TEVÉKENYSÉGE A KATASZTRÓFÁK ELLENI VÉDEKEZÉS IDŐSZAKÁBAN

A katasztrófavédelem több ágazatot felölelően működik. Emiatt a védekezés során elengedhetetlen azoknak a szervezeteknek a működése, amelyek a rendszerek és az azokban működő elemek közötti együttműködés fenntartását segítik elő. A védelmi igazgatás felépítésének ismeretében megállá-

pítható, hogy ezen szervezetek között a HM Védelmi Hivatal kormányzati és ágazati kapcsolódásainak köszönhetően kiemelkedő lehetőségekkel rendelkezik, amiért a katasztrófák elleni védekezés során elengedhetetlen szerepe van a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer működtetésében.

Kormányzati szinten a katasztrófák elleni védekezés időszakában a HM Védelmi Hivatal főigazgatója a KKB elnökének felkérésére tanácskozási joggal részt vehet a KKB ülésein, védelmi igazgatási, önkormányzati kérdésekben az üléseken és az ágazati képviseletre történő felkészüléskor segíti a HM közigazgatási államtitkárt. A HM Védelmi Hivatal képviselteti magát a KKB Operatív Törzsében is, amely során támogatja a KKB javaslatainak előkészítését, segíti annak működését.

A katasztrófavédelem ágazati területén a HM Védelmi Hivatal főigazgatója tagja a Honvédelmi Ágazati Katasztrófavédelmi Operatív Törzsnek. A védekezés során a tárca döntéseinek előkészítésekor a főigazgató javaslatot tesz a védelmi igazgatási rendszer keretében megoldandó feladatokra, folyamatos kapcsolatot tart fenn a védekezésben érintett minisztériumok, autonóm államigazgatási szervek és központi hivatalok, a védelmi igazgatás területi és helyi szerveinek és a honvédelemben közreműködő szervek vezetőivel. Elemzi a rendelkezésre álló információkat, közreműködik a megyei (fővárosi) védelmi bizottságok hatáskörébe utalt döntések előkészítésében és végrehajtásában. Az ágazati döntés meghozatala után a védelmi igazgatás honvédelmi katasztrófavédelmi rendszert érintő területén a főigazgató felügyeli a közreműködő szervek tevékenységét, a végrehajtás rendjét. A HM Védelmi Hivatal a HKR keretében – a KOB aktiválása után – részt vesz annak tevékenységében, a védelmi igazgatás területén a minisztériumokon és a megyei (fővárosi) védelmi bizottságokon keresztül hozzájárul a várható és a bekövetkezett katasztrófák hatásainak felméréséhez, gyűjti és feldolgozza az értékeléshez szükséges információkat, közreműködik a védekezésbe bevont szervek közötti adateserében. A védelmi igazgatás területi szintjén a megyei (fővárosi) védelmi bizottságok titkárai révén a HM Védelmi Hivatal közreműködik a katasztrófák elleni védekezés koordinálásban, a védekezés során hozzájárul a közigazgatási szervek, a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek és a társadalmi szervek közötti együttműködés megszervezéséhez. A titkárok előzetesen tájékoztatják az MH KOB vezetőjét a várható honvédségi erőigényről, döntés után a KKB és az MH KOB részére megküldik a védekezéshez szükséges véglegesített igényeket.

A HM VÉDELMI HIVATAL ÉS A MEGYEI (FŐVÁROSI) VÉDELMI BIZOTTSÁGOK KATASZTRÓFAVÉDELEM TERÜLETÉN ÁPOLT KAPCSOLATAI

A HM Védelmi Hivatal központilag szervezeten, valamint a védelmi igazgatás területi jellege miatt az országhatárral szomszédos megyék védelmi bizottságainak titkárain keresztül közvetve nemzetközi kapcsolatokat ápol a szomszédos országokkal, főképpen a katasztrófavédelem területén.

A HM Védelmi Hivatal éves rendszerességgel találkozik a horvát Védelmi Minisztérium Védelempolitikai és Tervezési Főosztályának vezetőivel. A látogatás során a kétoldalú kapcsolatok és a védelmi igazgatás aktuális kérdéseinek megbeszélése mellett egyeztetik a katasztrófavédelem terén kialakult horvát–magyar együttműködés továbbfejlesztésének lehetőségeit is.

A hivatal a nemzetközi kapcsolatok ápolása keretében, éves rendszerességgel – a polgári–katonai együttműködés és a katasztrófák elleni védekezés tárgykörében – előadókat biztosít az EBESZ keretében működő RACVIAC (Centre for Security Cooperation – Biztonsági Együttműködési Központ) továbbképző központjának, akik a nyugat-balkáni országok szakértőinek tartanak előadásokat.

A HM Védelmi Hivatal állományában lévő azon védelmi bizottsági titkárok, akik országhatárral szomszédos megyékben működnek, szintén törekednek a szomszédos országokkal való együttműködés megteremtésére és megtartására a katasztrófavédelem terén. Az együttműködések legtöbbször megyei szinten megkötött többoldalú regionális nemzetközi szerződésekben valósulnak meg, amelyek közül az alábbiakat lehet kiemelni.

A Duna–Körös–Maros–Tisza Regionális Együttműködés 2003. május 24-én alakult meg Csongrád megye, Békés megye, Bács-Kiskun megye, a romániai Arad megye, Hunyad megye, Krassó-Szörény megye, Temes megye, a szerbiai Vajdaság Autonóm Tartomány részvételével. Az együttműködés katasztrófa-elhárító munkacsoportjának vezetője a Csongrád Megyei Védelmi Bizottság titkára. A munkacsoport tagjai félévente beszámolnak a szerzett tapasztalatokról, projekteket terveznek, további együttműködések kezdeményeznek.

A regionális együttműködések keretében a katasztrófavédelem szempontjából másik fontos határ menti kapcsolat az Euregio West/Nyugat-Pannónia keretében alakult meg. Az együttműködés keretében a Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala megye, továbbá a Burgenlandi Tartományi Minisztérium Euregio West/Nyugat-Pannónia munkacsoport képviselői 2003-ban állapodtak meg arról, hogy katasztrófák esetén együttműködnek, kölcsönösen segítik és tájékoztatják egymást.

AZ EGYES BEKÖVETKEZETT KATASZTRÓFAHELYZETEK SAJÁTOSSÁGAI, AZOK ELEMZÉSE

A katasztrófavédelem megalakulását követően szinte minden második évben történt nagyobb országos hatású természeti és ipari katasztrófa, melyek közül méreteiben is kiemelkedik a 2006. évi árvíz. Tanulságaiban figyelemre méltó a 2010. tavaszán kialakult árvízi helyzet, és az eddig egyedülállóan súlyos ipari katasztrófának mondható a 2010. október 4-én az ajkai Magyar Alumínium Termelő és Kereskedelmi Zrt. (MAL Zrt.) iszaptározójának gátszakadása következményeként kialakult helyzet. A továbbiakban e három esemény tükrében vizsgáljuk a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer és a védelmi bizottságok közötti együttműködést.

A HONVÉDELMI KATASZTRÓFAVÉDELMI RENDSZER ÉS A VÉDELMI IGAZGATÁS KÖZPONTI, TERÜLETI ÉS HELYI SZERVEZETEI KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉS A 2006. ÉVI ÁRVÍZI VÉDEKEZÉS SORÁN

A Magyarországot övező magashegységekben 2005. december – 2006. február közötti időszakban leesett, az átlagosnál megközelítőleg kétszer nagyobb mennyiségű csapadék, majd az azt követő tavaszi gyors olvadás 2006. március 30. és május 09. közötti időszakban árvizet eredményezett a Duna, a Tisza, valamint a Hármas-Körös folyókon. A megelőzés, illetve az esetleg bekövetkező károk megelőzése érdekében a várható árvízi veszélyről a megyei védelmi bizottságok már 2006. január-február hónapban felhívásban figyelmeztették a Duna és a Tisza körzetében veszélyeztetett területek polgármestereit, aminek köszönhetően a megyék és a helyi önkormányzati szervek időben megkezdték a felkészülést az árvíz elleni védekezésre.

Az előrejelzéseknek megfelelően a két folyón kisebb eltéréssel – előbb a Dunán 2006. március 31-én, majd a Tiszán 2006. április 13-án – kezdődött meg a rekord mértékű áradás. A kialakult árvízi helyzet alapján, a védelmi igazgatás szempontjából az árvízi védekezés – a két folyó áradásának függvényében – két fő fázisra volt osztható:

- I. fázis: a Duna folyó áradása elleni védekezés 2006. március 31. és április 11. között húzódó időszakára;
- II. fázis: a Tisza és a Hármas-Körösök árterületén folytatott árvíz elleni védekezés 2006. április 13. és május 09. között húzódó időszakára.

A rendkívüli vízállás következtében az árvízzel fenyegetett megyék védelmi bizottságai soron kívüli üléseken, illetékességi területükön a kidolgozott katasztrófavédelmi terveik alapján szervezték az árvíz elleni védekezést. A feladatok koordinálása érdekében aktivizálták a MVB munkacsoportjait. Elrendelték a helyi védelmi bizottságok és munkacsoportjaik folyamatos működését, valamint az érintett polgármesteri hivatalokban a 24 órás szolgálat felállítását. Az információáramlás biztosítása érdekében működtették az eseménykövető és jelzőrendszert (monitoring).

A megyei védelmi bizottságok a rendelkezésükre álló erőforrások igénybe vételét a védekezés során a vízügyi osztagok a következő sorrendben tervezték: a vízüggyel szerződött szervezett, a szerződött önkormányzati, a közmunkaprogramban szerződtetett, a polgári védelmi alegységekből szervezett munkaerő, majd végül a Magyar Honvédség erői. A Magyar Honvédség erőit minden esetben csak az árvíz elleni védekezés időszakában vezényelték munkára, a kárelhárítást és az újjáépítést a megyék már csak polgári erőkkel végezték.

A DUNAI ÁRVÍZ ELLENI VÉDEKEZÉS IDŐSZAKA

A Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer honvédelmi igazgatási elemét (MH KOB VH Ű) – az Országos Műszaki Irányító Törzstől kapott, a Dunai árvízi helyzettel kapcsolatos információk alapján – 2006. március 31-én a Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság összehívásakor riasztották, és egészen május 06-ig huszonnégyszáz órás váltással működött.

A riasztást követően az MH KOB VH ügyelete telefonon felvette a kapcsolatot a Győr-Moson-Sopron Megyei Védelmi Bizottság (a továbbiakban Gy-M-SMVB), a Komárom-Esztergom Megyei Védelmi Bizottság (a továbbiakban K-EMVB), a Pest Megyei Védelmi Bizottság (a továbbiakban: PMVB) valamint a Budapest Főváros Védelmi Bizottság (a továbbiakban: BFVB) titkáraival, tájékoztatta a HMVH főigazgatót, továbbá a Kormányzati Távközlési és Informatikai Rendszeren (KTIR) kiértékelte az összes megyei védelmi bizottság titkárát. A dunai védekezés időszakában a HM VH főigazgatója és a KOB VH ügyeletes folyamatosan kapcsolatot tartott a Duna menti megyék védelmi bizottságaival.

A K-EMVB 2006. április 2-án Táton összehívott rendkívüli ülése után, a Kormányzati Koordinációs Bizottság javaslatára, a kormány a 76/2006. (IV. 3.) számú rendeletében 2006. április 03-án 15:00 órai hatállyal kihirdette a veszélyhelyzetet a Duna folyó Komárom–Tass szakaszára, valamint az Ipoly folyó Ipolytölgyes és az Ipoly folyó torkolata közötti szakaszára, majd a folyószakaszok mellett lévő települések közigazgatási területére, és a nevezett védelmi szakaszokon elrendelte a rendkívüli készséget.

A tevékenység pontos koordinálása érdekében az MH KOB VH ügyelete naponta reggel 09:00 órakor és este 21:00 órakor telefonon pontosította a rendkívüli védekezésben érintett megyékkel a kialakult helyzetet, valamint folyamatosan vette a védelmi bizottságok honvédségi erőkre és eszközökre vonatkozó igényeit. A jobb együttműködés érdekében összekötőtiszteket küldte ki az MH 12. Légvédelmi Rakétadandár részéről a GY-M-SMVB-hez, valamint az MH 25. Klapka György Lövészdandár részéről a K-E MVB-hez.

A kormány a rendkívüli vízállás megszűnésekor, 2006. április 10-én a 85/2006. (IV. 10.) számú kormányrendeletének kihirdetésével oldotta fel a veszélyhelyzetet az érintett körzetekben. A Duna menti árvíz elleni védekezés legkritikusabb időszakában a Magyar Honvédség összesen 1461 fővel, 2 helikopterrel 4 db PTSZ–M típusú műszaki eszközzel és 74 db egyéb technikai eszközzel támogatta a megyéket.

A TISZA FOLYÓ VÍZGYŰJTŐ TERÜLETÉN FOLYTATOTT ÁRVÍZ ELLENI VÉDEKEZÉS IDŐSZAKA

A rendelkezésre álló vízügyi adatok következtében már a dunai árvíz időszakában folyt az árvíz elleni felkészülés a Tisza folyó mentén. A várható hirtelen áradás megkövetelte a nagyobb létszámú fegyelmezett és szervezett erők alkalmazását, amiért a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Védelmi Bizottság (a továbbiakban BAZ MVB) kérésére az MH 5. Könnyűlövész Dandár állománya Sárospatak (60 fővel) és Tokaj (120 fővel) védekezési vonalon már 2006. március 07-én részt vett a gátak megerősítésében.

A tiszai árvíz elleni védekezés a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Védelmi Bizottság 2006. április 12-én és a Csongrád Megyei Védelmi Bizottság 2006. április 13-án megtartott rendkívüli ülésével vett új fordulatot. Az ülésen az ATIKÖVIZIG és a KÖTIVIZIG tájékoztatóinak meghallgatása után a bizottságok a KKB-n keresztül kezdeményezték a veszélyhelyzet kinyilvánítását, valamint a rendkívüli védekezési készülség elrendelését, amit a kormány a 87/2006 (IV. 24.) számú kormányrendelettel 2006. április 14-én 13:00 órától hirdetett ki.

Az árvízi helyzet további romlása következtében a Kormányzati Koordinációs Bizottság javaslatára a kormány 2006. április 18-án a 96/2006. (IV.18.) számú kormányrendelettel kihirdette a veszélyhelyzetet, majd 2006. április 25-én kihirdetett 101/2006 (IV. 25.) kormányrendelettel kiterjesztette annak hatályát. Így a veszélyhelyzet április 25-től Jász-Nagykun-Szolnok megyében, Bács-Kiskun megyében, Csongrád megyében a Tisza folyó Szolnok város és a déli országhatárig terjedő szakaszának partvonalára, továbbá Békés megyében a Hármas-Körös és a Maros folyó 10.01, 10.02, 10.05, 01.06. 10.08, 11.01,

11.02, 11.03, 11.04, 11.06, 11.07, 11.08, 12.01, 12.03. védelmi szakaszára lett elrendelve.

A tiszai árvíz időszakában területükön árvízzel fenyegetett megyei védelmi bizottságok folyamatosan kapcsolatban álltak az MH KOB ügyeleti szolgálatával. Az MH KOB ügyeleti szolgálata 2006. április 10. és május 06. közötti időszakban reggel 09:00 órakor és este 20:00 órakor pontosított a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Védelmi Bizottság (a továbbiakban J-N-SzMVB), a Csongrád Megyei Védelmi Bizottság (a továbbiakban CsMVB), a Békés Megyei Védelmi Bizottság (a továbbiakban: BMVB) valamint a Bács-Kiskun Megyei Védelmi Bizottság (a továbbiakban: B-KMVB) tikáiraival. A tikárok a honvédségi erőket az MH KOB-faxon és KTIR-en igényelték az MH KOB-ügyeleten keresztül.

A Tiszán és a Hármas-Körösökön lefolyó árvíz időszakában a Magyar Honvédség az alábbi településeken támogatta a védekezést:

- BMVB illetőségi területén Békésszentandrás, Gyomaendrőd, Porgány és Szarvas településeken;
- J-N-SzMVB illetőségi területén Szolnok, Kunszentmárton, Öcsöd, Csépa, Szelevény, Tiszasas településeken;
- CsMVB illetőségi területén Szeged, Felgyő, Hékéd, Hódmezővásárhely, Lúdvár, Magyartés, Mindszent, Nagyfá, Szentes, Csongrád, Nagyrét, Zalota településeken;
- B-KMVB illetékeségi területén Körtvélyes, Tiszaug, Tiszakécske településeken.

A megyékben a polgári-katonai együttműködést elősegítette, hogy a védekezésbe bevont alakulatok parancsnokai mint az MVB állandó meghívottai, már a felkészülés időszakában kellő információkkal rendelkeztek a várható helyzetről, lehetőségekről és feladatokról. Mind a négy árvízzel súlyosan fenyegetett megyében általánosan megállapítható volt, hogy a védekezésben részt vevő alakulatok parancsnokainak személyes kapcsolatai, valamint az adott megye védelmi rendszerének ismerete kedvező feltételeket biztosít a tevékenység során. A kormány a rendkívüli vízállás elmúlása után, 2006. május 9-én a 111/2006. (V. 9) számú kormányrendelet kihirdetésével feloldotta a veszélyhelyzetet az érintett körzetekben.

A Tisza menti árvíz elleni védekezés legkritikusabb időszakában a Magyar Honvédség összesen 3622 fővel, 7 db helikopterrel, 15 db PMP komppal, 21 db PTSZ-M típusú műszaki eszközzel és 203 db egyéb technikai eszközzel támogatta a megyéket. A Magyar Honvédség a 2006. március 31. és május 09. között összesen 10 695 fővel segítette a megyéket a védekezésben.

A tapasztalatok begyűjtése érdekében a HM VH körlevélben bekérte a megyei védelmi bizottságok árvíz elleni védekezés során szerzett észrevételeit

és javaslatait. A megyék észrevételei közül általánosnak mondható az a pozitív megállapítás, hogy a Magyar Honvédség igénybevétele speciális technikai eszközparkja, szervezettsége, fegyelme és munkabíró képessége miatt elengedhetetlen a rendkívüli árvízhelyzetekben végzett védekezések során. Véleményük szerint mind az irányítás, mind az együttműködés, valamint a végrehajtás terén jól bizonyított a védelmi igazgatás kialakított rendszere és a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer.

Negatívumként jelezték azonban, hogy a központi irányítás túlságosan bonyolult és sokszereplős (KKB, BM OKF, OMIT stb.), amiért eleinte bizonyos szervezetek átlépték a hatáskörüket. Javasolják a központi szervezeti struktúra egyszerűsítését, és ha lehetséges, akkor a védekezésirányítás szakmai szempontok szerinti megszervezését.

A védekezés során nem volt tisztán értelmezhető a rendkívüli védekezés és a veszélyhelyzet területi hatályának meghatározása. Az e tárgyban megjelent rendeletek ugyanis nem számoltak azokkal az esetekkel, amikor végre kellett hajtani a kitelepítést, a mentés kívülről történő biztosítását, valamint a lokalizációs töltések építését és védelmét.

Egyértelműsíteni szükséges a kirendelésekre vonatkozó döntéshozatalt. Célszerű lenne, ha a kezdeményező szerepét a vízügyi védelemvezetés kérelme alapján az MVB tisztségviselője töltené be, a kirendelő pedig az MH KOB vezetője lenne. Az OMIT tevékenységének beindítása után nem szükségeszerű a döntéshozatalba a BM OKF, a katasztrófavédelmi igazgatóságok bevonása, mivel területi szinten a döntés joga az MVB, illetve annak elnöke kezében van.

A vízügyvel kapcsolatos jogszabályok (1995. évi LVII. tv., 232/1996. kormányrendelet, 10/1997. KHVM rendelet) felülvizsgálatra szorulnak, különösen az önkormányzati védekezés tekintetében. Nem célszerű, hogy a nagy folyók (Duna, Tisza) mentén az állami védvonalakba önkormányzati védvonalak legyenek beékelődve, nem egyértelmű a „közérő” fogalom használata.

Felülvizsgálatra szorul a polgári védelmi törvény, és az árvízi védekezésben szerzett tapasztalatok alapján tisztázni kellene a polgári védelmi szolgálatra beosztottak igénybevételeét, nemcsak veszélyhelyzet kihirdetésekor, hanem ezt megelőzően is. Ezzel együtt meg kell vizsgálni a polgári védelmi szolgálatra beosztottak bérezését, a felkészítés rendszerét, annak finanszírozását és az irányítási-vezetési hatásköröket.

A katasztrófák elleni védekezés irányításáról szóló 1999. évi LXXIV. törvény, valamint az annak végrehajtásáról szóló rendelkezések – a védekezési költségek és a kárenyhítés szabályozása területén – is felülvizsgálatra szorulnak.

Szükséges lenne a médiával történő együttműködés, valamint a tájékoztatás felülvizsgálata, mivel megfelelő szakértelemmel nem rendelkező sze-

mélyek nyilatkozataikban több esetben is valótlan eseményeket (pl. meg nem történt gátszakadást) jelentettek be, ami a válságos helyzetben pánikot okozhatott volna a lakosság körében. Egy változatban célszerű lehet a hivatalos nyilatkozattételeket előre meghatározott időpontokban (pl. minden 6. órában) a központi szerveknél és a védekezési helyek tájékoztató központjaiban megtenni.

A hatékonyabb összeköttetés szempontjából célszerű lenne az OMIT KTIR-rendszerbe történő bekötése, aminek köszönhetően a megyék és a központi szervek közötti levelezést a KTIR rendszerén lehetne folytatni. Az OMIT KTIR-rendszerbe történő bekapcsolása után célszerű lenne egy önálló honlapot biztosítani a vízügyi szervek részére, ahol a vízállásjelentésektől kezdve egyéb más adatbázis is elérhetővé válna a szakemberek részére. Megfontolandó még a várható elöntési területeket modellező digitális program kifejlesztése vagy beszerzése, amivel jól meghatározhatóak lennének a kitelepítendő területek.

A 2010 TAVASZÁN MAGYARORSZÁGON KIALAKULT RENDKÍVÜLI ÁR- ÉS BELVÍZI HELYZET KEZELÉSE

Hazánk felett szokatlan természeti jelenségként 2010. év tavaszán, egymást szorosan követve vonult át két nagy csapadékot okozó, lassan mozgó ciklon; májusban a „Zsófia” majd júniusban az „Angéla”. A meteorológia szakértők és a vízügyi szakemberek egybehangzó véleménye szerint a rendkívülinek mondható két természeti jelenség gyors egymás utáni megjelenése és lassú áthaladása szerepet játszott a rendkívüli árvízi helyzet kialakulásában hazánk északi és észak-keleti területein, azon belül is Borsod-Abaúj Zemplén megyében, Nógrád megyében az Ipoly körzetében, Győr-Moson-Sopron megyében és Komárom-Esztergom, valamint az ország középső és déli területein Jász-Nagykun-Szolnok, Somogy és Baranya megyében. A rendkívüli árvízi helyzet összesen hét megye illetékességi területét, hét megyei védelmi bizottságot érintett.

A központi és területi szervek, a megyei védelmi bizottságok tevékenysége

Az árvíz idején intenzív védekezés főképpen 2010. május 17–23. között, valamint 2010. június 01–11. között Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a Hernád, a Sajó és a Bódva teljes szakaszán, Somogy megyében Kaposváron, Baranya megyében Sásd településen, Nógrád megyében a Pásztó-Hasznosi víztározó térségében, Győr-Moson-Sopron megyében Bőny térségében, Komárom-Esztergom megyében pedig Szőny-Almásfüzitő térségében folyt. A védekezés helyszínein mind az öt megyében a megyei védelmi bizottságok

kezdeményezésére a Magyar Honvédség erői is segítették a vízügyi, katasztrófavédelmi és önkormányzati szerveket. Az árvízi védekezés utolsó hetében 2010. június 11-től a tevékenységek súlypontja áthelyeződött a Tisza folyó Kisköre–Szolnok–Mindszent szakaszára, ami viszont már közvetlenül nem érintette a Honvédelmi Ágazati Katasztrófavédelmi Rendszerbe kijelölt munkacsoportokat.

Az árvízi védekezés során az önkormányzati szervek, a vízügy és a katasztrófavédelem országos és területi szintű vezető és végrehajtó szervei mellett a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer szervezetei is működtek. Az országos katasztrófavédelmi rendszer központi elemei körében a KKB Operatív Törzse és Veszélyhelyzeti Központja 2010. május 15–28. között, valamint 2010. június 1-jén 18:00-tól 2010. június 5-én 13.30-ig a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság központi épületében, majd azt követően a Belügyminisztérium bázisán működő Nemzeti Helyzetértékelő Központban, az Országos Műszaki Irányító Törzs pedig együtt az Árvíz Elleni Védekezési Munkacsoporttal az Országos Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság objektumában működött. Az eredményes központi koordináció érdekében a Kormányzati Koordinációs Bizottság munkaszervei, a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer elemei és az érintett megyei védelmi bizottságok törzsei között a napi munkakapcsolat és feladategyeztetés a védekezés során mindvégig folyamatos volt.

Az érintett megyei védelmi bizottságok irányítása és a helyi védelmi bizottságok vezetése mellett a települések polgármesterei, a megyei katasztrófavédelmi igazgatóságok veszélyhelyzeti központjaival együttműködve a helyi polgári védelmi kirendeltség- és irodavezetők bevonásával pontosították kitelepítési és befogadási terveiket. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az ÉKÖVIZIG igazgatójának szakmai véleménye alapján, a megyei védelmi bizottság elnökének jóváhagyása mellett készültek fel az önkormányzati védvonalakon az árvízi védekezés megszervezésére, a honvédségi erők igénybevételére. A védekezés során a legnagyobb igénybevételnek a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Védelmi Bizottság titkársága volt kitéve, ezért működésének megsegítésére a HM Védelmi Hivatal főigazgatója a szervezet központi állományából két-két főt vezényelt a helyszínre.

A rendkívüli időjárás következtében kialakult árvízi helyzet kezelése során több alkalommal ülésezett a Borsod-Abaúj-Zemplén, a Baranya, a Jász-Nagykun-Szolnok, a Győr-Moson-Sopron és a Nógrád Megyei Védelmi Bizottság. A bizottsági üléseken a testületek folyamatosan pontosították a kialakult helyzetet, a kirendelt polgári és katonai erők tevékenységét. A testületek vezetői, a megyei védelmi bizottságok elnökei folyamatosan irányították a területi védekezési feladatokat, a katasztrófavédelmi és vízügyi szervek javaslatára több esetben is kezdeményezték a Magyar Honvédség esz-

közeinek (PTSZ műszaki kételtű harcjármű, helikopter stb.) és személyi állományának igénybevételét. A vezetési és irányítási feladatok mellett az érintett megyei védelmi bizottságok javaslatot tettek a kormányzati szerveknek adott esetben veszélyhelyzet kihirdetésére, illetve megszüntetésére (Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Védelmi Bizottságok). Továbbá illetékességi területükön megszervezték, majd szorosan együttműködve az MH Katasztrófavédelmi Operatív Bizottsággal és a katasztrófavédelmi szervezetek központi irányító szerveivel, koordinálták a ki-rendelt honvédségi és a védekezésben részt vevő más polgári szervek közötti együttműködést. Az árvízzel sújtott megyék védelmi bizottságai irányítási és koordinációs feladataik mellett a központi rendelkezések alapján, területi szinten helyi rendeletekben, határozatokban szabályozták az árvízi és belvízi védekezést, valamint a polgári és lakosságvédelmi feladatok ellátását.

Az árvízi helyzet az ország észak-keleti területein 2010. május 17-én vált kritikussá, ezért a megyei védelmi bizottság kezdeményezésére a kormány kormányrendeletben Borsod-Abaúj-Zemplén megyére veszélyhelyzetet hirdetett ki, az illetékes vízügyi szervek pedig a Hernádra, a Sajóra és az állami védvonalakkal nem védett Bódvára rendkívüli árvízvédelmi készültséget rendeltek el.

Az ország észak-keleti és középső területein bekövetkezett intenzív folyamatos esőzések következtében 2010. június 3-ra a Hernádon és a Sajón igen magas vízállások alakultak ki. A Sajó a határszelvényben a Bódva teljes hosszán a legnagyobb vízállást meghaladó mértékben áradt. A Bódva-patak Edelény térségében letolta a töltésekre épített homokzsák-magasítást, melynek következtében elárasztotta a település nagyobb részét. A lakosságvédelmi feladatok keretében a megyei védelmi bizottság és az érintett helyi védelmi bizottság a rendvédelmi erőkkel, a honvédség támogatása mellett, összesen 1130 főt telepített ki a veszélyeztetett területről. Ebben az időszakban, tekintettel a rendkívüli árvízi helyzetre és a tovább várható áradásra, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Védelmi Bizottság kezdeményezésére a kormány a megyében érintett településekre is kihirdette a veszélyhelyzetet. A házakból kitelepítendőket a Vöröskereszt közreműködésével szállították a befogadóhelyekre.

A kormány az árvízi veszély elmúltával 2010. június 17-én az ország teljes területén feloldotta a veszélyhelyzetet.

A Magyar Honvédség tevékenysége

A Magyar Honvédség erői és eszközei az érintett megyék védelmi bizottságainak elnökei által kezdeményezett és a védekezést irányító állami szervek felkérése alapján 2010. május 17–23., valamint 2010. június 01–11. között vettek részt aktívan az árvízvédelmi feladatokban.

A honvédségi erők kivonása Borsod-Abaúj-Zemplén megye területéről a megyei védelmi bizottság elnökének kezdeményezésére – a KKB Operatív Törzs és az Országos Műszaki Irányító Törzs jóváhagyása mellett – 2010. június 11-ig befejeződött, azonban a Tiszán mért kiemelkedően magas víz-állás miatt a honvédség állományából helyőrségében 2010. június 24-ig 8 db PTSZ-M kételtű szállító jármű és 4 db Mi-8/17 helikopter, valamint egy védelmi és romeltakarító kézi munkacsoport (VRKMCS, 47 fő) maradt készenlétben. A készenlétbe helyezett erők és eszközök igénybevételét a megyei védelmi bizottságok és a KKB védekezést irányító szervei nem kérték, melynek következtében a Magyar Honvédség a 2010. évi tiszai védekezésben nem vett részt.

Tapasztalatok, észrevételek

Az eseményeket követő központi és ágazati értékelések egybehangzóan megállapították, hogy a területi védelmi igazgatási rendszer hatékonyan és eredményesen koordinálta, vezette a helyi védelmi bizottságok, polgármesterek katasztrófavédelmi feladatainak végrehajtását, megfelelően koordinálta a kirendelt honvédségi erők és a vízügyi, katasztrófavédelmi és önkormányzati szervek közös tevékenységét. A megalakított polgári védelmi szervezetek fokozott alkalmazási készenlétbe helyezését a megyei védelmi bizottságok már az első üléseiken meghatározták a települések polgármesterei számára, intézkedtek a honvédségi erők igénybevételére. Mindezek ellenére néhány esetben a honvédségi erők nem tudtak kiérni a kért időpontra a védekezés helyszínére, mivel az Országos Műszaki Irányító Törzs és a KKB Operatív Törzs vezetése eltérő véleményen volt honvédségi erők igénybevételéről. Ezen körülmény azonban nem befolyásolta a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer és a kirendelt honvédségi erők kedvező szakmai és társadalmi megítélését, mivel a védekezés során felmerült anomáliák, késések nem a honvédségi erők szervezettségén és képességein múltak.

VÖRÖSISZAP-KATASZTRÓFA

Hazánk történetében eddig egyedülállóan súlyos ipari katasztrófa következett be 2010. október 4-én a déli órákban Veszprém megyében, amikor a Magyar Alumíniumtermelő és Kereskedelmi Zrt. (Mal Zrt.) területén az üzem vörösiszap-tározója X. kazettájának nyugati gátja átszakadt.

A kormány mérlegelve a Veszprém megyében kialakult súlyos helyzetet, valamint tekintettel arra, hogy a lúgos vörösiszap-áradat Vas megyében a Marcal-folyón, majd Győr-Moson-Sopron megyében a Rába-folyón keresztül a Dunát is elérte, a három megye területére a 245/2010. (X. 6.) kormányren-

deletben foglaltak szerint 2010. október 06. 15:00 órai hatállyal veszélyhelyzetet hirdetett ki, valamint intézkedett a katasztrófavédelem gyors kezelése érdekében azonnal fogánatosítandó rendszabályok bevezetésére.

A katasztrófa bekövetkezését követően a Veszprém Megyei Védelmi Bizottság kihelyezett ülés keretében naponta értékelte a tevékenységet és meghatározta a kármentesítés további feladatait. A Megyei Védelmi Bizottság titkársága a helyi védelmi bizottsággal együtt Devecserbe települt, melynek munkáját segítették a HM Védelmi Hivatal főigazgatójának utasítására más megyékből helyszínre vezényelt titkárok (Tolna, Komárom-Esztergom, Fejér megye), illetve az MH Összhaderőnemi Parancsnokság állományából kirendelt helyszíni parancsnok.

A kialakult katasztrófavédelem kezelésében való részvétel érdekében 2010. október 04-én 13:52-kor a HM közigazgatási államtitkárának utasítására aktivizálták a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszert. A KKB Operatív Törzs állományát 2010. október 5-én aktivizálták, mellyel egy időben a HM Védelmi Hivaltól és a HM Tervezési és Koordinációs Főosztálytól – a honvédelmi tárca képviseletében – kijelölt összekötőtiszt a Nemzeti Helyzetértékelő Központ munkahelyen megkezdte tevékenységét. Az MH Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság riasztása után azonnal – a Honvédelmi Ágazati Katasztrófavédelmi Operatív Törzs javaslata alapján meghozott felsőbb döntést követően – a helyszínre irányított felderítés céljából egy helikoptert, majd mintavétel céljából kiküldte a Magyar Honvédség Havarria laboratóriumát, később mentesítési feladatok végrehajtására ABV-mentesítőcsoportot, valamint romeltakarítási feladatokra kézi és szállító- munkacsoportokat vezényelt ki.

2010. október 8-án éjjel a honvédség kiküldött felderítőhelikoptere az iszaptározó gátjának további repedését észlelte, melynek következtében, felső szintű kormányzati utasításra, a Magyar Honvédség – együttműködve a Veszprém Megyei Védelmi Bizottsággal és a kirendelt katasztrófavédelmi, rendőri erőkkel – felkészült a veszélyeztetett terület kitelepítésére. A honvédség dunántúli alakulatai – a Honvéd Vezérkar főnökének közvetlen feladatszabása alapján, operatív intézkedésekkel – mintegy 85 db technikai eszköz és a szükséges személyi állomány helyszínre küldésével – felkészültek a feladat végrehajtására. 2010. október 09-én a hajnali órákban a KKB elnökének kezdeményezésére a Magyar Honvédség a feladat végrehajtására kirendelt erőkkel végrehajtotta Kolontár kitelepítését, és a helyzet további romlása esetére felkészült Devecser település kitelepítésére. A helyszínen lévő honvédségi autóbuszok felváltása érdekében a HM Védelmi Hivatal főigazgatója a Győr-Moson-Sopron Megyei Védelmi Bizottsághoz fordult. A Győr-Moson-Sopron megyei volán autóbuszainak helyszínre érkezését követően a Veszprém Megyei Közgyűlés elnökének 6/2010 (X.13.) számú rendelete október 13-án 13:00 órától megszüntette a kitelepítésben részt vevő

katonai erők igénybevételét, a Magyar Honvédség kimenekítési feladatra kirendelt erői visszatelepültek békeelhelyezési körleteikbe.

Összességében megállapítható, hogy a kialakult katasztrófa helyzetben a Magyar Honvédség szervezeten, a védekezésben és a kárelhárításában részt vevő állami és önkormányzati szervekkel szorosan együttműködve, a feladatokra a lehető legrövidebb időn belül reagálva és az elvárható legmagasabb szinten eleget tett törvényi kötelezettségeinek. A parancsnoki és a végrehajtó állomány operatívan, áldozatkészen teljesítette feladatait. A kárelhárításban részt vevő más társszervekkel (rendőrség, tűzoltóság, katasztrófavédelem, polgári védelem, védelmi bizottságok, segélyszervezetek stb.) az együttműködés folyamatos és jó színvonalú volt.

A honvédelmi ágazat a vörösiszap-katasztrófa során mind a mentésakor, mind pedig az esemény következményeinek felszámolásakor szorosan együttműködött a védelmi igazgatás központi, területi és helyi szervezeteivel. Az eredményes együttműködésnek köszönhetően a honvédségi erők igénybevétele az események során időben megtörtént. A kirendelt honvédségi eszközök – főképpen a Veszprém Megyei Védelmi Bizottság és a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer vezető elemei közötti szoros kapcsolattartásnak köszönhetően – a megfelelő számban a megfelelő helyen és időben tevékenykedtek a kárhelyszínen. A védekezés során új feladatként jelentkezett a helyszín feletti légtér katonai ellenőrzése, melynek során több alkalommal is harci repülőgépek és helikopterek szálltak fel a légtérsértő polgári gépek elriasztására.

A Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer elemei és a védelmi igazgatási szervezetek közötti együttműködés fenntartása során fontos kapcsolattartó szerepet játszott a HM Védelmi Hivatal. Az együttműködés keretében a HM Védelmi Hivatal az állományába tartozó területi munkatársaival – a katasztrófával nem sújtott megyék védelmi bizottságainak titkáraival – eredményesen erősítette meg a Veszprém Megyei Védelmi Bizottságot.

ÖSSZEGZÉS

A védelmi igazgatási szervek és a honvédelmi szervek közötti kapcsolat elemzése, valamint a három katasztrófa helyzet során szerzett tapasztalatok vizsgálata során megállapítható, hogy a Magyar Honvédség és a védelmi igazgatási szervek közötti együttműködés fenntartása elengedhetetlen, a sikeres védekezés egyik fontos feltétele a katonai és polgári szervek közös, összehangolt tevékenysége.

A katasztrófavédelmi feladatok végrehajtásakor megvalósuló együttműködés egyik legfontosabb szervezete a HM Védelmi Hivatal. Feladatait a Hon-

védelmi Katasztrófavédelmi Rendszer vezető elemeihez vezényelt központi állománya és a megyei (fővárosi) védelmi bizottságoknál tikári feladatokat ellátó területi munkatársai útján valósítja meg. Speciális szervezeti és működési rendjének köszönhetően a szervezet mind a központi ágazati vezető, mind pedig a területi önkormányzati szervek védelmi igazgatási elemeiben tevékenykedik. Ennek köszönhetően egyedülállóan képes a honvédségi és a védelmi igazgatási szervek közötti együttműködés folyamatos fenntartására, a megyei (fővárosi) védelmi bizottságok vezetésének megerősítésére.

A katasztrófavédelmi feladatok végzése során szerzett tapasztalatok alapján elmondható: a kirendelt honvédségi alakulatok és a védelmi igazgatási szervek közötti együttműködés hiánya esetén – tekintettel arra, hogy sok esetben a védekezés során a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer a megbízható tájékoztatást elsősorban a megyei (fővárosi) védelmi bizottságok titkáraitól kapta – a honvédségi erők igénybevétele nem az elvárt szinten fog megvalósulni.

A fentiek tükrében megállapítható: a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer szempontjából elengedhetetlen a védelmi igazgatási rendszerek elemeihez kiküldött összekötők és HM Védelmi Hivatal (a védelmi bizottságok titkáraiként tevékenykedő) területi munkatársainak tevékenysége. A rendszer továbbfejlesztésekor tehát továbbra is számolni kell a megyék és a főváros illetékességi területén működő védelmi igazgatási szervek tevékenységét segítő ágazati munkatársak alkalmazásával, és a rendszer hatékonyabb működése érdekében fontos a területi és a központi szinten megvalósuló együttműködés megerősítése.

Molnár László mk. ezredes

ÖSSZHADERŐNEMI TAPASZTALATOK

*Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság részvétele a Honvédelmi
Katasztrófavédelmi Rendszerben*

AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG KATASZTRÓFAVÉDELMI TEVÉKENYSÉGÉT SZABÁLYOZÓ DOKUMENTUMOK

A parancsnokság katasztrófavédelmi tevékenységét a következő dokumentumok szabályozzák:

- A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény;
- A katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény;
- A polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény; a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról szóló 179/1999. (XII. 10.) kormányrendelet;
- A honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól szóló 23/2005. (VI. 16.) HM rendelet;
- A Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer Szervezeti és Működési Szabályzata;
- A Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság állományának kijelöléséről és vezényléséről szóló 44/2007. (HK 5.) HM ÁT–HM HVKF együttes intézkedés;
- A HM Honvéd Vezérkar és a Magyar Honvédség hadrendje szerinti szervezetek katasztrófavédelmi feladatairól szóló 82/2005. (HK 20.) HVKF intézkedés;
- A Magyar Honvédség vezetését biztosító ügyeleti és készenléti szolgálatok működéséről szóló 20/2007. (HK 4.) HM utasítás;
- A Magyar Honvédség Atom-, Biológiai, Vegyi Riasztási és Értesítési Rendszere működésének szabályozásáról szóló 308/2001. (HK 17.) HVK

vezérkari főnöki intézkedés, és „A katasztrófavédelmi feladatok megszervezéséről és végrehajtásáról” szóló 104/2007. MH ÖHP parancsnoki intézkedés.

A MAGYAR HONVÉDSÉG KATASZTRÓFAVÉDELMI KÖTELEZETTSÉGEI

A MAGYAR HONVÉDSÉG KATASZTRÓFAVÉDELMI KÖTELEZETTSÉGEI ÁGAZATON KÍVÜLI (POLGÁRI) SEGÍTSÉGNYÚJTÁS ESETÉN

A Magyar Honvédség a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény 70. § (1) bekezdés h) pontja alapján *hozzájárul* a katasztrófavédelmi feladatok megoldásához; továbbá a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény 2. § (1) bekezdése alapján, valamint a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény 3. § (2) bekezdése alapján *bevonásra kerülhet* a katasztrófavédelmi feladatok ellátásába vagy *közreműködhet* a különböző típusú katasztrófák hatásai elleni védekezésben és a következmények felszámolásában.

A MAGYAR HONVÉDSÉG KATASZTRÓFAVÉDELMI KÖTELEZETTSÉGEI AZ ÁGAZATON BELÜLI VESZÉLYEZTETETTSÉG ESETÉN

A honvédelmi ágazaton belül kialakuló, súlyos veszély-, illetve katasztrófa-helyzet kezelése alapvetően a belső védelmi tervek alapján végzett katasztrófavédelmi tevékenység végrehajtásával, valamint a polgári katasztrófavédelmi rendszer igénybevételével valósul meg. A Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer (a továbbiakban HKR), ezen túlmenően a teljes MH feladata a hivatásos és önkormányzati katasztrófavédelmi szervekkel való fokozott együttműködés a katasztrófák elleni védekezés valamennyi időszakában.

A katasztrófavédelmi tevékenységet végző katonai erők sem polgári, sem más szerv alárendeltségébe nem kerülnek, irányításuk a HKR vezetési rendje szerint történik. A katasztrófavédelmi munkák helyszínén szakmai feladataikat a helyi védelemvezető határozza meg, a kirendelt erők parancsnokai útján.

A feladatok végrehajtásában csak a kijelölt és felkészített, munkavédelmi vizsgával rendelkező, a szükséges egyéni védőeszközökkel, egészségvédelmi felszereléssel, valamint védőoltásokkal ellátott erők vehetnek részt.

AZ MH ÖHP MŰKÖDÉSI RENDJE KATASZTRÓFA BEKÖVETKEZÉSE ESETÉN

Az MH ÖHP katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatainak koordinálását a felkészülés, a megelőzés időszakában az MH ÖHP törzsfőnöke (parancsnokhelyettes) irányításával a MH ÖHP Hadművelleti Főnökség végzi.

Az MH ÖHP Hadművelleti Főnökség együttműködik az érintett főnökségekkel és szolgálati ágakkal a katasztrófavédelmi feladatokra vonatkozó intézkedések, tervek kidolgozásának koordinálásában, a tevékenységek tervezésében, szervezésében, a kidolgozott tervek naprakészen tartásában, az állomány felkészítésének irányításában. Kapcsolatot tart az MH Vezetési és Doktrinális Központ, a HVK Hadművelleti Csoportfőnökség (HVK HDMCSF), valamint a Fejér Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság illetékes szakembereivel.

Az MH ÖHP katasztrófák elleni védekezésben részt vevő erőinek, valamint a veszélyeztetett csapatoknak a vezetését és a döntések szakmai előkészítését a védekezés időszakában az MH ÖHP KOCS végzi. Az MH ÖHP KOCS kikülönített része a katasztrófavédelmi operatív részleg (a továbbiakban: KOR), amely a kialakult helyzetnek megfelelően a KOCS vezetőjének intézkedésére kitelepül a csapatok alkalmazási körletébe, ahol irányítja a bevont erőket, koordinálja és a helyszínen ellenőrzi azok tevékenységét. A KOCS ebben az esetben a területileg illetékes katasztrófavédelmi szervekkel és a védelmi bizottságokkal a KOR-on keresztül tartja fenn a kapcsolatot.

Az MH ÖHP KOCS és az adott térségbe kirendelt erők együttműködése az illetékes területi katasztrófavédelmi szervekkel és védelmi bizottságokkal, a vízügyi és környezetvédelmi igazgatóságokkal az összekötők útján valósul meg.

Az összekötők kijelölésére kötelezett katonai szervezeteket „A katasztrófavédelmi feladatok megszervezéséről és végrehajtásáról” szóló 104/2007. az MH ÖHP parancsnoki intézkedés 2. melléklete nevesíti.

Az MH ÖHP beavatkozó erőinél operatív csoportokat (továbbiakban: OCS) jelölnek ki és készítenek fel (2-3 fő), melyeket – az MH ÖHP-parancsnok, illetve az MH ÖHP KOCS intézkedésére – külön parancsra helyeznek készenléti szolgálatba, majd aktivizálnak.

A védekezési feladatokat „A katasztrófavédelmi feladatok megszervezéséről és végrehajtásáról” szóló 104/2007. MH ÖHP parancsnoki intézkedés 1. számú mellékletében, valamint ezen alkalmazási terv III. fejezetében meghatározott csoportok hajtják végre.

AZ MH ÖHP ÁLTALÁNOS KATASZTRÓFAVÉDELMI FELADATAI

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság általános katasztrófavédelmi feladatai a következők:

- kidolgozza és naprakészen tartja a Katasztrófavédelmi alkalmazási tervet és a kapcsolódó szakintézkedéseket;
- hatáskörében kijelöli, szükség esetén átcsoportosítja a katasztrófavédelmi munkacsoportok megalakításáért felelős katonai szervezeteket, kidolgoztatja és jóváhagyja katasztrófavédelmi terveiket;
- biztosítja a KOCS ÖHP Influenza-pandémia Csoport (a továbbiakban: IPCS) riasztási, aktivizálási és működési feltételeit;
- influenza-pandémia vonatkozásában az IPCS OCS-ként funkcionál;
- végrehajtja a KOCS állományának kijelölését, felkészítését;
- intézkedik a munkacsoportok okmányainak át- és kidolgozására, valamint naprakészen tartására;
- megszervezi saját állománya és alárendeltjeik katasztrófavédelmi riasztását és értesítését;
- irányítja az alárendelt katonai szervezetek katasztrófavédelemmel kapcsolatos munkáját;
- hatáskörében kijelöli a katasztrófavédelmi operatív részlegek (a továbbiakban: KOR) állományát, megtervezi tevékenységük rendjét;
- felügyeli és irányítja az alárendeltségükbe tartozó katonai szervezetek katasztrófavédelmi kiképzését;
- részt vesz a katasztrófavédelmi gyakorlatok előkészítésében és levezetésében, elkészíti a gyakorlatok parancsnokságszintű levezetési tervét;
- ellenőrzi a végrehajtó erők kijelölését, felkészítését, okmányrendszerük, anyagaik, riasztásuk és alkalmazásuk feltételeinek meglétét;
- biztosítja az alárendeltek részére a HM Hatósági Hivatal (a továbbiakban: HM HH) által rendelkezésre bocsátott ágazati „veszélyes anyag és veszélyes objektum” nyilvántartó adatbázisból a belső védelmi tervek elkészítéséhez szükséges adatokat;
- végrehajtja a HM Információkapcsolati Rendszerében (a továbbiakban: HM IKR) és a kapcsolódó szabályozásban rögzített adatszolgáltatási feladatokat;
- megtervezi a bázislaktanya kialakítását veszélyhelyzetek kezeléséhez, illetve a bázislaktanya elfoglalását.

AZ MH ÖHP KATASZTRÓFAVÉDELMI OPERATÍV CSOPORT (KOCS)

Készenléti szolgálatban a KOCS általános összetétele a következő:

(Heti váltással)	váltásvezető	1 fő
	váltásvezető-helyettes	1 fő
	hadműveleti tiszt	1 fő
	műszaki szaktiszt	1 fő
	vegyivédelmi szaktiszt	1 fő
	repülő hadműveleti tiszt	1 fő
	logisztikai tervező tiszt	1 fő
	logisztikai haditechnikai tiszt	1 fő
	logisztikai hadtáptiszt	1 fő
	híradó szaktiszt	1 fő
	orvos	1 fő
	ügykezelő tiszthelyettes	1 fő
	Összesen:	12 fő

AZ MH ÖHP KATASZTRÓFAVÉDELMI MUNKACSOPORTJAI

FSZ	CSOPORTOK MEGNEVEZÉSE			MEGJEGYZÉS
	RÖVIDÍTETT	TELJES	MH ÖHP	
1.	BÚVCS	Búvárcsoport	2	
2.	EMGCS	Emelőgépcsoport	2	
3.	EÜCS	Egészségügyi csoport	9	
4.	NFMGRCS	Nehézföldmunkagép- és gépi romeltakarító csoport	1	
5.	KFMGRCS	Könnnyűföldmunkagép- és gépi romeltakarító csoport	1	
6.	GENVCS	Áramellátást és világítást biztosító csoport	5	
7.	KVMCS	Könnnyű vízi mentő/szállító, vízi útbiztosító csoport	4	
8.	LCS	Légi szállítócs csoport	1	
9	NKMCS	Nehéz kételtű mentőcs csoport	6	
10.	RENDCS	Rendészecs csoport	–	
11.	ROBCS	Robbantócs csoport	6	
12.	SZVCS	Szállító- és vontatócs csoport	2	
13.	SZZCS	Szárazföldi utak, területek zárását biztosító csoport	3	
14.	TECS	Tábori ellátócs csoport	1	
15.	TVFMCS	Téli veszélyhelyzetet felszámoló és mentőcs csoport	10	
16.	VSZCS	Vízi szállítócs csoport	3	
17.	VRKMCS	Védelmi és romeltakarító kézi munkát végző csoport	11	
18.	VTCS	Vízisztítócs csoport	2	
19.	ABVFC	ABV-felderítőcs csoport	1	
20.	ABVMCS	ABV-mentesítőcs csoport	1	
21.	LSFCS	Légi sugárfelderítő csoport	1	
22.	HAVLAB	Havaria laboratórium	1	
23.	ÁIK	Ágazati Információs Központ (az MH GAVIK bázisán)	1	
24.	AMARTCS	AMAR-támogatócs csoport	1	
25.	LSFTIJ	Légi sugárfelderítő tiszti járőr	1	

A HONVÉDELMI TÁRCA RÉSZVÉTELE AZ ORSZÁGOS NUKLEÁRISBALESET-ELHÁRÍTÁSI RENDSZERBEN

A Magyar Honvédség részére meghatározott nukleárisbaleset-elhárítási szakfeladatokat jellemzően az alábbi munkacsoportok állománya hajtja végre.

- Atom-, biológiai, vegyifelderítő csoport (ABVFCS) (1 csoport),
- Atom-, biológiai, vegyimentesítő csoport (ABVMCS) (1 csoport),
- Légi sugárfelderítő csoport (LSFCS) (1 csoport),
- HAVARIA laboratórium (HAVLAB) (1 laboratórium),
- Ágazati Információs Központ (ÁIK) (1 központ),
- Légi sugárfelderítő tisztí járó (LSFTIJ) (1 csoport),
- Sugár-egészségügyi laboratórium (SEÜLAB) (1 laboratórium),
- Orvosi ellátócsoport (ORVECS),
- Kórházi ágykapacitás (KÁGY),
- Mobil orvoscsoport (MOCS) (1 csoport),
- Nehézföldmunkagép- és gépi romeltakarító csoport (NFMGRCS) (1 csoport),
- Vízi szállítócsoport (VSZCS) (3 csoport).

LÉGI SUGÁRFELDERÍTÉS

Az MH és ezen belül a vegyivédelmi csapatok drasztikus csökkentése a 90-es években drámai képességsökkenést okozott: 15 év alatt a földi sugárfelderítés képessége az 1991-es érték 15%-ára csökkent, a légi sugárfelderítési képesség a régi alapeszköz, az IH-31L rendszerből történő kivonása miatt megszűnt, míg az MH-nak az országvédelemmel és az ONER-rel (Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Rendszer) kapcsolatos feladatai nem követték ezt a képességsökkenést.

A légi sugárfelderítés, amelyet a 80-as években már vegyivédelmi harcászati eljárásként alkalmaztak, a leggyorsabb módszer, azzal az előnnyel, hogy a kezelőállomány kisebb mértékű dózisterhelést szenved el, mint az egyéb felderítési módzatoknál. Hátránya azonban, hogy pontatlan volt, ezért az elsődleges légi helyzetfelmérést később egyre pontosabb, de egyre időigényesebb földfelszíni méréseknek kellett követnie járműfedélzeti eszközzel, hordozható műszerrel, végül a begyűjtött minták laboratóriumi elemzésével.

A fejlesztés eredménye lett egy a mai követelményeknek megfelelő precíziós mérési, helymeghatározási, adatrögzítési és feldolgozási képességekkel bíró eszköz. Az új eszköz a képességeinek megfelelően új felderítési eljárásokat

rásrendet követelt, amit több éven keresztül tesztek sorával dolgoztak ki a szakemberek. A feladatrendszer az alábbiak szerint módosult:

- A terepszennyezés felderítése. A nagy kiterjedésű kontamináció feltérképezése során számítással meg kell határozni az egyes területek sugár-szintjét a repülési magasság, a légköri és talajviszonyok figyelembevételével.
- Pontszerű radioaktív források behatárolása. A háttérsugárzástól szignifikánsan eltérő pontok indikálásával meg kell határozni a források földrajzi koordinátáit.
- Radioaktív izotópok azonosítása. Energia-szelektív mérésekkel támpont nyújtása a radioaktív szennyezettség összetételének becsléséhez.

Hordozó helikopter: Mi-24D harci helikopter:

- Hermetikus tér a személyzet számára (a levegő szennyezettségének kiküszöbölése);
- Páncélozott padlózat (a földről jövő gamma háttér csökkentése);
- Nagyfokú magasság- és útvonal-követési képesség.

Teljesítőképesség:

- Szennyezett terepszakasz felderítése: 300 km²/h/járőr;
- Pontforrás felderítése: 18–20 km²/h/járőr.

Repülési sebesség:

- Szennyezett terepszakasz felderítése: 150–180 km/h;
- Pontforrás felderítése: 100–120 km/h.

Repülési magasság:

- Szennyezett terepszakasz felderítése: 80–100 m;
- Pontforrás felderítése: 50–60 m.

Egyéb paraméterek:

- Konténer üzemidő: min. 6 h;
- Helikopter maximális repülési ideje: 3 h;
- Készenlét ideje: „R” + 6 h;
- A felderítés legkorábban tervezhető ideje az adott terület felett: Kihullás vége + 2 h (mérnöki tartalék).

A LÉGI SUGÁRFELDERÍTÉS TECHNOLÓGIÁJÁNAK FEJLESZTÉSE SORÁN VÉGZETT TESZTEK, VALAMINT RADIOAKTÍV SUGÁRFORRÁSOK ALKALMAZÁSÁVAL LEVEZETETT GYAKORLATOK TAPASZTALATAI

Az alábbiakban felsoroljuk a konténer sikeres tesztjeit, illetve azokat a gyakorlatokat, amelyeken a demonstrációs célok mellett gyakorlati, kísérleti célokat tűztünk ki. Kiemeljük a 2008-ban végrehajtott laborösszemérési gyakorlatot, mivel ott elsősorban feladat-végrehajtási céllal vett részt a légi sugárfelderítő helikopter, együttműködve a földi felderítő- és értékelő-alegységekkel, nagyszámú radioaktív forrás alkalmazásával.

- Pellérd, 2002. 04. 30.
  - Téma: Területfelderítés
  - Cél: az eszköz pontosságának és precizitásának vizsgálata, GPS-adat- és sugárszint-mérési adatfeldolgozás, a légi felderítési adatok földi felderítési adatokkal való validálása.
- Szentkirályszabadja, 2004. 04. 14.
  - Téma: pontforráskeresés
  - Cél: pontforrás detektálása és helymeghatározás.
- Szolnok, 2004. 04. 14., 19.
  - Téma: Online adattovábbítás és feldolgozás.
- Bakonykúti, 2004. 04. 3–4.,
  - Cél: pásztázótechnológia-teszt.
  - Téma: ABV RIÉR-gyakorlat.
- Pápa légibázis, 2005. 06. 8–9.
  - Online adattovábbítás – feldolgozás és pontforráskeresés.
- Szolnok, 2006. 10. 17.
  - Cél: alacsony intenzitású pontforráskeresés.
  - A teszt jelentősége abban volt, hogy sikerült a repülőtéren telepített alacsony intenzitású (350 kBq – 1 MBq) sugárforrásokat kivétel nélkül megtalálni a mérési adatok elemzésével.
- Püspökszilágy 2008. május 13–16.
  - Téma: Labor összemérési gyakorlat '08.

Jelentőségében ez a legutóbbi, sugárforrásokkal végzett teszt volt a legfontosabb, mivel a gyakorlaton egy komplex, földi és légi felderítéssel egybekötött sugárhelyzet-felmérést hajtottunk végre. Áttekintettük a légi sugárfelderítés technológiáját, harcászati alkalmazhatóságát saját mérési eredményeink alapján. Különböző aktivitású és típusú sugárforrásokkal és különböző domborzati és terepviszonyok közötti tesztekkel, mérésekkel sikerült igazolni, hogy a légi sugárfelderítés jelenlegi technológiája, eltérően a koráb-

bi években alkalmazottól, lehetőséget ad precíziós mérések végrehajtására, ami pontosság tekintetében egyenértékűvé teszi a földi felderítéssel, lehetőségek tekintetében pedig messze felülmúlja azt.

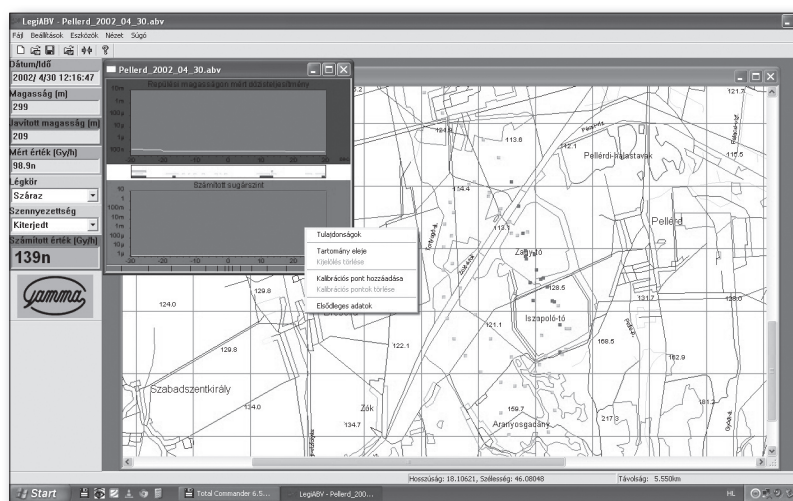
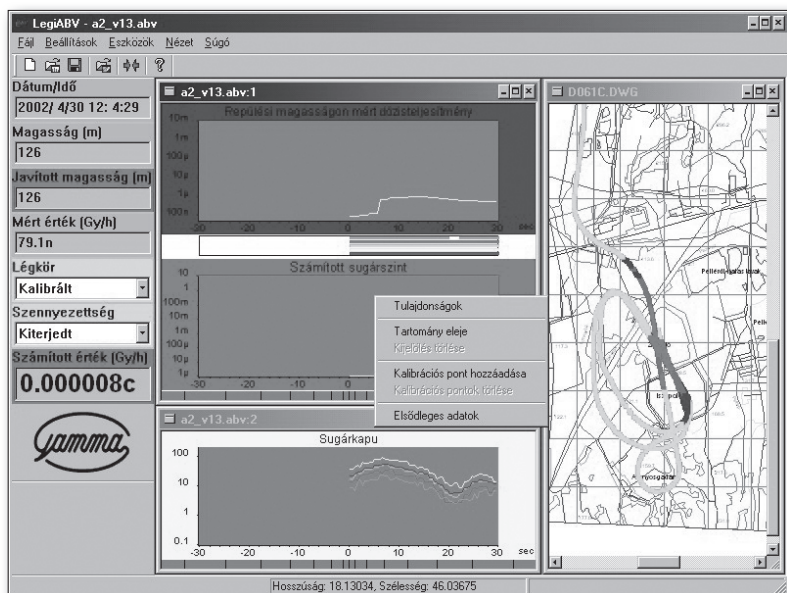
A modern légi sugárfelderítés eszköz- és eljárásrendje óriási előrelépés a vegyvédelmi csapatok képességeiben. Az eredményeket az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- a konténerbe épített rendszer környezeti hatásokkal szembeni állékony-sága megfelelő;
- a konténer gyorsan, könnyen szerelhető a helikopterre;
- a rendszer pontszerű és kiterjedt sugárforrások felderítésére egyaránt alkalmas;
- a négyesatornás spektrometria támpontot nyújt az izotópazonosításhoz;
- a felderítések során az idő-, hely- és magasságkoordináták hiánytalanul rögzíthetők, a repülés útvonala digitális térképen pontosan jelenik meg;
- a felvételek rendben archiválódnak, visszajátszhatók, kiértékelhetők;
- a mérési eredmények reálisak, pontosságuk a földi rendszerekével egyen-értékű;
- az online adattovábbítás digitális adatrádió segítségével történik.

A mérési eljárás és az adatok kiértékelése térinformatikai platformon történik, aminek a feltételei az alábbiak szerint teljesülnek:

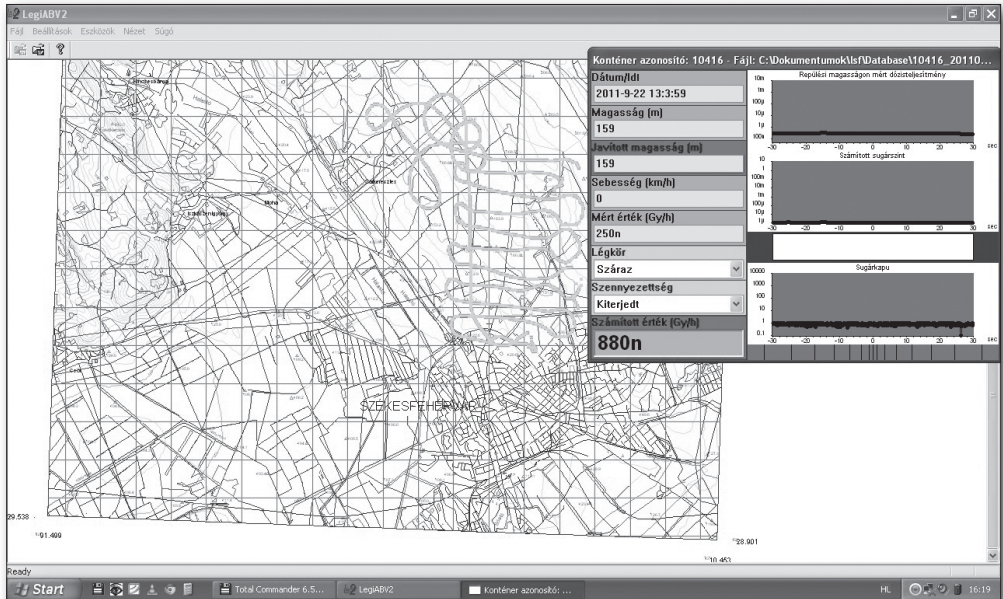
- a GPS magasságmérés korrekciója a DDM-50 digitális domborzati modell és a barometrikus magasságmérő adatainak segítségével történik; digitális térkép használata: az adatfeldolgozó szoftver teljeskörűen kezeli a DTA-50-es térképészeti adatbázist;
- a felderítési adatok memóriakártyára íródnak;
- a mérési eredmények megjelenítése NATO-szabvány szerinti térképi jelekkel, jelzésekkel történik.

A légi sugárfelderítés tesztje

A pellérdi zágytároló feletti sugárfelderítés eredménye, 2002. április 30.

Légi sugárfelderítő bemutató

Légi sugárfelderítő bemutató, Székesfehérvár, 2011. szeptember 22.

Püspökszilág, 2008. május 13–16.

Téma: Labor összemérési gyakorlat '08

Jelentőségében ez a legutóbbi sugárforrásokkal végzett teszt volt a legfontosabb, mivel a gyakorlaton egy komplex, földi és légi felderítéssel egybekötött sugárhelyzet-felmérést hajtottunk végre. Erről a gyakorlatról az alábbiakban részletesen is beszámolunk.

A feladat rövid leírása és célja:

Légi sugárfelderítés eredményei alapján a kihelyezett sugárforrások megkeresése kézi, illetve hordozható eszközök segítségével, azok azonosítása, pontos földrajzi koordinátájuk meghatározása.

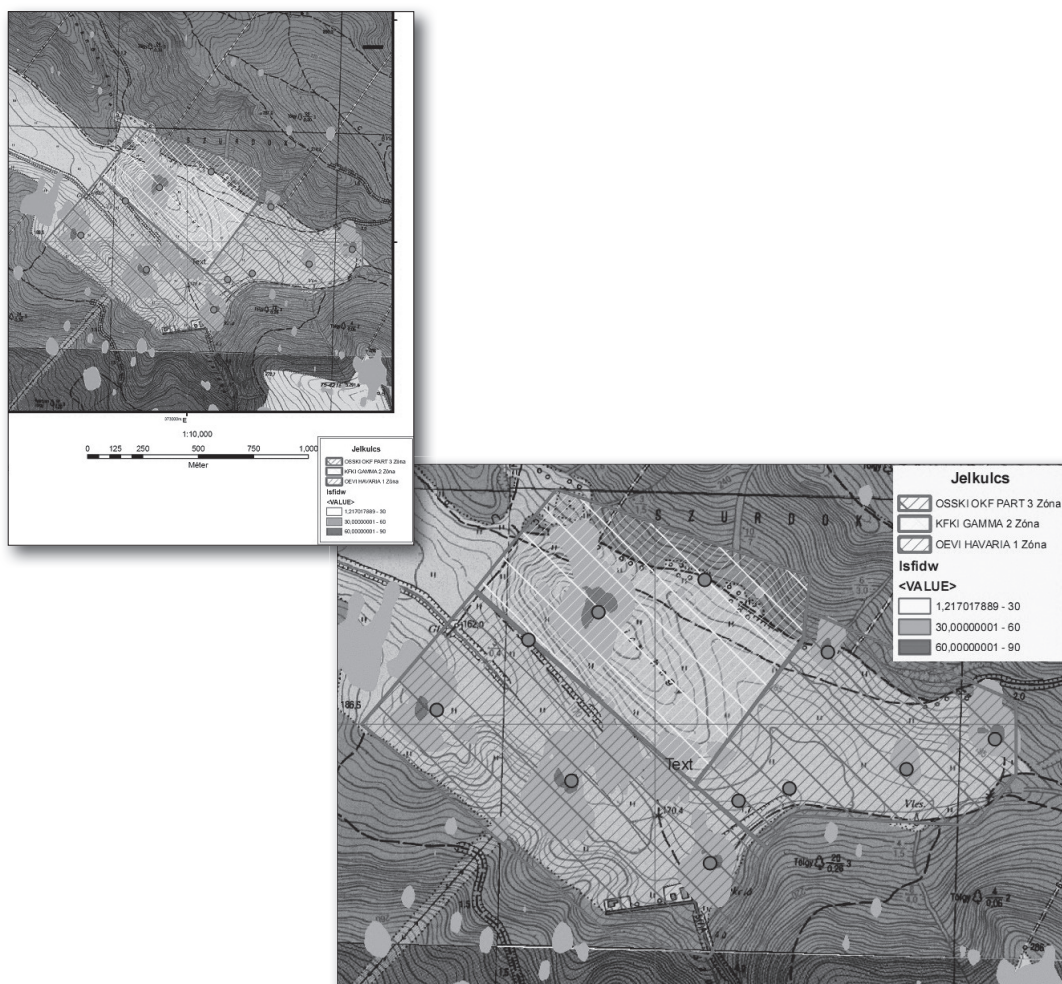
A feladat végrehajtásának főbb mozzanatai:

A terepen kihelyezett sugárforrások keresése, a terület nagy kiterjedése miatt a légi sugárfelderítő csoport (LSFCS) alkalmazásával kezdődött.

Légi sugárfelderítés Mi-24 típusú helikopterrel

Légi sugárfelderítés mérési térképrészlete és a zónafelosztás

AZ MH ÖHP ATOM-, BIOLÓGIAI, VEGYIRIASZTÁSI ÉS -ÉRTESÍTÉSI RENDSZER (MH ÖHP ABV RIÉR)

Az MH ÖHP ABV RIÉR rendeltetése:

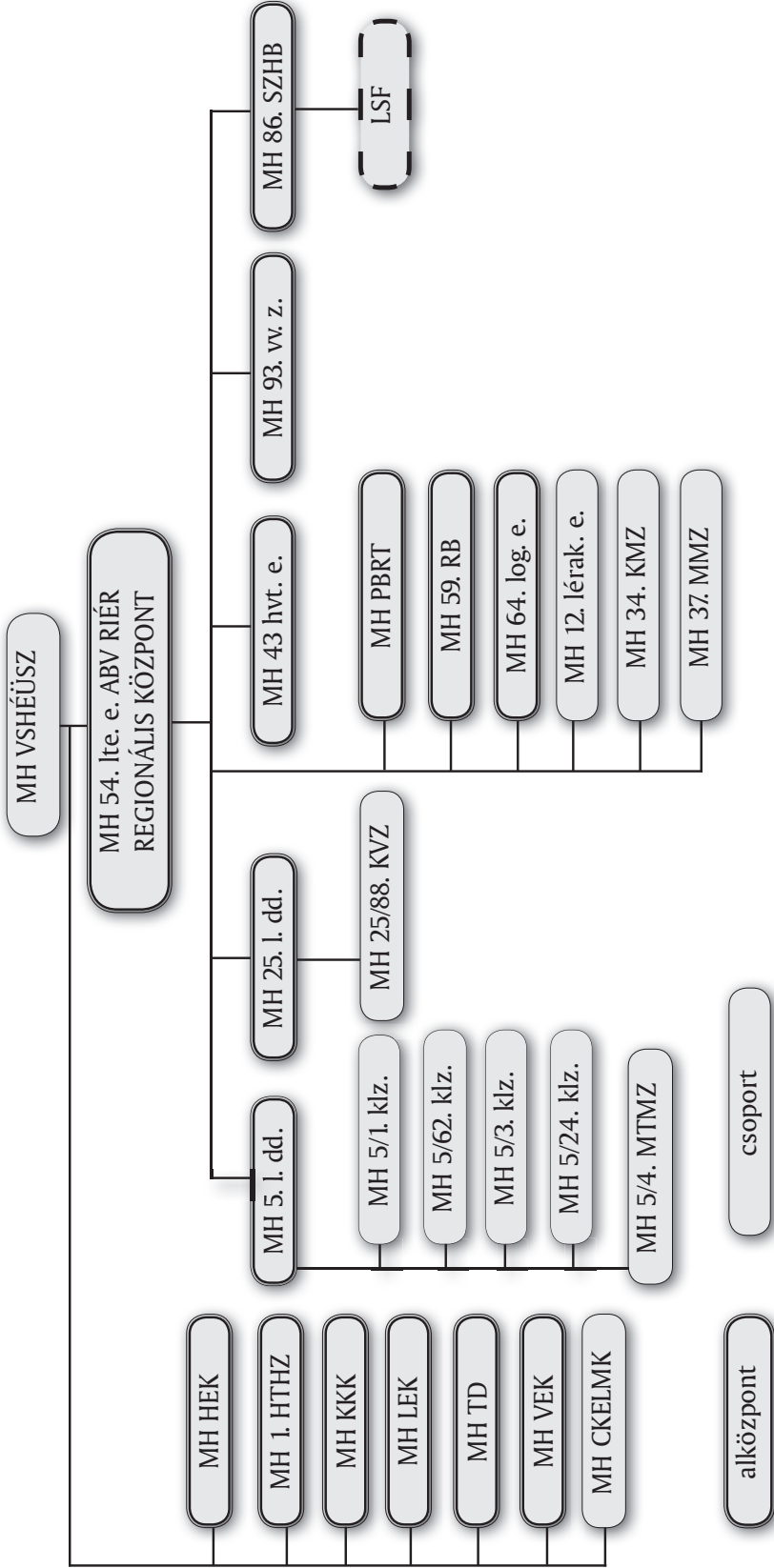
Békében, válságkezelés időszakában és minősített időszakban az MH ÖHP és alárendeltjei elhelyezkedési területén, működési körzetében a várható vagy kialakult vegyi-, biológiai, sugár- és tűzhelyzet felmérése, a parancsnokok (vezetők) és együttműködő szervezetek gyors tájékoztatása, a katonai szervezetek harcképességének megóvására vonatkozó döntések szakmai megalapozása.

Az MH ÖHP ABV RIÉR feladatai:

- a tömegpusztító és gyújtófegyverekkel mért csapások jellemzőinek meghatározása, a tömegpusztító, gyújtó-, valamint hagyományos fegyverek alkalmazása következtében kialakult vegyi-, biológiai, sugár- és tűzhelyzet felmérése és jelentése;
- az alapadatok gyors feldolgozása, értékelése, az előírt jelentések, riasztások végrehajtása;
- a természetes háttérsugárzás szintjének bármely okból történő megemelkedésének jelzése, bármely forrásból származó mérgező és biológiai anyagok kimutatása, illetve ezek alapján a katonai szervezeteket veszélyeztető vegyi-, biológiai és sugárhelyzet felmérése, jelentése;
- az állami és katonai felső vezetés, valamint az együttműködő NATO-szervezetek gyors tájékoztatása (az MH Görgei Artúr Vegyivédelmi Információs Központon – MH GAVIK – keresztül);
- az alárendelt katonai szervezetek készenlétének fokozásához, illetve az alárendeltetésüknek megfelelő feladataik végrehajtására való képességük fenntartásához szükséges intézkedések kellő időben történő kiadása.

Az MH ÖHP ABV RIÉR szervezeti felépítésének alapelemei:

- Adatszolgáltató szervezetek (forrásszint):
  - MH AMAR mérőállomások,
  - Légi és földi vegyi-, sugárfelderítő alegységek,
  - Vegyi-, biológiai és radiológiai laboratóriumok,
  - Nem szervezetszerű, kiképzett vegyi-, sugárfelderítő állomány.

Értékelő szervezetek:

- az MH GAVIK mint a Nemzeti ABV központja,
  - az MH 54. Veszprém Légtérellenőrző Ezred ABV RIÉR Regionális ABV-központja,
  - az alárendelt egységek ABV RIÉR-alközpontjai,
  - az alegységszintű szervezetek ABV-csoportjai.
- A rendszer állandó hadműveleti ügyeleti szolgálatát az MH Vegyi-, Sugár-figyelő és Helyzetértékelő Ügyeleti Szolgálat (a továbbiakban MH VSF HÉÜSZ) látja el.

AZ MH ABV RIÉR HÍRVÁZLATA

Az MH ÖHP ABV RIÉR készenléti szintjei, a készenlét fokozása

- Az MH ÖHP ABV RIÉR a készenlét fokozásával összhangban, vagy ettől eltérően önállóan a III.–II.–I. fokú készenlét bevezetésével éri el a teljes működőképességet.
- Az MH GAVIK parancsnoka és az MH ÖHP főreferense az ABV-fenyegetettség értékelése alapján javaslatot tesz a rendszer részleges vagy teljes aktivizálására.

MH ÖHP ABV RIÉR készenléti szintjei:

- Békeállapot.
- Vegyi és/vagy nukleáris veszélyhelyzetben a békeidőszakban működő elemek kiegészülnek a veszélyhelyzet felmérésére és felszámolására kijelölt és felkészített elemekkel. Riasztásuk, alkalmazásuk az MH ÖHP Katasztrófavédelmi terve alapján történik.
- Válságkezelés időszakában a békeidőszaki rendszer kiegészül a válságkezelésbe bevont erők adatszolgáltató és értékelő szervezeteivel.

MH ÖHP ABV RIÉR készenlétének fokozása:

- Az ABV RIÉR III. fokú készenlét időszakában a békeidőszakban működő rendszer kiegészül a reagáló erők adatszolgáltató és értékelő szervezeteivel.
- ABV RIÉR II. készenlét időszakában a rendszer kiegészül a reagáló és a fővédő erők adatszolgáltató és értékelő szervezeteivel.
- ABV RIÉR I. készenlét időszakában a rendszer kiegészül a tartalék, területvédelmi és nemzeti támogató erők adatszolgáltató és értékelő szerveivel.

A felkészültség ellenőrzése és szinten tartása érdekében rendszeresen gyakoroltatják az adatszolgáltató és értékelő szervezeteket.

- a rendszer komplex felkészítése érdekében évente rendszergyakorlatra kerül sor, kiegészülve a társszervezetek kijelölt elemeivel;
- az MH GAVIK szakmai segítséget nyújt az alközpontok gyakorlásainak tervezéséhez és levezetéséhez, az állomány felkészítéséhez;
- havonta minden 2. csütörtökön ABV RIÉR-gyakorlást hajtanak végre;
- az MH GAVIK évente 1-2 nap időtartamban szakmai továbbképzések keretében felkészítést hajt végre az adatszolgáltató és értékelő központok, alközpontok parancsnokainak.

Az MH ÖHP ABV RIÉR új működési rendje 2008. június 01-jén 08:00-tól lépett életbe.

MH ABV RIÉR-GYAKORLAT 2005

Az ABV RIÉR felépítése:

Forrásszint:

- ABV földi és légi felderítő-alegységek;
- automata mérőállomások;
- mobil laboratóriumok;
- századszintű, kiképzett figyelők.

A forrásszint feladata:

- a lehető leggyorsabban jelentse az ellenség első ABV-csapását;
- jelentse az összes többi ABV-eseményt és az azt követő adatokat a saját értékelő szervezetének (NBC 1);
- továbbítsa a figyelés és felderítés eredményét a saját ABV-részlegének (NBC 4);
- kérésre részletes információs jelentést készít (NBC 6).

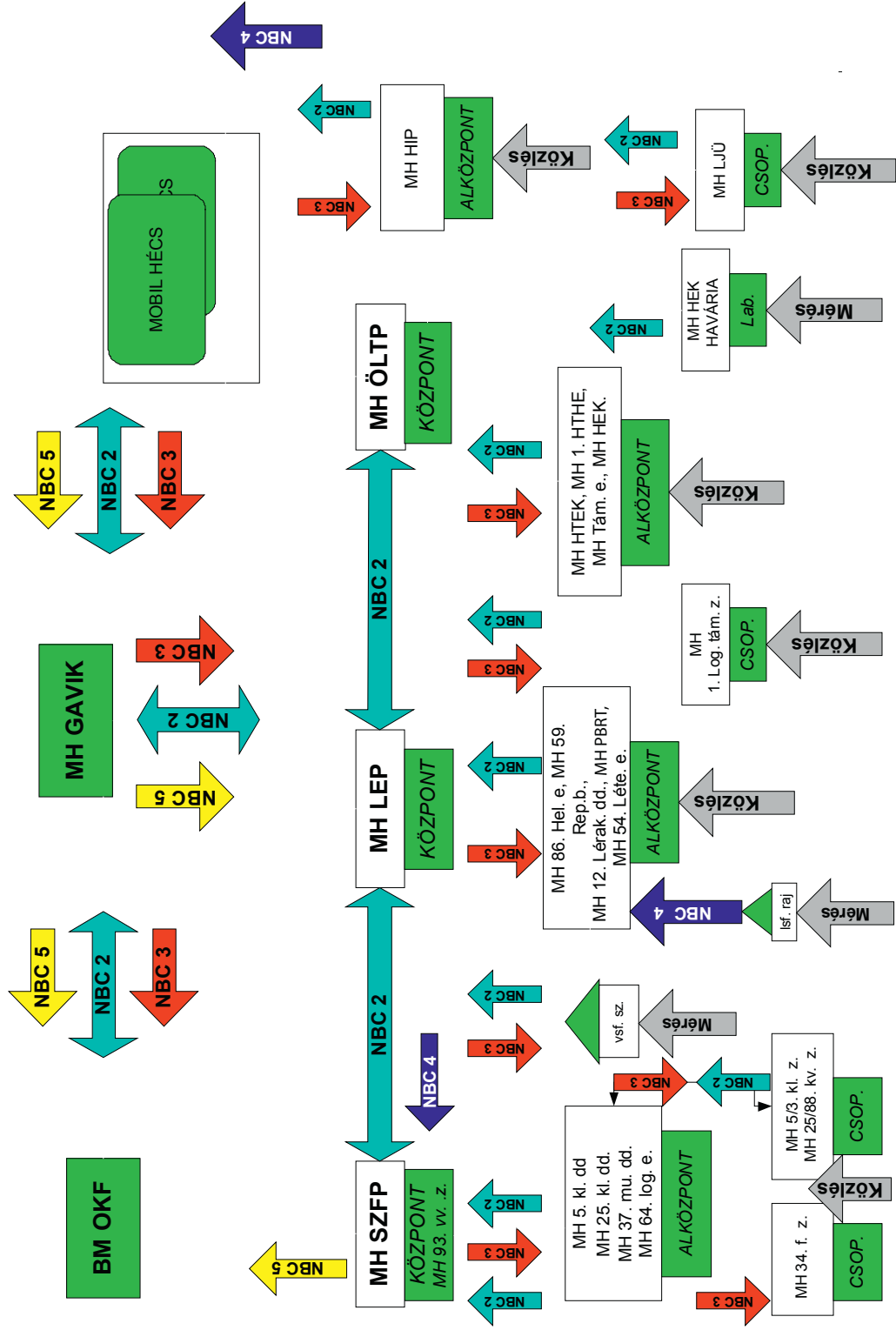
Szakértékelő szervezetek:

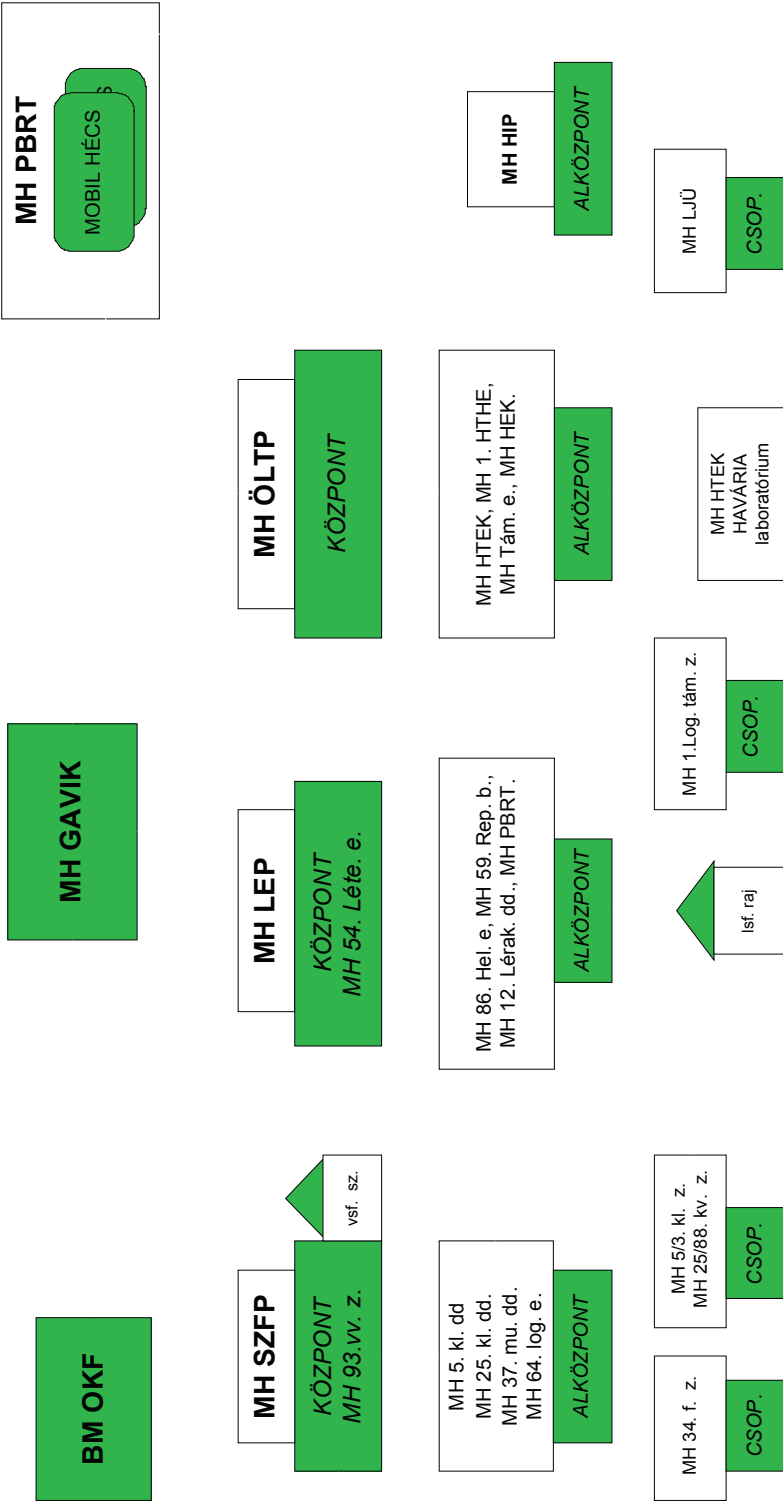
- Nemzeti ABV Központ – MH GAVIK;
- Hadtestparancsnokságok – központok;
- egységek (dandár, ezred) – alközpontok;
- alegységek (zászlóalj) – csoport (részleg).

Az ABV-(al)központok feladata:

- NBC-jelentések fogadása, hitelesítése, szűrése (NBC 1, NBC 2, NBC 4);
- értékelés készítése, veszélyeztetett csapatok riasztása az egység felelősségi területén (NBC 3);

(folytatás a 312. oldalon)

- csapatok közötti és polgári–katonai (CIMIC) együttműködés;
- légi sugárfelderítés megtervezése.

A Nemzeti ABV Központ feladata:

- jelentések szűrése, egyesítése, a hivatalos csapássorszám meghatározása;
- a területre mért TÖPFE-csapások és ROTA-események értékelése;
- ABV-mintavétel és -azonosítás megszervezése;
- kölesönös civil–katonai és nemzetközi információcsere;
- ABV-helyzet értékelése saját és a szomszédos területeken, a katonai felső vezetés és a NATO-parancsnokság tájékoztatása.

Az MH ABV RIÉR 2005 gyakorlaton részt vevő állomány:

MH VIK, MH HIP, MH SZFP, MH LEP, MH ÖLTP, a BM OKF kijelölt állománya (100 fő)

A gyakorlat tárgya az ABV-csapások és -események értékelése, előrejelzése, a valós sugárhelyzet értékelése, riasztás, értesítés és tájékoztatás gyakoroltatása volt.

A gyakorlat célja az MH ABV RIÉR-központok, -alközpontok, a vegyi-, sugárfelderítő szakasz és a légi sugárfelderítésre (HKR) kijelölt erők bevonásával gyakoroltatni az ABV-csapásokról és nem csapásból származó eseményekről szóló adatszolgáltatást, felmérést, értékelést, riasztást és értesítést.

A vegyi-, sugárhelyzet-felmérés és -értékelés eszközrendszerének bemutatása az MH vezetői, parancsnoki állománya részére.

A gyakorlat mozzanatai:

2005. június 07–08. (07:00–19:00)

1. Készenlét elérése 07:00
2. Az információáramlási, értékelési és riasztási tevékenység gyakorlása
  - A csapásokról és kibocsátásokról szóló információk jelentése, feldolgozása, a veszélyeztetett szervezetek riasztása, tájékoztató jelentések összeállítása, jelentése a parancsnoknak (döntnöknek).
  - Napi összefoglaló jelentések elkészítése, felterjesztése.
  - A valós helyzet felmérésének, felderítésének megtervezése, szervezése.

A gyakorlat értékelése

Nagytarcsa, 2005. június 24-én, 10:00–14:00 között

Prezentáció a 07–08-án végrehajtott értékelésekről

- térkép,
- NBC 3 jelentések,
- problémák, javaslatok.

A VÖRÖSISZAP-KATASZTRÓFA KAPCSÁN FELMERÜLT PROBLÉMÁK, TAPASZTALATOK ÉS JAVASLATOK AZ MH ÖHP-N

RIASZTÁS – ÉRTESÍTÉS

A riasztást szolgálati úton a meghatározottak szerint végrehajtották. Az MH ÖHP KOCS időben elérte a készenlétet, az alárendelt OCS-k riasztása, a készenlét elérése rendben megtörtént. A készenléti szolgálatok felkészültek, feladatukat ismerték, begyakorolták, képesek voltak azt magas szinten végrehajtani.

Az MH ÖHP és az alárendelt alakulatok rendelkeztek szolgálatvezénnyel, készen álltak a szolgálat megkezdésére.

A tervekben meghatározott normaidőkon belül (szinte figyelmen kívül hagyva azokat) hajtották végre az alárendelt alakulatok – a tervekben nem rögzített – pluszfadataikat.

Külön ki kell emelni a HAVARIA laboratóriumot, a helikoptereket, az evakuálásra kijelölt szállítóerőket és -eszközöket, a mentesítésre kivonuló erőket és eszközöket, nem utolsósorban a feladat-végrehajtásban részt vevő műszakiakat.

VÉGREHAJTÁS

Az MH ÖHP KOCS, illetve az alárendelt OCS-k 24 órás munkarendben (váltásos rendszerben) hajtották végre feladatukat.

A KOB–KOCS és OCS-k között az összeköttetés, együttműködés és az információ áramlása megfelelő volt. A munkafolyamatokat a szervezettség, a folyamatosság, a gyorsaság, a rugalmasság és a pontosság jellemezte.

HELYSZÍNI TAPASZTALATOK

A társszervekkel az együttműködés zökkenőmentes volt. Tiszteletben tartottuk egymás feladatait, segítettük egymást a munka folyamán.

A védelmi bizottságokkal az együttműködés korrekt volt. A megbeszélések, eligazítások sokszor elhúzódtak, több esetben is rossz irányba telerőldtek. Többször előfordult, hogy nem lehetett pontosan tudni, hogy ki a vezetője a megbeszélésnek. Ez a gyakorlatlanság jele volt. Ki kell emelni a védelmi bizottsági titkárok szerepét (Fejér, Tolna és Veszprém); náluk ta-

pasztalható volt, hogy folyamatosan gyakorolnak és készek a feladat gyors és határozott végrehajtására.

Nem tisztázott a honvédség és a különböző segélyszervezetek közötti együttműködés rendje.

Gondot jelentett a beléptetés rendje. Ki és milyen engedélyt adhat, illetve adjon ki (milyen legyen a formátuma, milyen adatokat tartalmazzon, ki engedélyezze stb.).

Többször előfordult, hogy a helyszínre kiérkező kézi munkások nem kaptak feladatot, vagy csak megkésve (a kijelölt utcafelelős határozatlansága).

A következő terület, melyet érinteni szükséges, a sajtó. Az első héten az országos és a honvédségi média szinte semmit nem közölt a kárhelyen dolgozó honvédségi erőkről és eszközökről. Egyértelműen tisztázni szükséges, hogy ilyen esetekben ki és kinek nyilatkozhat. Véleményünk szerint a helyi munkahelyi vezetőnek (kárhelyparancsnok) kellene megadni a lehetőséget. A külföldi sajtó kezelése szintén problémás.

Javaslatok:

- Ilyen méretű katasztrófaelhárítási feladatoknál célszerű legalább ezredesi rendfokozatú személy kijelölése helyi vezetőnek. A társszerveknél ezredesek, illetve tábornokok voltak a vezetők.
- Szükséges logisztikai szakember kijelölése, akár a KOCs-ból, aki a helyszínen tartózkodik, mert sok logisztikai kérdés vár megoldásra (pihentetés, étkeztetés, üzemanyag stb.).
- Javasoljuk a védelmi bizottságok felkészítésében való részvételt, illetve a segítségnyújtást.
- Javítani szükséges a tájékoztatást és az információcserét.
- Egyszerűsíteni kellene a jelentések rendjét.
- Ki kell használni a rádiók adta lehetőségeket (kommunikáció a társszervekkel).
- Csökkenteni szükséges a fölösleges bürokráciát.
- A katasztrófa jellegének megfelelő szakember dolgozzon a helyszínen.
- Indokolt a társszervekkel közösen feldolgozni az együttműködést javító kérdéseket és elemezni a megszerzett tapasztalatokat.

AZ MH ÖHP ÁRVÍZVÉDELEMMEL KAPCSOLATOS FELADATAI

A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény 101.§ (2) bekezdés, 101.§ (3) bekezdés d) pontjában kapott felhatalmazás alapján – figyelemmel a honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól szóló 23/2005 (VI.16.) HM rendelet, a 235/2008 nyt. számú Honvédelmi Ágazati Katasztrófavédelmi Terv, a Belügyminiszter (mint a Kormányzati Koordinációs Bizottság elnöke) által jóváhagyott 956-1/2011/Ált számú „A Rendvédelmi Szervek, A Magyar Honvédség és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal országos bevetés-irányítási terve az árvízi védekezési feladatokra” című dokumentum alapján kidolgozott és 29-44/2011 nyt. számon kiadott „Magyar Honvédség részvételére katasztrófaelhárítási (árvízvédelmi) feladatokban–2011. tavaszi időszak” elgondolásban foglaltakra – az MH ÖHP megkezdte terveinek megújítását.

A tervezet a következő fejezetekből tevődik össze:

- árvízvédelmi készenléti fokozatok, készenléti idők, készenlétbe helyezés szabályai;
- vezetés, irányítás;
- repülőttámogatás feladatai;
- önkéntes tartalékos állománnyal kapcsolatos szakfeladatok;
- híradás és informatikai támogatás feladatai;
- logisztikai biztosítás feladatai;
- egészségügyi biztosítás feladatai;
- együttműködés, kommunikáció;
- záró rendelkezések;
- mellékletek, amelyek az alárendelt alakulatok erő- és eszközigénybevételét tartalmazzák.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Solymosi József: Korszerű sugárvédelmi mérőrendszerek I-II. Haditechnika 1994/2, 1994/3. sz.
Solymosi József, Baumler Ede, Nagy Lajos György; Gujgiczler Árpád, Gresits Iván, Zagyvai Péter, Dorogi László, Vodieska Miklós, Vajda Nóra, Takács Márta: Eljárás és berendezés ismeretlen összetételű és/vagy többkomponensű, főként hasadási termékekkel kontaminált terepszakaszok sugárszintjének légi felderítésére, HU 201161 B Szolgálati találmány, 1987
Pilóta nélküli repülőre telepíthető sugárszintmérő rendszer, HMK, 1993. (HTI 960/13/1993)
Beszámoló jelentés: Légi ABV felderítő rendszer, TH – Gamma, 2001 (HTI 670/15/1999)
Csurgai József: Nukleárisbaleset-elhárítás és vegyi katasztrófák összefüggésrendszerének tudományos vizsgálata, PhD-értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2003

ZÁRÓGONDOLATOK

A tapasztalatok hasznosításának szempontjából nagyon fontos, hogy a szakemberek és az adott szakterülettel munkakapcsolatba kerülők rendszeresen megosszák egymással gondolataikat. E kötet előkészítése és kiadása során ennél több és tartalmasabb célt is kitűztünk magunk elé. Egyrészt a szerzők határozott elképzelése volt, hogy egy olyan könyv készüljön el, ami olvasmányosan mutatja be a honvédelmi tárcának az elmúlt évtizedben végzett katasztrófavédelmi tevékenységét. Másrészt arra törekedtünk, hogy olyan általános alapelveket és tapasztalatokat fogalmazzunk meg a munkában, amelyek a szakterületen dolgozó, vagy a kérdéskör iránt érdeklődő szakembereknek egyfajta segédletként is szolgálhatnak.

Az elmúlt évtizedben a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer (HKR) számos átalakításon esett át, ugyanakkor annak működési alapelve nem változott. A rendszer kialakítása óta szerzett tapasztalatok bebizonyították, hogy a „bevált dolgon ne változtass” elv esetünkben is igaz. Ugyanakkor természetesen a legjobban működő rendszert is lehet tökéletesíteni, még hatékonyabbá tenni. Úgy gondolom, hogy ez nem csak a megszerzett tapasztalatok hasznosítása, hanem a megváltozott jogi környezet miatt is szükséges.

Az Országgyűlés 2011-ben elfogadta az új honvédelmi és katasztrófavédelmi törvényt, Magyarországnak új Alaptörvénye van. Valamennyi jogszabály 2012. január 1-jétől hatályos, ami nyilvánvalóan számos változást indukál a szakterületen. De már a sorköteleesség 2004-es „megszűnése” is kényszerű lépésekre ösztönzött bennünket. Ettől az időponttól kezdve nem számíthattunk arra a „tömeghadseregére”, amely korábban korlátlanul készenlétbe helyezhető volt. A célszerűség azt diktálta, hogy a hivatásos és szerződéses

állomány bevonásával, felkészítésével hozzunk létre olyan azonnal bevethető erő, amely ezt a hézagot képes kitölteni.

Napjainkban folyamatosan mintegy 1600 katona áll a HKR rendelkezésére, és adott esetben várja a parancsot. Természetesen a készenléti idő kategóriáknaként változó. Míg a vezető szervek, valamint a feladataikat munkaidőben végrehajtók esetében ez az idő alig néhány óra, addig a munkaidőn túl a végrehajtó állománynál ez az időtartam a több órát is elérheti (hiszen ki kell értesíteni az állományt, amelynek be kell érkeznie a laktanyába, fel kell készülnie a feladatra és ki is kell jutnia az adott helyszínre). Természetesen ezek a készenléti idők egy várható esemény, például árvíz esetén előzetes készenlétbe helyezéssel lényegesen lerövidíthetők. Ezen eszközzel nagyon sok esetben éltünk is az elmúlt időszakban.

Ha a HKR átalakításának várható irányairól beszélünk, akkor mindenféleképpen egy rugalmasabb, minden kihívásra a lehető legrövidebb időn belül reagálni képes rendszerben kell gondolkodnunk. A változó világ, a globalizáció és a konkrét események pontos előrejelzésének bizonytalansága olyan feladat elé állít bennünket, amelynek csak a „minden eshetőségre felkészülni – a lehető legtöbb képességgel” elv alapján tudunk megfelelni. Nem kell minden egyes kihívásra annak megfelelő speciális eszközzel, képességekkel készülni, ellenben olyan képességeket kell rendszerben tartani, amelyek moduláris jelleggel összekapcsolhatóak, minél több veszélyforrás kezelésére alkalmasak, és rugalmasan kezelhetők az adott eset sajátosságainak figyelembevételével. Új elemként jelenhet meg a rendszerben az önkéntes tartalékosok fokozatos rendszerbe állítása. Jelenleg is több mint 2300 önkéntes védelmi tartalékoskal rendelkezünk, mely létszámból, a szolgálati rend átmeneti átalakításával – a Magyar Honvédség nem HKR-be kijelölt erői mellett – mintegy 800 fő a HKR tartalékát képezi napjainkban is.

Feltétlenül meg kell említenem: a hozzáállással és az önkéntességgel eddig sem volt gond. Ennek talán legjobb példája volt a 2006. és 2010. évi tavaszi árvíz, amikor a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem hallgatói törvényi kötelezettség hiányában – amit azóta a honvédelmi miniszter kezdeményezésére az Országgyűlés módosított – önkéntességi alapon, példamutatóan vettek részt a feladat végrehajtásában. Jól példázza a katasztrófaelhárítási feladatokba bevont katonák hozzáállását, hogy míg több tízezer fő volt a gátakon, az árvízzel érintett településeken és más helyszíneken a védekezők száma, a tárcát érintő említésre méltó rendkívüli esemény, baleset vagy fegyelemsértés ezekben az időszakokban nem történt. A katonák morális tartásukkal, becsületes, tisztességes hozzáállásukkal nemcsak a keletkezett kárt enyhítették, illetve előzték meg, hanem a helyi lakosságot is megnyugtatták. Számtalan polgármestertől hallottam az elmúlt tíz évben a „Mi már csak a katonákban bízunk!”, vagy „Amikor megérkeztek a katonák, min-

denki megnyugodott és helyreállt a rend” mondatokat. A szervezett erőnek nem csak a munkája hatékony ilyen esetekben, hanem a pszichés hatása is óriási.

A Magyar Honvédség erői katasztrófavédelmi igénybevételének jelentősége minden egyes esetben kidomborodott. A rendszerben rejlő lehetőségeket igyekeztük mindig maximálisan kihasználni, és ennek sem fizikai (pénz, üzemanyag stb.), sem morális akadálya nem volt. Sok esetben már előre megpróbáltuk kitalálni, hogy miben tudnánk majd segíteni, és még a megkeresés előtt segítséget ajánlottunk a védekező településeknek, védelmi bizottságoknak. A katonai erők bevetésének általános tapasztalata: katasztrófahelyzetekben ez a leghatékonyabban alkalmazható szervezett erő, amellyel adott esetben élni kell.

A mai világban számtalan olyan esemény adódhat, amikor az ember meglepetésszerűen rendkívüli helyzetbe vagy életveszélybe kerül. A cél a természetben bekövetkező vagy az ember által kiváltott változásoknak a lehetőség szerinti csökkentése. Ahhoz, hogy ez sikerüljön, tanulnunk kell az elkövetett hibáinkból, és hasznosítanunk kell a pozitív tapasztalatokat. Le kell vonni a tanulságokat, és azokat be kell építeni a rendszerbe, annak jobbítása érdekében. Az emberi civilizáció fejlődésével növekszik a veszélyforrások száma; a természeti katasztrófák mellett egyre több civilizációs katasztrófa is megjelenik. Ugyanakkor tudásunk gyarapodásával, felkészültségünk professzionizálódásával párhuzamosan nő azok elhárításának lehetősége is, így tehát nem a fejlődésünket szolgáló újabb civilizációs vívmányoktól kell tartanunk, csupán – adott esetben – az emberi gyarlóságtól. Bátorság az új elfogadásához – bizalom a partner képességeiben! A hatékony polgári–katonai együttműködés a jövő záloga ezen a területen is.

E gondolatok jegyében zárom könyvünket. Valamennyi szerzőtársamnak megköszönöm a színvonalas munkát – úgy gondolom, nem dolgoztunk hiába.

Dr. Tokovics József mk. dandártábornok

A kötet szerzői:

Dr. Tokovicz József mérnök dandártábornok,

a HM Védelmi Hivatal főigazgatója

Dr. Kádár Pál ezredes,

a HM Tervezési és Koordinációs Főosztály
osztályvezetője

Süle Attila mérnök ezredes,

a HM Védelmi Hivatal főigazgató helyettese

Borsos József mérnök ezredes,

az MH Vezetési és Doktrinális Központ osztályvezetője

Dr. Juhász László mérnök alezredes,

a HM Védelmi Hivatal kiemelt főtisztje

Petneházi Ferenc alezredes,

a HM Védelmi Hivatal igazgatóhelyettese

Molnár László mérnök ezredes,

az MH Összhaderőnemi Parancsnokság főreferense

A kiadásért felel: Dr. Bozsonyi Károly ügyvezető

Kiadói főszerkesztő: Zsalakó István

Könyvszerkesztőség-vezető: Dr. Isaszegi János

Szerkesztő: Kiss Zoltán

Műszaki szerkesztő: Sztáryné Benkő Krisztina

Nyomta és kötötte: HM Térképészeti Közhasznú Nonprofit Kft.

Felelős vezető: Németh László ügyvezető